

Rijksoverheid

Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018

Bijlagen

Van ons allemaal **Voor ons allemaal**

Vergaderjaar 2018–2019

---

35 200

Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018

Nr. 2

BIJLAGEN BIJ HET FINANCIEEL JAARVERSLAG VAN HET RIJK 2018
Aangeboden 15 mei 2019

INHOUDSOPGAVE

1	RIJKSREKENING VAN UITGAVEN EN ONTVANGSTEN	3
2	SALDIBALANS VAN HET RIJK PER 31 DECEMBER 2018	11
3	NATIONALE VERKLARING 2019	15
	Toelichting bij de Nationale Verklaring 2019	16
4	DE BELASTING- EN PREMIEONTVANGSTEN IN 2018	20
5	UITGAVEN EN NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	22
6	EMU-SALDO EN EMU-SCHULD	32
7	FISCALE REGELINGEN	38
8	BELEIDSMATIGE MUTATIES NA NAJAARSNOTA	41
9	RISICOREGELINGEN VAN HET RIJK 2018	47
10	MONITOR FINANCIËLE INTERVENTIES	59
11	NORMERINGSYSTEMATIEK GEMEENTEFONDS EN PROVINCIEFONDS	67
12	REGEERAKKOORDMIDDELEN OP DE AANVULLENDE POST	70
13	VERTICALE TOELICHTING 2018	73

1 RIJKSREKENING VAN UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Op grond van artikel 2.35, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016¹ neemt de Minister van Financiën in het Financieel Jaarverslag van het Rijk de rekening van uitgaven en ontvangsten van het Rijk op. Deze rekening, de Rijksrekening genoemd, is het overzicht op het totaalniveau van de rijksbegroting van alle uitgaven en ontvangsten van de rijksdienst in een jaar die binnen begrotingsverband zijn gerealiseerd. Voor de departementale en niet-departementale begrotingen zijn in tabellen 1.1, 1.2 en 1.3 de verplichtingen, kasuitgaven en kasontvangsten opgenomen. In aanvulling op de gegevens onder de begroting voor Nationale schuld vermelden de tabellen 1.4 en 1.5 de voor 2018 onder de begroting van Nationale schuld oorspronkelijk geraamde en de gerealiseerde rentekosten onderscheidenlijk rentebaten. Deze gegevens zijn opgesteld in overeenstemming met het hier toepasselijke transactiestelsel. De tabellen 1.6 t/m 1.9 hebben betrekking op baten-lastenagenschappen die zoals het woord aangeeft het batenlastenstelsel als begrotingstelsel hanteren. Tabel 1.10 blijft leeg vanwege het in 2018 niet voorkomen van verplichtingen-kasagenschappen.

In de onderstaande tabellen worden de verschillen in de verschillenkolom niet toegelicht. Voor die toelichtingen wordt verwezen naar de betrokken jaarverslagen. Let op! Door afrondingen kunnen er verschillen ontstaan met de cijfers op de Rijkssaldibalans.

---

¹ Op grond van het overgangsrecht in, art 10.2 van de Comptabiliteitswet 2016, blijven voor de begrotingen, jaarverslagen en rapporten die met deze begrotingen samenhangen, de bepalingen van toepassing uit de Comptabiliteitswet 2001 en de daarop rustende bepalingen zoals deze golden voor de inwerkingtreding van de Comptabiliteitswet 2016. Bij verwijzing naar artikel 2.35 van de Comptabiliteitswet 2016 wordt conform de transponeringstabel bij de Comptabiliteitswet 2016, [Stb. 2017, 139](#), gelezen artikel 61, tweede tot en met vierde lid, van de Comptabiliteitswet 2001.

Tabel 1.1 Verplichtingen 2018 van de departementale en niet departementale begrotingen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
I Koning	42.284	42.813	529
IIA Staten-Generaal	143.898	154.783	10.885
IIB Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten	113.363	127.843	14.480
III Algemene Zaken	66.233	64.473	- 1.760
IV Koninkrijksrelaties	73.655	434.458	360.803
V Buitenlandse Zaken	9.306.640	8.956.155	- 350.485
VI Justitie en Veiligheid	12.208.287	13.268.023	1.059.736
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	5.244.722	6.007.089	762.367
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	39.879.302	42.675.735	2.796.433
IXA Nationale Schuld ¹	41.700.396	42.515.437	815.041
IXB Financiën	16.471.958	1.878.990	- 14.592.968
X Defensie	9.679.320	11.958.372	2.279.052
XII Infrastructuur en Waterstaat	8.230.662	8.196.151	- 34.511
XIII Economische Zaken en Klimaat	20.626.281	15.003.507	- 5.622.774
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	31.935.422	34.327.100	2.391.678
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport	14.683.803	16.202.631	1.518.828
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	1.981.516	2.727.142	745.626
A Infrastructuurfonds	7.017.285	6.826.356	- 190.929
B Gemeentefonds	28.262.670	29.371.165	1.108.495
C Provinciefonds	2.187.740	2.454.353	266.613
F Diergezondheidsfonds	34.507	32.997	- 1.510
H BES-fonds	41.386	38.619	- 2.767
J Deltafonds	1.432.167	2.983.919	1.551.752
Totalen	251.363.497	246.248.111	- 5.115.386

¹ Van de Nationale schuld zijn in dit overzicht de verplichtingen opgenomen, exclusief de renteverplichtingen. Voor de rente-uitgaven, die op transactiebasis worden verantwoord, zie tabel 1.4

Tabel 1.2 Kasuitgaven 2018 van de departementale en niet departementale begrotingen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
I Koning	42.284	42.813	529
IIA Staten-Generaal	143.898	153.855	9.957
IIB Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten	113.363	124.482	11.119
III Algemene Zaken	66.233	64.473	- 1.760
IV Koninkrijksrelaties	246.086	625.079	378.993
V Buitenlandse Zaken	9.538.097	9.174.041	- 364.056
VI Justitie en Veiligheid	12.218.217	12.814.046	595.829
VII Binnenlandse Zaken			

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
en Koninkrijksrelaties	5.455.381	5.951.401	496.020
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	40.285.779	42.326.880	2.041.101
IXA Nationale Schuld ¹	41.700.396	42.515.437	815.041
IXB Financiën	7.117.510	7.736.489	618.979
X Defensie	9.453.631	9.416.887	- 36.744
XII Infrastructuur en Waterstaat	8.287.069	8.198.827	- 88.242
XIII Economische Zaken en Klimaat	4.599.831	5.355.127	755.296
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	32.002.648	34.412.240	2.409.592
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport	15.261.447	15.374.412	112.965
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	2.700.199	3.071.130	370.931
A Infrastructuurfonds	6.241.305	5.809.564	- 431.741
B Gemeentefonds	28.282.670	29.083.134	800.464
C Provinciefonds	2.187.740	2.454.311	266.571
F Diergezondheidsfonds	34.507	31.584	- 2.923
H BES-fonds	41.386	39.047	- 2.339
J Deltafonds	1.090.818	1.083.686	- 7.132
Totalen	227.110.495	235.858.945	8.748.450

¹ van de Nationale schuld zijn in dit overzicht de kasuitgaven opgenomen exclusief de renteuitgaven. Voor de renteuitgaven, die op transactie basis worden verantwoord, zie tabel 1.4.

Tabel 1.3 Kasontvangsten 2018 van de departementale en niet departementale begrotingen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
I Koning	0	8	8
IIA Staten-Generaal	4.215	3.958	- 257
IIB Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten	5.695	6.398	703
III Algemene Zaken	6.833	6.150	- 683
IV Koninkrijksrelaties	41.670	53.814	12.144
V Buitenlandse Zaken	751.668	1.200.727	449.059
VI Justitie en Veiligheid	1.596.196	2.278.540	682.344
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	668.894	1.343.470	674.576
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	1.380.627	1.368.566	- 12.061
IXA Nationale Schuld ¹	47.899.073	41.742.763	- 6.156.310
IXB Financiën	144.081.447	149.861.725	5.780.278
X Defensie	426.415	664.419	238.004
XII Infrastructuur en Waterstaat	14.678	29.100	14.422
XIII Economische Zaken en Klimaat	3.764.007	3.560.362	- 203.645
XV Sociale Zaken en Werk-			

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
gelegenheid	1.885.541	1.845.340	- 40.201
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport	99.585	838.072	738.487
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	78.811	84.586	5.775
A Infrastructuurfonds	6.241.305	6.005.069	- 236.236
B Gemeentefonds	28.282.670	29.083.134	800.464
C Provinciefonds	2.187.740	2.454.311	266.571
F Diergezondheidsfonds	34.507	35.305	798
H BES-fonds	41.386	39.047	- 2.339
J Deltafonds	1.090.818	1.113.623	22.805
Totalen	240.583.781	243.618.487	3.034.706

1 van het begrotingshoofdstuk Nationale schuld zijn in dit overzicht de ontvangsten opgenomen exclusief de rentebaten. Voor de rentebaten die op transactie basis worden verantwoord is een apart overzicht opgenomen.

Tabel 1.4 Rentekosten 2018 (op transactiebasis) van de begroting Nationale Schuld (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
IXA Nationale Schuld	6.477.191	6.266.556	- 210.635
Totalen	6.477.191	6.266.556	- 210.635

Tabel 1.5 Rentebaten 2018 (op transactiebasis) van de begroting Nationale Schuld (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
IXA Nationale Schuld	1.944.658	1.543.450	- 401.208
Totalen	1.944.658	1.543.450	- 401.208

Tabel 1.6 Lasten 2018 van de baten-lastenagentschappen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
AZ Dienst Publiek en Communicatie	89.402	108.354	18.952
BZK Rijksdienst voor Identiteitsgegevens	124.918	138.361	13.443
BZK Logius	206.331	177.611	- 28.720
BZK P-Direkt	91.069	93.164	2.095
BZK Uitvoeringsorganisatie bedrijfsvoering Rijk	204.631	238.647	34.016
BZK FM Haaglanden	106.452	124.325	17.873
BZK SSC-ICT Haaglanden	258.681	285.373	26.692
BZK Rijksvastgoedbedrijf	1.312.800	1.256.669	- 56.131
BZK Dienst Huurcommissie	13.214	14.630	1.416
J&V Centraal Justitieel Incassobureau	135.317	126.289	- 9.028
J&V Dienst Justitiële Inrichtingen	2.042.809	2.286.562	243.753
J&V Immigratie- en naturalisatiedienst	388.371	394.349	5.978
J&V Justis	35.979	35.175	- 804
J&V Nederlandse Forensisch Instituut	75.249	82.085	6.836
OCW Dienst Uitvoering Onderwijs	277.585	342.407	64.822
OCW Nationaal Archief	38.816	40.381	1.565
DEF Defensie Telematica Organisatie	264.330	252.828	- 11.502
DEF Paresto	59.962	65.786	5.824
I&W Rijkswaterstaat	2.480.737	2.555.235	74.498
I&W Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	79.312	83.160	3.848
I&W Inspectie Leefomgeving en Transport	140.338	155.954	15.616
EZK Rijksdienst voor ondernemend Nederland	466.970	588.361	121.391
EZK Agentschap Telecom	41.722	46.578	4.856
EZK Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	348.839	359.193	10.354
EZK Dienst ICT Uitvoering	238.341	283.718	45.377
EZK Nederlandse Emissieautoriteit	6.973	8.003	1.030
VWS Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu	360.800	353.350	- 7.450
VWS Centrum Informatiepunt Beroepen in Gezondheidszorg	46.593	78.929	32.336
VWS College ter Beoordeling Geneesmiddelen	43.500	54.100	10.600
Totalen	9.980.041	10.629.577	649.536

Tabel 1.7 Baten 2018 van de baten-lastenagentschappen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
AZ Dienst Publiek en Communicatie	89.402	108.178	18.776
BZK Rijksdienst voor Identiteitsgegevens	124.918	146.241	21.323
BZK Logius	206.331	179.029	- 27.302
BZK P-Direkt	91.069	93.170	2.101
BZK Uitvoeringsorganisatie bedrijfsvoering Rijk	204.631	238.861	34.230
BZK FM Haaglanden	106.452	127.999	21.547
BZK SSC-ICT Haaglanden	258.681	260.401	1.720

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
BZK Rijksvastgoedbedrijf	1.312.800	1.267.839	- 44.961
BZK Dienst Huurcommissie	13.214	10.320	- 2.894
J&V Centraal Justitieel Incassobureau	135.317	135.021	- 296
J&V Dienst Justitiële Inrichtingen	2.042.809	2.303.734	260.925
J&V Immigratie- en naturalisatiedienst	388.371	418.675	30.304
J&V Justis	35.979	38.135	2.156
J&V Nederlandse Forensisch Instituut	75.249	79.367	4.118
OCW Dienst Uitvoering Onderwijs	273.585	342.882	69.297
OCW Nationaal Archief	38.816	40.311	1.495
DEF Defensie Telematica Organisatie	258.571	261.726	3.155
DEF Paresto	59.962	64.378	4.416
I&W Rijkswaterstaat	2.489.737	2.592.740	103.003
I&W Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	79.312	83.209	3.897
I&W Inspectie Leefomgeving en Transport	140.338	152.461	12.123
EZK Rijksdienst voor ondernemend Nederland	466.970	596.381	129.411
EZK Agentschap Telecom	40.724	46.696	5.972
EZK Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	348.839	352.518	3.679
EZK Dienst ICT Uitvoering	238.341	285.894	47.553
EZK Nederlandse Emissieautoriteit	6.973	8.299	1.326
VWS Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu	360.800	332.850	- 27.950
VWS Centrum Informatiepunt Beroepen in Gezondheidszorg	46.593	82.937	36.344
VWS College ter Beoordeling Geneesmiddelen	43.500	50.062	6.562
Totalen	9.978.284	10.700.314	722.030

Tabel 1.8 Kapitaaluitgaven 2018 van de baten-lastenagentschappen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
AZ Dienst Publiek en Communicatie	0	0	0
BZK Rijksdienst voor Identiteitsgegevens	12.433	1.281	- 11.152
BZK Logius	400	410	10
BZK P-Direkt	19.982	15.666	- 4.316
BZK Uitvoeringsorganisatie bedrijfsvoering Rijk	1.527	1.465	- 62
BZK FM Haaglanden	8.106	9.239	1.133
BZK SSC-ICT Haaglanden	85.331	107.620	22.289
BZK Rijksvastgoedbedrijf	771.043	1.082.787	311.744
BZK Dienst Huurcommissie	0	0	0
J&V Centraal Justitieel Incassobureau	7.263	6.246	- 1.017
J&V Dienst Justitiële Inrichtingen	18.865	44.365	25.500
J&V Immigratie- en naturalisatiedienst	28.200	43.787	15.587
J&V Justis	0	1.252	1.252
J&V Nederlandse Forensisch Instituut	6.850	8.025	1.175
OCW Dienst Uitvoering Onderwijs	- 9.600	- 39.452	- 29.852
OCW Nationaal Archief	- 5.322	- 6.787	- 1.465
DEF Defensie Telematica Organisatie	50.132	71.380	21.248

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil
DEF Paresto	385	382	- 3
I&W Rijkswaterstaat	92.000	70.254	- 21.746
I&W Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	1.458	2.532	1.074
I&W Inspectie Leefomgeving en Transport	200	5	- 195
EZK Rijksdienst voor ondernemend Nederland	20.579	12.800	- 7.779
EZK Agentschap Telecom	4.655	3.675	- 980
EZK Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	26.551	36.545	9.994
EZK Dienst ICT Uitvoering	57.900	55.023	- 2.877
EZK Nederlandse Emissieautoriteit	290	140	- 150
VWS Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu	3.700	4.722	1.022
VWS Centrum Informatiepunt Beroepen in Gezondheidszorg	5.000	13.004	8.004
VWS College ter Beoordeling Geneesmiddelen	1.500	364	- 1.136
Totalen	1.209.428	1.546.730	337.302

Tabel 1.9 Kapitaalontvangsten 2018 van de baten-lastenagentschappen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil
AZ Dienst Publiek en Communicatie	0	0	0
BZK Rijksdienst voor Identiteitsgegevens	7.000	0	- 7.000
BZK Logius	0	0	0
BZK P-Direkt	8.000	0	- 8.000
BZK Uitvoeringsorganisatie bedrijfsvoering Rijk	0	3.611	3.611
BZK FM Haaglanden	4.200	4.373	173
BZK SSC-ICT Haaglanden	30.000	80.923	50.923
BZK Rijksvastgoedbedrijf	575.775	723.653	147.878
BZK Dienst Huurcommissie	0	6.884	6.884
J&V Centraal Justitieel Incassobureau	1.320	4.263	2.943
J&V Dienst Justitiële Inrichtingen	5.000	403	- 4.597
J&V Immigratie- en naturalisatiedienst	12.200	12.459	259
J&V Justis	0	0	0
J&V Nederlandse Forensisch Instituut	0	4.605	4.605
OCW Dienst Uitvoering Onderwijs	2.600	16.800	14.200
OCW Nationaal Archief	0	0	0
DEF Defensie Telematica Organisatie	26.000	89.618	63.618
DEF Paresto	1.800	0	- 1.800
I&W Rijkswaterstaat	40.000	39.278	- 722
I&W Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	510	6.698	6.188
I&W Inspectie Leefomgeving en Transport	0	1.214	1.214
EZK Rijksdienst voor ondernemend Nederland	15.000	8.526	- 6.474
EZK Agentschap Telecom	4.000	6.653	2.653
EZK Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	13.680	20.817	7.137
EZK Dienst ICT Uitvoering	35.000	25.457	- 9.543
EZK Nederlandse Emissieautoriteit	0	0	0
VWS Rijksinstituut voor Volksgezondheid en	0	13.800	13.800

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
Milieu			
VWS Centrum Informatiepunt Beroepen in Gezondheidszorg	3.000	28.238	25.238
VWS College ter Beoordeling Geneesmiddelen	1.000	3.199	2.199
Totalen	786.085	1.101.472	315.387

Tabel 1.10 Verplichtingen, kasuitgaven en kasontvangsten 2018 van de verplichtingen-kasagentschappen (x €1000)

Onderdeel	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil
In 2018 waren er geen verplichtingen-kasagentschappen.			

2 SALDIBALANS VAN HET RIJK PER 31 DECEMBER 2018

Saldibalans van het Rijk ¹							
DEBET			CREDIT				
OMSCHRIJVING	31-12-2018	31-12-2017	OMSCHRIJVING	31-12-2018	31-12-2017		
	€ mln.	€ mln.		€ mln.	€ mln.		
1	Uitgaven ten laste van de begroting	242.125	235.519	12	Ontvangsten ten gunste van de begroting	245.055	241.507
2	Vorderingen buiten begrotingsverband (intra-comptabele vorderingen)	14.440	15.294	13	Schulden buiten begrotingsverband (intra-comptabele schulden)	24.809	29.646
3	Liquide Middelen	2.555	2.644	14	Saldi begrotingsfondsen	126	690
4	Saldo geldelijk beheer van het Rijk	14.904	21.548	15	Saldi begrotingsreserves	4.035	3.162
	<i>Totaal intra-comptabele posten</i>	<i>274.025</i>	<i>275.005</i>		<i>Totaal intra-comptabele posten</i>	<i>274.025</i>	<i>275.005</i>
5	Openstaande rechten	23.625	21.072	16	Tegenrekening openstaande rechten	23.625	21.072
6	Vorderingen	56.420	55.042	17	Tegenrekening vorderingen	56.420	55.042
7	Tegenrekening extra-comptabele schulden	332.634	335.853	18	Schulden	332.634	335.853
8	Voorschotten	152.145	127.027	19	Tegenrekening voorschotten	152.145	127.027
9	Tegenrekening andere verplichtingen	137.612	124.384	20	Andere verplichtingen	137.612	124.384
10	Deelnemingen	42.731	42.315	21	Tegenrekening deelnemingen	42.731	42.315
11	Tegenrekening garanties	178.134	183.358	22	Garanties	178.134	183.358
	<i>Totaal extra-comptabele posten</i>	<i>923.301</i>	<i>889.050</i>		<i>Totaal extra-comptabele posten</i>	<i>923.301</i>	<i>889.050</i>
	TOTAAL-GENERAAL	1.197.326	1.164.055		TOTAAL-GENERAAL	1.197.326	1.164.055

¹ Er is een presentatiecorrectie 2017 voor de posten 12 en 14. Deze posten zijn 678 lager respectievelijk hoger dan in de Rijkssaldibalans van 2017.

Toelichting op de saldibalans van het Rijk

De saldibalans van het Rijk is een optelling van de goedgekeurde saldibalansen van de afzonderlijke begrotingshoofdstukken, die geconsolideerd wordt met de saldibalans van de centrale administratie van 's Rijks Schatkist. Door het optellen van de afzonderlijke saldibalansen komen ook onderlinge schuldverhoudingen tussen begrotingshoofdstukken tot uiting in de saldibalans van het Rijk. Voor een nadere toelichting op de cijfers wordt verwezen naar de jaarverslagen van de ministeries of de begrotingsfondsen. Let op! Door afrondingsverschillen kunnen de sommen van bepaalde onderdelen afwijken van andere tabellen.

Ad 1) Uitgaven ten laste van de begroting

Onder de post uitgaven ten laste van de begroting worden de gerealiseerde uitgaven van het betreffende begrotingsjaar opgenomen van alle ministeries en begrotingsfondsen. Ook hierin meegenomen zijn de rentekosten zoals opgenomen in tabel 1.4 van de rijksrekening.

Ad 2) Vorderingen buiten begrotingsverband

(intra-comptabele vorderingen)

Onder vorderingen buiten begrotingsverband worden de uitgaven geboekt die in een later jaar met een ander onderdeel van het Rijk dan wel met een derde worden verrekend. Onder deze post staan alleen de vorderingen waarvan wordt verwacht dat binnen een afzienbare termijn verrekening zal plaatsvinden. Het totaal van deze post is 14.440 miljoen euro, waarvan 11.711,9 miljoen euro uit kas-transverschillen bestaat. Voor de toelichting van de kas-transverschillen verwijzen wij u naar toelichting Saldibalans Nationale Schuld IXA.

Ad 3) Liquide middelen

De totaalstand van de liquide middelen bestaat uit het saldo bij de banken en de contante gelden.

Ad 4) Saldo geldelijk beheer van het Rijk

De post saldo geldelijk beheer van het Rijk bevat de door Financiën overgenomen uitgaven en ontvangsten binnen begrotingsverband van afgesloten begrotingsjaren. De definitieve afsluiting van een begrotingsjaar vindt plaats nadat de Staten-Generaal de Slotwetten hebben aangenomen. Nadat de Staten-Generaal de Slotwetten hebben aangenomen worden de eindbedragen voor de uitgaven en ontvangsten die betrekking hebben op het afgesloten begrotingsjaar overgeboekt op de post saldo geldelijk beheer van het Rijk. Het saldo geldelijk beheer is hiermee een meerjarige optelling van alle door het parlement goedgekeurde uitgaven en ontvangsten van het Rijk tot en met het laatst afgesloten boekjaar.

Ad 5 en 16) Openstaande rechten

Onder openstaande rechten wordt verstaan: vorderingen die niet voortvloeien uit met derden te verrekenen begrotingsuitgaven, maar op andere wijze ontstaan. Rechten kunnen ontstaan doordat conform wettelijke regelingen vastgestelde aanslagen aan derden worden opgelegd (bijvoorbeeld belastingen, college- en schoolgelden) of op grond van doorberekening van de kosten van verleende diensten of geleverde goederen. Rechten zijn een voorfase van de ontvangsten.

Ad 6 en 17) Vorderingen (extra-comptabel)

Vorderingen die zijn voortgevloeid uit uitgaven ten laste van de begroting. Het gaat dan om reeds verrichte uitgaven welke binnen begrotingsverband zijn geboekt en waarvoor op termijn nog een verrekening met derden dan wel met een ander onderdeel van het Rijk zal plaatsvinden. Tevens zijn hierin begrepen uitgaven die in eerste instantie op derdenrekeningen zijn geboekt,

maar waarvan de verrekening met derden dan wel een ander onderdeel van het Rijk niet binnen een redelijke termijn heeft plaatsgevonden, terwijl verrekening wel mogelijk is.

Ad 7 en 18) Schulden

Schulden die zijn voortgevloeid uit ontvangsten ten gunste van de begroting. Net als bij extra-comptabele vorderingen gaat het om reeds ontvangen bedragen welke geboekt zijn binnen begrotingsverband en waarvoor nog op termijn een verrekening plaats zal vinden. Ook uitgegeven leningen worden onder de post schulden opgenomen.

Ad 8 en 19) Voorschotten

Onder de post voorschotten worden de bedragen opgenomen die aan derden zijn betaald vooruitlopend op een later definitief vast te stellen c.q. af te rekenen bedrag.

Ad 9 en 20) Andere verplichtingen

De post andere verplichtingen vormt een saldo van aangegane verplichtingen en hierop verrichte betalingen. Het saldo heeft zowel betrekking op de binnen als buiten begrotingsverband geboekte verplichtingen.

Ad 10 en 21) Deelnemingen

Onder de post deelnemingen worden alle deelnemingen in besloten en naamloze vennootschappen en internationale instellingen opgenomen. De waardering van de deelnemingen geschiedt op basis van de oorspronkelijke aankoopprijs. In enkele gevallen geschiedt de waardering tegen de nominale waarde van het aandeel in het gestort en opgevraagd kapitaal.

Ad 11 en 22) Garantieverplichtingen

Onder de post garanties worden de bedragen opgenomen die de hoofdsommen vormen van de garanties. Een afgegeven garantie wordt gezien als een verplichting en moet ook op dezelfde manier in de administratie worden verwerkt. Er is dus geen verschil in de registratie van garantieverplichtingen en andersoortige verplichtingen. Een verschil tussen een garantie en een andere verplichting is wel dat de hoofdsom van een garantie veelal niet of slechts gedeeltelijk tot uitbetaling zal leiden.

Ad 12) Ontvangsten ten gunste van de begroting

Onder de post ontvangsten ten gunste van de begroting worden de gerealiseerde ontvangsten van het betreffende begrotingsjaar opgenomen van alle ministeries en begrotingsfondsen en de renteontvangsten zoals opgenomen in tabel 1.5 van de rijksrekening.

Ad 13) Schulden buiten begrotingsverband

(intra-comptabele schulden)

Onder schulden buiten begrotingsverband worden de ontvangsten geboekt die in een later jaar met een ander onderdeel van het Rijk dan wel met een derde worden verrekend.

Ad 14) Saldo uitgaven/middelen voorgaande dienstjaren

Onder saldo uitgaven/middelen voorgaande dienstjaren wordt het saldo van voorgaande begrotingsjaren opgenomen. Het betreft hier alleen het saldo van het Diergezondheidsfonds.

Ad 15) Saldi begrotingsreserve

Onder de saldi begrotingsreserve worden de interne reserves van de ministeries opgenomen. Het gaat hier om de volgende reserves:

- Museaal Aankoopfonds en Risicopremie garantstelling onderwijsinstellingen (OCW);
- Borgstelling MKB-kredieten, Groeifaciliteit, Garantie Ondernemingsfinanciering, Garantie MKB-financiering, Maatregelen voor CO₂ reductie, Duurzame energie, Garantieregeling Aardwarmte, ECN verstrekte leningen, Landbouw, Apurement, Visserij, Borgstellingsfaciliteit, Groene Onderwijs (EZK);
- Export kredietverzekeringen, Nederlandse Herverzekeringsmaatschappij voor Terrorismeschades, garantie Tennet en DGS BES eilanden (Financiën);
- Nationale Hypotheekgarantie en Woningcorporaties, Woningcorporaties (Wonen en Rijksdienst in 2017 en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2018);
- Asiel (J&V);
- DGGF, DRIVE en DTIF (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking);
- WFZ (VWS)

3 NATIONALE VERKLARING 2019

Op grond van het besluit van de ministerraad van 15 maart 2019, vanuit mijn positie en verantwoordelijkheid als minister van Financiën inzake het financieel beheer van middelen voor de hierna genoemde fondsen in gedeeld beheer en op basis van de tot mij ter beschikking staande informatie, verklaar ik hierbij namens het Nederlandse kabinet, dat:

Betreffende: functioneren van de beheers – en controlesystemen²

Het functioneren van de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden inzake:

- de landbouwfondsen: het ELGF en het ELFPO;
- de structuur- en investeringsfondsen: EFRO, EFMZV, ESF, EFMB;
- de migratie- en veiligheidsfondsen: het AMIF en ISF;

naar mijn beste weten een redelijke mate van zekerheid bieden voor de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende transacties alsmede voor de subsidiabiliteit van de desbetreffende subsidieaanvragen.

Het functioneren van de opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden voor alle landbouwfondsen, alle structuur- en investeringsfondsen en alle migratie- en veiligheidsfondsen, naar behoren hebben gefunctioneerd.

Betreffende: getrouwheid rekeningen en rechtmatigheid uitgaven

De in de bijlagen opgenomen en bij de EC ingediende rekeningen van de landbouwfondsen, de structuur- en investeringsfondsen en de migratie- en veiligheidsfondsen een getrouw beeld geven en de in de rekeningen opgenomen uitgaven die ter vergoeding bij de EC zijn ingediend, per saldo (netto) uitgaven van € 1.202.574.313 naar mijn beste weten wettig en regelmatig zijn, tot op het niveau van eindbegunstigden.

De mij bekende lopende onderzoeken³ en/of correctievoorstellen in verband met de goedkeuring van de ingediende rekeningen door de Europese Commissie, zijn verantwoord in de bijgevoegde toelichting. De bevestigingen en eventuele punten van voorbehoud in deze verklaring zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving.

Hoogachtend,

de minister van Financiën,

W.B. Hoekstra

² Conform Europese regelgeving zijn de verantwoordingsperiodes per fonds verschillend. De periode waarop de verklaring betrekking heeft wordt per fonds in de toelichting middels een tabel weergegeven.

³ Lopende onderzoeken of correctievoorstellen door de Europese Commissie worden verantwoord in de toelichting bij de Nationale Verklaring.

Toelichting bij de Nationale Verklaring 2019

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de systeemoordelen en de foutpercentages per fonds in de Nationale Verklaring weer.

Overzicht systeemoordelen				
Fonds	Systeemoordeel ¹	Foutpercentage	Totale Subsidieabele kosten (€)	Periode
ELGF en ELFPO	Functioneert	<2%	€ 850.228.153,23	16 oktober 2017 tot en met 15 oktober 2018
ESF	Functioneert	<2%	€ 229.113.312,00	1 juli 2017 tot en met 30 juni 2018
EFMB	Functioneert	<2%	€ 903.135,00	1 juli 2017 tot en met 30 juni 2018
EFRO	Functioneert	<2%	€ 85.607.995,86	1 juli 2017 tot en met 30 juni 2018
EFMZV	Functioneert	<2%	€ 12.078.239,09	1 juli 2017 tot en met 30 juni 2018
Migratie- en veiligheidsfondsen	Functioneert	<2%	€ 24.643.478,00	16 oktober 2017 tot en met 15 oktober 2018
Totaal fondsen			€ 1.202.574.313,18	

¹ voor wat betreft de onderzochte key requirements (noodzakelijke vereisten aan het systeem)

Weging en verantwoordingstolerantie

Voor de weging van de te rapporteren aandachtspunten in de verklaring gelden de volgende criteria:

- **Kwantitatief:** wanneer het percentage onrechtmatigheden in de rekeningen betreffende de uitgaven van de fondsen in gedeeld beheer groter is dan 2%. Hierbij geldt tevens dat het effect niet kon worden tenietgedaan door corrigerende maatregelen. Een afwijking van materieel belang is per definitie aanwezig wanneer het oordeel van de Auditdienst Rijk (ADR) bij de rekeningen betreffende de uitgaven niet goedkeurend is.
- **Kwalitatief:** informatie is van materieel belang als het weglaten of onjuist weergeven daarvan de beslissingen die gebruikers op basis van de Nationale Verklaring nemen zou kunnen beïnvloeden. De materialiteit van de post of de fout is afhankelijk van de omvang daarvan, beoordeeld onder de bijzondere omstandigheden waaronder het weglaten of onjuist weergeven plaatsvindt. Hierbij wordt rekening gehouden met de bevindingen van de Auditdienst Rijk inzake de controle op de fondsen in gedeeld beheer. Niet goedkeurende oordelen van de Auditdienst vormen per definitie aanleiding om de relevante aandachtspunten op te nemen in de Nationale Verklaring en de toelichting hierop.

Goedkeuring Europese Commissie

De Europese Commissie bepaalt uiteindelijk de EU-conformiteit van de nationale implementatie en uitvoering van EU-regelgeving. Daardoor is er, zolang de Europese Commissie de rekeningen nog niet formeel heeft vastgesteld, een voorbehoud over aard en omvang van financiële correcties die de EC kan opleggen.

Meldingen antifraude bureau OLAF Europese Commissie

Het antifraude bureau van de Europese Commissie, Office Européen de la Lutte Antifraude (OLAF), kan onderzoeken starten naar onregelmatigheden, waaronder vermoedens van fraude met EU-subsidies. In deze Nationale Verklaring worden per fonds (eventuele) bijzonderheden genoemd.

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB): het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)

Verklaring betaalorgaan

Het betaalorgaan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) heeft overeenkomstig artikel 3 van Uitvoeringsverordening (EU) nr. 908/2014 van de Commissie bij de over de periode 16 oktober 2017 tot en met 15 oktober 2018 bij de Europese Commissie (EC) ingediende rekeningen verklaard dat deze een waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld geven en dat de beheers- en controlesystemen een redelijke zekerheid bieden dat de onderliggende transacties wettig en regelmatig zijn.

Bij zowel de administratieve controles door het betaalorgaan, als de controles ter plaatse bij eindbegunstigden door de technische diensten zijn fouten (door de begunstigden ten onrechte gedeclareerde bedragen) geconstateerd. Dit geldt zowel voor het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) als het Europees Landbouwfonds voor de Plattelandsontwikkeling (ELFPO).

Op grond van de door het Betaalorgaan ingediende controlestatistieken en de door de certificerende instantie (Auditdienst Rijk) geconstateerde fouten is het resterende foutpercentage voor ELGF 0,25% en voor ELFPO 0,62%. Voor de uitgaven en ontvangsten van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid als geheel, ELFPO en ELGF samen, blijven de fouten daarmee onder de toegestane verantwoordingstolerantie van 2%.

Rapportage certificerende instantie

De Auditdienst Rijk (ADR) heeft, in de functie van certificerende instantie (CI), geoordeeld dat;

- de bij de Commissie in te dienen rekeningen voor het begrotingsjaar 2018 in elk materieel opzicht een waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld geven van de aan het ELFPO en het ELGF in rekening gebrachte totale netto- uitgaven,
- uit de vaststelling of het betaalorgaan aan de accreditatiecriteria voldoet, blijkt dat de interne controleprocedures van het betaalorgaan naar behoren hebben gefunctioneerd,
- de uitgaven die ter vergoeding bij de Commissie zijn ingediend in het kader van het ELFPO en het ELGF, in alle materiële opzichten wettig en regelmatig zijn.

Wel heeft de ADR in het auditrapport ELGF een belangrijke bevinding met aanbeveling opgenomen. Bevinding: Het ten onrechte uitbetalen van BBR subsidies door het omzeilen van de ingebouwde interne controle maatregelen door middel van misbruik van open data over welke landbouwgronden wel of geen subsidie is aangevraagd. Met aanbeveling: Bijstelling van de risicoanalyse BBR door het betaalorgaan in verband met risico's

inzake het gebruik van open data over de subsidiering van landbouwgronden. Vervolgens het opstellen, vaststellen en implementeren van beheersmaatregelen -die het onderkende risico mitigeren- in de interne werkinstructies van het betaalorgaan en de instructies ten behoeve van de controles ter plaatse door de controlerende instanties. Opvolging: Het betaalorgaan neemt de aanbeveling over en zal de risico analyse bijstellen en op basis daarvan de eventueel benodigde beheersmaatregelen nemen.

Bekende lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen door de Europese Commissie, Europese Rekenkamer en OLAF

Er is bij het ELGF en het ELFPO geen sprake van lopende OLAF onderzoeken.

Met betrekking tot de volgende lopende onderzoeken door de EC is (nog) geen correctievoorstel ontvangen⁴:

- ERK: DAS audit van 5 tot 10 maart 2018. GMO Groente en fruit en de Regeling Beëindiging Melkveehouderij.
- ELFPO: ERK DAS audit maatregelen 4 (investeringsregelingen) en 10 (ANLB). Van 12 tot en met 16 november 2018. Er is nog geen brief met bevindingen ontvangen.
- ELFPO: EC audit maatregelen 4 en 19 (bij het Betaalorgaan) en het werk van de certificerende instantie in het kader van ELFPO niet grondgebonden maatregelen. Begin 2019 wordt de brief met bevindingen verwacht.

Europese Structuur- en Investeringsfondsen: Europees Sociaal Fonds (ESF), Europees Fonds voor Meest Behoeftigen (EFMB), Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV), en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)

Oordeel Certificerings Autoriteit en Audit Autoriteit

De Certificerings Autoriteit (CA) heeft overeenkomstig het bij de Europese Commissie ingediend certificaat verklaard, dat de jaarrekeningen volledig, nauwkeurig en waarachtig zijn, dat de in de jaarrekeningen opgenomen uitgaven in overeenstemming zijn met het toepasselijke recht en zijn gedaan voor concrete acties die zijn geselecteerd aan de hand van de voor het operationeel programma geldende criteria voor financiering, die in overeenstemming zijn met het toepasselijke recht, dat de bepalingen van de fondsspecifieke verordeningen met betrekking tot de beschikbaarheid van documenten in acht zijn genomen.

De Audit Autoriteit (AA) oordeelt dat de toegepaste beheers- en controle-systemen van de Management Autoriteit ESF, EFMB, EFRO en het EFMZV⁵ naar behoren functioneren. De beweringen in de beheersverklaring worden door de uitgevoerde auditwerkzaamheden niet in twijfel getrokken. De jaarrekeningen geven een getrouw beeld en de uitgaven in de jaarrekeningen zijn wettig en regelmatig.

Beheersverklaringen Management Autoriteit EFRO, EFMZV, ESF, EFMB.

De Management Autoriteiten EFRO, EFMZV en Uitvoering van Beleid (voorheen het Agentschap SZW) verklaren dat de informatie in de jaarrekeningen 2017/2018 naar behoren wordt weergegeven, volledig en accuraat is overeenkomstig de vigerende verordeningen, dat de uitgaven die in de

⁴ Zie bijlagen bij de NV voor uitgebreide toelichting

⁵ Voor wat betreft de onderzochte key requirements

jaarrekeningen zijn opgenomen zijn gebruikt voor het beoogde doel, zoals gedefinieerd in vigerende verordeningen en overeenkomstig het beginsel van goed financieel beheer en dat het beheers- en controlesysteem dat voor het operationele programma is opgezet de nodige garanties biedt met betrekking tot de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende verrichtingen, in overeenstemming met het toepasselijke recht.

Bekende lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen door de Europese Commissie, Europese Rekenkamer en OLAF

Er is bij het ESF, het EFMB, het EFMZV en het EFRO geen sprake van lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen.

Europese Migratie- en Veiligheidsfondsen: Asiel, Migratie en Integratiefonds (AMIF) 2014-2020, en het Fonds voor de Interne Veiligheid (ISF)

AMIF en ISF

Het hoofd bureau Verantwoordelijke Autoriteit verklaart dat de informatie in de jaarrekeningen AMIF en ISF naar behoren wordt weergegeven, volledig en accuraat is overeenkomstig de vigerende regelgeving, dat de uitgaven van de Unie gebruikt zijn voor het beoogde doel in overeenstemming met het nationaal programma en overeenkomstig het beginsel van goed financieel beheer en dat het beheers- en controlesysteem dat voor het nationaal programma is opgezet naar behoren heeft gefunctioneerd tijdens het in aanmerking genomen begrotingsjaar en de nodige garanties heeft geboden met betrekking tot de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende verrichtingen, in overeenstemming met het toepasselijke recht.

Naast de in de hoofdtekst genoemde subsidiabele kosten heeft de Verantwoordelijke Autoriteit op 15 februari 2019 conform de regelgeving ook voorschotten gedeclareerd in Brussel voor een bedrag van € 20.345.428,30 voor het AMIF en voor een bedrag van € 6.584.283,25 voor het ISF.

Bekende lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen door de Europese Commissie, Europese Rekenkamer en OLAF

Er is bij het AMIF en het ISF 2014-2020 geen sprake van lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen.

4 DE BELASTING- EN PREMIEONTVANGSTEN IN 2018

De belasting- en premieontvangsten in 2018 op EMU-basis (in miljoenen euro's)			
	Startnota 2017	Realisatie FJR 2018	Vershil
Kostprijsverhogende belastingen	87.910	87.814	- 96
Invoerrechten	3.361	3.175	- 187
Omzetbelasting	53.463	52.542	- 921
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.801	2.270	469
Accijnzen	11.926	12.206	280
- waarvan Accijns van lichte olie	4.327	4.472	145
- waarvan Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.956	3.919	- 37
- waarvan Tabaksaccijns	2.528	2.668	140
- waarvan Alcoholaccijns	312	342	30
- waarvan Bieraccijns	450	457	7
- waarvan Wijnaccijns	353	348	- 5
Belastingen van rechtsverkeer	5.278	5.757	479
- waarvan Overdrachtsbelasting	2.772	3.041	270
- waarvan Assurantiebelaasting	2.506	2.715	209
Motorrijtuigenbelasting	4.137	4.161	24
Belastingen op een milieugrondslag	5.290	5.070	- 220
- waarvan Afvalstoffenbelasting	89	91	1
- waarvan Energiebelasting	4.919	4.688	- 230
- waarvan Waterbelasting	282	288	6
- waarvan Brandstoffenheffingen	0	2	2
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken en andere producten	268	278	10
Belasting op zware motorrijtuigen	175	171	- 4
Verhuurderheffing	1.724	1.738	14
Bankbelasting	488	447	- 41
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	84.336	90.319	5.983
Inkomstenbelasting	- 3.036	- 1.082	1.954
Loonbelasting	59.485	61.001	1.516
Dividendbelasting	3.141	4.484	1.343
Kansspelbelasting	543	530	- 13
Vennootschapsbelasting	22.224	23.655	1.431
Schenk- en erfbelasting	1.979	1.731	- 248
Overige belastingontvangsten	183	260	77
- Belasting- en premieontvangsten Caribisch Nederland	157	152	- 5
Totaal belastingen	172.430	178.394	5.964
Premies volksverzekeringen	47.297	42.681	- 4.616
Premies werknemersverzekeringen	65.548	63.854	- 1.694
- waarvan zorgpremies	41.456	40.136	- 1.319
Totaal belastingen en premies op EMU-basis	285.275	284.929	- 347

De belasting- en premieontvangsten in 2018 op kasbasis (in miljoenen euro's)			
	Startnota 2017	Realisatie FJR 2018	Vershil
Kostprijsverhogende belastingen op kasbasis	86.934	87.281	348
Invoerrechten	3.347	3.173	- 174
Omzetbelasting	52.601	52.342	- 259
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.806	2.276	470
Accijnzen	11.903	11.926	23

	Startnota 2017	Realisatie FJR 2018	Verschil
- waarvan Accijns van lichte olie	4.323	4.431	107
- waarvan Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.949	3.903	- 46
- waarvan Tabaksaccijns	2.517	2.469	- 48
- waarvan Alcoholaccijns	312	331	19
- waarvan Bieraccijns	450	452	2
- waarvan Wijnaccijns	352	340	- 13
Belastingen van rechtsverkeer	5.253	5.721	468
- waarvan Overdrachtsbelasting	2.756	3.028	272
- waarvan Assurantiebelasting	2.497	2.693	196
Motorrijtuigenbelasting	4.123	4.161	39
Belastingen op een milieugrondslag	5.247	5.044	- 203
- waarvan Afvalstoffenbelasting	90	88	- 2
- waarvan Energiebelasting	4.875	4.667	- 209
- waarvan Waterbelasting	282	287	5
- waarvan Brandstoffenheffingen	0	2	2
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken en andere producten	267	281	14
Belasting op zware motorrijtuigen	174	170	- 4
Verhuurderheffing	1.724	1.738	15
Bankbelasting	488	447	- 41
Belastingen op inkomen, winst en vermogen op kasbasis	84.173	90.574	6.402
Inkomstenbelasting kas	- 3.036	- 1.082	1.954
Loonbelasting kas	59.325	61.267	1.942
Dividendbelasting	3.141	4.484	1.343
Kansspelbelasting	540	520	- 20
Vennootschapsbelasting	22.224	23.655	1.431
Schenk- en erfbelasting	1.979	1.731	- 248
Niet nader toe te rekenen belastingontvangsten	183	244	60
- Belasting- en premieontvangsten Caribisch Nederland	157	152	- 5
Belastingen op kasbasis	171.289	178.099	6.810
KTV Belastingen (aansluiting naar EMU-basis)	1.140	295	- 846
Premies volksverzekeringen op kasbasis	47.067	42.893	- 4.174
KTV premies vvv (aansluiting naar EMU-basis)	230	- 212	- 443
Premies werknemersverzekeringen (Op EMU-basis)	65.548	63.854	- 1.694
- vv zorgpremies	41.456	40.136	- 1.319
Totaal belastingen en premies op EMU-basis	285.275	284.929	- 347

5 UITGAVEN EN NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Deze bijlage biedt een overzicht van de verschillende manieren waarop de uitgaven en de niet-belastingontvangsten van de overheid worden weergegeven. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen de begroting van 2018 zoals gepresenteerd in de Startnota en de realisatie van dat jaar in het Financieel Jaarverslag van het Rijk. De overheidsuitgaven kunnen op kasbasis, maar ook op transactiebasis worden geregistreerd. In het eerste geval worden transacties geboekt in de periode waarin betaling plaatsvindt, in het tweede geval de periode waarin rechten en verplichtingen zijn ontstaan. Op de departementale begrotingen worden de uitgaven op kasbasis geregistreerd: welke bedragen worden van de bankrekeningen van het Rijk afgeschreven. Bij het saldo van de overheid (EMU-saldo) wordt niet uitgegaan van de uitgaven op kasbasis, maar op transactiebasis: de uitgaven worden geboekt in de periode waarin rechten en verplichtingen zijn ontstaan. Bij de tabellen hieronder worden de gebruikte begrippen verder toegelicht.

Tabel 5.1 bevat alle netto-uitgaven van de Rijksoverheid: de optelsom van de uitgaven minus de niet-belastingontvangsten. Om de uitgaven te beheersen is er een uitgavenplafond. De uitgaven onder het uitgavenplafond mogen het uitgavenplafond niet overschrijden. Het uitgavenplafond is op zijn beurt gesplitst in drie verschillende deelplafonds: het plafond Rijksbegroting, het plafond Sociale Zekerheid en het plafond Zorg. De meeste netto-uitgaven vallen onder een van de drie plafonds. Er zijn echter ook uitgaven en ontvangsten die niet onder een plafond vallen.

In het bovenste deel van de tabel zijn de uitgaven uitgesplitst in de begrotingsgefinancierde en de premiegefinancierde uitgaven. De begrotingsgefinancierde uitgaven worden betaald uit belastingen en zijn de optelling van alle uitgaven en niet-belastingontvangsten op de departementale begrotingen. Dit zijn de uitgaven waarvoor het parlement autorisatie verleent door de begrotingen aan te nemen. Naast de begrotingsgefinancierde uitgaven zijn er ook premiegefinancierde uitgaven. De uitgaven aan zorg en sociale zekerheid worden voornamelijk gefinancierd uit de premies. In het onderste deel van de tabel zijn de begrotings- en premiegefinancierde uitgaven per deelplafond opgeteld.

Tabel 5.1 Netto-uitgaven naar type en plafond (in miljoenen euro)

	Startnota	FJR 2018	Vershil	bron
Begrotingsgefinancierde netto-uitgaven				
Plafond Rijksbegroting	126.574	123.797	- 2.777	Tabel 5.5
Plafond Sociale Zekerheid	22.062	22.049	- 13	Tabel 5.6
Plafond Zorg	7.454	7.595	141	Tabel 5.7
Netto-uitgaven buiten het uitgavenplafond	10.423	9.939	- 483	Tabel 5.8
Totaal begrotingsgefinancierde netto-uitgaven	166.513	163.380	- 3.133	Tabel 5.4
Premiegefinancierde netto-uitgaven				
Plafond Sociale Zekerheid	56.875	56.577	- 298	Tabel 5.6
Plafond Zorg	65.308	63.067	- 2.242	Tabel 5.7
Totaal premiegefinancierde netto-uitgaven	122.183	119.643	- 2.540	
Totaal netto-uitgaven	288.696	283.024	- 5.673	
Plafond Rijksbegroting	126.574	123.797	- 2.777	Tabel 5.5
Plafond Sociale Zekerheid	78.937	78.625	- 312	Tabel 5.6
Plafond Zorg	72.762	70.662	- 2.100	Tabel 5.7
Totaal netto-uitgaven onder het uitgavenplafond	278.274	273.085	- 5.189	
Netto-uitgaven buiten het uitgavenplafond	10.423	9.939	- 483	Tabel 5.8
Totaal netto-uitgaven	288.696	283.024	- 5.673	

Tabel 5.2 geeft alle uitgaven zoals die vermeld zijn in de individuele begrotingshoofdstukken van de Rijksbegroting. In die hoofdstukken zelf zijn de uitgaven verdeeld over verschillende beleids- en niet-beleidsartikelen, maar in de tabel wordt alleen het totaal per begrotingshoofdstuk weergegeven. Het betreft hier de kasuitgaven van de begrotingshoofdstukken. Alleen voor het begrotingshoofdstuk van Nationale Schuld zijn de bedragen op transactiebasis.

Tabel 5.2 Uitgaven begrotingen (in miljoenen euro)

		Startnota	FJR 2018	Verschil
1	De Koning	42	43	1
2A	Staten-Generaal	144	154	10
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	113	124	11
3	Algemene Zaken	63	64	1
4	Koninkrijksrelaties	294	625	331
5	Buitenlandse Zaken	9.538	9.174	- 364
6	Justitie en Veiligheid	12.081	12.814	734
7	Binnenlandse Zaken	5.294	5.951	657
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	40.236	42.327	2.091
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	7.997	9.196	1.199
9B	Financiën	7.118	7.736	619
10	Defensie	9.204	9.417	213
12	Infrastructuur en Waterstaat	8.434	8.199	- 235
13	Economische Zaken en Klimaat	4.453	5.355	902
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	31.990	34.412	2.423
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	15.223	15.374	151
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	2.510	3.071	561
50	Gemeentefonds	28.283	29.083	800
51	Provinciefonds	2.188	2.454	267
55	Infrastructuurfonds	6.243	5.810	- 434
58	Diergezondheidsfonds	35	51	16
64	BES-fonds	41	39	- 2
65	Deltafonds	1.119	1.084	- 36
AP	Aanvullende Posten	7.502	0	- 7.502
90	Consolidatie ¹	- 6.595	- 6.335	260
HGIS	Internationale Samenwerking ²	(5.120)	(5.322)	(202)
	Totaal	193.549	196.224	2.675

1 Dit betreft een correctie voor dubbelstellingen die ontstaan door het «bruto-boeken» van bijdragen. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat bijdraagt, als het departement dat ontvangt de uitgaven op zijn begroting opneemt. Het gaat voornamelijk om bijdragen via de begroting van Infrastructuur en Waterstaat aan het Infrastructuurfonds en het Deltafonds.

2 In deze tabel zijn de niet-belastingontvangsten voor Internationale Samenwerking toegerekend aan de begrotingen waarop deze worden verantwoord. De totale uitgaven voor Internationale Samenwerking zijn tussen haakjes vermeld en lopen niet mee in de totaalstelling.

Tabel 5.3 bevat alle niet-belastingontvangsten op de verschillende begrotingshoofdstukken van de Rijksbegroting. Dit betreft alle ontvangsten die geen belasting- of premie-ontvangst zijn. Denk bijvoorbeeld aan het dividend dat uitgekeerd wordt door staatsdeelnemingen, het terugbetalen van studieschulden of de opbrengst van boetes en schikkingen. Ook hier geldt dat alle bedragen op kasbasis zijn, behalve de begroting van Nationale Schuld, die deels op transactiebasis is opgesteld. Omdat hier inzicht wordt gegeven in de niet-belastingontvangsten worden de ontvangsten vanuit het uitgeven van nieuwe staatschuld niet meegeteld. Deze ontvangsten komen in bijlage 6 aan bod bij de bepaling van het EMU-saldo.

Tabel 5.3 Niet-belastingontvangsten begrotingen (in miljoenen euro)

		Startnota	FJR 2018	Vershil
1	De Koning	0	0	0
2A	Staten-Generaal	4	4	0
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	6	6	1
3	Algemene Zaken	7	6	- 1
4	Koninkrijksrelaties	48	54	6
5	Buitenlandse Zaken	752	1.201	449
6	Justitie en Veiligheid	1.624	2.279	655
7	Binnenlandse Zaken	660	1.343	683
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	1.381	1.369	- 12
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	13.293	15.509	2.216
9B	Financiën	2.161	3.339	1.178
10	Defensie	420	664	244
12	Infrastructuur en Waterstaat	248	29	- 218
13	Economische Zaken en Klimaat	3.540	3.560	20
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	1.886	1.845	- 40
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	100	838	738
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	79	85	6
50	Gemeentefonds	0	0	0
51	Provinciefonds	0	0	0
55	Infrastructuurfonds	6.243	5.926	- 317
58	Diergezondheidsfonds	35	35	1
65	Deltafonds	1.119	1.085	- 34
AP	Aanvullende Posten	28	0	- 28
90	Consolidatie	- 6.595	- 6.335	260
HGIS	Internationale Samenwerking	(155)	(231)	(76)
	Totaal	27.036	32.844	5.808

Tabel 5.4 geeft per begrotingshoofdstuk de netto-uitgaven weer, oftewel de uitgaven (tabel 5.2) minus de niet-belastingontvangsten (tabel 5.3). De daaropvolgende tabellen (tabel 5.5 tot en met tabel 5.7) geven per deelplafond aan welke uitgaven er onder vallen, op welk begrotingshoofdstuk deze staan, en of de uitgaven begrotings- of premiegefinancierd zijn.

Tabel 5.4 Netto-uitgaven begrotingen (in miljoenen euro)

		Startnota	FJR 2018	Vershil
1	De Koning	42	43	1
2A	Staten-Generaal	140	150	10
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	108	118	11
3	Algemene Zaken	56	58	2
4	Koninkrijksrelaties	246	571	325
5	Buitenlandse Zaken	8.786	7.973	- 813
6	Justitie en Veiligheid	10.457	10.536	79
7	Binnenlandse Zaken	4.634	4.608	- 26
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	38.855	40.958	2.103
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	- 5.296	- 6.313	- 1.017
9B	Financiën	4.956	4.397	- 559
10	Defensie	8.784	8.752	- 31
12	Infrastructuur en Waterstaat	8.186	8.170	- 16
13	Economische Zaken en Klimaat	913	1.795	882
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	30.104	32.567	2.463
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	15.124	14.536	- 588
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	2.431	2.987	555
50	Gemeentefonds	28.283	29.083	800
51	Provinciefonds	2.188	2.454	267
55	Infrastructuurfonds	0	- 117	- 117
58	Diergezondheidsfonds	0	16	16
64	BES-fonds	41	39	- 2
65	Deltafonds	0	- 2	- 2
AP	Aanvullende Posten	7.474	0	- 7.474
90	Consolidatie	0	0	0
HGIS	Internationale Samenwerking	(4.965)	(5.091)	(-126)
	Totaal	166.513	163.380	- 3.133

Tabel 5.5 Netto-uitgaven onder plafond Rijksbegroting (in miljoenen euro)

		Startnota	FJR 2018	Verschil
1	De Koning	42	43	1
2A	Staten-Generaal	140	150	10
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	108	118	11
3	Algemene Zaken	56	58	2
4	Koninkrijksrelaties	87	417	330
5	Buitenlandse Zaken	8.786	7.973	- 813
6	Justitie en Veiligheid	10.457	10.536	79
7	Binnenlandse Zaken	4.634	4.608	- 26
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	36.814	39.160	2.346
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	6.149	5.968	- 181
9B	Financiën	4.853	5.023	170
10	Defensie	8.777	8.858	81
12	Infrastructuur en Waterstaat	8.410	8.170	- 240
13	Economische Zaken en Klimaat	4.024	4.884	860
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	518	427	- 91
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	2.607	2.589	- 18
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	2.447	3.002	555
50	Gemeentefonds	18.911	19.445	534
51	Provinciefonds	2.188	2.454	267
55	Infrastructuurfonds	0	- 117	- 117
58	Diergezondheidsfonds	0	- 8	- 8
60	Accres Gemeentefonds	650	0	- 650
61	Accres Provinciefonds	93	0	- 93
64	BES-fonds	41	39	- 2
65	Deltafonds	0	- 2	- 2
80	Prijsbijstelling	453	0	- 453
81	Arbeidsvoorwaarden	1.405	0	- 1.405
86	Algemeen	3.923	0	- 3.923
HGIS	Internationale Samenwerking	(4.926)	(5.055)	(128)
	Totaal	126.574	123.797	- 2.777

Tabel 5.6 Netto-uitgaven onder plafond Sociale Zekerheid (in miljoenen euro)

		Startnota	FJR 2018	Verschil
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	19.185	19.493	308
50	Gemeentefonds	2.483	2.556	72
AP	Aanvullende Posten	394	0	- 394
	Begrotingsgefinancierde netto-uitgaven	22.062	22.049	- 13
40	Sociale Verzekeringen	56.875	56.577	- 298
	Premiegefinancierde netto-uitgaven	56.875	56.577	- 298
	Totaal netto-uitgaven plafond Sociale Zekerheid	78.937	78.625	- 312

Tabel 5.7 Netto-uitgaven onder plafond Zorg (in miljoenen euro)

		Startnota	FJR 2018	Vershil
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	540	513	- 27
50	Gemeentefonds	6.889	7.082	194
AP	Aanvullende Posten	25	0	- 25
	Begrotingsgefinancierde netto-uitgaven	7.454	7.595	141
41	Zorg	65.308	63.067	- 2.242
	Premiegefinancierde netto-uitgaven	65.308	63.067	- 2.242
	Totaal netto uitgaven plafond Zorg	72.762	70.662	- 2.100

Tabel 5.8 geeft per begrotingshoofdstuk de uitgaven weer die buiten het uitgavenplafond vallen. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om uitgaven die niet meetellen in het begrotingstekort (het EMU-saldo), zoals het verstrekken van (studie)leningen, de bijdrage van het Rijk aan de sociale fondsen of de opbrengst van het verkopen van staatsdeelnemingen. Daarnaast zijn er uitgaven die wel EMU-saldorelevant zijn, maar buiten het uitgavenplafond zijn geplaatst, zoals de uitgaven aan de zorgtoeslag.

Evenals bij voorgaande tabellen geldt dat de genoemde bedragen in tabel 5.8 op kasbasis zijn, behalve het begrotingshoofdstuk van Nationale Schuld dat deels op transactiebasis wordt opgesteld en zijn de uitgaven aan het aflossen van en de ontvangsten uit het uitgeven van de staatsschuld niet in deze tabel opgenomen.

Tabel 5.8 Netto-uitgaven buiten het plafond (in miljoenen euro)

		Startnota	FJR 2018	Vershil
4	Koninkrijksrelaties	159	154	- 5
7	Binnenlandse Zaken	0	0	0
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	2.041	1.798	- 243
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	- 11.445	- 12.281	- 836
9B	Financiën	103	- 626	- 729
10	Defensie	6	- 106	- 112
12	Infrastructuur en Waterstaat	- 224	0	224
13	Economische Zaken en Klimaat	- 3.111	- 3.089	22
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	10.401	12.647	2.246
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	11.977	11.434	- 543
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	- 16	- 16	0
58	Diergezondheidsfonds	0	23	23
AP	Aanvullende posten	531	0	- 531
HGIS	Internationale Samenwerking	(38)	(36)	2
	Totaal netto-uitgaven buiten het plafond	10.423	9.939	- 483

Tabel 5.9 geeft de totale netto-uitgaven HGIS aan per begrotingshoofdstuk. Deze uitgaven aan internationale samenwerking worden gecoördineerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken maar verantwoord op de individuele begrotingen. In bovenstaande tabellen zijn deze middelen onderdeel van de totalen per begroting. Onderaan deze tabellen staat het totaal aan HGIS-uitgaven over alle begrotingen.

Tabel 5.9 Netto HGIS-uitgaven begrotingen (in miljoenen euro)

	Startnota	FJR 2018	Vershil	
5	Buitenlandse Zaken	1.292	1.301	9
6	Veiligheid en Justitie	33	22	- 10
7	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	0	0	0
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	59	60	1
9B	Financiën	279	362	83
10	Defensie	325	211	- 115
12	Infrastructuur en Waterstaat	21	25,04	4
13	Economische Zaken en Klimaat	51	52	1
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	0	0	0
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	9	19	10
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	2.447	3.002	555
86	Algemeen	410	0	- 410
	Totaal plafondrelevante netto-uitgaven HGIS	4.926	5.055	128
9B	Financiën	38	36	- 2
	Totaal niet-plafondrelevante netto-uitgaven HGIS	38	36	- 2
	Totaal netto-uitgaven HGIS	4.965	5.091	126

Tabel 5.10 geeft een overzicht van de aardgasbaten. De tabel laat zien dat de aardgasbaten niet alleen op kasbasis, maar ook op transactiebasis worden geregistreerd. Dit wordt gedaan omdat het EMU-saldo – volgens Europese methodiek – wordt berekend op transactiebasis, terwijl de rijksbegroting op kasbasis wordt opgesteld.

Tabel 5.10 Aardgasbaten (in miljoenen euro)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
Niet-belastingontvangsten	1.950	1.462	- 488
Vennootschapsbelasting	150	650	500
Totaal kasbasis	2.100	2.112	12
Niet-belastingontvangsten	50	102	52
Vennootschapsbelasting	50	0	- 50
Totaal kas-transverschil (ktv)	100	102	2
Niet-belastingontvangsten	1.900	1.360	- 540
Vennootschapsbelasting	100	650	550
Totaal transactiebasis	2.000	2.010	10

Aansluiting begrotingscijfers en visuele samenvatting

De visuele samenvatting bij het Financieel Jaarverslag Rijk biedt een toegankelijk overzicht van de belangrijkste cijfers. Deze presentatie verschilt op een aantal punten van de begrotingssystematiek zoals die wordt gehanteerd in de rest van het Financieel Jaarverslag Rijk en haar bijlagen. Tabel 5.11 geeft de samenhang tussen de cijfers uit de visuele samenvatting en de rest van het Financieel Jaarverslag Rijk weer.

De visuele samenvatting gaat uit van een netto-uitgavenbegrip; dat wil zeggen, de (bruto)uitgaven verminderd met de zogenaamde niet-belastingontvangsten. Dit zijn ontvangsten die tot de uitgavenkant van de begroting worden gerekend, waaronder boete-opbrengsten, leges en teruggevoerde toeslagen. Ook de aardgasbaten behoren begrotings-technisch tot

de niet-belastingontvangsten en komen als zodanig terug op de begroting van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). In de visuele samenvatting is er echter voor gekozen om, mede vanwege de omvang, de aardgasbaten op te nemen aan de inkomstenkant van de rijksoverheid. Hierdoor vallen de totale inkomsten en uitgaven in de visuele samenvatting hoger uit ten opzichte van de tabellen in het Financieel Jaarverslag Rijk.

Een ander verschil in presentatie tussen de visuele samenvatting en het Financieel Jaarverslag van het Rijk betreft de individuele begrotingsposten. De visuele samenvatting gaat uit van een thematische indeling die niet exact aansluit bij de afzonderlijke begrotingshoofdstukken. Zo wordt het Btw-compensatiefonds in de visuele samenvatting samengevoegd met het Gemeentefonds en het Provinciefonds, terwijl het begrotingstechnisch wordt verantwoord op de begroting van Financiën. Een meer complex voorbeeld is de verwerking van de middelen bestemd voor internationale samenwerking (HGIS). In de visuele samenvatting worden al deze middelen gegroepeerd onder de uitgavenpost «Buitenlandse Zaken/Internationale Samenwerking», omdat het Ministerie van Buitenlandse Zaken deze middelen coördineert. In de begrotingssystematiek worden deze middelen echter toegewezen aan verschillende begrotingshoofd-stukken, zoals die van het ministerie van Justitie en Veiligheid en het ministerie van Defensie. Het overzicht van de toewijzing van deze middelen is terug te vinden in tabel 5.9.

Tabel 5.11 Aansluiting visuele samenvatting (in miljarden euro)

	2018	Bron
Uitgaven visuele samenvatting	274,3	Visualisatie
Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt	79,1	
Plafond S totaal begrotings- en premiegefinancierd	78,6	Tabel 5.6
Plafond R Sociale Zekerheid en Werkgelegenheid	0,4	Tabel 5.5
Af: HGIS Sociale Zekerheid en Werkgelegenheid	0,0	Tabel 5.9
Zorg	77,9	
Plafond Z totaal begrotings- en premiegefinancierd	70,7	Tabel 5.7
Plafond R Volksgezondheid, Welzijn en Sport	2,6	Tabel 5.5
Zorgtoeslag en TSZ	4,7	H16 artikel 8
Af: HGIS Volksgezondheid, Welzijn en Sport	0,0	Tabel 5.9
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	39,1	
Plafond R Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	39,2	Tabel 5.5
Af: HGIS Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	0,1	Tabel 5.9
Gemeentefonds, Provinciefonds en Btw-compensatiefonds	25,2	
Plafond R Gemeentefonds en accres Gemeentefonds	19,4	Tabel 5.5
Plafond R Provinciefonds en accres Provinciefonds	2,5	Tabel 5.5
Btw-compensatiefonds	3,3	H9 artikel 6
Buitenlandse Zaken en Internationale Samenwerking	11,7	
Plafond R Buitenlandse Zaken	8,0	Tabel 5.5
af: HGIS Buitenlandse Zaken	1,3	Tabel 5.9
bij: totale plafondrelevante uitgaven Internationale Samenwerking (HGIS)	5,1	Tabel 5.9
Justitie en Veiligheid	10,5	
Plafond R Justitie en Veiligheid	10,5	Tabel 5.5
af: HGIS Justitie en Veiligheid	0,0	Tabel 5.9
Defensie	8,6	
Plafond R Defensie	8,9	Tabel 5.5
af: HGIS Defensie	0,2	Tabel 5.9
Infrastructuur en Waterstaat	8,0	
Plafond R Infrastructuur en Waterstaat	8,2	Tabel 5.5
Plafond R Infrastructuurfonds	- 0,1	Tabel 5.5
af: HGIS Infrastructuur en Waterstaat	0,0	Tabel 5.9
Rentelasten	6,0	
Rentelasten staatsschuld	6,0	H9A artikel 11
Rentelasten schatkistbankieren	- 0,1	H9A artikel 12
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	5,1	
Plafond R Binnenlandse Zaken	4,6	Tabel 5.5
Plafond R Koninkrijksrelaties	0,4	Tabel 5.5
Plafond R BES-fonds	0,0	Tabel 5.5
Economische Zaken en Klimaat	4,8	
Plafond R Economische Zaken en Klimaat	4,9	Tabel 5.5
Af: HGIS Economische Zaken en Klimaat	0,1	Tabel 5.9
Financiën	1,3	
Plafond R Financiën	5,0	Tabel 5.5
af: Btw-compensatiefonds	3,3	H9B artikel 6
af: HGIS Financiën	0,4	Tabel 5.9
Overig	- 3,0	
Totaal uitgaven visuele samenvatting	274,3	Visualisatie
Af: gas	1,5	Tabel 6.1
Totale netto-uitgaven	272,8	Tabel 6.1

6 EMU-SALDO EN EMU-SCHULD

Tabel 6.1 betreft een overzicht van de budgettaire kerngegevens; de inkomsten, de uitgaven, het EMU-saldo en de EMU-schuld. Het betreft de inkomsten en uitgaven van het Rijk die relevant zijn voor het EMU-saldo. Om van dit het EMU-saldo Rijk tot het saldo van de gehele overheid (de collectieve sector) te komen dient ook het EMU-saldo van de decentrale overheden meegeteld te worden.

Tabel 6.1 Budgettaire kerngegevens (in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
Inkomsten (belastingen en sociale premies)	285,3	284,9	- 0,3
Netto-uitgaven onder plafonds	278,3	273,1	- 5,2
Rijksbegroting	126,6	123,8	- 2,8
Sociale Zekerheid	78,9	78,6	- 0,3
Zorg	72,8	70,7	- 2,1
Overige netto-uitgaven	1,8	- 0,2	- 2,0
Gasbaten	- 2,0	- 1,5	0,5
Zorgtoeslag	5,2	4,6	- 0,6
Overig	- 1,5	- 3,4	- 1,9
Totale netto-uitgaven	280,0	272,8	- 7,2
EMU-saldo centrale overheid	5,3	12,1	6,8
EMU-saldo decentrale overheden	- 1,7	- 0,7	1,0
EMU-saldo collectieve sector	3,5	11,3	7,8
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	0,5%	1,5%	1,0%
EMU-schuld collectieve sector	415,9	405,4	- 10,5
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	54,0%	52,4%	- 1,6%

Tabel 6.2 geeft het EMU-saldo van de hele collectieve sector weer. Dit EMU-saldo (ook wel het overheidssaldo genoemd) is de optelsom van alle inkomsten en uitgaven van de Rijksoverheid en de decentrale overheden. De inkomsten en uitgaven van de Rijksoverheid zijn in meer detail te vinden in bijlage 4 en bijlage 5. Om tot het EMU-saldo te komen worden hier enkele correcties op toegepast: sommige uitgaven tellen niet mee voor het EMU-saldo (zie tabel 6.3) en voor sommige posten telt een ander bedrag mee voor het EMU-saldo dan in de Rijksbegroting (op kasbasis) is opgenomen (zie tabel 6.4).

Tabel 6.2 EMU-saldo (in miljoenen euro, + is overschot)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
1 Belasting- en premieontvangsten	285.275	284.929	- 346
2 Totale netto-uitgaven	288.696	283.024	- 5.673
3 Af: niet EMU-saldo relevante uitgaven	- 10.041	- 10.585	- 544
4 Bij: Kas-transverschillen en overige posten	- 1.368	- 407	961
5 Bij: EMU-saldo decentrale overheden	- 1.719	- 735	984
6 EMU-saldo collectieve sector (1-2-3+4+5)	3.532	11.348	7.816

De uitgaven die wel op de Rijksbegroting staan, maar die niet meetellen voor het EMU-saldo staan vermeld in tabel 6.3. Wat er wel en niet meetelt voor het EMU-saldo is vastgesteld door Eurostat in het *Manual on Government Deficit and Debt*.

Tabel 6.3 Uitgaven niet-relevant voor het EMU-saldo (in miljoenen euro, + is uitgave)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
Rente-ontvangsten swaps	- 1.534	- 1.203	- 331
Opbrengst beëindigen renteswaps	0	- 3.335	3.335
Studieleningen	2.041	1.798	243
Netto-verkoop staatsbezit	350	350	0
Diverse leningen	188	69	119
Rijksbijdragen aan de sociale fondsen	18.883	20.602	- 1.718
Rente sociale fondsen	- 29	0	- 29
Kasbeheer	- 9.848	- 7.706	- 2.142
Overig	- 11	11	- 21
Totaal	10.041	10.585	- 544

Tabel 6.4 geeft de posten weer die wel meetellen voor het EMU-saldo, maar die niet, of niet op dezelfde manier in de Rijksbegroting staan. Voor een deel ervan geldt dat voor het EMU-saldo wordt gerekend met de uitgaven en ontvangsten op transactiebasis, terwijl de Rijksbegroting op kasbasis wordt opgesteld. Om tot het EMU-saldo te komen moet daarom bovenop de uitgave of ontvangst op kasbasis ook nog een kas-transverschil (ktv) worden meegeteld. Daarnaast is er een aantal posten die niet op de Rijksbegroting staan, zoals bijvoorbeeld het positieve of negatieve saldo van agent-schappen, en de kosten van zorgverzekeraars.

Tabel 6.4 Kas-transverschillen en overige posten (in miljoenen euro, + is saldoverbeterend)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
KTV gasbaten	- 50	- 346	- 296
KTV EU-afdrachten	0	- 689	- 689
KTV LIV/LKV	- 441	- 458	- 17
KTV OV-jaarkaart	- 44	826	870
KTV Defensie	0	- 134	- 134
Overige kas-transverschillen	- 99	- 115	- 16
Mutatie begrotingsreserves	- 166	873	1.039
EMU-saldo agentschappen en rest centrale overheid	0	57	57
Overig	0	376	376
Subtotaal Rijk	- 800	389	1.189
Eigen risico dragers WGA/ZW	370	311	- 59
Zorgbemiddelingskosten	- 938	- 1.205	- 267
Overig	0	98	98
Subtotaal sociale fondsen	- 568	- 796	- 228
Totaal	- 1.368	- 407	961

Tabel 6.5 geeft de verdeling van het EMU-saldo over de verschillende onderdelen van de collectieve sector. In tabel 6.6 wordt het EMU-saldo van het Rijk verder uitgesplitst.

Tabel 6.5 Opbouw EMU-saldo collectieve sector (in miljoenen euro, - is tekort)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
EMU-saldo Rijk	- 3.696	5.386	9.082
EMU-saldo sociale fondsen	8.948	6.697	- 2.251
EMU-saldo decentrale overheden	- 1.719	- 735	984
EMU-saldo collectieve sector	3.532	11.348	7.816
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	0,5%	1,5%	1,0%

Tabel 6.6 EMU-saldo Rijk (in miljoenen euro, - is uitgave/tekort)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
Belastingontvangsten	172.430	178.394	5.964
Netto begrotingsgefinancierde uitgaven	- 166.513	- 163.380	3.133
Af: niet EMU-saldo relevante uitgaven	10.041	10.585	544
Betaalde rijksbijdrage en rente aan sociale fondsen	- 18.854	- 20.602	- 1.747
Kas-transverschillen en overige posten Rijk	- 800	389	1.189
EMU-saldo Rijk (centrale overheid)	- 3.696	5.386	9.082

Tabel 6.7 geeft het financieringstekort van het Rijk. Het financieringstekort is het bedrag dat het Rijk op kasbasis in een jaar tekort komt, of over heeft. Het financieringstekort is daarmee dus ook het bedrag dat in een jaar extra moet worden geleend of, bij een overschot, waarmee schulden kunnen worden afgelost. Waar het EMU-saldo een begrip op transactiebasis is, is het financieringstekort dus op kasbasis. Dat betekent dat naast de belastingontvangsten en de uitgaven op de begrotingen er nog een aantal correcties moet worden toegepast. Ten eerste zijn de belastingen zoals die meetellen voor het EMU-saldo berekend op transactiebasis. Om tot de belastingen op kasbasis te komen moet het kas-transverschil hier dus vanaf worden getrokken. Hetzelfde geldt voor posten op de rijksbegroting die niet op kasbasis zijn. Allereerst is dat de rente op de staatsschuld: deze staan in de rijksbegroting op transactiebasis, terwijl voor het financieringstekort alleen de kasuitgaven meetellen. Daarnaast wordt geld storten in (of opnemen uit) een begrotingsreserve op de begroting gezet als uitgave of ontvangst, terwijl het geld niet daadwerkelijk de schatkist verlaat of binnenkomt.

Tabel 6.7 Financieringssaldo Rijksoverheid (in miljoenen euro, - is uitgave/tekort)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
Belastinginkomsten (kasbasis)	171.289	178.099	6.810
Netto begrotingsgefinancierde uitgaven	- 166.513	- 163.380	3.133
Af: kas-transverschil rentelasten	- 960	- 733	227
Mutatie begrotingsreserves	- 166	873	1.039
Mutaties derdenrekeningen	0	- 241	- 241
Financieringssaldo Rijksoverheid	3.651	14.618	10.967

Het financieringssaldo werkt een op een door in de staatsschuld. Voor een financieringstekort moet immers geleend worden, terwijl een overschot gebruikt kan worden om schulden af te lossen. Tabel 6.8 geeft de ontwikkeling van de EMU-schuld weer. De EMU-schuld betreft de hele collectieve sector, dus ook het tekort van decentrale overheden en agentschappen heeft invloed op de EMU-schuld.

Tabel 6.8 Opbouw EMU-schuld collectieve sector (in miljoenen euro, - is overschot)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
EMU-schuld begin jaar	418.691	419.778	1.087
Financieringssaldo Rijksoverheid	- 3.614	- 14.618	- 11.004
EMU-saldo decentrale overheden	1.719	735	- 984
EMU-saldo rest centrale overheid	0	- 25	- 25
Schatkistbankieren decentrale overheden	- 900	- 900	0
Overig	0	457	457
EMU-schuld einde jaar	415.896	405.427	- 10.468
EMU-schuldquote (in procenten bbp)	54,0%	52,4%	- 1,6%

Tabel 6.9 bevat de ontwikkeling van de EMU-schuldquote (de EMU-schuld in verhouding tot het bbp). Behalve het begrotingstekort of -overschot heeft ook de ontwikkeling van het bbp zelf invloed op de schuldquote, dit is weergegeven als het noemereffect.

Tabel 6.9 Opbouw EMU-schuldquote (in procenten bbp)

	Startnota	FJR 2018	Vershil
EMU-schuldquote begin jaar	57,1	57,0	- 0,1
Noemereffect bbp	- 2,7	- 2,7	0,1
Financieringssaldo Rijksoverheid	- 0,5	- 1,9	- 1,4
EMU-saldo decentrale overheden	0,2	0,1	- 0,1
EMU-saldo rest centrale overheid	0,0	0,0	0,0
Schatkistbankieren decentrale overheden	- 0,1	- 0,1	0,0
Overig	0,0	0,1	0,1
EMU-schuldquote einde jaar	54,0	52,4	- 1,6

In tabel 6.10 en tabel 6.11 staat een historisch overzicht van de afgelopen tien jaar voor zowel het EMU-saldo van de collectieve sector als de totale EMU-schuld, in euro's en in procenten van het bbp.

Tabel 6.10 Historisch overzicht EMU-saldo (in miljarden euro, tenzij anders aangegeven, - is tekort)

	2009	2010	2011	2012	2013
EMU-saldo	- 31,8	- 33,5	- 28,8	- 25,6	- 19,3
bbp	625	639	650	653	660
EMU-saldo (in procenten bbp)	- 5,1%	- 5,2%	- 4,4%	- 3,9%	- 2,9%
	2014	2015	2016	2017	2018
EMU-saldo	- 14,5	- 14,0	0,1	9,0	11,3
bbp	672	690	708	737	773
EMU-saldo (in procenten bbp)	- 2,2%	- 2,0%	0,0%	1,2%	1,5%

Tabel 6.11 Historisch overzicht EMU-schuld (in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)

	2009	2010	2011	2012	2013
EMU-schuld	354,8	378,8	401,3	432,4	446,9
bbp	625	639	650	653	660
EMU-schuld (in procenten bbp)	56,8%	59,3%	61,7%	66,2%	67,7%
	2014	2015	2016	2017	2018
EMU-schuld	455,7	446,1	438,4	419,8	405,4
bbp	672	690	708	737	773
EMU-schuld (in procenten bbp)	67,9%	64,6%	61,9%	57,0%	52,4%

Tabel 6.12 en tabel 6.13 geven een aansluiting tussen de cijfers zoals deze zijn gepresenteerd in bijlage 1 Rijksrekening en bijlage 6 EMU-saldo en EMU-schuld.

Tabel 6.12 Aansluiting uitgaven rijksrekening en budgettaire kerngegevens (in miljarden euro)

	FJR 2018	Bron
Totaal kasuitgaven begrotingen	235,9	FJR bijl. 1
Rentekosten	6,3	FJR bijl. 1
Totaal kasuitgaven begrotingen en rentekosten	242,1	
Af: uitgaven aflossing vaste schuld	39,5	H9A artikel 11
Af: uitgaven vlottende schuld	0,0	H9A artikel 11
Af: consolidatie	6,3	Tabel 5.2
Totaal uitgaven begrotingen	196,2	Tabel 5.2
Af: niet-belastingontvangsten begrotingen	32,8	Tabel 5.3
Totaal netto-uitgaven begrotingen	163,4	Tabel 5.4
Totaal premiegefinancierde netto-uitgaven	119,6	
w.v. Sociale Zekerheid en Arbeidsmarktrelaties	56,6	Tabel 5.6
w.v. Zorg	63,1	Tabel 5.7
Totaal netto-uitgaven (begrotingen en premies)	283,0	Tabel 5.1
w.v. Netto-uitgaven onder het uitgavenplafond	273,1	Tabel 5.1
w.v. Netto-uitgaven buiten het uitgavenplafond	9,9	Tabel 5.1
Af: niet EMU-saldo relevante uitgaven	10,6	Tabel 6.2
Bij: kas-transverschillen en overige posten	0,4	Tabel 6.2
Totaal netto-uitgaven relevant voor EMU-saldo	272,8	Tabel 6.1
Bij: gas	1,5	Tabel 6.1
Totaal netto-uitgaven visuele samenvatting	274,3	Visualisatie

Tabel 6.13 Aansluiting ontvangsten Rijksrekening en budgettaire kerngegevens (in miljarden euro)

	FJR 2018	Bron
Totaal kasontvangsten begrotingen	243,6	FJR bijl. 1
Rentebaten	1,5	FJR bijl. 1
Totaal kasontvangsten begrotingen en rentebaten	245,2	
Af: uitgifte vaste schuld	23,6	H9A artikel 11
Af: mutatie vlottende schuld	4,1	H9A artikel 11
Af: consolidatie	6,3	Tabel 5.2
Af: niet-belastingontvangsten	32,8	Tabel 5.3
Totaal belastingen op kasbasis	178,1	FJR bijl. 4
Premie-inkomsten op kasbasis	106,7	
w.v. Volksverzekeringen	42,9	FJR bijl. 4
w.v. Werknemersverzekeringen (EMU-basis)	63,9	FJR bijl. 4
Totale inkomsten op kasbasis	284,8	
Kas-transverschillen inkomsten	0,1	
w.v. kas-transverschillen belastingen	0,3	FJR bijl. 4
w.v. kas-transverschillen premies volksverzekeringen	- 0,2	FJR bijl. 4
Totaal belastingen en premies op EMU-basis	284,9	
bij: gas	1,5	Tabel 6.1
Totaal belastingen en premies visuele samenvatting	286,4	Visualisatie

7 FISCALE REGELINGEN

Sinds 2002 wordt budgettaire informatie over fiscale regelingen opgenomen in de Miljoenennota en het Financieel Jaarverslag van het Rijk. In de Miljoenennota worden ook onder andere het beleidsverantwoordelijk departement en de afgeronde en geplande evaluaties vermeld. Meer beleidsmatige informatie over fiscale regelingen wordt opgenomen in de begrotingen en jaarverslagen van de verschillende vakdepartementen.

In het Financieel Jaarverslag wordt alleen het budgettaire belang gegeven van de fiscale regelingen waarvan op dat moment voorlopige realisatiegegevens over 2018 beschikbaar zijn. Dit betreft de afdrachtverminderingen in de loonbelasting voor zeevaart en speur- en ontwikkelingswerk (WBSO) en de investeringsfaciliteiten in de inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting waarvoor een aanmeldingsverplichting geldt, namelijk de energie-investeringsaftrek (EIA), milieu-investeringsaftrek (MIA) en willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil). De voorlopige realisaties van deze regelingen worden hier vermeld. Definitieve realisaties worden pas in de loop van 2019 bekend en worden opgenomen in Miljoenennota 2020. Voor de overige fiscale regelingen zal in Miljoenennota 2020 een geactualiseerde raming voor 2018 worden opgenomen, op basis van de meest recente gegevens op dat moment.

De investeringsregelingen en de afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk zijn gebudgetteerde regelingen met een systematiek van meerjarige budgetegalatie.

Afdrachtverminderingen in de loonbelasting

Tabel 7.1.1 laat de voorlopige (geschatte) realisaties van de betreffende afdrachtverminderingen over 2018 zien. De realisaties zijn gebaseerd op geaggregeerde informatie vanuit de loonaangiften.

Tabel 7.1.1 Gegevens afdrachtverminderingen over 2018 (stand april 2019 in miljoenen euro)

Afdrachtvermindering	Raming 2018 (MN 2019)	Voorlopige realisatie 2018
Speur- en ontwikkelingswerk (WBSO)	1.163	1.073
Zeevaart	111	108

Het totale beschikbare budget voor de afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk voor het jaar 2018 bedroeg € 1.163 miljoen (exclusief € 8 miljoen voor zelfstandigen). De geschatte voorlopige realisatie is € 1.073 miljoen. Met deze realisatie is er een lichte onderuitputting van € 90 miljoen. De onderuitputting wordt conform de geldende systematiek in 2020 aan het budget toegevoegd. De belangrijkste verklaring voor de verwachte onderuitputting is de 3% lagere verzilvering dan in voorgaande jaren. Dit komt mogelijk doordat bedrijven minder aan R&D hebben gedaan dan vooraf gepland. Naast de lagere verzilvering zijn de R&D-niet-loonkosten (investeringen en uitgaven ten behoeve van R&D-werkzaamheden) licht lager uitgevallen dan eerder voorzien. De definitieve verzilvering van de S&O-afdrachtvermindering over 2018 wordt in juli 2019 vastgesteld.

De afdrachtvermindering zeevaart is geen gebudgetteerde regeling. De voorlopige realisatie voor 2018 ligt niet ver af van de raming in Miljoenennota 2019. Het budgettaire belang van deze regeling is vrij constant over de jaren.

Investeringsfaciliteiten

Tabel 7.2.1 bevat voorlopige realisatiegegevens over het jaar 2018 voor de investeringsfaciliteiten waarvoor een aanmeldingsverplichting geldt.

Tabel 7.2.1 Gegevens investeringsfaciliteiten over 2018 (stand april 2019 in miljoenen euro)

Regeling	Budget 2018 (MN 2019)	Voorlopige realisatie 2018
Energie-investeringsaftrek (EIA)	147	160
Milieu-investeringsaftrek (MIA)	99	139
Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil)	40	19

Uit de voorlopige realisatiecijfers blijkt dat van het beschikbare budget voor de EIA van € 147 miljoen circa € 160 miljoen is gebruikt. Zoals vorig jaar werd verwacht, is het budgetgebruik gestegen ten opzichte van 2017. De (beperkte) overschrijding van het budget is onder andere het gevolg van enkele incidentele grote aanvragen. Vanaf 2019 is het aftrekpercentage verlaagd van 54,5 naar 45 procent, waardoor er ruimte is geweest om de Energielijst te verruimen. Hiermee wordt het budget naar verwachting doelmatiger besteed.

Net als de afgelopen jaren is er overschrijding bij de MIA en onderuitputting bij de Vamil. Naar aanleiding van de evaluatie die vorig jaar aan de Kamer is aangeboden,⁶ heeft het kabinet de budgetschuif van MIA naar Vamil van € 8 miljoen uit 2014 ongedaan gemaakt per 2019. Bij het opstellen van de Milieulijst 2019 is besloten om additioneel € 7 miljoen budget van de Vamil naar de MIA te schuiven. Per 2019 bedraagt daarmee het MIA-budget € 114 miljoen en het Vamil-budget € 25 miljoen, waarmee naar verwachting een betere balans tussen de regelingen wordt gevonden.

De overschrijding in 2018 op het MIA-budget bedraagt € 40 miljoen. Dit tekort kan worden opgevangen door de budgetreserve uit eerdere jaren. De overschrijding is het gevolg van een toename van meldingen voor elektrische voertuigen. Om de kosten hiervan in de toekomst te beheersen, is vanaf 2019 het aftrekpercentage op deze voertuigen verlaagd van 36 procent naar 27 procent en is het claimbedrag per voertuig gemaximeerd op € 40.000.

Achtergrond

Op basis van de Vamil mag willekeurig worden afgeschreven op aangegeven milieu-investeringen. Deze regeling leidt in principe, evenals de andere regelingen voor vervroegde afschrijving, tot een liquiditeits- en rentevoordeel voor de belastingplichtige. Het budgettaire belang wordt berekend met de netto contante waarde-methode gebaseerd op het gemelde investeringsbedrag.

⁶ Kamerstukken II 2017-2018, 34 785, nr. 89

Het budgettaire belang van de EIA en MIA wordt gebaseerd op gemelde investeringsbedragen, in principe volgens de volgende formule: budgettair belang = (investeringsbedrag -/- correctiepercentage) * aftrekpercentage faciliteit * gemiddeld marginaal belastingtarief.

8 BELEIDSMATIGE MUTATIES NA NAJAARSNOTA

Om het budgetrecht van de Kamer te borgen, dienen beleidsmatige mutaties die na Najaarsnota leiden tot een overschrijding van het budget op artikelniveau te worden gemeld aan de beide Kamers. In deze bijlage is een overzicht opgenomen van deze beleidsmatige mutaties na Najaarsnota. Hierbij is een ondergrens gehanteerd van 2 mln. euro. De specifieke verantwoording over de mutaties is opgenomen in de Kamerstukken van de departementen. Voor de volledigheid van informatie wordt vermeld in welk Kamerstuk de betreffende mutatie aan de Tweede Kamer is gemeld. Ook wordt weergegeven of het een uitgavenverplichting (U) of een verplichtingenmutatie (V) betreft.

Tabel 8.1					
Begrotingshoofdstuk	Art. nr	Omschrijving	Bedrag (mln.)	Kamerstuk	U V
6 Justitie en Veiligheid	37 Migratie	Akkoord VNG Landelijke Vreemdelingen voorzieningen	12	19 637 nr. 2445	x x
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	1 Openbaar bestuur en democratie	Interbestuurlijk programma	3,2	35 000 VII nr. 92	x
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	4 Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit	Subsidies	5	35 000 VII nr. 81	x x
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	4 Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit	Verplichtingen subsidies	85	35 000 VII nr. 81	x
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	5 Ruimtelijke ordening en omgevingswet	Opdracht RVO	21	35 000 VII nr. 81	x
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	5 Ruimtelijke ordening en omgevingswet	Diverse hogere uitgaven	7	35 000 VII nr. 81	x x
7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	8 Kwaliteit Rijksdienst	Verplichtingen ICT arbeidsmarktcampagne	5,5	35 000 VII nr. 81	x
8 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	1 Primair onderwijs	Ontvangsten Participatiefonds	2,8	35 000 VIII nr. 146	x x
8 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	1 Primair onderwijs	Verplichtingen bekostiging	437,2	35 000 VIII nr. 146	x
8 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	14 Cultuur	Garantieplichtingen verleend	49,1	35 000 VIII nr. 146	x
9B Financiën	1 Belastingen	ICT-programma	17,8	35 000 IX nr. 13	x x
9B Financiën	1 Belastingen	ICT-programma	14,8	35 000 IX nr. 13	x
9B Financiën	1 Belastingen	Inhuur externen	133	35000 IX nr. 17	x
9B Financiën	1 Belastingen	Dienstverlening Logius	90	35000 IX nr. 13	x
9B Financiën	4 Internationale financiële betrekkingen	Wereldbankbijdrage	145	35 000 IX nr. 17	x x
10 Defensie	2 Taakuitvoering zee strijdkrachten	Eenmalige uitkering personeel	7,4	35 000 X nr. 77	x x
10 Defensie	3 Taakuitvoering landstrijdkrachten	Eenmalige uitkering personeel	13,8	35 000 X nr. 77	x x
10 Defensie	4 Taakuitvoering luchstrijdkrachten	Eenmalige uitkering personeel	5,6	35 000 X nr. 77	x x
10 Defensie	4 Taakuitvoering luchstrijdkrachten	Instandhouding luchtwapensystemen	7,5	35 000 X nr. 77	x x
10 Defensie	5 Marechaussee	Eenmalige uitkering personeel	5,1	35 000 X nr. 77	x x
10 Defensie	7 Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie	Eenmalige uitkering personeel	3,2	35 000 X nr. 77	x x
10 Defensie	7 Ondersteuning krijgsmacht door Defensie Materieel Organisatie	Uitgaven informatievoorziening	10	35 000 X nr. 77	x x
10 Defensie	8 Ondersteuning krijgsmacht door het Defensie Ondersteuningscommando	Eenmalige uitkering personeel	6,4	35 000 X nr. 77	x x

Begrotingshoofdstuk	Art. nr	Omschrijving	Bedrag (mln.)	Kamerstuk	U	V
10 Defensie	8 Ondersteuning krijgsmacht door het Defensie Ondersteuningscommando	Transport, veteranen en juridische diensten	5	35 000 X nr. 77	x	x
10 Defensie	8 Ondersteuning krijgsmacht door het Defensie Ondersteuningscommando	Defensiebrede koersverschillen	24	35 000 X nr. 77	x	x
12 Infrastructuur en Waterstaat	25 Brede Doeluitkering	Snelfietsroutes	5,7	35 000 XII nr. 69		x
16 Volksgezondheid, Welzijn en Sport	4 Zorgbreedbeleid	Verplichtingen subsidies	9,5	35 000 XVI nr. 115		x
16 Volksgezondheid, Welzijn en Sport	4 Zorgbreedbeleid	Verplichtingen subsidies	26	35 000 XVI nr. 115		x
16 Volksgezondheid, Welzijn en Sport	4 Zorgbreedbeleid	Verplichtingen programma ZonMw	54	35 000 XVI nr. 115		x
16 Volksgezondheid, Welzijn en Sport	7 Oorlogsgetroffenen en herinnering Tweede Wereldoorlog	Verplichtingen inkomstenoverdrachten	223,5	35 000 XVI nr. 115		x
16 Volksgezondheid, Welzijn en Sport	7 Oorlogsgetroffenen en herinnering Tweede Wereldoorlog	Verplichtingen bijdragen aan ZBO's/RWT's	10,8	35 000 XVI nr. 115		x
17 Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	3 Sociale vooruitgang	Uitgaven partnerschappen	2,6	35 000 XVII nr. 56	x	x
50 Gemeentefonds		Akkoord VNG Landelijke Vreemdelingen voorzieningen	12	35 000 VII nr. 81	x	x

Toelichting

Akkoord VNG Landelijke Vreemdelingen voorzieningen

Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft donderdag 29 november 2018 een akkoord bereikt met de VNG over de ontwikkeling van landelijke vreemdelingenvoorzieningen (LVV's). Dit betekent dat het ministerie, de ketenpartners, de VNG en de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Eindhoven en Groningen begin 2019 gezamenlijk aan de slag gaan met de ontwikkeling van de LVV's. Deze mutatie betreft de middelen die binnen de begroting van JenV zijn vrijgemaakt voor dit akkoord en vanaf het artikel migratie zijn geboekt.

Interbestuurlijk programma

In 2018 is de bijdrage aan ICTU (circa 4,5 mln. euro) voor het interbestuurlijk programma voor de jaren 2018 – 2020 in zijn geheel verplicht. Hierdoor is per saldo een overschrijding op de verplichtingen van 3,2 mln. euro ontstaan.

Subsidies

Het uitgavenbudget voor Stimuleringsregeling energieprestatie huursector (STEP) is in 2018 met 4 mln. euro overschreden, dit in verband met meer uitbetaalde aanvragen. De overschrijding wordt in mindering gebracht op het beschikbare budget voor 2019. In totaal heeft een overschrijding plaats gevonden van 5 mln. euro. De resterende overschrijding van 1 mln. euro komt door de projectsubsidie voor de nieuwe energieprestatiemethode van gebouwen aan het Nederlandse Normalisatie Instituut en een subsidie aan het Bouwwerk Informatie Model Loket.

Verplichtingen subsidies

In 2018 zijn de laatste verplichtingen voor de Stimuleringsregeling energieprestatie huursector (STEP) vastgelegd in de administratie. Met het verlengen van de regeling naar 2020 is nu het gehele beschikbare budget van circa 400 mln. euro tot en met 2020 verplicht. Dit vastleggen heeft geleid tot een overschrijding op de verplichtingen.

Opdracht RVO

Dit betreft een overschrijding op verplichtingen voor een opdracht aan de RVO voor het beleidsprogramma woningen. Deze overschrijding wordt veroorzaakt omdat in de jaaropdracht 2019 afspraken zijn gemaakt over vier woonregelingen (Bevordering Eigenwoningbezit, Tijdelijke Regeling Stimulering Huisvesting, Regeling Vermindering Verhuurderheffing en Regeling Vermindering Verhuurderheffing Verduurzaming) voor de komende vijf jaar, in plaats van voor één jaar.

Diverse hogere uitgaven

De administratieve nasleep van de conversie van het voormalige batenlastenonderdeel *Aan De Slag*, correcties op instrumentniveau voor bijdrage medeoverheden op dit onderdeel en kruising van late facturering en bevoorschotting 2019 aan onder andere RWS, Geonovum en UBR/KOOP heeft geleid tot onderschrijding op opdrachten en een overschrijding van de andere instrumenten en hiermee van geheel van artikel 5.

Verplichtingen A&O-fonds en ICT-arbeidsmarktcampagne

De verplichting voor de bijdrage aan het A&O-fonds 2019 is vlak voor de jaargrens aangegaan en leidt daarom in 2018 tot overschrijding van het verplichtingenbudget. Voor de ICT-arbeidsmarktcampagne zijn meerjarige verplichtingen aangegaan.

Ontvangsten Participatiefonds

Op artikel 1 Primair onderwijs gaan zowel de ontvangsten als de uitgaven onder bijdrage aan ZBO's/RWT's met 2,8 mln. euro omhoog als gevolg van een desaldering. Dit betreft teruggevorderd wachtgeld van leraren bij de ontvangsten dat wordt gestort in het Participatiefonds. Als een leraar wachtgeld toegekend krijgt, maakt het participatiefonds dit over naar de school. Later wordt gecontroleerd of deze leraar terecht wachtgeld heeft ontvangen. Indien dat onterecht was, dan worden de gelden teruggevorderd en komt het binnen op artikel 1 Primair Onderwijs als ontvangst. Vervolgens wordt dit weer terugboekend naar het Participatiefonds.

Verplichtingen bekostiging

Op het instrument bekostiging is 437,2 mln. euro meer verplicht. Daarvan is 286,7 mln. euro beleidsmatig (verplichtingen samenhangend met de aan artikel 1 toegevoegde Regeerakkoordmiddelen voor werkdruk en voor de modernisering van arbeidsvoorwaarden) en daarvan is 150,5 mln. euro technisch (verplichtingen samenhangend met de loon- en prijsbijstelling). In 2018 is voor deze doelen niet alleen het in 2018 uitbetaalde bedrag verplicht, maar vanwege de schooljaarsystematiek zijn in dat jaar ook de in 2019 vallende uitgaven van schooljaar 2018-2019 verplicht. Met dat laatste was bij de oorspronkelijke verplichtingenmutaties bij eerdere suppletore wetten nog geen rekening gehouden.

Garantieplichtingen verleend

De garantstellingen worden in de begrotingsstukken geboekt als garantieverplichtingen. Alleen indien de risico's waarvoor de overheid zich garant stelt zich voordoen zijn er kaseffecten. Gedurende het jaar, dus ook na Najaarsnota, worden volgens de geldende regels en afspraken garantieverplichtingen aangegaan en vervallen eerder aangegane garantieverplichtingen. De uiteindelijke mutaties ten opzichte van de stand in de tweede suppletore begroting worden bij Slotwet opgemaakt en geboekt. Per saldo is voor 49,1 mln. euro aan garantieverplichtingen verleend. Het gaat om 7,4 mln. euro op de achterborgstellingen van het Nationaal Restauratiefonds en

31,7 mln. euro op de indemniteitsregeling. De plafonds voor beide regelingen zijn niet overschreden. Ook zijn er voor 10 mln. euro garantieverplichtingen op schatkistleningen aangegaan.

ICT-programma

De Belastingdienst staat voor een grote opgave op het gebied van ICT. Het proces om de (reguliere) ICT in den brede te verbeteren wordt voortvarend opgepakt. De hiermee samenhangende investeringen in ICT die in 2018 worden verricht, leiden tot 17,8 mln. euro meer ICT-uitgaven dan waar in de tweede suppletoire begroting rekening mee was gehouden. Ook zijn voor 14,8 mln. euro additionele verplichtingen aangegaan op het gebied van ICT.

Inhuur externen

Dit betreft verplichtingen die eind 2018 zijn aangegaan voor contracten voor capaciteit bij de IV-organisatie (133 mln. euro) die in 2019 tot betaling kunnen komen.

Dienstverlening Logius

In december 2018 zijn voor 90 mln. euro verplichtingen aangegaan voor de dienstverlening van Logius in 2019. Ten tijde van het opstellen van de tweede suppletoire begroting 2018 was de verwachting nog dat zowel de verplichting voor als de betaling van de Logius-dienstverlening in 2019 zouden plaatsvinden. Omdat echter de opdrachtverlening aan Logius voor dienstverlening 2019 reeds in december 2018 tot stand is gekomen, beïnvloedt dit de verplichtingenstand in 2018. Gezien deze ontwikkeling kon deze verplichting niet meer verwerkt worden in de tweede suppletoire begroting 2018. De daadwerkelijke betalingen voor de Logius-dienstverlening 2019 worden zoals gepland in 2019 verricht.

Wereldbankbijdrage

De helft van de bijdrage van Nederland aan de International Development Association (IDA) van de Wereldbank voor 2019 is in afwijking van het afgesproken ritme reeds in 2018 betaald. Deze eerdere uitbetaling heeft geen gevolgen voor de betalingsverplichting; deze is al in voorgaande jaren aangegaan.

Eenmalige uitkering personeel

In het onderhandelaarsresultaat voor de nieuwe CAO was voor dit jaar geld gereserveerd voor een eenmalige uitkering. Gezien het uitblijven van een akkoord heeft Defensie besloten om haar personeel in december 2018 een eenmalige uitkering van 750 euro bruto over te maken.

Instandhouding luchtwapensystemen

Het budget van de tweede suppletoire begroting is met 7,5 mln. euro overschreden door onvoorziene instandhoudingsuitgaven aan de luchtwapensystemen.

Extra uitgaven voor informatievoorziening

Als gevolg van onverwachte meer betalingen voor informatievoorziening, welke zijn overgenomen met de opheffing van het agentschap DTO, zal de overschrijding ten opzichte van de tweede suppletoire begroting van dit artikel 10 mln. euro bedragen. Vanwege het opheffen van het agentschap komen deze uitgaven nu op artikel 7 terecht.

Transport, veteranen en juridische diensten

De uitgaven voor onder meer transport (3 mln. euro), veteranenclaims (3 mln. euro) en rechtspositie & juridische dienstverlening (3 mln. euro) zijn hoger uitgevallen. Hiertegenover staan lagere uitgaven voor energie en water (4 mln. euro). De hogere uitgaven voor transport worden veroorzaakt door het betalen van facturen die betrekking hebben op in het vierde kwartaal gedane oefeningen. De hogere uitgaven voor veteranenclaims en rechtspositie & juridische dienstverlening worden veroorzaakt door het afdoen van meer dossiers dan ingeschat bij de tweede suppletoire begroting.

Defensiebrede koersverschillen

Door een Defensiebrede herwaardering van 24 mln. euro van de koers van termijndollars voor grote betalingen, is een overschrijding bij DOSCO zichtbaar. De wisselkoersrisico's worden voor alle Defensieonderdelen verantwoord bij het DOSCO en kunnen pas aan het einde van het jaar technische worden verwerkt.

Snelfietsroutes

Volgens de BDU-systematiek op de begroting Hoofdstuk XII worden de verplichtingen voorafgaand aan het jaar van betaling aangegaan. De beschikking voor het jaar 2019 wordt eind 2018 afgegeven aan de twee vervoersregio's. Bij het opstellen van de tweede suppletoire begroting was nog niet in alle gevallen bekend welke afspraken met welk kaseffect in 2019 moeten worden vastgelegd. Om voor het programma Beter Benutten en Snelfietsroutes de bijdrage aan BDU regio's te kunnen verstrekken in 2019, wordt in 2018 een verplichting van €12,5 miljoen aangegaan. De dekking is voorzien op het Infrastructuurfonds vanuit artikel 12 Hoofdwegennet. Bij slotwet bedraagt de uiteindelijke verplichtingoverschrijding 5,7 mln. euro.

Verplichtingen subsidies

Voor 2018 is het verplichtingenbudget op het instrument Subsidies met 35,5 mln. euro verhoogd. De mutatie betreft alleen verplichtingen en komt ten laste van het verplichtingenbudget 2019, en heeft geen kaseffecten. De mutatie hangt samen met het eerder aangaan van verplichtingen van subsidies voor het Stagefonds Zorg en de subsidieregeling opleiding tot advanced nurse practitioner en opleiding tot physician assistant.

Verplichtingen programma ZonMw

Het verplichtingenbudget op het instrument Bijdragen aan ZBO's en RWT's is met 54 mln. euro verhoogd. De mutatie betreft alleen verplichtingen en komt ten laste van de verplichtingenbudgetten 2019 – 2023 en heeft geen kaseffecten. De mutatie hangt samen met de toezegging aan ZonMw voor het meerjarige programma Expertisecentrum zintuigelijk gehandicapten.

Verplichtingen inkomensoverdrachten

Het verplichtingenbudget van het instrument inkomensoverdrachten is met 223,5 mln. euro verhoogd. De mutatie betreft alleen verplichtingen en komt ten laste van het verplichtingenbudget 2019 en heeft geen kaseffecten. De mutatie hangt samen met het vastleggen van uitkeringen voor 2019.

Verplichtingen bijdragen aan ZBO's/RWT's

Het verplichtingenbudget van het instrument Bijdragen aan ZBO's/RWT's is met 10,8 mln. euro verhoogd. De mutatie betreft alleen verplichtingen en komt ten laste van het verplichtingenbudget 2019 en heeft geen kaseffecten. De mutatie hangt samen met het vastleggen van de bijdragen aan de PUR en de SVB voor 2019.

Uitgaven partnerschappen

De uitgaven op artikel 3.3 'Versterkt maatschappelijk middenveld' zijn met 2,6 mln. euro verhoogd. Dit heeft te maken met het feit dat enkele partnerschappen, zoals het Nederlandse Rode Kruis en de International Union for Conservation of Nature (IUCN), meer liquiditeit nodig hadden dan was voorzien.

Akkoord VNG Landelijke Vreemdelingen voorzieningen

Vanaf de begroting van Justitie en Veiligheid wordt 12 mln. euro overgeheveld naar het Gemeentefonds. Dit is bestemd voor een tegemoetkoming in de onkosten van gemeenten met een lokale bed, bad broodvoorziening in 2018. Dit is conform de op 29 november 2018 door het Rijk en de VNG ondertekende samenwerkingsafspraken Landelijke Voorziening Vreemdelingen (LVV).

9 RISICOREGELINGEN VAN HET RIJK 2018

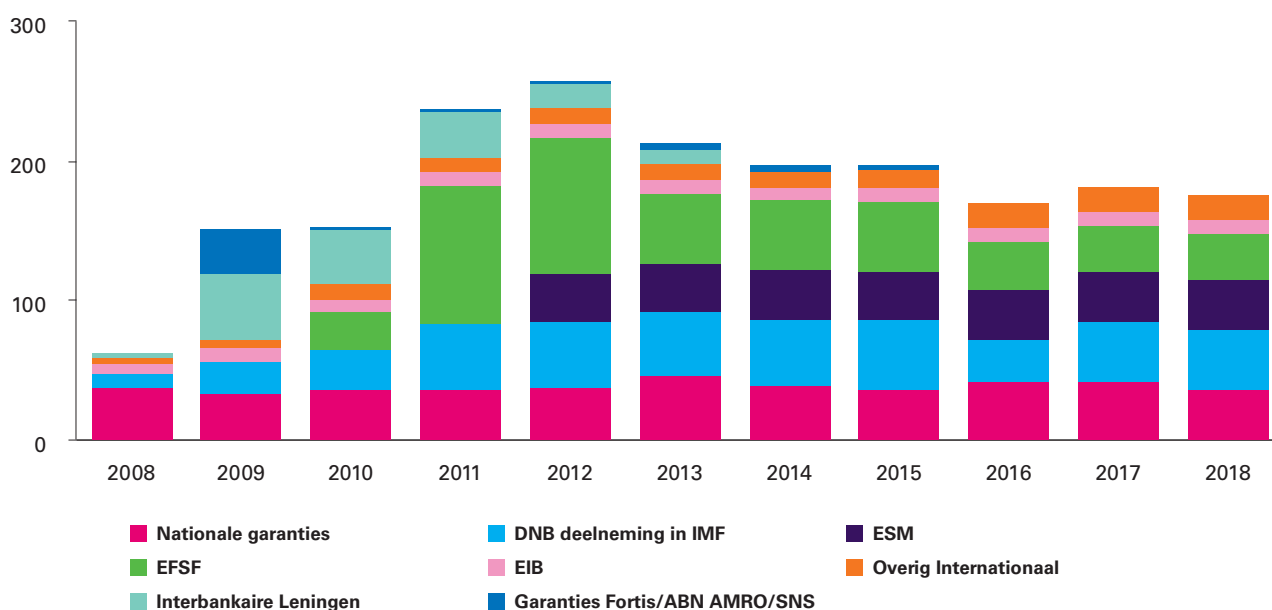
9.1 Inleiding

Paragraaf 9.2 bevat een overzicht van directe en indirecte risicoregelingen van het Rijk. In paragraaf 9.3 van deze bijlage wordt - zoals toegezegd tijdens het wetgevingsoverleg van 13 juli 2018 - de kans en de impact van de risico's van omvangrijke garanties en achterborgstellingen zo goed mogelijk toegelicht. Voor verdere details over deze risicoregelingen wordt verwezen naar begrotingen en jaarverslagen van de betreffende vakdepartementen.

9.2 Overzicht van de risicoregelingen van het Rijk

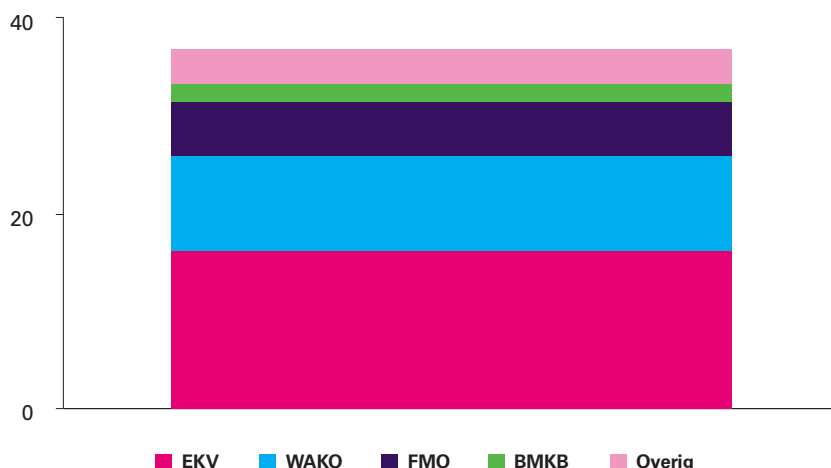
Een garantie is een voorwaardelijke, financiële verplichting van het Rijk aan een partij buiten het Rijk, die pas tot uitbetaling komt als zich bij de wederpartij een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico) voordoet. Figuren 9.1 en 9.2 laten de ontwikkeling van omvangrijke garanties uit de drie categorieën, zoals geschetst in 2.4, zien.

Figuur 9.1 Stand garanties per jaar (in miljarden euro)

Figuur 9.2 Nationale garanties 2018 (in miljarden euro)

Tabel 9.1 bevat de garantieregelingen van het Rijk. Alle regelingen met een uitstaand risico groter dan 100 miljoen euro zijn weergegeven. Alle regelingen met een uitstaand risico, een risicoplafond en mutaties kleiner dan 100 miljoen euro zijn samengevat in de post «Overig». Het overzicht bevat alle garanties met de stand ultimo 2018. Ontwikkelingen daarna zijn niet in het overzicht opgenomen omdat die buiten de reikwijdte van het jaarverslag 2018 vallen. Deze worden meegenomen in het overzicht van risicoregelingen van het Rijk bij de Miljoenennota 2020.

In het overzicht worden achtereenvolgens de begroting, het begrotingsartikel en de omschrijving van de garantie weergegeven. Daarachter staat voor de jaren 2017 en 2018 het bedrag dat daadwerkelijk als risico is verleend dan wel door de Tweede Kamer is geautoriseerd, genaamd de «uitstaande garanties». Onder de uitstaande garanties vallen ook de garanties die in eerdere jaren zijn verstrekt. In 2018 zijn er garanties verleend, maar zijn er ook garanties komen te vervallen. Dit is terug te lezen in de kolommen «verleende garanties» en «vervallen garanties».

Een garantieregeling van het Rijk kent vrijwel altijd een maximum, het zogenoemde plafond. Dit plafond kan een jaarlijks plafond zijn (per jaar mag een maximaal bedrag aan garanties worden verleend) of een totaalplafond (er mogen nooit meer garanties verleend worden dan het plafond). In tabel 9.1 is onderscheid gemaakt tussen beide soorten plafonds. Bij internationale organisaties is gekozen het garantiëplafond gelijk te stellen aan de uitstaande garanties. Hiervan is sprake bij de Europese garanties (EFSF, EFSM en ESM) en de garanties van een aantal internationale financiële instellingen zoals het IMF en de Wereldbank.

Tabel 9.1 Door het Rijk verleende garanties (miljoenen euro)

b	a	Omschrijving	Uitstaande	Verleende	Vervallen	Uitstaande	Garantie-	Totaal
			garanties	garanties	garanties	garanties	plafond	plafond
			2017	2018	2018	2018	2018	2018
VIII	7	Bouwleningen academische ziekenhuizen	176,6		12,7	163,9		176,6
VIII	14	Indemniteitsregeling	284,3	429,3	425,5	288,1		300,0
VIII	14	Achterborgovereenkomst NRF	341,6	45,1	64,0	322,7		380,0
IXB	2	Deposito Garantiestelsel (DGS) BES-eilanden	135,0		65,0	70,0		70,0
IXB	2	Single Resolution Fund (SRF)	4.163,5			4.163,5		4.163,5

b	a	Omschrijving	Uitstaande	Verleende	Vervallen	Uitstaande	Garantie-	Totaal plafond
			garanties	garanties	garanties	garanties	plafond	
			2017	2018	2018	2018	2018	2018
IXB	2	WAKO (kernongevallen)	9.768,9			9.768,9		9.768,9
IXB	3	Financieringsmaatschappij voor ontwikkelingslanden (FMO)	5.493,0	14,0		5.507,0		
IXB	3	De Nederlandsche Bank (DNB) winstafdracht	5.700,0		5.700,0			
IXB	3	Garantie en vrijwaring inzake verkoop en financiering van staatsdeelnemingen	339,3		30,1	309,2		309,2
IXB	4	Wereldbank	4.326,7	198,5		4.525,2		4.525,2
IXB	4	Kredieten EU-betalingsbalanssteun	2.350,0	50,0		2.400,0		2.400,0
IXB	4	European Stability Mechanism (ESM)	35.445,4			35.445,4		35.445,4
IXB	4	European Investment Bank (EIB)	9.895,5			9.895,5		9.895,5
IXB	4	European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM)	2.820,0	60,0		2.880,0		2.880,0
IXB	4	European Financial Stability Facility (EFSF)	34.154,2			34.154,2		34.154,2
IXB	4	European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)	589,1			589,1		589,1
IXB	4	DNB - deelneming in kapitaal IMF	42.649,1	654,6		43.303,7		43.303,7
IXB	4	Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)	687,9	31,6		719,5		719,5
IXB	5	Exportkredietverzekering	16.813,8	2.589,4	3.064,3	16.338,9	10.000,0	
XIII	2	MKB-financiering	68,2			68,2		750,0
XIII	2	Garantie Onderne-mingsfinanciering (GO)	593,1	94,8	90,0	597,9	400,0	
XIII	2	Microkredieten (Qredits)	103,4		3,4	100,0		113,0
XIII	2	Groeifaciliteit	118,9	6,5	21,8	103,7	135,0	
XIII	2	Borgstelling MKB Kredieten (BMKB)	1.820,6	585,2	546,9	1.858,9	765,0	
XIV	11	Garantie voor investeringen & werkkapitaal landbouwondernemingen	339,3	42,1	47,1	334,3	120,0	
XIV	12	Garantie voor natuurgebieden en landschappen	364,9		18,3	346,5		346,5
XVI	2 en 3	Instellingen voor de gezondheidszorg	312,5	4,5	66,3	250,7		250,7
XVII	41	Garantie Dutch Good Growth Fund (DGGF)	51,0	53,4	23,9	80,6		675,0
XVII	41	Dutch Trade and Investment Fund (DTIF)	5,8	3,6	1,2	8,2		140,0
XVII	45	Garanties IS-Raad van Europa	176,7					176,7
XVII	45	Garanties Internationale samenwerking - Netwerk internati-onaal ondernemen (IS-NIO)	154,8		18,2	136,5		136,5
XVII	45	Garanties Regionale Ontwikkelingsbanken	2.180,9		25,4	2.155,5		2.155,5
		Overig	348,1	8,9	51,5	305,4	122,0	246,2
		Totaal	182.772	4.871	10.276	177.191	11.542	154.071
		Totaal als percentage bbp	25%			23%		

Tabel 9.2 bevat de uitgaven en ontvangsten behorende bij de door het Rijk verstrekte garanties in 2017 en 2018. Alleen garanties waarbij de daadwerkelijke uitgaven en ontvangsten groter zijn dan 50 duizend euro worden weergegeven. De in de tabel getoonde uitgaven betreffen de schade-uitkeringen op afgegeven garanties. De in de tabel getoonde ontvangsten betreffen zowel ontvangen premies, provisies en dergelijke als op derden verhaalde (schade-)uitkeringen.

Tabel 9.2 Uitgaven en ontvangsten op de door het Rijk verstrekte garanties (in miljoenen euro)

b	a	omschrijving	Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten
			2017	2017	2018	2018
VI	33	Garantiestelling Faillissementscuratoren dienst JUSTIS	2,6		4,1	
IXB	1	Garantie procesrisico's	0,2		0,2	
IXB	2	Terrorismeschades (NHT)		0,9		0,9
IXB	2	WAKO (kernongevallen)		0,6		0,6
IXB	3	Garantie Propertize/SNS		4,1		
IXB	3	Garantie en vrijwaring inzake verkoop en financiering van staatsdeelnemingen		5,3	0,1	4,8
IXB	5	Exportkredietverzekering	37,9	237,8	26,5	244,6
XIII	2	MKB-financiering		0,0		0,2
XIII	2	Garantie Ondernemersfinanciering (GO)	1,6	9,1	0,1	7,8
XIII	2	Groeifaciliteit	4,2	5,5	0,5	4,1
XIII	2	Borgstelling MKB krediet (BMKB)	34,8	37,3	22,2	35,0
XIII	4	Aardwarmte		0,8	1,0	
XIV	11	Garantie voor investeringen & werkkapitaal landbouwondernemingen	2,1	2,7	1,3	
XVII	41	Garantie Fonds Opkomende Markten (FOM)	1,6	0,4		0,4
XVII	41	Garantie Dutch Good Growth Fund (DGGF)	5,6	1,5	1,9	1,4
XVII	41	Dutch Trade and Investment Fund (DTIF)		0,04	3,7	0,9
XVII	45	Garanties Internationale samenwerking - Netwerk internationaal ondernemen (IS-NIO)				2,5
		Totaal	90,5	306,0	61,6	303,3

Naast garanties kent Nederland ook drie zogenaamde achterborgstellingen. Het gaat om een totaalbedrag van ongeveer 291,9 miljard euro in 2018. Het uitstaande risico van het Rijk bij deze waarborgfondsen is opgenomen in tabel 9.3. De cijfers van WSW zijn voorlopige cijfers.

Tabel 9.3 Achterborgstellingen van het Rijk (in miljoenen euro)

b	a	omschrijving	Geborgd vermogen	Geborgd vermogen	Bufferka-pitaal	Obligo
			2017	2018	2018	2018
XVI	2	Stichting Waarborgfonds Zorg (WFZ)	7.573	7.100	285,6	213
XVIII	11	WSW-achterborgstelling	81.005	79.800	275,4	3.034
XVIII	11	WEW-achterborgstelling	197.000	205.000	1.274	n.v.t.
		Totaal Achterborgstellingen	285.578	291.900	1.835	3.247

9.3 De kans en de impact van de risico's van garanties en achterborgstellingen

Garanties

In deze paragraaf worden de kans en impact van het risico van de garanties ultimo 2018 zo goed mogelijk toegelicht. Zowel garanties die voortkomen uit (in sommige gevallen crisis gerelateerde) internationale afspraken met uitstaande risico's hoger dan 5 miljard euro zoals garanties aan EIB, EFSF, ESM en IMF als nationale garanties met uitstaande risico's hoger dan 1 miljard euro zoals EKV, WAKO, FMO en BMKB worden geanalyseerd.

EIB

De Europese Investeringsbank (EIB) verstrekt leningen aan alle EU landen om de groei in deze landen en/of sectoren te bevorderen. De EU-lidstaten hebben 22 miljard euro aan ingelegd kapitaal (*paid-in capital*) verstrekt aan de EIB en 222 miljard euro aan garantiekapitaal (*callable capital*). Tezamen betekent dit een totaal kapitaal (*subscribed capital*) van 243 miljard euro.

Daarnaast heeft de EIB over de loop der jaren 44 miljard euro aan reserves opgebouwd. Het garantie deel van Nederland aan de EIB bedraagt ongeveer 10 miljard euro eind 2018.

De maximale impact in de vorm van schade die in theorie geleden kan worden op het garantiedeel van Nederland is gelijk aan de omvang van de uitstaande garantie. De kans dat dit gebeurt wordt echter als klein aange-merkt, omdat de EIB een prudent risicobeleid voert dat als doel heeft om kapitaalgaranties nooit te hoeven invoeren. Garanties kunnen alleen worden ingeroepen door de EIB op het moment dat de EIB niet meer aan haar verplichtingen kan voldoen en de opgebouwde reserves opraken. Bovendien heeft de EIB een preferente status; de zogenoemde *preferred creditor status*. Dit houdt in dat zij voorrang krijgt bij terugbetaling als de lenende landen in betalingsproblemen komen.

IMF

Het IMF heeft de status van een gespecialiseerde VN-organisatie. De lidstaten betalen (quota) bij de toetreding tot het IMF en dit geldt, dat de omvang en de positie van de economie van de lidstaat reflecteert, vormt het eigen vermogen van de instelling. Daarnaast staan lidstaten garant zodat het IMF kan lenen van de kapitaalmarkt. DNB stelt garanties beschikbaar aan het IMF. Indien het IMF hier een beroep op doet wordt er door DNB, tegen rente, een lening aan het IMF verstrekt. Het Rijk verstrekt voor het volledige bedrag garanties aan DNB voor het geval de situatie zich voordoet waarin DNB (een deel van) de lening door het IMF niet meer terugbetaald krijgt.

De kans dat dit gebeurt is echter klein. In theorie kan het IMF in gebreke blijven bij DNB wanneer uitstaande leningen niet kunnen worden terugbetaald en buffers van het IMF, de zogeheten *precautionary balances*, tekortschieten om deze verliezen op te vangen. Echter, het IMF staat met de «*preferred creditor status*» vooraan om uitbetaald te worden, waardoor sprake is van een gering kredietrisico. Het IMF heeft momenteel een totale uitleencapaciteit van 487 miljard.⁷ Hiervan is er slechts 69 miljard euro aan uitstaande bedragen en 117 miljard euro aan toegezegde bedragen. Daarnaast beschikt het IMF over reserves van 25 miljard euro om eventuele verliezen mee op te vangen.⁸

EFSF en ESM

Voor Nederland is stabiliteit in de eurozone van groot belang. Het doel van de noodfaciliteiten EFSF en ESM is om de financiële stabiliteit van de gehele Eurozone te waarborgen zodat risico's voor ook de Nederlandse economie, financiële sector en begroting niet escaleren.

Het EFSF is in 2010 opgericht als instrument om geld te lenen op de financiële markten. EU lidstaten die in financiële moeilijkheden verkeren en met de Europese Commissie overeenstemming hebben bereikt over door hen te nemen maatregelen kunnen vervolgens aanspraak doen op het EFSF. De afgegeven garantie zorgt ervoor dat EFSF van de diverse kredietbeoordelaars een AAA/Aaa-rating krijgt en geld goedkoop kan lenen. Daardoor kunnen de lidstaten die bij het EFSF lenen goedkoper lenen dan wanneer ze dat rechtstreeks op de financiële markten doen. Het EFSF kan maximaal

⁷ <https://www.imf.org/external/np/tre/activity/2019/020719.pdf>

⁸ <https://www.imf.org/External/Pubs/FT/quarter/2019fy/073118.pdf>

440 miljard euro uitlenen. Van de maximale uitleencapaciteit is nu 183,6 miljard euro benut.⁹ Dit houdt in dat 14,6 miljard euro van de in totaal door Nederland afgegeven garantie van 34,15 miljard euro is gebruikt.

Het ESM is sinds 8 oktober 2012 operationeel als permanente noodfonds en opvolger van het tijdelijke noodfonds EFSF.¹⁰ Net als het EFSF heeft het ESM door de afgegeven garanties een AAA/Aaa-rating van diverse kredietbeoordelaars en behoort het verstrekken van leningen en het ophalen van de financiering daarvoor tot haar takenpakket. Het ESM heeft een totaalkapitaal van ongeveer 700 miljard euro, bestaande uit 80 miljard euro aan volgestort kapitaal en 620 miljard euro aan toegezegd opvraagbaar kapitaal. De maximale uitleencapaciteit van het ESM is 500 miljard euro waarvan 80,3 miljard euro is uitgeleend. Dit houdt in dat 5,7 miljard euro van de door Nederland afgegeven garantie van 35,45 miljard euro is benut. En is daarmee het daadwerkelijke risico veel lager dan de garantieruimte die afgegeven is.

Het maximale risico dat de overheid loopt via het EFSF en het ESM is lager dan de 70 miljard euro die gepresenteerd wordt in het garantieoverzicht, omdat de plafonds van het EFSF en het ESM respectievelijk voor 43 procent en 16 procent worden benut. Zelfs tijdens de crisis is minder dan de helft van het plafond van het EFSF en het ESM gebruikt. Theoretisch zou bij een uitzonderlijke crisis die nog grotere gevolgen heeft dan de recente financiële crisis het volledige garantie plafond van 70 miljard euro gebruikt kunnen worden.

De kans dat de gehele Nederlandse bijdrage benut wordt en de verstrekte leningen niet terugbetaald worden is klein en lastig te kwantificeren. Op het moment dat een lidstaat niet aan het EFSF/ESM terugbetaalt, zal het EFSF/ESM bij onvoldoende middelen zijn aandeelhouders oproepen tot storting van een deel van het oproepbaar kapitaal. Voor zover andere landen niet kunnen voldoen aan hun verplichting om hun deel van het oproepbaar kapitaal te storten, zal Nederland hier dan naar rato voor betalen. Nederland krijgt hierdoor een groter aandeel in het EFSF/ESM. Het land dat in gebreke blijft zal binnen een afzienbare periode zijn schuld aan het EFSF/ESM terugbetalen waarbij de Board of Governors, de ministers van Financiën van de deelnemende lidstaten, een boeterente in rekening mogen brengen. Bovendien zal het EFSF/ESM preferred creditor status claimen over leningen van andere crediteuren.

Indien betalingsachterstanden op de leningen van het EFSF/ESM niet terugbetaald worden, kan het ESM samenwerken met de Club van Parijs. Leningen aan soevereine staten, waar sprake is van betalingsachterstanden, kunnen in de Club van Parijs worden behandeld. De geschiedenis van de Club van Parijs laat zien dat kwijtscheldingen van de schuld voor hoge inkomenslanden zeer ongebruikelijk zijn. Bovendien geldt dat een soevereine staat niet failliet kan gaan. Alle verliezen die eventueel zouden plaatsvinden op de leningen die verstrekt worden kunnen dus altijd verhaald worden. Dit in tegenstelling tot leningen aan private partijen die wel failliet kunnen gaan. Wel kan de netto contante waarde van de leningen lager worden door looptijdverlening of renteverlaging wat wel gebruikelijk is bij de Club van Parijs.

⁹ https://www.esm.europa.eu/sites/default/files/20180627_efs_f_financial_statements_2017.pdf

¹⁰ Sinds 1 juli 2013 mag EFSF geen nieuwe leningen geven. Het EFSF zal wel alle bestaande leningen afwikkelen.

Exportkredietverzekering

De exportkredietverzekeringsfaciliteit (EKV) is een regeling die sinds 1929 bestaat en gevormd wordt door een aantal producten die de Nederlandse export ondersteunen. Dit gebeurt door betalingsrisico's over te nemen waar in de markt geen verzekering voor bestaat. Hier zijn op basis van internationale richtlijnen afspraken over gemaakt. In deze richtlijnen zijn ook afspraken gemaakt over de hoogte van de kostendekkende premies. Dit betekent dat overheden exporttransacties, met uitzondering van defensie-export, niet mogen subsidiëren en dat een exportkredietfaciliteit op lange termijn kostendekkend moet zijn. Hierbij wordt kostendekkend gedefinieerd als een evenwicht tussen de inkomsten (premies) en de uitgaven (netto schade en uitvoeringskosten). De premiesystematiek is gebaseerd op internationaal vastgestelde premieberekeningen voor de EKV-regelingen.

Het grootste deel van de portefeuille bestaat uit exporteurs- en financie-ringspolissen. Het verzekerde risico betreft in alle gevallen het betalingsrisico dat de Nederlandse exporteur (of financier van de exporteur) loopt op de buitenlandse debiteur (of financier van de debiteur). Om commitment bij exporteur of financier af te dwingen ten aanzien van de debiteur, wordt er in principe geen 100 procent dekking geboden maar er is altijd een eigen risico. Het betalingsrisico wordt opgesplitst in politiek risico, betalingsrisico's gerelateerd aan overheidshandelingen, en commercieel risico (betalingsrisico's gerelateerd aan de bedrijfsvoering). Standaard wordt een eigen risico van 5 procent gehanteerd voor commerciële risico's en van 2 procent voor politieke risico's. Bij projectfinancieringen is het eigen risico veel groter. Bovendien is doorgaans een aanbetaling van 15 procent verplicht, zodat de kredietwaardigheid van de debiteur al wordt getest voordat verplichtingen worden aangegaan. Door het eigen risico is er een prikkel aanwezig voor de exporteur en financier om de kredietwaardigheid van de debiteur correct in te schatten en is er bovendien een prikkel om bij schadedreiging in elkaars belang te handelen. Deze mitigerende maatregelen beperken de risico's voor het Rijk.

Wet Aansprakelijkheid Kernongevallen (WAKO)

Op basis van internationale afspraken en de WAKO heeft het Rijk de verplichting om bij kernongevallen een deel van de schade voor zijn rekening te nemen. Indien zich een kernongeval voordoet wordt de schade in de volgende stappen door verschillende partijen betaald.

1. Volgens de WAKO is de exploitant van een kerninstallatie aansprakelijk voor schade bij kernongevallen, en is verplicht een aansprakelijkheidsverzekering (atoompool) af te sluiten, in 2018 afhankelijk van de installatie variërend van € 22,7 miljoen euro tot 1,2 miljard euro. Schades die buiten de dekking in de polis van de atoompool vallen, zoals schades ten gevolge van buitengewone natuurrampen veroorzaakte kernongevallen, komen voor rekening van het Rijk (staatsverzekering);
2. Bij grote schades komt 125 miljoen SDR¹¹ voor rekening van de landen die deelnemen aan het Verdrag van Brussel. Via dit verdrag moet Nederland ook bijdragen, ongeveer 3 procent van 125 SDR, aan het betalen van een deel van de schade die ontstaat bij kernongevallen in het buitenland.
3. Daarnaast staat het Rijk garant voor vijf installaties tot maximaal 1,5 miljard euro per ongeval en voor een kerncentrale maximaal 2,3 miljard euro per ongeval. Het totale risico voor deze installaties

¹¹ Special Drawing Rights (SDR of XDR) zijn certificaten die door het Internationale Monetair Fonds worden uitgegeven. Op basis van de huidige koers is 125 miljoen SDR gelijk aan 153,2 miljoen euro.

bedraagt dus 9,8 miljard euro. Het bedrag van €1,5 miljard euro is gebaseerd op nog in werking te treden wijzigingen van de Verdragen van Parijs en Brussel, die verdragsstaten verplichten tot deze garantstelling. Aangezien een kernongeval bij een van de kerncentrales hogere schades kan veroorzaken is er nationaal voor gekozen hiervoor een hogere garantie af te geven.

Voor de bovengenoemde verzekering betalen de kerninstallaties een premie aan de overheid en in voorkomend geval een vergoeding voor de staatsgarantie. Bij een grote kernramp zal het bedrag van 2,3 miljard euro per ongeval bij een kerncentrale waarvan nu in de begroting wordt uitgegaan waarschijnlijk niet afdoende zijn. Slechts een deel van het totale risico is expliciet gemaakt en wordt in rekening gebracht bij de kerncentrales. Het is lastig om te bepalen hoe realistisch de inschatting van de risico is. Het betreft bovendien risico's die niet door reguliere verzekeraars worden gedekt, waardoor er ook in de markt geen ervaring is met dit soort verzekering.

FMO

De Nederlandse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) is in 1970 opgericht om duurzame economische groei in ontwikkelingslanden te bevorderen. FMO verschaft eigen vermogen of leningen voor projecten die ontwikkelingsimpact creëren en voldoen aan FMO's standaarden op het gebied van sociale omstandigheden, milieu en good governance. Hierbij gaat het doorgaans om projecten die niet door marktpartijen gefinancierd worden, voornamelijk vanwege het hoge risico dat zij associëren met investeren in ontwikkelingslanden. Omdat het gaat om een instandhoudingsverplichting is de omvang van de garantie in theorie onbeperkt en kent geen plafond. Het vreemd vermogen van FMO eind 2018 wordt gebruikt als inschatting van het uitstaande risico en is daarmee de maximale schade die in theorie geleden kan worden door het Rijk. De risico's die FMO loopt vloeien voort uit het verschaffen van leningen en eigen vermogen aan private partijen in ontwikkelingslanden.

De beheersing van de risico's wordt ondersteund door een behoedzame kapitaal- en liquiditeitspositie, en een sterke diversificatie van de leningen en een eigenvermogen-portefeuille over regio's en sectoren. De kans dat het totale ingeschatte uitstaande risico voor het Rijk zich materialiseert doordat alle leningen van FMO niet terugbetaald worden is klein. Voordat de garantie wordt aangesproken wordt eerst het eigen vermogen van FMO aangesproken. Ultimo 2018 was dit 2,96 miljard euro.¹²

Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)

Via de BMKB wordt de kredietverlening aan het bedrijfsleven ondersteund. Het betreft leningen die door banken zonder garantie als te risicovol worden gezien. De BMKB richt zich op het midden- en kleinbedrijf en is een al lang bestaande regeling. Het gebruik ligt momenteel op hetzelfde niveau als gedurende de jaren voor de crisis in 2008. De overheid dekt tot maximaal 67,5 procent van de schade (regulier 45% op het totaal verstrekte krediet). Hiervoor ontvangt het Rijk een eenmalige premie die niet geheel kostendekkend is. Gedurende de financiële crisis zijn de verliezen vrij fors opgelopen. Van 3,5 miljoen euro in 2008 tot 73 miljoen euro in 2012. Vanaf 2016 was het gemiddelde netto kasbeslag licht positief met 12,8 miljoen euro in 2018. De regeling is conjunctuurgevoelig, waardoor uitgaven en inkomsten

¹² 2018 FMO Interim Report

kunnen fluctueren. De kans op verliezen en de omvang daarvan neemt dus toe in crisistijden, maar blijven lastig te kwantificeren. Op de begroting van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is vanaf 2023 structureel 10,8 miljoen euro beschikbaar ter afdekking van de schades die niet door premieontvangsten zouden kunnen worden gedekt. In de jaren 2019–2022 is dit ongeveer 5,8 miljoen euro per jaar.

Achterborgstellingen

Het risico dat de overheid loopt bij achterborgstellingen verschilt echter wezenlijk van het risico dat de overheid loopt bij directe garanties. Hiervoor zijn meerdere redenen. Ten eerste wordt in het geval van een achterborgstelling de garantieverplichting niet afgegeven door de overheid, maar door een daarvoor aangewezen waarborgfonds en staat de overheid dus indirect garant. Ten tweede bestaat de zekerheid van achterborgstellingen uit meerdere lagen die het risico voor de overheid beperken. Het vermogen van het fonds zelf vormt daarin een zekerheid. Daarnaast geldt voor twee van de drie achterborgstellingen de verplichting voor deelnemers om het fonds financieel bij te staan als het vermogen onder een bepaald niveau daalt, het obligo. De andere achterborgstelling, het WEW, draagt een deel van de premie-inkomsten af aan het Rijk, hetgeen in een risicovoorziening van het Rijk wordt gestort. Pas in een uiterst geval kan het fonds een beroep doen op de overheid. Een fonds krijgt dan een renteloze lening van de rijksoverheid, soms samen met decentrale overheden. Deze lening dient weer te worden terugbetaald. Ook hier wordt de kans en impact van het risico per achterborgstelling zo goed mogelijk toegelicht

Waarborgfonds eigenwoning (WEW)

Het WEW staat met de Nationale Hypotheek Garantie (NHG) borg voor hypothecaire leningen die woningeigenaren afsluiten om hun huis te financieren. Alleen hypothecaire leningen die met NHG worden afgesloten, en daarmee aan de Voorwaarden & Normen van NHG voldoen, komen hiervoor in aanmerking. Bij de beoordeling van een aanvraag voor een hypothecaire lening spelen diverse risico mitigerende normen een rol. Hiertoe behoren onder andere de verhouding tussen het inkomen en de hypotheeklasten, de toets op de kredietwaardigheid (BKR) en de voorschriften ten aanzien van de taxatie van de woning.

Op het moment dat de eigenaar toch in betalingsproblemen komt en dit tot gedwongen verkoop leidt, betaalt het WEW een eventuele restschuld aan de geldverstrekker. De geldverstrekker heeft hierbij voor garanties die vanaf 1 januari 2014 zijn verstrekt een eigen risico van 10%. Met deze betaling gaat de vordering over op het WEW. Het WEW kan de schuld van de voormalige eigenaar kwijtschelden als de woningeigenaar buiten de eigen schuld in de problemen is gekomen. Dit kan bijvoorbeeld door gedwongen werkloosheid, echtscheiding, arbeidsongeschiktheid of door het overlijden van de partner. Daarnaast moet blijken dat de voormalige eigenaar heeft meegewerkt aan beperking van de restschuld.

In geval van verlies gebruikt het WEW in eerste instantie het garantievermogen (1,26 miljard euro eind 2018) om dit verlies op te vangen. Dit garantievermogen is opgebouwd uit de premies die woningbezitters betalen op het moment dat ze een door het WEW gegarandeerde hypotheek afsluiten (in 2018 gold een eenmalige premie van 1 procent van de hypotheekwaarde). Als onderdeel van deze premie wordt 0,15 procent van de totale hypotheek overgedragen aan het Rijk als gevolg van een achternavigovereenkomst tussen het WEW en het Rijk die sinds 2015 voor nieuwe borgstellingen van toepassing is. De afdrachten van het WEW aan het Rijk worden

in een risicovoorziening gestort waaruit kosten van een eventuele aanspraak op het Rijk bekostigd kunnen worden. Als het buffervermogen niet afdoende is en het WEW daardoor niet aan zijn verplichtingen kan voldoen, dan verstrekken het Rijk en de gemeenten ieder voor 50 procent de achtergestelde renteloze leningen aan het WEW. Voor hypotheekleningen met een NHG die zijn verstrekt vanaf 1 januari 2011 geldt dat het Rijk de volledige garantstelling verzorgt.

De afgelopen jaren is het volume aan gegarandeerde leningen door het WEW hard gestegen (van 98 miljard euro ultimo 2008 naar 154 miljard euro ultimo 2012 en 205 miljard euro ultimo 2018). De snelle stijging in het geborgde vermogen is mede veroorzaakt doordat het kabinet in juli 2009 heeft besloten om de NHG-grens tijdelijk te verhogen van 265.000 naar 350.000 euro, om hiermee de effecten van de crisis te beperken. Daarnaast is het gebruik ook toegenomen door het verdere herstel van de huizenmarkt dat zich resulteerde in een toename van het aantal transacties en doordat zowel geldverstrekkers als consumenten meer waarde hechten aan de afdekking van risico's. Sinds 2017 is de NHG-grens gekoppeld aan de gemiddelde koopsom. Op basis daarvan heeft NHG de kostengrens voor woningen zonder energiebesparende voorzieningen voor het jaar 2019 vastgesteld op 290.000 euro. Voor woningen met energiebesparende voorzieningen is de kostengrens 6 procent hoger, namelijk 307.400 euro.

Het gegarandeerde vermogen dat ultimo 2018 gelijk was aan 205 miljard euro betreft de som van alle lopende hypothecaire leningen met een NHG (in totaal ruim 1,42 miljoen leningen ultimo 2018). De kans dat dit bedrag volledig wordt aangesproken is nihil, omdat de NHG alleen de restschuld dekt (dus na verkoop van de woning). Het risicodragend gegarandeerd vermogen neemt de woningwaarde na verkoop mee. Het gaat hier om de woningwaarde verminderd met de kosten van gedwongen verkoop en verlies door ongunstige omstandigheden (82 procent van de woningwaarde). Het risicodragend gegarandeerd vermogen bedroeg 5,8 miljard euro aan het eind van 2018. Vanaf 2010 tot en met 2018 zijn er in totaal 25.127 verliesdeclaraties uitgekeerd. Het vangnet heeft ook in de crisisjaren goed gefungeerd. Er is geen beroep gedaan op de achtervangfunctie van de overheid.

De toereikendheid van de WEW buffer en de kans op aanspraak op 'de achtervang' wordt jaarlijks getoetst. Hiertoe worden scenario-analyses opgesteld om te bepalen welke scenario's wel en niet leiden tot een aanspraak op 'de achtervang' en wat de kans hierop is. Op basis van de meeste recente liquiditeitsprognose, wordt voor de periode van 2018 tot en met 2023 verwacht dat er geen aanspraken worden gedaan op de achtervangfunctie.

Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)

Het WSW staat borg voor de leningen die woningcorporaties aantrekken voor de bouw van sociale huurwoningen, waardoor zij deze financiering tegen een lager rentepercentage kunnen aantrekken. De achtervang van het WSW is voor 50 procent van het Rijk en voor 50 procent van de gemeenten waarin de bij het WSW aangesloten woningcorporaties werkzaam zijn. Woningcorporaties zijn niet verplicht een lening te laten borgen door het WSW en deel te nemen aan het WSW. Circa 3 procent van de woningcorporaties maakt geen gebruik van het WSW.

Als een woningbouwcorporatie door het WSW niet meer als kredietwaardig wordt beschouwd en in liquiditeitsproblemen komt dan wordt de achterborgstelling niet meteen aangesproken. De achterborgstelling is namelijk een onderdeel van een bredere zekerheidsstructuur. Ten eerste is het zo dat corporaties op basis van de eigen financiële soliditeit rente en aflossing betalen. Daarbij zijn er verschillende waarborgen om te voorkomen dat er problemen ontstaan bij corporaties. Het WSW kan niet zomaar leningen van woningcorporaties borgen, er is sprake van een prudente borgstelling door een adequate monitoring van financiële risico's (risicobeheersing). Als een corporatie alsnog niet zelfstandig tot een duurzaam financieel herstel kan komen, kan de betreffende corporatie saneringssteun aanvragen. Saneringssteun moet daarbij gericht zijn op het instandhouden van noodzakelijke Diensten van Algemeen Economisch Belang (DAEB) activiteiten. De kosten voor sanering worden betaald door alle corporaties via de saneringsheffing, die via een risicovoorziening op de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) loopt. Bij een gedeeltelijke sanering of bij een afwijzing van een saneringsaanvraag zullen de schuldeisers, dus de financiers, gevraagd worden om te werken aan een oplossing voor de financiële problemen. Dit kan ertoe leiden dat er een beroep worden gedaan op het WSW voor de borg. Het WSW zal in dat geval proberen haar zekerheden (onderpand) uit te winnen, om daarmee de schade zo veel mogelijk te beperken. Resterende schade wordt in eerste instantie bekostigd uit het eigen risicovermogen van het WSW (275 miljoen euro op basis van voorlopige cijfers voor 2018). Indien het risicovermogen onder een bepaald niveau komt (het garantievermogen) of dreigt te komen, is het WSW verplicht obligo op te vragen bij de WSW-deelnemers. Pas als deze zekerheden niet toereikend zijn, wordt aanspraak gedaan op de achtervangpositie van Rijk en gemeenten. Hiervoor heeft het Rijk een overeenkomst met het WSW. Daarin staat opgenomen dat WSW maatregelen zal nemen om er voor te zorgen dat er met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid - zekerheidsniveau van 99 procent volgens de huidige systematiek - geen aanspraak gedaan zal worden op deze achtervang.

Waarborgfonds voor de Zorgsector (WFZ)

Het WFZ staat garant voor leningen die zorginstellingen aantrekken voor de financiering van hun vastgoed. Hierdoor betalen zij minder rente op de aangetrokken leningen. Alleen intramurale instellingen, die voldoen aan de kredietwaardigheidseisen van het WFZ op het terrein van onder meer exploitatie, derivatengebruik en eigen vermogen, en die nut, noodzaak en financiële haalbaarheid overtuigend hebben onderbouwd, komen in aanmerking voor een garantie.

Ook hier wordt eerst het bufferkapitaal van WFZ van 285,6 miljoen in 2018 aangesproken om schade te dekken. Daarna moeten de zorginstellingen met een door het WFZ geborgde lening een percentage van het leningsbedrag afdragen (obligo). Dit percentage is maximaal 3 procent van de uitstaande garanties van de deelnemende zorginstelling. Mocht dit onvoldoende zijn om de verplichtingen van het WFZ na te komen, dan kan het WFZ een beroep doen op de rijksoverheid (maximaal 7,1 miljard euro in 2018).

Het totaalbedrag aan achterborgstellingen zou ook in het geval van WFZ alleen voor rekening van de overheid komen in het theoretische geval dat alle deelnemende zorginstellingen failliet zouden gaan en het onderpand dat zij hebben niets meer waard zou zijn. De kans dat dit gebeurt is erg klein en een dergelijk scenario is niet aan de orde. Als het WFZ verplichtingen overneemt van een zorginstelling, dan is dat altijd in de vorm van het

overnemen van de rente- en aflossingsbetalingen gedurende de nog resterende looptijd, waarbij het WFZ een claim krijgt op de zorginstelling en onderpand van de zorginstelling mag verkopen. Van een betaling in één keer van het volledige nog uitstaande bedrag, waardoor het WFZ ineens geconfronteerd wordt met grote uitgaven, is dus geen sprake. De mogelijkheden tot herstel (via premie of obligo) zijn hierdoor groter.

10 MONITOR FINANCIËLE INTERVENTIES

Sinds het najaar van 2008 heeft het kabinet interventies gepleegd om het financiële stelsel gezond te houden en de rust te helpen herstellen in de financiële markten. Beleid is om de verworven financiële deelnemingen zo spoedig mogelijk weer terug te brengen naar de markt. In 2018 zijn weliswaar geen aandelen verkocht, maar op de achtergrond heeft het kabinet toch stappen gezet tot het afbouwen van het verworven aandeel in financiële instellingen. Op deze manier werkt de overheid aan een verantwoorde terugtreding uit de financiële sector.

Gevolgen van interventies financiële crisis voor de schatkist

Tien jaar overheidsinterventies in de financiële sector hebben hun sporen nagelaten in de schatkist. Er zijn tientallen miljarden euro's uitgegeven als direct gevolg van de crisis, waarvan het merendeel in de eerste jaren na 2008. Op dit moment is de financiële sector in rustiger vaarwater gekomen, waardoor de overheidsbelangen in financiële ondernemingen kunnen worden afgebouwd. Het is daarom mogelijk om een voorlopige balans op te maken, waarin de kosten en opbrengsten van de diverse maatregelen tegen elkaar worden afgezet.

Tabel 10.1 Voorlopig resultaat interventies 2008-2018 (in mln. euro)

	2008-2018		
	Opbrengsten	Kosten	Saldo (- = negatief)
ABN AMRO	6.054	9.251	- 3.197
Investing (o.a. dividend)	3.960	5.270	- 1.310
Overbruggingskrediet	2.088	1.957	131
RFS	6	708	- 702
Resultaat beursgang		1.316	- 1.316
ASR	755	885	- 130
Investing (o.a. dividend)	638	885	- 247
Resultaat beursgang	117		117
SNS Reaal (incl. Propertize)	1.950	2.013	- 63
Investing (o.a. dividend)	1.537	913	624
Overbruggingskrediet	40	1.100	- 1.060
Resultaat verkoop	373		373
IJsland	58	202	- 144
ING	4.986	486	4.500
Back-up	1.455		1.455
Securities	3.531	486	3.045
Aegon	1.087	163	924
Garantiefaciliteit	1.379	- 131	1.510
Griekenland	248	964	- 716
Europese instrumenten	2.417	322	2.095
Overige kosten		65	- 65
Totaal	18.935	14.218	4.717

Er kan worden geconcludeerd dat het voorlopige resultaat van directe financiële interventies positief is. Dit komt met name door de opbrengsten op de leningen aan Aegon en ING, de garantiefaciliteit interbancaire regelingen en de crisisgerelateerde winst van DNB. Aan de andere kant is het voorlopige resultaat op ABN Amro negatief. De rentelasten op het geld dat geleend is om de redding van ABN Amro te financieren zijn hiervan de belangrijkste oorzaak.

Het hierboven vermelde positieve resultaat van € 4,7 mld. is een tussenstand per 31 december 2018. Het uiteindelijke resultaat hangt af van de verkoopopbrengst van SNS Bank, RFS, de opbrengst van alle resterende aandelen in ABN AMRO, alle kosten die nog gemaakt moeten worden en niet in de laatste plaats de nog te ontvangen dividenden. Daarnaast geldt dat bovenstaande rekensom geen totaaloverzicht is van de kosten en baten van de crisis. Voor alle kosten en baten voor de overheid van de veranderingen en ingrepen op de financiële markten sinds 2008 moet breder gekeken worden. Het positieve resultaat hiervoor houdt bijvoorbeeld geen rekening met de financiële steun aan Europese landen via een van de Europese steunfondsen EFSD, EFSM of ESM. Ook de voordelen van de inmiddels gestarte bankenunie zijn niet meegewogen. Verder ontbreken de kosten van de lagere economische groei, zoals gemiste belastingopbrengsten en hogere werkloosheidsuitgaven. Uiteindelijk leidt een crisis altijd tot maatschappelijk verlies.

Tabellen interventies krediet- en eurocrisis

Deze gebruikelijke bijlage geeft middels een aantal tabellen een overzicht van de verschillende interventies. Tabel 10.2 geeft de kasstromen en de garanties die met de interventies gepaard gaan en de vindplaatsen ervan in de begroting IX integraal weer. Daarnaast zijn de effecten van de maatregelen op achtereenvolgens het EMU-saldo, de EMU-schuld en de staats-schuld per thema becijferd. De kolom 'telling' geeft hierbij aan welke posten bij elkaar moeten worden opgeteld. Onderaan de tabel worden de totalen van alle maatregelen geconsolideerd.

Tabel 10.2 Budgettair overzicht interventies krediet- en eurocrisis (in mln. euro)

Stand: JV 2018 (- = ontvangst)	Telling	2008-2016	2017	2018	Bron:
A. Fortis/RFS/AA					
Aanschaf ABN AMRO Group - ASR					
Verzekeringen - RFS Holdings (incl. Z-share en residual N-share)		27.955			IX art.3
2 waarvan relevant voor de EMU-schuld		27.852			CBS/Eurostat
3 waarvan relevant voor het EMU-saldo		3.088			CBS/Eurostat
4 Beursgang ABN AMRO Group N.V.		- 5.154	- 3.006		IX art.3
5 Beursgang a.s.r.		- 1.057	- 2.710		IX art.3
6 Overbruggingskrediet (voormalig) Fortis		800	0	0	IX art. 11
Renteontvangsten overbruggingskredieten					
7 (voormalig) Fortis		- 2.020	- 34	- 34	IX art. 11
8 Dividend ABN Amro Group		- 2.208	- 574	- 869	IX art.3
9 Dividend a.s.r.		- 567	- 60	- 11	IX art.3
10 Dividend RFS Holdings		- 6			IX art.3
11 Premieontvangsten capital relief instrument		- 193			IX art.3
12 Premieontvangsten counter indemnity		- 116			IX art.3
		0			
Verleende garanties					

Stand: JV 2018 (- = ontvangst)	Telling	2008-2016	2017	2018	Bron:
13 Capital Relief Instrument ABN-AMRO (CRI)		32.611			IX art.3
14 waarvan vervallen		- 32.611			IX art.3
15 Counter Indemnity ABN-AMRO		950			IX art.3
16 waarvan vervallen		- 950			IX art.3
Totale uitgaven minus ontvangsten	1, 4 t/m 12	17.434	- 6.384	- 913	
Effect op EMU-saldo	3, 7 t/m 12	2.022	668	913	
Effect op EMU-schuld	2, 4 t/m 12	17.331	- 6.384	- 913	
Effect op staatsschuld	2, 4 t/m 12	17.331	- 6.384	- 913	
B. SNS Reaal					
17 Kapitalisatie SNS Reaal Holding N.V. (SRH)		300			IX art.3
18 Kapitalisatie SNS Reaal Bank N.V.		1.900			IX art.3
19 waarvan relevant voor het EMU-saldo		1.130			CBS/Eurostat
20 Aankoop SNS Bank N.V.		1.100			IX art.3
21 waarvan vordering SRH		1.598	3	2	IX art.3
22 waarvan inbrenging overbruggingskrediet SRH		1.100			IX art.3
23 Overbruggingskrediet SRH		0			IX art.3
24 Dividend SNS Bank N.V.		- 100	- 135	- 190	IX art.3
25 Renteontvangsten overbruggingskrediet SRH		- 40			IX art.3
26 Overheveling liquiditeit SRH		0	- 161		IX art.3
27 Resolutieheffing		- 1.005			
28 Kapitalisatie Propertize		500			IX art.3
29 Verkoopopbrengst Propertize		- 873			IX art.3
30 Overdracht schuldtitels Propertize		- 2.355	1.750	0	IX art.11
31 Dividend Propertize		- 46			IX art.3
32 Premieontvangsten garantie Propertize		- 19	- 4		IX art.3
Verleende garanties					
33 Garantieverlening VBO		4.166			IX art.3
34 waarvan vervallen		- 4.166			IX art.3
Totale uitgaven minus ontvangsten	17, 18, 20, 23 t/m 32	- 638	1.450	- 190	
Effect op EMU-saldo	19, 24, 25, 27, 31, 32	80	139	190	
Effect op EMU-schuld	17, 18, 20, 23 t/m 34	1.874	1.450	- 190	
Effect op staatsschuld	17, 18, 20, 23 t/m 32	- 638	1.450	- 190	
C. Kapitaalverstrekkingfaciliteit (€ 20 mld.)					
35 Verstrekt kapitaal ING		0			IX art.3
36 Verstrekt kapitaal Aegon		0			IX art.3
37 Verstrekt kapitaal SNS Reaal		565			IX art.3
38 waarvan afgeboekt		- 565			IX art.3
39 Couponrente ING		- 839			IX art.3
40 Couponrente Aegon		- 177			IX art.3
41 Couponrente SNS Reaal		- 38			IX art.3
42 Repurchase fee ING		- 2.692			IX art.3
43 Repurchase fee Aegon		- 910			IX art.3
44 Repurchase fee SNS Reaal		0			IX art.3
Totale uitgaven minus ontvangsten	35 t/m 37, 39 t/m 44	- 4.091			
Effect op EMU-saldo	39 t/m 41	1.054			
Effect op EMU-schuld	35 t/m 37, 39 t/m 44	- 4.091			

Stand: JV 2018 (- = ontvangst)	Telling	2008-2016	2017	2018	Bron:
Effect op staatsschuld	35 t/m 37, 39 t/m 44	- 4.091			
D. Back-up faciliteit ING					
45 Meerjarenverplichting aan ING		0			IX art.3
46 Alt-A-portefeuille		0			IX art.3
47 waarvan relevant voor de EMU-schuld		0			CBS/Eurostat
48 Back-upfaciliteit ING totaal:		- 1.455			IX art.3
a waarvan funding fee (rente + aflossing)		21.720			IX art.3
b waarvan management fee		204			IX art.3
waarvan portefeuilleontvangsten (rente + c aflossing)		- 21.829			IX art.3
d waarvan garantiefee		- 448			IX art.3
e waarvan additionele garantiefee		- 479			IX art.3
f waarvan additionele fee		- 229			IX art.3
g waarvan verhandelbaarheidsfee		- 34			IX art.3
h waarvan eenmalige uitkering		- 379			IX art.4
i waarvan incidentele uitgave		19			IX art.3
Totale uitgaven minus ontvangsten	48	- 1.455			
Effect op EMU-saldo	48 b, f, g	59			
Effect op EMU-schuld	47, 48	- 1.455			
Effect op staatsschuld	48	- 1.455			
E. Garantiefaciliteit bancaire leningen					
49 Premieontvangsten garanties bancaire leningen		- 1.379			IX art.2
50 Schade-uitkeringen		0			IX art.2
51 Garanties bancaire leningen		50.275			IX art.2
52 waarvan vervallen		- 50.275			IX art.2
Totale uitgaven minus ontvangsten	49, 50	- 1.379			
Effect op EMU-saldo	49, 50	1.379			
Effect op EMU-schuld	49, 50	- 1.379			
Effect op staatsschuld	49, 50	- 1.379			
F. IJsland					
53 Vordering op IJsland		0			IX art.2
54 Tussenrekening «recovery oude topping up»		106			IX art.2
55 Uitkeringen depositogarantiestelsel Icesave		1.428			IX art.2
56 Uitvoeringskosten IJslandse DGS door DNB		1			IX art.2
57 Renteontvangsten lening IJsland		0			IX art.2
58 Aflossing hoofdsom lening IJsland		- 1.428			IX art.2
59 Schikking IJsland		- 58			
Totale uitgaven minus ontvangsten	55 t/m 59	- 57			
Effect op EMU-saldo	56, 57	48			
Effect op EMU-schuld	55 t/m 59	- 57			
Effect op staatsschuld	55 t/m 59	- 57			
Totaal A t/m F					
Toerekenbare rentelasten		9.260	344	278	
Rente ING back-up					CBS/Eurostat
Effect op EMU-saldo		- 3.091	463	825	

Stand: JV 2018 (- = ontvangst)	Telling	2008-2016	2017	2018	Bron:
Effect op EMU-schuld		12.223	- 4.934	- 1.103	
Effect op staatsschuld		9.711	- 4.934	- 1.103	
# Stand: JV 2018 (- = ontvangst)	Telling	2008-2016	2017	2018	Bron:
G. Griekenland					
60 Lening aan Griekenland		3.199	0	0	IX art.4
61 Rente lening Griekenland		- 244	- 2	- 2	IX art.4
62 Rentevergoeding Griekenland (ANFA)		39	0	0	IX art.4
63 Teruggave winsten SMP		238	0	103	IX art.4
Totale uitgaven minus ontvangsten	60 t/m 63	3.232	- 2	101	
Effect op EMU-saldo	61 t/m 63	- 33	2	101	
Effect op EMU-schuld	60 t/m 63	3.232	- 2	101	
Effect op staatsschuld	60 t/m 63	3.232	- 2	101	
H. Europese instrumenten					
64 Verstrekt kapitaal EFSF		2	0	0	IX art.4
65 Verstrekt kapitaal ESM		4.573	0	0	IX art.4
66 Crisisgerelateerde winst DNB		- 2.333	- 37	- 47	IX art.3
67 waarvan relevant voor het EMU-saldo		- 2.069	- 37	- 47	IX art.3
Garanties					
68 Garantieplafond Nederland EFSF		34.154	0	0	IX art.4
a effect verstrekte garantie op EMU-schuld:		10.935	0	0	CBS/Eurostat
b voor Ierland		1.122	0	0	CBS/Eurostat
c voor Portugal		1.675	0	0	CBS/Eurostat
d voor Griekenland		8.138	0	0	CBS/Eurostat
69 Garantieverlening NL-aandeel ESM		35.445	0	0	IX art.4
Garantieverlening DNB i.v.m. ophoging					
70 middelen IMF		0	13.610	0	IX art.4
71 Garantieverlening DNB		5.700	0	- 5.700	IX art.3
72 Garantieverlening NL-aandeel EU-begroting		2.820	0	60	IX art.4
Totale uitgaven minus ontvangsten	64 t/m 66	2.242	- 37	54	
Effect op EMU-saldo	67	2.069	37	- 54	
Effect op EMU-schuld	64 t/m 66, 68a	13.177	- 37	54	
Effect op staatsschuld	64 t/m 66	2.242	- 37	54	
Totaal G t/m H					
Toerekenbare rentelasten		724	94	89	
Effect op EMU-saldo		1.312	- 55	- 143	
Effect op EMU-schuld		16.409	- 39	54	
Effect op staatsschuld		5.474	- 39	54	

In tabel 10.3 staan de bezittingen en schulden die vanwege de interventies (kredietcrisis en Europa) zijn ontstaan. Balansonderdelen zijn hierbij opgenomen tegen historische aankooprijks, conform de bepalingen van de RBV die van toepassing zijn op het onderliggende departementale jaarverslag IX. De bezittingen zijn grotendeels gefinancierd met staatsschuld (zichtbaar in tabel 10.2). Verder is er het cumulatief saldo van kosten en opbrengsten ('het resultaat') dat een deel van de bezittingen financiert (vanuit tabel 10.4.)

Tabel 10.3 Balans interventies (in mln. euro)

Bezittingen	Ultimo 2018	Bron	Schulden	Ultimo 2018	Bron
ABN AMRO, a.s.r. en RFS					
ABN AMRO (56,26%)	12.187	art. 3	Staatsschuld	9.163	tabel 1
a.s.r. (na verkoop)	0	art. 3	Cumulatief resultaat	4.717	tabel 3
RFS	2.642	art. 3	Vordering SRH op Staat	1.764	art. 3
Overbruggingskrediet ABN AMRO (voormalig Fortis)	800	art. 11	Nog te betalen schuldtitels Propertize	600	art. 11
SRH, SNS Holding en Propertize					
			Cumulatieve rente	10.789	tabel 3
Kapitalisatie SRH	300	art. 3	Cumulatieve uitvoeringskosten	65	tabel 3
Kapitalisatie SNS Bank	1.900	art. 3			
Kapitalisatie Propertize (na verkoop)	0	art. 3			
Aankoop SNS Bank	1.598	art. 3			
Griekenland					
Lening	3.199	art. 4			
EFSF					
Deelneming	2	art. 4			
ESM					
			Overige kosten en technische aansluiting	102	
Deelneming	4.573	art. 4			
Totaal:	27.201		Totaal:	27.201	

Tabel 10.4 geeft een overzicht van de kosten en opbrengsten van interventies. Het resultaat betreft het jaarlijkse saldo die op kasbasis gerealiseerd worden. Eventuele afwaarderingen van activa (tabel 10.3) worden eveneens in het resultaat meegenomen maar dan pas op het moment dat deze daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Deze behandeling wijkt af van de systematiek van het EMU-saldo. Tabel 10.1 is een samenvatting van tabel 10.4.

Tabel 10.4 Overzicht toerekenbare kosten en opbrengsten (in mln. euro)

Kosten en opbrengsten	2008-2016	2017	2018	Cumulatief
ABN AMRO, a.s.r. en RFS				
Dividend ABN AMRO, a.s.r. en RFS	2.781	634	879	4.294
Premieontvangsten Counter Indemnity ABN AMRO	116			116
Renteontvangsten overbruggingskrediet ABN AMRO	2.020	34	34	2.088
Premieontvangsten CRI ABN AMRO	193			193
Beursgang en tranches ABN AMRO	- 1.326	10	0	- 1.316
Beursgang en tranches a.s.r.	- 268	385	0	117
SNS Reaal				
Couponrente SNS Reaal	38			38

Kosten en opbrengsten	2008-2016	2017	2018	Cumulatief
Afboeking core-tier-1 securities	- 565			- 565
Dividend SNS Bank	100	135	190	425
Premieontvangsten garantie Propertize	19	4		23
Renteontvangsten overbruggingskrediet SRH	40			40
Afboeking overbruggingskrediet SRH	- 1.100			- 1.100
Resolutieheffing	1.005			1.005
Dividend Propertize	46			46
Verkoop Propertize	373	0		373
Aegon				
Couponrente Aegon	177			177
Repurchase fee Aegon	910			910
ING				
Couponrente ING	839			839
Repurchase fee ING	2.692			2.692
Resultaat ING Back-upfaciliteit	1.455			1.455
Griekenland				
Rente en servicefee	244	2	2	248
Rentevergoeding Griekenland (ANFA)	- 39	0	0	- 39
Teruggave winsten SMP	- 238	0	- 103	- 341
IJsland				
Topping up	- 106			- 106
Recovery topping up	106			106
Aangegroeide rente	0			0
Schikking IJsland	58			58
Europese instrumenten				
Crisisgerelateerde winst DNB	2.333	37	47	2.417
Overige				
Premieontvangsten garanties bancaire leningen	1.379			1.379
Overige kosten	- 61	- 2	- 2	- 65
Toerekenbare rentelasten op staatsschuld	- 9.984	- 438	- 367	- 10.789
Resultaat	3.236	801	680	4.717

In tabel 10.5 staan de uitstaande garanties die in het kader van de kredietcrisis en Europa verstrekt zijn. Het cumulatief saldo geeft de stand van de uitstaande garanties per einde 2018 weer.

Tabel 10.5 Garantieoverzicht (in mln. euro)

Garanties	2008-2016	2017	2018	Bron
A. Fortis/RFS/AA				
Capital Relief Instrument ABN-AMRO (CRI)	32.611			IX art.3
waarvan vervallen	- 32.611			IX art.3
Counter Indemnity ABN-AMRO	950			IX art.3
waarvan vervallen	- 950			IX art.3

Garanties	2008-2016	2017	2018	Bron
B. SNS Reaal				
Garantieverlening VBO	4.166			IX art.3
waarvan vervallen	- 4.166			IX art.3
E. Garantiefaciliteit bancaire leningen				
Garanties bancaire leningen	50.275			IX art.2
waarvan vervallen	- 50.275			IX art.2
H. Europese instrumenten				
Garantieplafond Nederland EFSF	34.154	0	0	IX art.4
effect verstrekte garantie op EMU-schuld:	10.935	0	0	CBS/ Eurostat
voor Ierland	1.122	0	0	CBS/ Eurostat
voor Portugal	1.675	0	0	CBS/ Eurostat
voor Griekenland	8.138	0	0	CBS/ Eurostat
Garantieverlening NL-aandeel ESM	35.445	0	0	IX art.4
Garantieverlening DNB i.v.m. ophoging middelen IMF	0	13.610	0	IX art.4
Garantieverlening DNB	5.700	0	- 5.700	IX art.3
Garantieverlening NL-aandeel EU-begroting	2.820	0	60	IX art.4
Totaal	78.119	13.610	- 5.640	
Cumulatief	888.344	91.729	86.089	

11 NORMERINGSSYSTEMATIEK GEMEENTEFONDS EN PROVINCIEFONDS

Uitgangspunten

Gemeenten en provincies beschikken over verschillende inkomstenbronnen om de uitgaven voor hun taken te financieren. Eén van de belangrijkste inkomstenbronnen voor decentrale overheden is de algemene uitkering uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds.

De normeringssystematiek «samen trap op, samen trap af» bestaat sinds 1994 en bewerkstelligt een evenredige, actuele, inzichtelijke en beheersbare indexatie van het Gemeentefonds en Provinciefonds. Het betreft één integrale indexatie voor zowel loon-, prijs- als volumeontwikkelingen.

Beleidsintensiveringen, ombuigingen, mee- en tegenvallers en nominale ontwikkelingen op de Rijksbegroting hebben via de normeringssystematiek direct invloed op de omvang van de fondsen («samen trap op, samen trap af»). De jaarlijkse toe- en afname van het Gemeentefonds en het Provinciefonds die voortvloeit uit de koppeling aan de Rijksuitgaven wordt het accres genoemd.

Doel van de normeringssystematiek is dat de budgettaire lusten of lasten op rijksniveau evenredig worden doorvertaald naar de ontwikkeling van de fondsen voor decentrale overheden. De evenredigheid, is met de keuzes uit het Regeerakkoord Rutte III, met ingang van 2018 versterkt, door een koppeling in de normeringssystematiek aan de totale rijksuitgaven.

Berekening van de accresontwikkeling

Bij de bepaling van de omvang van accresrelevante uitgaven (aru) vormen de netto-uitgaven van het Rijk onder het uitgavenplafond het startpunt. Netto betekent dat de Rijksuitgaven worden gesaldeerd met de niet-belastingontvangsten. Op de netto-uitgaven onder het uitgavenplafond (A) worden correcties (B) doorgevoerd voor verschillende posten zoals het Gemeentefonds en Provinciefonds zelf. Door de koppeling van de accresrelevante uitgaven aan de totale rijksuitgaven is er voor 2017 een extra, eenmalige, correctie uitgevoerd als gevolg van het onder het uitgavenplafond plaatsen van o.a. de rente-uitgaven. Na correcties resteert post (C) de accresrelevante uitgaven, die de basis vormen voor de accresberekening. Het accres wordt bepaald door de ontwikkeling van de aru (de procentuele groei van de accresrelevante uitgaven in een jaar, post D) te vermenigvuldigen met de grondslag (posten E en G). In 2018 betrof het accres voor het Gemeentefonds 807 miljoen euro en het accres voor het Provinciefonds 124 miljoen euro.

Tabel 11.1 Berekening accresen

	Realisatie 2017	Realisatie 2018
Uitgaven Rijksbegroting	106.690	123.797
Uitgaven Sociale Zekerheid	77.142	78.625
Uitgaven Zorg	67.986	70.662
A) Netto-uitgaven onder uitgavenplafond	251.819	273.085
B) Correcties	- 29.909	- 40.475
w.v. Gemeentefonds, Provinciefonds en Btw-compensatiefonds	- 22.338	- 23.374
w.v. overige Rijksbijdragen aan gemeenten en provincies	- 17.068	- 17.666
w.v. overboekingen met GF, PF en BCF	181	639
w.v. correctie conjuncturele WW-uitgaven	0	- 74
w.v. correctie voor overstap naar aru	9.316	0
C) Accresrelevante uitgaven (aru) = A+B	221.910	232.610
D) Ontwikkeling aru jaar t (%)		4,8%
Gemeentefonds		
E) grondslag (t-1)		16.739
F) accres (= E * D) jaar t		807
Provinciefonds		
G) grondslag (t-1)		2.570
H) accres (= G * D) jaar t		124

Toelichting correcties

Om de aru te berekenen wordt uitgegaan van de netto Rijksuitgaven onder het uitgavenplafond gecorrigeerd voor enkele posten:

1. *Rijksuitgaven aan gemeenten en provincies*
Uitgaven onder het uitgavenplafond die het Rijk overmaakt naar gemeenten en provincies worden uit de aru gecorrigeerd. Deze overdrachten zijn immers bestemd voor de financiering van uitgaven door gemeenten en provincies zelf en maken derhalve geen onderdeel uit van de rijksuitgaven waarop de trap-op-trap-af van toepassing is. Deze correctie is ook nodig om een onbedoelde doorwerking van het accres op accres in hetzelfde jaar te voorkomen. Rijksuitgaven die op deze wijze gecorrigeerd worden zijn onder andere de algemene-, decentralisatie- en integratie-uitkeringen van het Gemeentefonds en Provinciefonds, de uitgaven van het Btw-compensatiefonds, de bijstand en de integratie uitkering sociaal domein.
2. *Uitgavenmutaties in de WW als gevolg van de conjunctuur*
Het uitgavenplafond wordt gecorrigeerd voor mutaties in de WW-uitgaven als gevolg van de conjunctuur. Het Rijk hoeft zodoende mee- en tegenvallers in de WW-uitgaven als gevolg van de conjunctuur niet op te vangen binnen het uitgavenplafond. Om deze reden zijn deze uitgaven ook niet relevant voor het accres.
3. *Correctie overstap naar aru*
Voor de juiste geconstrueerde bepaling van de accresrelevante uitgaven over 2017 is in de berekening een eenmalige correctie op 2017 gemaakt als gevolg van twee oorzaken. Met ingang van 2018 is de normerings-systematiek namelijk gekoppeld aan de totale rijksuitgaven. Voorheen was deze gekoppeld aan een selecte aantal uitgavencategorieën van

het Rijk. Daarbij zijn ook andere wijzigingen in de begrotingssystematiek relevant die zijn doorgevoerd bij de start van het kabinet Rutte III, zoals het onder het uitgavenplafond plaatsen van de rente-uitgaven.

Verticale ontwikkeling accres

De aru wordt dus bepaald door de ontwikkeling van de netto-uitgaven onder het plafond tussen twee begrotingsjaren. Tussen het opstellen van een enkel begrotingsjaar en de realisatie van dat jaar vinden er ook mutaties plaats waardoor de bij het opstellen van de begroting geraamde accessen uiteindelijk afwijken van de gerealiseerde accessen zoals deze bij het FJR worden vastgesteld. Onderstaande tabel geeft een toelichting op de accessen zoals deze geraamd werden voor 2018 en de uiteindelijke realisatie over dat jaar.

De gerealiseerde netto-uitgaven onder het uitgavenplafond zijn lager dan verwacht bij het opstelling van de begroting 2018. Door de «trap op, trap af»-systematiek is ook de ontwikkeling van de accresrelevante uitgaven lager dan begroot voor dit jaar.

Tabel 11.2 Verticale ontwikkeling accres

	2018 Startnota	2018 Realisatie
Uitgaven Rijksbegroting	126.574	123.797
Uitgaven Sociale Zekerheid	78.937	78.625
Uitgaven Zorg	72.762	70.662
A) Netto-uitgaven onder uitgavenplafond	278.274	273.085
B) Correcties	- 40.086	- 40.475
w.v. Gemeentefonds, Provinciefonds en Btw-compensatiefonds	- 23.082	- 23.374
w.v. overige Rijksbijdragen aan gemeenten en provincies	- 17.005	- 17.666
w.v. overboekingen met GF, PF en BCF	0	639
w.v. overige correcties	0	- 74
C) Accresrelevante uitgaven (aru) = A+B	238.188	232.610
D) Ontwikkeling aru jaar t (%)	6,8%	4,8%
Gemeentefonds		
E) grondslag (t-1)	16.654	16.739
F) accres (= E * D) jaar t	1.124	807
Provinciefonds		
G) grondslag (t-1)	2.410	2.570
H) accres (= G * D)	163	124

12 REGEERAKKOORDMIDDELEN OP DE AANVULLENDE POST

In deze bijlage zijn de mutaties opgenomen die sinds Najaarsnota 2018 hebben plaatsgevonden op de regeerakkoordmiddelen op de aanvullende post. Ook bevat deze bijlage een overzicht met de actuele stand van de regeerakkoordmiddelen op de aanvullende post. Aanpassingen als gevolg van Nota's van Wijziging zijn niet opgenomen, deze zullen worden opgenomen in het overzicht bij de Voorjaarsnota. De toelichtingen bij de mutaties op de aanvullende post zijn vermeld in bijlage 13 verticale toelichting bij het Financieel Jaarverslag Rijk.

De mutatie in tabel 1 die betrekking heeft op 2018 is verwerkt bij slotwet. De mutaties die betrekking hebben op 2019 of verder zijn de budgettaire verwerking van nota's van wijziging en amendementen op de ontwerpbevestigingen voor 2019 die in het najaar van 2018 door de Kamer zijn aangenomen.

Tabel 1: mutaties regeerakkoordmiddelen aanvullende post (in mln. euro)

Nr.	Regeerakkoordmaatregel	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Ontvangende begroting	
		- 30	- 519	- 85	- 64	- 48	- 48	Hoofdstuk	Artikel
Openbaar bestuur									
Veiligheid									
B5	Politie		- 13	- 21	- 21	- 21	- 21	JenV	31
B6	Digitalisering werkprocessen strafrechtketen		- 30					JenV	33
B7	Extra capaciteit strafrechtketen		- 10	- 15	- 20	- 20	- 20	JenV	92
B10	Ondermijnende criminaliteit		- 7	- 7	- 7	- 7	- 7	JenV	33
B12	Ondermijningsbestrijdingsfonds		- 100					JenV	33
B14	Experimenten regulering wietteelt		- 1					JenV	33
Defensie									
Bereikbaarheid									
Milieu									
E23	Envelop klimaat		- 79					BZK	4, 11
E23	Envelop klimaat		- 66					IenW	14, 21
E23	Envelop klimaat		- 123					EZK	2, 4
E23	Envelop klimaat		- 32					LNV	11, 12
Landbouw									
Onderwijs, onderzoek en innovatie									
G39	Maatschappelijke diensttijd		- 15					VWS	4, 10
Zorg									
H59	Preventiemaatregelen		- 41	- 41	- 15			VWS	1, 4, 10
H70	Experimenten regulering wietteelt		- 1					VWS	1, 10
Sociale Zekerheid									
Overdrachten bedrijven									
J101	Eigen vermogen Invest-NL (niet saldo relevant)		- 30						

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Ontvangende begroting
Internationale samenwerking							
Overige uitgaven							
L110		- 1	- 1	- 1			JenV 36

Tabel 2: Resterende RA-reserveringen op de aanvullende post (in mln. euro)

Nr.	Reserveringen Regeerakkoord	2018	2019	2020	2021	2022	2023
			1.371	2.404	2.549	2.369	2.194
Openbaar bestuur							
A3	Belastingdienst		202	31	25		
A4	Reservering transitie werkgevers zorg en overheid a.g.v. afschaffing doorsneesystematiek pensioenen			200	200	200	200
Veiligheid							
B5	Politie (o.a. agenten in de wijk, innovatie, recherche en werkgeverschap)		37	61	84	108	108
B6	Digitalisering werkprocessen strafrechtketen		40	70	70	70	
B14	Experimenten regulering wietteelt			1	1	1	1
Defensie							
C20	Uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap		110	110	110	110	110
Milieu							
E23	Envelop klimaat			300	300	300	300
E24	SDE+: nieuwe verplichtingen vanaf 2020			103	368	290	288
E25	Natuur en waterkwaliteit			40			
E26	Invoeren alternatief voor salderingsregeling			213	240	240	240
Landbouw							
F28	Capaciteit NVWA		5	15	16	15	15
F29	Cofinanciering Fonds warme sanering varkenshouderij (prioritair voor Noord-Brabant)		66	84	40	10	
F30	Fonds bedrijfsopvolging agrarische sector		50	25			
F31	Cofinanciering innovatie visserij		5	5	5		
Onderwijs, onderzoek en innovatie							
G33	Aanpak werkdruk primair onderwijs (incl. 20 miljoen kleine scholen)				81	193	193
G39	Maatschappelijke diensttijd		35	75	100	100	100
G40	Cultuur (en historisch democratisch bewustzijn)		2	28	28	29	29
G42	Media/onderzoeksjournalistiek		5	5	5	5	5
G43	Intensivering erfgoed en monumenten (met name nationaal restauratiefonds)		39				
Zorg							
H57	Bevorderen digitaal ondersteunende zorg			4	10	10	5
H59	Preventiemaatregelen					10	9
H62	Onafhankelijke cliëntondersteuning					10	10
H64	Brede aanpak LVB, daklozen en zwerfjongeren		2	2	2	1	

		2018	2019	2020	2021	2022	2023
H65	Belonen van uitkomsten				3	6	
H70	Experimenten regulering wietteelt			1	1	1	1
	Sociale Zekerheid						
I82	Pilot scholing WGA (voor mensen waarvoor onvoldoende functies te duiden zijn)			10	10	10	
I86	Collectiveren transitievergoeding MKB			100	100	100	100
	Overdrachten bedrijven						
J101	Eigen vermogen Invest NL (niet EMU-saldorelevant)		500	500	500	500	470
	Overige uitgaven						
L105	Reservering regionale knelpunten (waaronder BES, Rotterdam-Zuid, nucleair, Eindhoven, ESTEC, Zeeland)		209	342	170	1	
L107	Stimulering ombouw laagcalorisch naar hoogcalorisch		15	30	30		
L108	Gasfonds Groningen		50	50	50	50	10

13 VERTICALE TOELICHTING 2018

De verticale toelichting geeft voor iedere begroting binnen de rijksbegroting een overzicht van de belangrijkste budgettaire veranderingen die zich hebben voorgedaan in de uitgaven en ontvangsten sinds de Miljoenennota 2018. Een meer gedetailleerde toelichting kan worden gevonden in de memories van toelichting op de slotwetten van de verschillende departementen.

Leeswijzer

Hierna volgt voor ieder begrotingshoofdstuk een tabel met de belangrijkste mutaties, gevolgd door toelichtingen hierop. De verticale toelichting onderscheidt drie categorieën mutaties:

- 1) Mee- en tegenvallers;
- 2) Beleidsmatige mutaties;
- 3) Technische mutaties.

De categorie technische mutaties omvat alle overboekingen met andere begrotingen, desalderingen, statistische correcties en mutaties die niet onder een uitgavenplafond vallen.

Mutaties worden toegelicht indien ze een bepaalde ondergrens overschrijden. De ondergrens is afhankelijk van de omvang van de begroting en verschilt voor de verschillende categorieën mutaties. De post diversen bevat de som van alle mutaties die onder de ondergrens vallen en wordt in principe alleen toegelicht indien zich bijzonderheden voordoen. Als samenhangende mutaties in meerdere categorieën voorkomen, worden ze eenmaal toegelicht.

De totalen per begroting worden in eerste instantie gepresenteerd exclusief de bedragen die onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) vallen. Door middel van een aansluitregel wordt het deel van de begroting dat onder de HGIS valt zichtbaar gemaakt. De laatste regel geeft per begroting de totaalstand inclusief HGIS aan. De mutaties die optreden binnen de HGIS worden apart gepresenteerd in de verticale toelichting van de HGIS.

De bedragen in de tabellen zijn in miljoenen euro. Door afrondingen kan het totaal afwijken van de som der onderdelen.

Samenvattend overzicht mutaties sinds Miljoenennota 2018

Bedragen in miljoenen euro's	Mutaties	
	uitgaven	Mutaties ontvangsten
<i>Departementale begrotingen</i>		
I De Koning	0,5	0
IIA Staten Generaal	10	- 0,3
IIB Hoge Colleges van Staat	11,1	0,6
III Algemene Zaken	1,2	- 0,7
IV Koninkrijksrelaties	331,3	6
V Buitenlandse Zaken	- 424,1	398
VI Justitie en Veiligheid	735,8	556,7
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	5.192,80	1.292,40

Bedragen in miljoenen euro's	Mutaties	
	uitgaven	ontvangsten
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	3.454,50	- 12
IXA Nationale Schuld	1.278,30	3.080,60
IXB Financiën	535	1.174,70
X Defensie	319,6	236,2
XII Infrastructuur en Waterstaat	- 236	- 218,4
XIII Economische Zaken en Klimaat	101,1	20,3
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2.321,80	- 40,2
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport	133,4	738,5
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	0	0
XVIII Wonen en Rijksdienst	- 4.535,70	- 609
<i>Overige begrotingen</i>		
Sociale Zekerheid	22,6	- 135,8
Zorg	- 2.061,60	- 167
Gemeentefonds	801,3	0,2
Provinciefonds	266,6	0
Infrastructuurfonds	- 433,6	- 238,5
Diergezondheidsfonds	16,5	20,2
Accres Gemeentefonds	- 276,4	0
Accres Provinciefonds	- 39,1	0
BES-fonds	- 2,3	0
Deltafonds	- 35,6	- 5,7
Prijsbijstelling	- 580,7	0
Arbeidsvoorwaarden	- 1.275,40	0
Nominale bijstelling AKW	0	0
Koppeling Uitkeringen	- 275,4	- 28
Aanvullende Post	- 264,2	0
Consolidatie	260,3	260,3
Homogene Groep Internationale Samenwerking	659,9	76

De Koning

I DE KONING: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	42,3
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	- 0,3
	- 0,3
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	0,2
	0,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	0,6
	0,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0,5
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	42,8
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	42,8

I DE KONING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

2018

I DE KONING: UITGAVEN	
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	0
	0
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	0
	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Diversen – mee- en tegenvallers, uitgaven

Deze meevaller wordt voor 0,2 mln. verklaard door lagere overheadkosten bij Communicatie KH (RVD) en lagere uitgaven aan personeel bij het Kabinet van de Koning. Daarnaast was de doorwerking van de CAO van de sector Rijk naar de grondwettelijke uitkering van de Koning lager dan de oorspronkelijke ramingen.

Diversen – beleidsmatige en technische mutaties, uitgaven

Dit betreft een som van mutaties van de uitgekeerde eindejaarsmarge en loon- en prijsbijstelling.

Staten-Generaal

IIA STATEN-GENERAAL: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	143,9
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	2,1
	2,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	3,5
	3,5
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	4,3
	4,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	10
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	153,9
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	153,9
IIA STATEN-GENERAAL: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	4,2
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	

IIA STATEN-GENERAAL: UITGAVEN	
Diversen	- 0,3
	- 0,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 0,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	4
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	4

Diversen - beleidsmatige mutaties, uitgaven

Deze post betreft onder andere een overheveling van 2 mln. naar de begroting van de Staten-Generaal voor verbetering van de informatiebeveiliging van de Tweede Kamer. Dit bedrag is bestemd voor het uitvoeren van de maatregelen uit de baseline informatiebeveiliging, het verder beveiligen van de emailomgeving van de Tweede Kamer en het verder aanscherpen van de beveiliging van de financiële informatiesystemen. Verder zijn met een kasschuif de budgetten van een ICT-project dat vertraging heeft opgelopen in het goede ritme gezet. Tot slot is de eindejaarsmarge aan de begroting toegevoegd.

Diversen - technische mutaties, uitgaven

De loon- en prijsbijstelling is toegevoegd aan de begroting. Deze post bestaat verder uit een overboeking van begrotingshoofdstuk 7 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor de niet-huisvestigingskosten van de Eerste Kamer en de Tweede Kamer die samenhangen met de renovatie van het Binnenhof.

Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad

IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT, KABINETTEN EN DE KIESRAAD: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	113,4
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	- 2,7
	- 2,7
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	10,6
	10,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	3,2
	3,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	11,1
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	124,5
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	124,5
IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT, KABINETTEN EN DE KIESRAAD: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	5,7

IIB OVERIGE HOGE COLLEGES VAN STAAT, KABINETTEN EN DE KIESRAAD: UITGAVEN	
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	0,4
	0,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	0,2
	0,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	6,3
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	6,3

Diversen - beleidsmatige mutaties, uitgaven

Aan de begroting van de Hoge Colleges zijn middelen toegevoegd om de uitvoering van wettelijke taken en de handhaving van hun onafhankelijke positie de komende jaren te borgen. Daarnaast worden er meer procedures verwacht vanwege een grotere instroom in het Hoger Beroep Vreemdelingen. Dit leidt tot hogere kosten voor de Raad van State. Ook zijn met een kasschuif uit 2017 middelen toegevoegd voor de beheerkosten van het digitaal procederen en digitale dossier van de bestuursrechtspraak bij de Raad van State. Verder zijn middelen toegevoegd aan de begroting voor de tegenvallende wisselkoersmutaties van de Kabinetten. Tot slot is de eindejaarsmarge aan de begroting toegevoegd.

Diversen - technische mutaties, uitgaven

De loon- en prijsbijstelling is toegevoegd aan de begroting.

Diversen - technische mutaties, ontvangsten

De politie stelt extra middelen beschikbaar ten behoeve van de financiering van de politiemedailles. Dit is als desaldering verwerkt.

Algemene Zaken

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN		2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)		63,2
Mee- en tegenvallers		
Rijksbegroting		
Diversen	- 3,5	
	- 3,5	
Beleidsmatige mutaties		
Rijksbegroting		
Diversen		0,6
		0,6
Technische mutaties		
Rijksbegroting		
Diversen		4,1
		4,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018		1,2

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN	
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	64,5
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	64,5
III ALGEMENE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	6,8
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	- 0,8
	- 0,8
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	0,1
	0,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 0,7
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	6,2
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	6,2

Diversen – mee- en tegenvallers, uitgaven

Dit betreft een som van meerdere mutaties. Het betreft een neerwaartse bijstelling van 1,2 mln. onder andere door vacatureruimte. Daarnaast is als gevolg van inhuizing TIB en verhuizing CTIVD een capaciteitstekort voor de uitvoering van een aantal ICT-projecten. Hierdoor is een aantal ICT projecten vertraagd dan wel doorgeschoven naar 2019. Ten derde hebben een aantal innovatieprojecten vertraging opgelopen of een kleiner financieel beslag gehad dan voorzien.

Diversen – beleidsmatige en technische mutaties, uitgaven

Dit betreft een som van mutaties van de uitgekeerde eindejaarsmarge, loon- en prijsbijstelling en diverse overboekingen van en naar de begroting van AZ.

Diversen – niet-belastingontvangsten

Dit betreft een neerwaartse bijstelling van de ontvangsten van per saldo 0,7 mln.

Koninkrijksrelaties

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	293,8
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	2,5
	2,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Kasschuif liquiditeitssteun sint maart 2017	41
Kasschuif restant noodhulp	19,2
Kasschuif wederopbouw	- 28

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN	
Kasschuif wisselkoersreserve 2018	- 7,9
Kasschuif wisselkoersreserve	6,4
Liquiditeitssteun sint maarten	- 16,4
Overlopende facturen	9,5
Wederopbouw sint maarten	16,4
Diversen	0
	40,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Directe steun activiteiten	- 10,4
Eerste tranche fonds wereldbank	112
Herstel klif sint eustatius	11,5
Herverkaveling kustwacht carib	- 47,7
Isb 2e tranche wereldbank	150
Liquiditeitssteun sint maarten 2018	15,3
Pensioenfonds caribisch nederland	19,1
Diversen	38,9
	288,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	331,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	
	625,1
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	625,1
IV KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	47,8
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	1,6
	1,6
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	6
	6
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	- 6,5
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	5
	- 1,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	
	53,8
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	53,8

Kasschuif liquiditeitssteun Sint Maarten, liquiditeitssteun Sint Maarten en wederopbouw Sint Maarten

In 2017 is 550 mln. vrijgemaakt voor wederopbouw Sint Maarten op de aanvullende post bij Financiën. Daarvan is 41 mln. in 2017 overgeboekt naar de begroting van Koninkrijksrelaties voor liquiditeitssteun aan Sint Maarten. Deze middelen zijn in 2017 niet tot besteding gekomen en zijn buiten de eindejaarsmarge om aan de KR-begroting van 2018 toegevoegd. De

daadwerkelijke liquiditeitssteun is in 2018 uitgekomen op circa 25 mln.. Het niet bestede deel van de liquiditeitssteun aan Sint Maarten wordt samen met middelen van de aanvullende post ingezet voor wederopbouw van Sint Maarten.

Een deel van de wederopbouw verloopt niet via het fonds bij de Wereldbank (zie onderstaande toelichting eerste en tweede tranche fonds Wereldbank), maar direct tussen Nederland en Sint Maarten. Het gaat onder andere om een bijdrage aan Korps Politie Sint Maarten en de douane om het grenstoezicht te versterken. Versterkt grenstoezicht is een van de voorwaarden om het fonds bij de Wereldbank zo snel mogelijk van start te laten gaan.

De middelen voor wederopbouw die in 2018 niet tot besteding zijn gekomen (28 mln.) worden in 2019 buiten de eindejaarsmarge om aan de begroting van KR toegevoegd.

Kasschuif restant noodhulp

Niet alle middelen die in 2017 zijn vrijgemaakt voor de noodhulp aan Sint Maarten waren besteed. Deze middelen zijn buiten de eindejaarsmarge aan de KR-begroting van 2018 toegevoegd.

Kasschuif wisselkoersreserve 2017

Het saldo van de wisselkoersreserve eind 2017 is buiten eindejaarsmarge om aan de KR-begroting van 2018 toegevoegd.

Kasschuif wisselkoersreserve 2018

Het saldo van de wisselkoersreserve eind 2018 schuift buiten de eindejaarsmarge door naar 2019.

Overlopende facturen

Een aantal facturen uit 2017 is pas na de financiële jaarafsluiting van 2017 verwerkt en valt daardoor in boekjaar 2018.

Diversen - beleidsmatige mutaties, uitgaven

Na de uitspraak van de Commissie van Wijzen is in februari 2018 de eilandsraad van Sint Eustatius ontbonden en is een regeringscommissaris benoemd. Voor de ondersteuning van deze regeringscommissaris zijn extra middelen vrijgemaakt binnen de begroting. Ook is vanuit de begroting van Koninkrijksrelaties bijgedragen aan het herstel van een beschadigde klif op Sint Eustatius. Tot slot is de eindejaarsmarge 2017 toegevoegd.

Directe steun activiteiten

BZK levert een bijdrage aan het ministerie van Justitie en Veiligheid voor Directe Steun activiteiten aan Sint-Maarten. De Directe Steun activiteiten zijn onderdeel van de wederopbouw bedoeld voor de instelling, de versterking en het herstel van de Integriteitskamer, Politie, Detentie, Technische assistentie en Kustwacht.

Liquiditeitssteun Sint Maarten

Door middel van een incidentele suppletoire begroting is uit de gereserveerde middelen op de Aanvullende Post voor de wederopbouw van Sint Maarten een bedrag van 15,3 mln. ten behoeve van liquiditeitssteun aan Sint Maarten toegevoegd aan de begroting van Koninkrijksrelaties.

Eerste en tweede tranche fonds Wereldbank

Na de verwoestingen die orkaan Irma heeft veroorzaakt zijn er middelen vrijgemaakt voor de wederopbouw van Sint Maarten. Het grootste deel van deze middelen komt in een fonds dat wordt beheerd door de Wereldbank. Dit betreft de eerste en de tweede tranche richting dat fonds.

Herstel klif Sint Eustatius

De orkaan Irma heeft schade veroorzaakt aan een klif op Sint Eustatius. Vanaf de Aanvullende Post van Financiën zijn vanuit de beschikbare middelen voor de wederopbouw van Saba en Sint Eustatius middelen toegevoegd aan de begroting voor het herstel van de klif.

Herverkaveling kustwacht

De budgetverantwoordelijkheid voor de Kustwacht is met ingang van het kabinet-Rutte III overgegaan naar de minister van Defensie. De middelen zijn overgeheveld met een nota van wijziging ([34 775 IV, nr. 27](#)).

Pensioenfondsen Caribisch Nederland

In de MR is voor het Pensioenfonds Caribisch Nederland een incidentele herstell premie afgesproken met een verdeelsleutel over departementen. Ook brengen de gezamenlijke werkgevers vanaf 2018 voor een periode van zes jaar een herstell premie op.

Diversen - technische mutaties, uitgaven

Vanaf de aanvullende post is 7 mln. beschikbaar gesteld voor Early Recovery op Sint Maarten. Voor wederopbouw is 9 mln. van de Aanvullende Post toegevoegd aan de begroting voor vergoeding aan het ministerie van JenV voor kosten van detentie en bijstand. Ook het openbaar lichaam Saba heeft circa 3,9 mln. ontvangen voor de wederopbouw na orkaan Irma. Verder is de inzet van het Team Bestrijding Ondernijning vorig jaar verlengd met vier jaar (2018-2021). Hiervoor zijn middelen overgeboekt naar het ministerie van JenV voor het Hof en Openbaar Ministerie – BES.

Om de onvolkomenheid op de informatiebeveiliging bij Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN) op te lossen is een plan van aanpak opgesteld. Bij de uitvoering is gebleken dat voor het vervangen van oude hardware 2,1 mln. nodig was in 2018. Daarnaast is Nederland 2,3 mln. verschuldigd aan Curaçao en Sint-Maarten vanwege vorderingen uit het solidariteitsfonds. Zoals afgesproken in het vereffeningssakkoord is deze schuld nu vereffend. Verder worden SVB-middelen uit de boedelscheiding na 10 oktober 2010 overgeboekt van de SZW-begroting voor sociaaleconomische initiatieven in Caribisch Nederland. Tot slot is de loon- en prijsbijstelling aan de begroting toegevoegd.

Diversen - beleidsmatige mutaties, ontvangsten

De bijdragen van Curaçao en Sint Maarten aan de Kustwacht zijn in 2017 niet ontvangen. Deze zijn in 2018 alsnog voldaan.

Verder betreft dit de ontvangsten van de EU-middelen die beschikbaar zijn gesteld voor de noodhulp aan Sint-Maarten in 2017 en de rente-ontvangsten op leningen aan de eilanden.

Diversen - technische mutaties, ontvangsten

De budgetverantwoordelijkheid voor de Kustwacht is met ingang van het kabinet-Rutte III overgegaan naar de minister van Defensie. Middels een nota van wijziging (34 775 IV, nr. 27) zijn de ontvangsten overgeheveld.

Buitenlandse Zaken	
V BUITENLANDSE ZAKEN: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	8.181,40
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	1
	1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Dab 6: herziening invoerrechten	- 51
Dab2: surplus 2017	- 26
Spring forecast 2018	- 336,1
Diversen	- 12
	- 425,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 424,1
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	7.757,30
Totaal Internationale samenwerking	1.416,70
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	9.174,00
V BUITENLANDSE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	686,7
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	11,5
	11,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Dab 6: spring forecast 2017	- 64,5
Dab 6: effect vertraging en hogere ontvangsten eu	464,4
Nacalculatie 2017	63,9
Spring forecast 2018	- 67,1
Diversen	- 10,2
	386,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	398
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	1.084,60
Totaal Internationale samenwerking	116,1
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	1.200,70

Dab 6: herziening invoerrechten - uitgaven

De Europese Commissie heeft de raming voor de invoerrechten voor 2018 in de zesde aanvullende begroting (DAB 6) geactualiseerd op basis van recente realisatiecijfers. Dit leidde tot een verlaging van de Nederlandse afdracht van invoerrechten aan de EU bij Najaarsnota met 51 mln. DAB staat voor Draft Amending Budget, dit zijn aanpassingen van de Europese begroting die worden voorgesteld door de Europese Commissie en moeten worden goedgekeurd door de lidstaten en het Europees Parlement.

Dab 2: surplus 2017 - uitgaven

De tweede aanvullende begroting Europese Commissie 2018 (DAB2) kende een surplus over 2017.

Door het surplus over 2017 is de raming van de Europese afdrachten voor 2019 neerwaarts bijgesteld. Het surplus over 2017 wordt in mindering gebracht op de BNI-middelen die de lidstaten moeten opbrengen. Het Europese surplus over 2017 bedroeg 556 miljoen; voor Nederland leidt dit incidenteel tot een 26 miljoen lagere BNI-afdracht in 2018.

Spring forecast 2018

De Spring Forecast 2018 leidt per saldo voor Nederland tot structureel hogere afdrachten. Deze toename is het gevolg van enerzijds een verhoging van de raming van het Nederlandse BNI, die leidt tot hogere BNI-afdrachten en anderzijds een verlaging van de raming van de invoerrechten. Voor 2018 en 2019 wijken de effecten echter af van het structurele effect. Dit komt doordat naar verwachting wel de verlaging van de invoerrechtenafdracht in 2018 plaats zal vinden, maar de verhoging van de BNI-afdracht voor 2018 pas in 2019 betaald wordt. Hierdoor is er sprake van een per saldo 269 miljoen lagere afdracht in 2018 en een per saldo 432 miljoen hogere afdracht in 2019. Vanaf 2020 treedt het structurele effect op.

Diversen - uitgaven

Eind 2017 hebben de Europese Raad en het Europees Parlement ingestemd met de Europese begroting voor 2018. De EC raamt in dit Begrotingsakkoord de overige inkomsten voor 2018 hoger dan voorzien was waardoor de Nederlandse afdracht dit jaar lager is. Verder is er sprake van een kleine aanpassing van de raming van de Nederlandse bijdrage aan de Britse korting, die in de Btw-afdracht verwerkt is. Deze aanpassing is een uitvloeisel van de aanname van DAB 6.

Dab 6: spring forecast 2017 – niet-belastingontvangsten

De Spring Forecast over 2017 is in de zesde aanvullende begroting 2017 (DAB 6) gepresenteerd door de Europese Commissie. Omdat deze DAB te laat in 2017 is aangenomen konden de effecten niet meer in 2017 door de Europese Commissie in de afdrachten verwerkt worden. De Spring Forecast over 2017 zou, wanneer deze in 2017 zou zijn verwerkt tot een 65 mln. hogere BTW- en BNI-afdracht in 2017 hebben geleid. Echter doordat de budgettaire verwerking naar 2018 is geschoven, leidt dit tot een tegenvaller van circa 65 mln. op de overige ontvangsten in 2018 op art. 3.10.

Dab 6: effect vertraging en hogere ontvangsten EU – niet-belastingontvangsten

Het verwerken van de effecten van de zesde aanvullende begroting 2017 (DAB 6) van de EU leidde tot een meevaller in 2018 bij de overige ontvangsten en een tegenvaller in latere jaren bij de BNI-afdracht. De meevaller wordt met name veroorzaakt door vertraging in de uitvoering van cohesiebeleid die naar verwachting later wordt ingehaald. Daarnaast waren er hogere boete-ontvangsten van de EU in 2017 die leidden tot een lagere afdracht voor de lidstaten. De vertragingen bij het opstarten van nieuwe cohesie programma's zijn al langer bekend en zorgden in 2016 ook voor een neerwaartse bijstelling. Er is op dit moment geen specifieke informatie beschikbaar over wanneer deze uitgaven precies zullen plaatsvinden, daarom wordt vooralsnog ervan uitgegaan dat ze gelijkelijk verdeeld worden over 2019 en 2020 (de laatste twee jaren van het huidige MFK), enkel gecorrigeerd voor inflatie.

Nacalculatie 2017 – niet-belastingontvangsten

In januari 2018 heeft de Europese Commissie de effecten van de nacalculatie 2017 gepresenteerd.

Voor Nederland leidde de nacalculatie tot een teruggave van 64 mln. euro, ontvangen onder Art. 3.10 overige ontvangsten in 2018. Deze nacalculatie over 2017 is nader toegelicht in de kamerbrief van 13 februari 2018.

Diversen – beleidsmatige mutaties, niet-belastingontvangsten

De perceptiekostenvergoeding voor het heffen van de invoerrechten bedraagt een vast percentage (20%) van de invoerrechtenheffing. De herziening van de invoerrechtenraming bij Najaarsnota leidde daarom ook tot neerwaartse aanpassing van de raming van de perceptiekostenvergoeding met 10 mln.

Diversen - mee- en tegenvallers

De realisaties over 2018 zijn verwerkt. Per saldo komen de afdrachten 11 mln. lager uit dan geraamd bij tweede supplettoire begroting. Tegenover hogere realisatiecijfers voor de invoerrechten en de bijbehorende perceptiekostenvergoeding (niet-belastingontvangsten) staan lagere realisatiecijfers op de overige onderdelen van EU-afdracht (uitgaven).

Justitie en Veiligheid

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	12.047,60
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Dji forensische zorg	18,2
Slotwet: mee- en tegenvallers	– 23,5
Diversen	– 7,3
	– 12,6
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Asiel	129,7
Asiel: oda-toerekening	– 94,2
Asiel: oda-toerekening	42
Cybersecurity	30
Cybersecurity: verdeling	– 18,7

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID: UITGAVEN	
Eindejaarsmarge	86,3
Herverkaveling: naar artikel 37	- 80,7
Herverkaveling: van artikel 34	80,7
Intrekken eigen bijdrageregeling	- 27,4
Inzet eindejaarsmarge	- 86,3
Kasschuif dji	90,3
Onderuitputting en inzet exploitatieoverschot	- 84,3
Overige problematiek	15,7
Pmj dji	35,8
Pmj rechtsbijstand	- 19,1
Diversen	46,5
	146,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Afpakken	30
B5 politie	100
Loonbijstelling 2018	240,7
Prijsbijstelling 2018-2023	46
Ra-middelen 2018 voor politie (b5) (van fin./algemeen)	52
Diversen	133,3
	602
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	735,8
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	12.783,40
Totaal Internationale samenwerking	30,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	12.814,00

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	1.713,60
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
B11 afpakken crimineel vermogen (tegenvaller)	- 90
Minder griffierechten	- 15
Slotwet: mee- en tegenvallers	49,4
Diversen	28,1
	- 27,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Effect schikking ing	624
Intrekken eigen bijdrageregeling	- 27,4
Onderuitputting en inzet exploitatieoverschot	29,4
Pmj griffierechten	- 26,5
Tegenvaller afpakken	- 50
Tegenvaller boeten en transacties	- 47,2
Diversen	8,4
	510,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	73,6
	73,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	556,7
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	2.270,30
Totaal Internationale samenwerking	8,2

DJI forensische zorg

Bij de forensische zorg van de Dienst Justitiële Instellingen (DJI) was er een hogere instroom en een langere verblijfsduur in de instellingen dan geraamd.

Slotwet: mee- en tegenvallers

De post mee-en tegenvallers bevat enkele mee- en tegenvallers als gevolg van verschillen tussen raming en realisatie in 2018 die zijn verwerkt bij Slotwet 2018.

Diversen – mee- en tegenvallers, uitgaven

Deze post bestaat uit kleinere mee- en tegenvallers, waaronder een tegenvaller bij het Openbaar Ministerie bij ICT (10 mln.).

Asiel

JenV heeft de bijstelling van de Meerjaren Productieprognose (MPP) voor de asielketen voor 2018 en 2019 verwerkt, evenals enkele andere kleine mutaties in het budget van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) en de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Ook in de toerekening van eerstejaarsasielopvangkosten aan het budget voor Official Development Assistance (ODA) is de MPP-mutatie voor 2018 en 2019 verwerkt, net als de bijstelling 2017, de nacalculatie over 2017 en de meerjarige doorwerking daarvan (zie ook Asiel: ODA-toerekening).

Asiel: oda-toerekening

In de ODA-toerekening is in het voorjaar 2018 de MPP-mutatie voor de instroom 2018 en 2019 verwerkt, net als de bijstelling 2017, de nacalculatie over 2017 en de meerjarige doorwerking daarvan. Dit leidt per saldo tot een overheveling van 94,2 mln. van de begroting van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) naar de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS). In het najaar is de instroomraming voor COA voor 2018 bijgesteld van 30.000 naar 37.000 personen. De ODA-toerekening is daarom naar boven bijgesteld, JenV heeft 42 mln. ontvangen van de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Cybersecurity

Het kabinet maakte in 2018 30 mln. vrij voor cybersecurity. De middelen zijn toegevoegd aan de begroting van JenV als coördinerend departement.

Cybersecurity: verdeling

Dit betreft een interne verdeling van een deel van de bij Miljoenennota 2019 aangekondigde intensivering in cybersecurity. Het gaat o.a. om middelen voor de detectie van criminele geldstromen (2 mln.) en een project dat zich focust op wapenhandel via darkweb (1,4 mln.).

Eindejaarsmarge

De eindejaarsmarge (EJM) van 86,3 mln. is toegevoegd aan de begroting van het Ministerie van JenV.

Herverkaveling: naar artikel 37

Dit betreft een interne herverkaveling vanuit het uitgangspunt dat de artikelen 32 en 34 onder verantwoordelijkheid vallen van de Minister voor Rechtsbescherming en de overige artikelen onder verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie en Veiligheid (Kamerstuk [34 775 VI, nr. 10](#)).

Herverkaveling: van artikel 34

Dit betreft een interne herverkaveling vanuit het uitgangspunt dat de artikelen 32 en 34 onder verantwoordelijkheid vallen van de Minister voor Rechtsbescherming en de overige artikelen onder verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie en Veiligheid.

Intrekken eigen bijdrageregeling

Het wetsvoorstel voor een eigen bijdrage in de kosten voor de strafvoering en de slachtofferzorg is ingetrokken. De ontvangsten die hiervoor op de begroting van JenV waren geraamd komen te vervallen. Met de derving van de baten is rekening gehouden bij de begrotingsvoorbereiding 2017, door een reservering van de betreffende middelen op de Aanvullende Post. De middelen zijn aan de begroting van JenV toegevoegd, waardoor de mutatie per saldo budgetneutraal is (zie ook *Uitgaven – Technische mutaties en Ontvangsten – Beleidsmatige Mutaties*).

Inzet eindejaarsmarge

JenV heeft de eindejaarsmarge (EJM) van 86,3 mln. ingezet om problematiek in 2018 (o.a. kosten voor verhuizing van de Justitiële Informatiedienst van JenV (Justid), middelen voor verwerking van drugstesten bij het NFI en besparingsverlies vitale ketens) te dekken.

Kasschuif DJI

Het betreft twee kasschuiven. De eerste kasschuif was om de frictiekosten voor het sluiten van vier inrichtingen bij DJI te dekken en de tweede kasschuif was om de bijdrage die DJI ontvangt van het moederdepartement af te stemmen op de jaarlijkse productie van DJI.

Onderuitputting en inzet exploitatieoverschot

Op basis van de realisaties in de afgelopen begrotingsjaren (onderuitputting en exploitatieoverschotten uitvoeringsorganisaties) is de begrotingsraming voor 2018 aangepast met 84,3 mln.

Overige problematiek

Deze post bestaat uit meerdere tegenvallers, waaronder de huisvesting van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Ook de deelname van Reclassering en Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) aan ZSM-tafels heeft geleid tot hogere uitgaven (ketenpartners uit de strafrechtketen beslissen na aanhouding van een verdachte via ZSM-tafels zo spoedig mogelijk over het afdoeningstraject).

DMJ DJI

JenV verwerkte in 2018 een tegenvaller bij DJI volgend uit het Prognosemodel Justitiële ketens (PMJ).

PMJ rechtsbijstand

Voor de rechtsbijstand verwerkte JenV een meevaller in de raming van de rechtsbijstand volgend uit het PMJ.

Diversen – beleidsmatige mutaties, uitgaven

Deze post bevat meerdere mee- en tegenvallers, waaronder een tegenvaller (10 mln.) vanwege vertraging bij de implementatie van het communicatiesysteem voor hulp- en veiligheidsdiensten C2000.

Afpakken

Bij de opbrengsten uit afpakken was sprake van een tegenvaller. De meevaller uit de schikking met ING is separaat verwerkt; er resteert een tegenvaller van ca. 50 mln.

B5 politie

Maatregel B5 uit het Regeerakkoord, Politie (o.a. agenten in de wijk, innovatie, recherche en werkgeverschap), heeft geleid tot een verhoging van de uitgaven vanaf 2018 met 100 miljoen euro. Dit budget wordt ingezet voor de eerste stap in de uitbreiding van de politiecapaciteit.

Loonbijstelling 2018

De loonbijstelling tranche 2018 is toegevoegd aan de begroting van JenV.

Prijsbijstelling 2018-2023

De prijsbijstelling tranche 2018 is toegevoegd aan de begroting van JenV.

RA-middelen 2018 voor politie (b5) (van fin./algemeen)

De resterende Regeerakkoordmiddelen voor de politie (reeks B5) voor 2018 zijn overgeheveld naar de begroting van JenV. De middelen worden onder andere ingezet voor een eenmalige impuls in lokale capaciteit (33 mln.) en voor de implementatie van een toekomstbestendige toegangsbeveiliging van de politie (19 mln.).

Diversen – technische mutaties, uitgaven

Deze post bevat enkele technische mutaties waaronder de afroaming van het eigen vermogen COA (19,9 mln) en overheveling van middelen voor de landelijke vreemdelingenvoorzieningen (LVV) naar het gemeentefonds van BZK (-12 mln).

B11 afpakken crimineel vermogen (tegevaller)

Maatregel B11 uit het Regeerakkoord leidde tot een neerwaartse bijstelling van de verwachte ontvangsten uit het afpakken van crimineel vermogen.

Minder griffierechten

Door een lagere instroom aan zaken bij de rechtspraak dan geraamd vielen de ontvangsten uit griffierechten lager uit.

Slotwet: mee- en tegenvallers

De post mee-en tegenvallers bevat enkele mee- en tegenvallers als gevolg van verschillen tussen raming en realisatie in 2018.

Diversen – mee- en tegenvallers, ontvangsten

Deze post bevat verschillende mee- en tegenvallers waaronder een meevalend financieringsresultaat bij Justis (9 mln).

Effect schikking ing

In 2018 heeft het Openbaar Ministerie een schikking met ING (775 mln.) getroffen. In de JenV-begroting is al rekening gehouden met te ontvangen bedragen vanwege afpakken. Daarom was het per saldo effect een meevaller van 624 mln.

Intrekken eigen bijdrageregeling

Het besparingsverlies van het intrekken van het wetsvoorstel eigen bijdrage in de kosten voor de strafvordering en de slachtofferzorg leidde tot een verlaging van de ontvangsten (zie ook *Uitgaven – Beleidsmatige mutaties en Technische mutaties*).

Onderuitputting en inzet exploitatieoverschot

Om invulling te geven aan het inpassen van aangepaste begrotingsraming voor 2018 (zie *Uitgaven – Onderuitputting en inzet exploitatieoverschot*) is het eigen vermogen van het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB), IND en DJI verlaagd.

PMJ griffierechten

JenV verwerkte de tegenvaller bij de griffieontvangsten volgend uit het PMJ. Er was een lagere instroom van zaken waarover griffierechten geheven worden.

Tegenvaller afpakken

Bij de opbrengsten uit afpakken was sprake van een tegenvaller op de zogenaamde 'kleine afpakopbrengsten'. Dit betreft zaken waarbij minder dan 10 mln. wordt afgepakt. Omdat de meevaller uit de schikking met ING reeds verwerkt was bij Miljoenennota 2019, leidt dit tot een tegenvaller van ca. 50 mln.

Tegenvaller boeten en transacties

Er waren minder ontvangsten uit boeten en transacties, voornamelijk vanwege de acties in aanloop naar het sluiten van de nieuwe CAO-politie.

Diversen – beleidsmatige mutaties, ontvangsten

Deze post bevat enkele technische mutaties waaronder een besparingsverlies bij vitale ketens (9 mln.).

Diversen – technische mutaties, ontvangsten

Deze post bevat enkele technische mutaties waaronder een desaldering IND (19,7 mln.).

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	
VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	758,4
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Huurtoeslag	– 76,7
Voorlopige realisatie	– 46,3
Diversen	6,8
	– 116,2
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Aanvullen eigen vermogen ssc-ict	37,7
Binnenstedelijke transformatie	28
Huurtoeslag	– 67,8
Kasschuif step	– 74,2
Diversen	47,5
	– 28,8
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Aardgasvrije wijken (proeftuinen)	– 91,6
Afdracht 2017 nhg	30,6
E23 envelop klimaat	95
Herverkaveling	4.535,70
Herverkaveling ienw	133,9
Saneringsbijdrage wsg	311,4
Saneringsheffing corporaties 2018	159,4
Diversen	163,2
	5.337,60
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	5.192,80
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	5.951,20
Totaal Internationale samenwerking	0,2
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	5.951,40
VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	51
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Huurtoeslag	– 36,9
Diversen	– 4,6
	– 41,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Afromen surplus eigen vermogen rvb	34,5
Incidentele verkoopopbrengst rvb	64

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN	
Veiling locaties benzinestations 2018	44
Diversen	1,5
	144
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Afdracht 2017 nhg	30,6
Herverkaveling	609
Saneringsbijdrage wsg	311,4
Saneringsheffing corporaties 2018	159,4
Diversen	79,3
	1.189,70
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	1.292,40
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	
	1.343,50
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	1.343,50

Huurtoeslag - mee- en tegenvallers, uitgaven en ontvangsten

Aan huurtoeslag is in 2018 76,7 mln. minder uitgegeven dan begroot door lagere voorschotbetalingen en nabetalings. Bij de ontvangsten is 36,9 mln. minder binnengekomen, waardoor voor de huurtoeslag in 2018 een netto onderuitputting resulteert van 39,8 mln. ten opzichte van de begroting.

Voorlopige realisatie

Dit is een optelling van de voorlopige realisatiecijfers van de hele BZK-begroting. De grootste posten zijn 7,1 mln. onderuitputting op de tijdelijke regeling stimulering huisvesting vergunninghouders, 5 mln. onderuitputting op de bijdrage aan het Rijksvastgoedbedrijf voor doelmatige Rijkshuisvesting, 4 mln. onderuitputting op de budgetten voor externe inhuur en 2,5 mln. onderuitputting op de stimuleringsregeling voor woningcoöperaties

Diversen - mee- en tegenvallers, uitgaven

Onder deze post vallen realisatiecijfers. De grootste post is een bijstelling van 4 mln. op de voorlopige realisatiecijfers van de zakelijke lasten.

Aanvullen eigen vermogen SSC-ICT

SSC-ICT behaalde in 2017 een negatief resultaat, waardoor het eigen vermogen negatief is geworden. Zoals afgesproken in de regeling agent-schappen is dit negatief eigen vermogen aangevuld door de eigenaar vanuit de begroting BZK.

Binnenstedelijke transformatie

De ontwikkeling van binnenstedelijke woonlocaties komt vaak niet tijdig tot stand omdat de kosten voor saneren, verwerven of ontsluiten van de locaties hoog kunnen zijn. De markt blijkt afwachtend met financiering van deze locaties. BZK zet samen met geïnteresseerde partijen het saneringsfonds binnenstedelijk bouwen op. BZK heeft hiervoor in 2018 28 mln. beschikbaar gesteld.

Huurtoeslag - beleidsmatige mutaties, uitgaven

Na verwerking van de inzichten van CEP 2018 vielen de uitgaven voor de huurtoeslag in de periode 2018 – 2023 jaarlijks gemiddeld circa 120 mln. netto lager uit dan in de begroting 2018 was geraamd. Lagere werkloosheid, lagere asielinstroom, hogere inkomensontwikkeling en lagere huurprijsontwikkeling zijn hiervoor de voornaamste verklaringen. De raming is bij Voorjaarsnota 2018 bijgesteld.

Kasschuif STEP

Voor de Stimuleringsregeling Energiebesparing Huursector (STEP) is in totaal meerjarig 400 mln. beschikbaar. De afgelopen jaren zijn verplichtingen aangegaan voor de subsidieverstrekking, maar in een lager tempo dan verwacht. Inmiddels is het hele budget verplicht. Op basis van nieuwe ramingen van de kasuitgaven heeft een kasschuif plaatsgevonden, waarmee de kasuitgaven in een nieuw ritme zijn gezet: 74,2 mln. is doorgeschoven van 2018 naar 2020 en 69 mln. is doorgeschoven van 2019 naar 2020.

Diversen - beleidsmatige mutaties, uitgaven

BZK heeft binnen de eigen begroting geld vrijgemaakt voor verschillende maatregelen om de decentrale democratie te versterken (o.a. ondersteuning en opleidingsvergoeding voor gemeenteraadsleden). Ook is geld ingezet voor het vanuit Europa verplichte energielabel voor woningen (en andere gebouwen). BZK heeft 2 mln. beschikbaar gesteld voor een reorganisatievoorziening bij de huurcommissie. Daarnaast is conform de regeling agentschappen het negatief eigen vermogen 2017 van het Uitvoeringsbedrijf Rijk (UBR) vanuit de BZK-begroting aangevuld (2,9 mln.) en zijn middelen aan de BZK-begroting toegevoegd voor de voorbereidingskosten van het Rijksvastgoedbedrijf voor de renovatie van het Binnenhof. Ook heeft BZK eenmalig een eigenaarsbijdrage overgemaakt aan SSC-ICT voor de afwikkeling van ongedekte oude problematiek. BZK heeft concrete afspraken gemaakt ter verbetering en aanpak van de onderliggende problematiek. De onderuitputting op de budgetten voor digitale overheidsdienstverlening (GDI) in 2017 en 2018 is eenmalig teruggeboekt naar de oorspronkelijke inleggers. Tot slot is de eindejaarsmarge 2017 binnen de begroting ingezet.

Aardgasvrije wijken (proeftuinen)

BZK heeft 91,6 mln. overgemaakt naar het gemeentefonds als decentralisatie-uitkering aan gemeenten voor proeftuinen voor het aardgasvrij maken van een bestaande wijk.

Afdracht 2017 NHG - technische mutaties, uitgaven en ontvangsten

De Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) betaalt jaarlijks een achtervangvergoeding voor de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). De jaarlijkse vergoeding wordt gestort in de daarvoor bestemde risicovoorziening NHG. Deze storting loopt als een desaldering via de begroting van BZK (uitgave en ontvangst). De afdracht over het boekjaar 2017 bedroeg 30,6 mln.

E23 Envelop klimaat

In het regeerakkoord is budget beschikbaar gesteld voor maatregelen die bijdragen aan de ambitie om de CO₂-uitstoot in Nederland met 49 procent te verminderen in 2030. Deze budgetten stonden op de Aanvullende Post van Financiën. Voor 2018 zijn middelen overgeheveld naar de BZK-begroting voor de start van een programma voor het aardgasvrij maken van bestaande woonwijken en een project om scholen te verduurzamen.

Herverkaveling - technische mutaties, uitgaven en ontvangsten

Met ingang van 1 januari 2018 is de begroting van Wonen en Rijksdienst (XVIII) komen te vervallen. De beleidsartikelen zijn na verwerking van de maatregelen uit het regeerakkoord toegevoegd aan de begroting van BZK (VII). Dit is eerder gemeld in de Nota van Wijziging op de begroting van BZK (34 777 VII, 41).

Herverkaveling lenW

Bij de start van het kabinet heeft een departementale herindeling plaatsgevonden. Ruimtelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, de Omgevingswet en het Kadaster zijn overgeheveld van de begroting van lenW naar de begroting van BZK. Dit is eerder gemeld bij de derde Nota van Wijziging op de begroting van BZK (34775 VII, nr. 42).

Saneringsbijdrage WSG - technische mutaties, uitgaven en ontvangsten

De restschulden van woningcorporatie Woonstichting Geertruidenberg (WSG) zijn afgewikkeld met een saneringsbijdrage en betalingen door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (de onderlinge borgsteller van de corporatiesector). Deze bijdrage betaalt de saneerder uit de middelen die al in het saneringsfonds aanwezig zijn.

Saneringsheffing corporaties 2018 - technische mutaties, uitgaven en ontvangsten

Voor de afwikkeling van de problematiek van WSG was naast de bijdrage uit de bestaande middelen van het saneringsfonds ook een saneringsheffing nodig om het resterende deel van de subsidie en andere kosten te kunnen voldoen. Deze heffing wordt opgebracht door de corporatiesector zelf en loopt via de begroting van BZK.

Diversen - technische mutaties, uitgaven

Bij de start van het kabinet heeft een departementale herindeling plaatsgevonden. Digitale overheid voor bedrijven is daarbij overgeheveld van de begroting van EZK naar de begroting van BZK. Dit is eerder gemeld bij de tweede Nota van Wijziging op de begroting van BZK (34 775 VII, nr. 41). De onderuitputting in 2017 op het Infrastructuurfonds voor de Omgevingswet (22,7 mln.) is door lenW overgeboekt naar BZK. De middelen voor de investeringsambities GDI (19 mln.) zijn vanaf de Aanvullende Post bij Financiën overgeboekt naar de BZK-begroting.

Afromen surplus eigen vermogen RVB

Het surplus eigen vermogen van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) is conform de regeling Agentschappen afgeroomd.

Incidentele verkoopopbrengst RVB

Het Rijksvastgoedbedrijf had een incidentele verkoopopbrengst.

Veiling locaties benzinestations 2018

De veiling van locaties van benzinestations langs Rijkswegen heeft meer opgebracht dan geraamd.

Diversen - beleidsmatige mutaties, ontvangsten

Het surplus eigen vermogen van facilitair dienstverlener FMHaaglanden en de Dienst Huurcommissie is door de eigenaar afgeroomd.

Diversen - technische mutaties, ontvangsten

Met de herverkaveling met lenW zijn ook de ontvangsten voor Ruimte toegevoegd aan de begroting van BZK. Verder verloopt de dienstverlening tussen de baten-lastenagentschappen van BZK onderling via het kerndepartement. Dit heeft geleid tot ontvangsten en uitgaven voor het kerndepartement. Ook Doc-Direkt heeft gedurende het jaar 2018 middelen van overige departementen en derden (notariaat) ontvangen.

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	
VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	38.812,10
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Aansluiting bij realisatie	- 31,9
Autonome bijstelling sf	82,1
Omzettingen, 2e sup, artikel 11	66
Referentieraming 2018	106,7
Slotwetmutatie artikel 11 r uitgaven	27,2
Diversen	- 67,9
	182,2
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Eindejaarsmarge 2017	96,2
G34 modernisering cao primair onderwijs	270
G47 terugdraaien taakstelling ocw	244
G49 halvering collegegeld eerstejaars ho	70
Inzet eindejaarsmarge	- 96,2
Inzet loon- en prijsbijstelling	- 35,1
Kasschuif ov	850
Verlaging subsidies	- 34,3
Diversen	43,3
	1.407,90
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
G33 aanpak werkdruk primair onderwijs	97,2
G36 fundamenteel onderzoek ocw	95
G43 ra intensivering erfgoed en monumenten	98
Herverkaveling	800,5
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	843,5
Diversen	187,4
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	54,8

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: UITGAVEN	
Mutatie inkomensoverdrachten nr artikel 11	97
Mutatie leningen nr artikel 11	- 180
Omzettingen, 2e sup, artikel 11	- 66
Slotwetmutatie artikel 11 nr uitgaven	- 138,4
Diversen	- 24,6
	1.864,40
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	3.454,50
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	42.266,60
Totaal Internationale samenwerking	60,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	42.326,90

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

		2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)		1.380,60
Mee- en tegenvallers		
Rijksbegroting		
Diversen		8,8
		8,8
Technische mutaties		
Rijksbegroting		
Diversen		- 6,9
Niet relevant voor het uitgavenplafond		
Diversen		- 13,9
		- 20,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018		- 12
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)		1.368,60
Totaal Internationale samenwerking		0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018		1.368,60

Aansluiting bij realisatie

Deze post bestaat uit diverse mutaties om de begrotingsstanden aan te sluiten bij de realisatie-cijfers.

Autonome bijstelling SF

De raming van de uitgaven aan de studiefinanciering (SF) is afgelopen voorjaar geactualiseerd en per saldo naar boven bijgesteld. De grootste oorzaak hiervan is het feit dat meer studenten afstuderen die nog onder de prestatiebeurssystematiek vallen dan eerder geraamd. De prestatiebeurzen van deze studenten worden na afstuderen omgezet in een gift. Dit zorgt voor de extra uitgaven. Daarnaast is er een tegenvaller op de kwijtscheldingen en ook op de studentenreisvoorziening.

Omzettingen, 2e sup, artikel 11

Op een aantal posten op artikel 11 is een wijziging van de boekingsgang van de diploma-omzetting verwerkt. Dit werd bijna altijd per 1 januari gedaan volgend op het afstuderen, maar in het nieuwe studiefinancieringssysteem is dit voor een aantal groepen studenten aangepast, zodat de boekingsgang meteen na afstuderen gebeurt en de student weet welk deel van de studiefinanciering in een gift wordt omgezet. Dit vergroot de begrijpelijkheid van het stelsel en voorkomt mogelijke vragen. Het betreft hier studenten die al

aan het terugbetalen zijn, studenten die bijna moeten beginnen met terugbetalen en studenten waarvan de diplomatermijn binnen een jaar verstrijkt of al verstreken is. Deze wijziging resulteert in een verschuiving van 66,0 mln. van niet-relevante uitgaven naar relevante uitgaven in 2018.

Referentieraming 2018

De referentieraming is de jaarlijkse raming van de leerlingen- en studentenaantallen. Uit de referentieraming 2018 blijkt dat het verwachte aantal leerlingen en studenten hoger uitvalt dan geraamd. Hierachter gaan verschillende bewegingen schuil. Het grootste effect wordt veroorzaakt door hogere dan geraamde studentenaantallen in het hbo en wo. De hogere instroom in de wo-master en de wo-bachelor wordt veroorzaakt door een hogere instroom van buiten het onderwijs (één of meer tussenjaren) en respectievelijk een hogere instroom van hbo-bachelor gediplomeerden en een hoger aantal vwo-gediplomeerden. De hogere instroom in het hbo wordt veroorzaakt door meer ingeschreven studenten voor een Associate Degree en door meer studenten van buiten het (Nederlandse) onderwijs (met één of meer tussenjaren of, per 2019, uit landen behorende tot de Europese Economische Ruimte).

Slotwetmutatie artikel 11 r uitgaven

Deze post bestaat uit diverse mutaties. De omzettingen van prestatiebeurs in gift waren nog iets hoger dan geraamd. Daarnaast zijn minder reisvoorzieningen als prestatiebeurs toegekend wat een verhoging van de relevante uitgaven met zich meebrengt omdat bij het OV sprake is van een relevante tegenboeking bij prestatiebeurzen. De basisbeurs en aanvullende beurs die direct als gift worden toegekend waren juist iets hoger dan geraamd.

Diversen - Mee- en tegenvallers

Deze post bestaat uit diverse kleine mee- en tegenvallers, onderuitputting en realisatieverschillen. Een grote incidentele meevaller van 18,5 miljoen heeft plaatsgevonden op de bekostiging in het primair onderwijs als gevolg van het minder uitkeren van gewichtenmiddelen door een lager aantal achterstandsleerlingen.

Eindejaarsmarge 2017

Dit betreft de toevoeging van de eindejaarsmarge 2017 aan de OCW-begroting.

Regeerakkoordmaatregelen G34, G47 en G49

Dit betreft drie regeerakkoordmaatregelen, namelijk G34 modernisering cao primair onderwijs, G47 terugdraaien taakstelling OCW en G49 halvering collegegeld eerstejaars HO. Deze maatregelen zijn in een nota van wijziging op de begroting 2018 verwerkt.

Inzet eindejaarsmarge

Dit betreft de doorverdeling van de eindejaarsmarge op de OCW-begroting. Het grootste gedeelte wordt ingezet voor overlopende verplichtingen uit 2017 (60 mln.). Het resterende deel (36,2 mln.) wordt ingezet ter dekking van de per saldo tegenvaller bij de referentieraming en de studiefinancieringsraming.

Inzet loon- en prijsbijstelling

Een deel van de loon- en prijsbijstelling tranche 2018 wordt ingezet om een gedeelte van de tegenvaller bij de referentieraming en de studiefinancieringsraming te dekken.

Kasschuif ov

Ter optimalisatie van het kasritme van de staat wordt de verplichting aan de vervoersbedrijven voor de studentenreisvoorziening vooruitbetaald via kasschuiven. Dit betekent dat in december 2018 een deel van het bedrag voor het jaar 2019 wordt betaald, in december 2019 een deel voor het jaar 2020 en in december 2020 een deel voor het jaar 2021.

Verlaging subsidies

Om een deel van de per saldo tegenvaller bij de referentieraming en de studiefinancieringsraming in 2018 te dekken is een aantal subsidies op de OCW-begroting incidenteel verlaagd.

Diversen - Beleidsmatige mutaties, uitgaven

Deze post bestaat uit diverse kleine mutaties en enkele grotere mutaties zoals de opboeking van de eindejaarsmarge op verschillende artikelen van de begroting, de verwerking van regeerakkoordmaatregel G46 doelmatiger onderwijs, diverse kasschuiven (algemene media reserve, LPO, inzet leraar-beurs, mbo) en de tegenvaller bij DUO.

G33 aanpak werkdruk primair onderwijs

Met deze regeerakkoordmaatregel wordt ingezet op het aanpakken van de werkdruk in het primair onderwijs. Via een Incidentele Suppletore Begroting zijn de middelen behorende bij tranches 2018 en 2019 van de regeerakkoordmaatregel verwerkt.

G36 fundamenteel onderzoek OCW

Met deze regeerakkoordmaatregel wordt ingezet op vernieuwend en maatschappelijk relevant onderzoek via de Nationale Wetenschapsagenda en op het versterken van de basis. Dit laatste gebeurt door in te zetten op digitale infrastructuur, de vernieuwingsimpuls en sectorplannen.

G43 ra intensivering erfgoed en monumenten

Met deze regeerakkoordmaatregel wordt ingezet op diverse thema's zoals restauratie, herbestemming, verduurzaming, archeologie, religieus erfgoed en digitalisering

Herverkaveling groen onderwijs

Dit betreft de budgettaire verwerking van de overheveling van groen onderwijs van het Ministerie van EZK naar het Ministerie van OCW.

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

De loon- en prijsbijstelling tranche 2018 over de plafondrelevante uitgaven op de OCW-begroting wordt toegevoegd aan de begroting

Diversen - Technische mutaties, uitgaven

Deze post bestaat uit diverse kleine mutaties en enkele grotere mutaties zoals desalderingen (bijv. vanwege Ster-inkomsten en negatief getoetsten), overboekingen, de budgettaire opboeking van diverse regeerakkoordmaatregelen (G32, G33, G35, G37, G38, G40, G41, G42, G44, G45) en de mutatie vanwege lagere raming van de reclameopbrengsten.

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018 - niet-plafondrelevant

De loon- en prijsbijstelling tranche 2018 over de niet-plafondrelevante uitgaven op de OCW-begroting wordt toegevoegd aan de begroting.

Mutatie inkomensoverdrachten nr artikel 11 - niet-plafondrelevant

De niet-plafondrelevante overige uitgaven zijn naar boven bijgesteld met 125 mln. Dit is het gevolg van de invoering van het nieuwe PVS-systeem. De omzetting van prestatiebeurzen naar een lening vindt nu plaats na het verstrijken van de diplomatermijn in plaats van direct. Dit heeft een grote bijstelling omhoog tot gevolg. Daarnaast zijn de niet-plafondrelevante toekenningen van basisbeurzen, aanvullende beurzen en de reisvoorziening in totaal met 28 mln. naar beneden bijgesteld.

Mutatie leningen nr artikel 11 - niet-plafondrelevant

De post niet-plafondrelevante rentedragende leningen is naar beneden bijgesteld met 175 mln. Dit is deels de tegenhanger van wat er gebeurt op de niet-relevante uitgaven. Prestatiebeurzen worden als gevolg van het nieuwe studiefinancieringssysteem pas omgezet naar lening als de diplomatermijn verstrijkt, waarbij dit in de oude situatie al eerder gebeurde. Ook minder omzettingen naar langlopende vorderingen zijn het gevolg van deze bijstelling. Verder zijn de niet-relevante uitgaven op het collegegeldkrediet wat naar beneden bijgesteld als gevolg van de reeds bekende realisatie op het moment van bijstellen.

Omzettingen, 2e sup, artikel 11 - niet-plafondrelevant

Deze mutatie is ook al toegelicht bij de relevante uitgaven. De mutatie op artikel 11 Studiefinanciering resulteert namelijk in een verschuiving van 66 mln. van niet-relevante uitgaven naar relevante uitgaven in 2018.

Slotwetmutatie artikel 11 nr uitgaven - niet-plafondrelevant

Deze post bestaat uit verschillende mutaties. De niet-relevante uitgaven voor de prestatiebeurs (basisbeurs en aanvullende beurs) zijn 26 mln. lager uitgevallen dan geraamd. De niet-relevante uitgaven op de rentedragende lening en het collegegeldkrediet zijn naar beneden bijgesteld met respectievelijk 91 mln. en 21 mln. Uit de realisatiegegevens van DUO blijkt dat de uitgaven op deze posten lager zijn dan geraamd.

Diversen - Technische mutaties, Niet relevant voor het uitgavenplafond

Deze post bestaat uit enkele mutaties. Op basis van realisaties is de raming van de terugbetalingen op de hoofdsom van de studieleningen naar beneden bijgesteld en zijn de rentedragende lening en het collegegeldkrediet op basis van de referentieraming omhoog bijgesteld.

Diversen - Mee- en tegenvallers, niet-belastingontvangsten

Deze post bestaat uit diverse kleine mutaties en enkele grotere mutaties vanwege meevallers. Een grote meevaller ontstaat vanwege terugverdering van gewichtenmiddelen.

Diversen - Technische mutaties, niet-belastingontvangsten

Deze post bestaat uit diverse kleine mutaties en enkele grotere mutaties vanwege desalderingen.

Diversen - Technische mutaties, niet-belastingontvangsten, niet-plafondrelevant

Deze post bestaat uit enkele grotere mutaties vanwege lagere ontvangsten van terugbetalingen op de hoofdsom van de studieleningen.

Nationale Schuld (Transactiebasis)	
IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	7.917,60
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Rente vaste schuld	- 130
Diversen	- 2
	- 132
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Omboeking rente onder kader	6.398,20
Diversen	- 7,3
	6.390,90
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	- 2,9
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Mutatie in rekening-courant en deposito	707,7
Omboeking rente onder kader	- 6.398,20
Verstreckte leningen	712,7
	- 4.980,70
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	1.278,30
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	9.195,90
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	9.195,90
IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	12.428,20
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Rente vlottende schuld	- 30,1
Rentebaten	- 26,2
Diversen	0
	- 56,3
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): UITGAVEN	
Omboeking rente onder kader	363,5
	363,5
Technische mutaties	
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Aflossingen op leningen	1.094,90
Mutatie in rekening-courant en deposito	- 937,9
Omboeking rente onder kader	- 363,5
Rente derivaten	- 304,9
Voortijdige beëindiging derivaten	3.335,10
Diversen	- 50,3
	2.773,40
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	3.080,60
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	
	15.508,80
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	15.508,80

Rente vaste schuld

De rentelasten op de vaste schuld vallen mee als gevolg van lagere rentestanden en een kleiner dan verwachte financieringsbehoefte.

Omboeking rente onder kader

Bij het vaststellen van de nieuwe begrotingsregels bij het Regeerakkoord is bepaald dat de rentelasten van de staatschuld onder het uitgavenplafond worden geplaatst.

Mutatie in rekening-courant en deposito

Decentrale overheden hebben gezamenlijk per saldo 708 mln. van de rekening-courant opgenomen. Op basis van het verleden was verwacht dat de decentrale overheden juist geld zouden stalen op de rekening. Met name hierdoor zijn de ontvangsten met 937,9 mln. tegengevallen.

Verstekte leningen

Er was een grotere vraag naar leningen bij agentschappen en rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's).

Rente vlottende schuld

De rentebaten op de vlottende schuld zijn 30 mln. lager uitgevallen. Dit komt doordat de rente op de geldmarkt minder negatief was dan geraamd en deels doordat de gemiddelde omvang van de geldmarktfinanciering gedurende het jaar lager was dan geraamd.

Rentebaten

De rentebaten kasbeheer zijn lager uitgevallen dan geraamd als gevolg van een wijziging van de rekenrente en veranderingen in de hoeveelheid middelen die deelnemers aan het schatkistbankieren in de schatkist hebben gestald.

Aflossingen op leningen

In 2018 is er voor 1.095 mln. meer aan leningen afgelost dan in de begroting werd geraamd. Dit komt met name omdat deelnemers de mogelijkheid hebben om hun leningen (deels) vervroegd af te lossen, bijvoorbeeld bij verkoop van de activa waarvoor was geleend. In 2018 is met name door de agentschappen veelvuldig gebruik gemaakt van de mogelijkheid om leningen vervroegd af te lossen.

Rente derivaten & voortijdige beëindiging derivaten

In 2018 zijn rentederivaten voortijdig beëindigd. Bij het beëindigen van een rentederivaat wordt de actuele marktwaarde van het derivaat verrekend tussen beide partijen. Doordat de derivaten voortijdig worden beëindigd, wordt de meerjarig geraamde renteontvangst in een keer ontvangen. Dit heeft het afgelopen jaar geleid tot 3,3 mld. aan extra ontvangsten. Als gevolg hiervan dalen de reguliere renteontvangsten op de derivatenportefeuille met 305 mln.

Financiën	
IXB FINANCIËN: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	6.800,20
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Belasting- en invorderingsrente	61,4
Bijstelling bcf	49,8
Overig materieel	29,4
Schade-uitkering ekv	- 34
Diversen	- 9,9
	96,7
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Bijstelling bcf	208,9
Douane (brexit)	19,4
Eindejaarsmarge	32,8
Ict programma	17,8
Inzet onderuitputting	- 60
Kasschuiven	- 169,3
Diversen	1
	50,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Afdrachten staatsloterij	103,7
Investeringsagenda	123,5
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	72,1
Diversen	85,5
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	2,8
	387,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	535
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	7.335,20
Totaal Internationale samenwerking	401,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	7.736,50
IXB FINANCIËN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018

IXB FINANCIËN: UITGAVEN	
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	2.161,20
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Belasting- en invorderingsrente	38,5
Dividenden en afdrachten staatsdeelnemingen	210
Doorbelasten kosten vervolging	43,6
Schaderestituties ekv	- 35,4
Winstafdracht dnb	68,4
Diversen	- 11,1
	314
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Belasting- en invorderingsrente	15
Diversen	13,5
	28,5
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Afdrachten staatsloterij	103,7
Diversen	- 1,1
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Dividend financiële deelnemingen	708
Winstafdracht dnb	41
Diversen	- 19,5
	832,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	1.174,70
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	3.335,90
Totaal Internationale samenwerking	3,1
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	3.339,00

Belasting- en invorderingsrente

Bij de belasting- en invorderingsrente heeft zich een per saldo tegenvaller voorgedaan. Deze wordt onder andere veroorzaakt door hogere dan geraamde rente-uitgaven voor bijstellingen van aanslagen uit eerdere belastingjaren, waarvoor nog de heffingsrenteregeling van toepassing is.

Bijstelling BCF

De bijdrage aan gemeenten vanuit het btw-compensatiefonds (BCF) is hoger uitgevallen dan geraamd.

Overig materieel

Deze mutatie komt onder meer doordat een aantal ICT-projecten vertraagd is, waardoor andere projecten eerder zijn gestart. Ook leiden een aantal ICT-projecten tot hogere uitgaven dan voorzien. Dit heeft geleid tot een ramings-bijstelling en per saldo hogere uitgaven.

Schade-uitkering EKV

De uitgaven bij de exportkredietverzekering (EKV) zijn lager uitgevallen dan verwacht omdat in 2018 geen grote schades zijn uitgekeerd.

Diversen – uitgaven

Dit betreft de som van meerdere mutaties, waaronder de eenmalige compensatie van 21,5 mln. voor de Belastingdienst als gevolg van de doorbelasting van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI). Daarnaast is 15 mln. aan uitvoeringskosten voor fiscale wetgeving overgeheveld van de Aanvullende Post naar het Ministerie van Financiën. Ook is in 2018 17,3 mln. overgeheveld naar het btw-compensatiefonds.

Douane (brexit)

Voor de voorbereiding op het «no deal» scenario worden de kosten voor de Douane geraamd op 19,4 mln. in 2018, oplopend tot structureel 78 mln. in 2022 e.v. Dit is gebaseerd op een additioneel benodigde capaciteit van 928 fte, uitgaande van gelijkblijvende handelsvolumes en een ongewijzigde handhavingsaanpak. Wanneer blijkt dat zich een ander scenario voordoet, zal de raming worden bijgesteld.

Eindejaarsmarge

Dit betreft de inzet van de eindejaarsmarge van Financiën.

ICT programma

De Belastingdienst staat voor een grote opgave op het gebied van ICT. Het proces om de (reguliere) ICT in den brede te verbeteren wordt opgepakt. De hiermee samenhangende investeringen in ICT die in 2018 zijn verricht, leidden tot meer ICT-uitgaven dan geraamd.

Inzet onderuitputting

Financiën droeg in 2018 60 mln. bij aan de Rijksbrede problematiek.

Kasschuiven

Financiën voerde enkele kasschuiven door. Dit omvat onder meer de kasschuiven van GDI-middelen van 2018 naar 2019 en 2020. Ook het resterende budget voor het opstarten van Invest-NL in 2018 is deels nodig in 2019. Daarnaast schuiven middelen voor de Belastingdienst van 2018 door naar 2019 en 2020 om te zorgen voor dekking voor de vertraagde realisatie van de taakstelling naar aanleiding van de herijking Investeringsagenda.

Afdrachten staatsloterij

Op basis van de Wet op de Kansspelen komen de opbrengsten van de Staatsloterij toe aan de Staat. Op basis van de fusieovereenkomst met De Lotto worden deze verrekend met de afdrachten van de Lotto, waarna 63% van het totaal toekomt aan de Staat. De verrekening is opgenomen als technische post bij de uitgaven en ontvangsten. De ontvangst na verrekening is opgenomen onder de post dividend staatsdeelnemingen.

Investeringsagenda

Vanuit de Aanvullende Post zijn middelen vrijgegeven voor verschillende ICT-projecten en het aannemen van nieuw personeel in het kader van de Investeringsagenda en de stabiliteit van de Belastingdienst.

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

De loon- en prijsbijstelling tranche 2018 is toegevoegd aan de departementale begrotingen.

Dividenden en afdrachten staatsdeelnemingen

De nieuwste winstramingen van de staatsdeelnemingen leidden tot autonome aanpassingen in de dividendraming. De meevallers zijn vrijwel volledig toe te schrijven aan Gasunie, Holland Casino, BNG en FMO.

Doorbelasten kosten vervolging

De aan burgers en bedrijven doorbelaste kosten van vervolging, die voortkomen uit het niet betalen van belasting, vielen hoger uit. Dit is veroorzaakt door een stijging van het aantal invorderingsmaatregelen (zoals dwangbevelen en aanmaningen) bij de Belastingdienst.

Schaderestituties ekv

Bij het verhalen van uitgekeerde schade op andere landen zijn minder schaderestituties gerealiseerd dan geraamd. De recuperatieramingen zijn volatiel en lastig te ramen. De raming voor de restituties is niet gerealiseerd.

Winstafdracht dnb

Deze toename is voornamelijk het gevolg van een stijging van de (geraamde) inkomsten op de bij DNB (De Nederlandsche Bank) aangehouden deposito's van centrale banken van buiten het Eurosysteem. De omvang van deze balanspost is sinds eind 2016 fors gestegen. De verdere afbouw van de eigen beleggingen Europortefeuille van DNB heeft ook positief bijgedragen aan de geschatte winst.

Diversen – niet-belastingontvangsten

Dit betreft de som van meerdere mutaties, waaronder het interim-dividend van ABN AMRO. Dit is 14,9 mln. lager uitgevallen dan verwacht.

Dividend financiële deelnemingen

Vanwege de verkoop van aandelen ABN Amro en a.s.r. in september 2017 is de meerjarige dividendraming financiële instellingen naar beneden bijgesteld. In 2018 is wel meer dividend ontvangen vanwege de positieve resultaten uit 2017. Ook zijn de ontvangsten hoger door het in augustus 2018 aangekondigde interimdividend van ABN AMRO.

Defensie	
X DEFENSIE: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	8.852,10
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Bijstellen voorlopige rekening	- 80,5
Diversen	3,4
	- 77,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Biv trekkingsrechten defensie	59,5

X DEFENSIE: UITGAVEN	
Def brede herwaardering termijndollar koersen	24
Doorwerking eindejaarsmarge 2017	306,8
Herschikking pensioenen	93
Kasschuif exploitatie 2019	- 55
Kasschuif incidentele uitkering	30
Kasschuif nationaal fonds ereschuld	- 15
Kasschuif onderuitputting	- 1.200,00
Kasschuif schadeclaims libanonveteranen	- 20
Uitdelen budget convenant brigade spec. beveiligingsopdrachten (bsb)	15,3
Diversen	17,1
	- 744,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
C18 ondersteuning krijgsmacht	300
C19 investeringen modernisering krijgsmacht	475
C20 uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap	125
Doorwerking ontvangst belastingdienst te hoge heffing ereschulden	45,4
Doorwerking ontvangsten	- 37,9
Doorwerking verkoop opbrengsten	40
Herverkaveling kustwacht carib	47,7
Loonbijstelling	111,4
Prijsbijstelling	62,7
Diversen	66,1
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Herschikking pensioenen	- 93
Diversen	- 1,4
	1.141,00
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	319,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	9.171,70
Totaal Internationale samenwerking	245,1
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	9.416,90
X DEFENSIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	393,6
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Bijstellen voorlopige rekening	51,4
Diversen	0
	51,4
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	5,4
	5,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Doorwerking verkoop opbrengsten	40
Lagere ontvangsten inruilwaarde dienstopersonenauto's	- 59,2
Raming ontvangst belastingdienst te hoge heffing ereschulden	45,4
Diversen	42,7
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Ontvangsten vervroegde aflossing lening abp	110,5
	179,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	236,2

X DEFENSIE: UITGAVEN

Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	629,8
Totaal Internationale samenwerking	34,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	664,4

Bijstellen voorlopige rekening - uitgaven

Facturen die later betaald zijn dan initieel voorzien hebben tot bijstellingen op diverse artikelen geleid.

BIV trekkingsrechten Defensie

Dit is de overheveling van middelen uit het Budget Internationale Veiligheid (BIV) naar verschillende artikelonderdelen binnen de Defensiebegroting. Defensie bekostigt met de trekkingsrechten activiteiten die samenhangen met de missies. Het totale trekkingsrecht van Defensie bedraagt 59,5 mln. (zie ook de Verticale Toelichting van Homogene Groep Internationale Samenwerking). Defensie zet de 59,5 mln. in binnen diverse onderdelen van de Defensiebegroting, ook voor bijvoorbeeld de nazorg van uitgezonden militairen.

Defensiebrede herwaardering termijndollar koersen

Er is sprake van een Defensiebrede herwaardering van 24 mln. van de koers van termijndollars voor grote betalingen.

Doorwerking eindejaarsmarge 2017

De eindejaarsmarge 2017 is in 2018 aan de begroting van Defensie toegevoegd.

Herschikking pensioenen

Bij de startnota is een technische herschikking uitgevoerd van het budget voor pensioenen van de niet-plafondrelevante uitgaven naar plafondrelevante uitgaven.

Kasschuif exploitatie 2019

Defensie verwacht de RA-middelen voor exploitatie in een ander ritme uit te geven dan aanvankelijk begroot. Deze kasschuif zorgt ervoor dat de exploitatiemiddelen weer in het juiste ritme komen.

Kasschuif incidentele uitkering

Naar aanleiding van het (afgewezen) onderhandelingsresultaat Arbeidsvoorwaarden 2018-2020 is budget van 2019 naar 2018 verschoven. Met deze kasschuif is de incidentele uitkering van 750 euro in 2018 mogelijk gemaakt.

Kasschuif nationaal fonds ereschuld

Bij het Regeerakkoord is 20 mln. in 2018 vrijgemaakt voor het Nationaal Fonds Ereschuld. Deze kasschuif brengt het kasritme in lijn met de verwachte uitgaven.

Kasschuif onderuitputting

De onderuitputting op de investeringsmiddelen op de Defensiebegroting is samen met de bijbehorende eindejaarsmarge reeds verwerkt.

Kasschuif schadeclaims Libanonveteranen

De kasschuif schadeclaims Libanonveteranen brengt het kasritme in lijn met de verwachte uitbetaling van de schadeclaims.

Uitdelen budget convenant brigade speciale beveiligingsopdrachten (BSB)

Ten behoeve van bescherming van diplomaten en ambassades door de BSB hevelt Buitenlandse Zaken 15,3 mln. over naar de Defensiebegroting.

Diversen – beleidsmatige mutaties

Onder diverse beleidsmatige mutaties vallen verschillende mutaties, waaronder de tweede batch lucht- en maritieme grensbewaking, onderuitputting en het intern herschikken van budget tussen verschillende Defensieonderdelen.

C18 ondersteuning krijgsmacht

In het Regeerakkoord is er structureel 1,51 mld. aan extra budget voor de krijgsmacht vrijgemaakt en op de Aanvullende Post bij het ministerie van Financiën geplaatst. Met een nota van wijziging op de ontwerpbegroting 2018 is een groot deel van de middelen voor de reeks ten behoeve van ondersteuning krijgsmacht al aan de Defensiebegroting toegevoegd. Naar aanleiding van de Defensienota zijn de resterende middelen uit deze reeks (C18) aan de Defensiebegroting toegevoegd.

C19 investeringen modernisering krijgsmacht

De structureel vrijgemaakte 1,51 mld. in het Regeerakkoord wordt ook ingezet om de krijgsmacht te moderniseren. Naar aanleiding van de Defensienota zijn alle middelen uit de reeks investeringen modernisering krijgsmacht (C19) aan de Defensiebegroting toegevoegd.

C20 uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap

De reeks *C20 Uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap* is volledig aan de Defensiebegroting toegevoegd. Bij de Nota van Wijziging is 20 mln. toegevoegd aan de Defensiebegroting en daar kwam bij voorjaarsnota 85 mln. extra bij. Er is structureel geld toegevoegd aan de Defensiebegroting ten behoeve van de uitvoering van de maatregelen aangekondigd in de Nederlandse Cyber Security Agenda en voor arbeidsvoorwaarden.

Doorwerking ontvangst belastingdienst te hoge heffing ereschulden

Uit de nacalculatie van de eindheffing ereschulden over de jaren 2012 – 2016 is gebleken dat uitgegaan is van een te hoog eindheffingspercentage. Het te veel betaalde bedrag is door de Belastingdienst terugbetaald aan het Ministerie van Defensie (eenmalig 45,4 mln.). Defensie verhoogt de uitgaavenruimte van de begroting met eenzelfde bedrag.

Doorwerking ontvangsten

De programma-ontvangsten dalen per saldo met 35,9 mln. doordat in de recent goedgekeurde herijking van de businesscase over civiele dienstauto's het ontvangstenbudget voor inruil van dienstvoertuigen neerwaarts is bijgesteld met 59,2 mln.

Doorwerking verkoop opbrengsten – uitgaven en niet-belastingontvangsten

De verkoopopbrengsten van dienstpersionenauto's en de opbrengsten van groot materieel waren oorspronkelijk voorzien voor 2017, zoals gemeld in de 2^e suppletoire begroting 2017. Deze opbrengsten zijn in 2018 gerealiseerd. Zie ook: *ontvangsten – doorwerking verkoop opbrengsten* Defensie verhoogt de uitgavenruimte op de begroting met eenzelfde bedrag.

Herverkaveling kustwacht CARIB

In het Regeerakkoord zijn de budgetten van de kustwacht CARIB overgeheveld van de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties naar de begroting van Defensie.

Loonbijstelling

Toevoeging van de loonbijstelling tranche 2018 aan de departementale begrotingen.

Prijsbijstelling

Toevoeging van de prijsbijstelling tranche 2018 aan de departementale begrotingen.

Diversen – technische mutaties, uitgaven

Dit is het saldo van verschillende mutaties, waaronder directe steun voor de wederopbouw van Sint Maarten na de verwoestingen achtergelaten door orkaan Irma en uitgaven aan het versterken van het grensoezicht op Sint Maarten.

Herschikking pensioenen – niet tot een ijklijn behorend, uitgaven

Dit betreft een technische herschikking bij de startnota van het budget voor pensioenen van de niet-plafondrelevante uitgaven naar plafondrelevante uitgaven.

Diversen – niet relevant voor het uitgavenplafond

Dit betreft het afbetalen van de financieringsconstructie pensioenen van het ABP.

Bijstellen voorlopige rekening – niet-belastingontvangsten

Het gaat hier over bijstelling op verschillende artikelen zoals hogere instandhoudingskosten van o.a. de zeesystemen en de lagere realisatie o.a. door niet tijdig leveren en betalen van munitie.

Diversen – beleidsmatige mutaties, niet-belastingontvangsten

Defensie verplaatst budget voor Vessel Protection Detachments (VPD's) naar het budget voor overige inzet (geen missies). Het gaat bij VPD's om de bescherming van koopvaardij schepen, een taak die Defensie moet uitvoeren zonder dat dit gelieerd is aan een specifieke missie.

Doorwerking verkoop opbrengsten

Dit betreft de verwachte verkoopopbrengsten van de dienstprijzenauto's en de opbrengsten van groot materieel zoals gemeld in de 2^e suppletoire begroting 2017. Deze opbrengsten waren oorspronkelijk voorzien voor 2017 maar zullen in 2018 worden gerealiseerd. Hierdoor wordt de uitgavenruimte op de Defensiebegroting opgehoogd.

Lagere ontvangsten inruilwaarde dienstprijzenauto's

In de recente herijking van de businesscase over civiele dienstauto's is het ontvangstenbudget voor inruil van dienstvoertuigen neerwaarts bijgesteld met cumulatief 59,2 mln.. Dit cumulatieve bedrag heeft betrekking op de planperiode 2019-2023 en betreft circa 5.500 voertuigen. Diverse elementen spelen een rol bij de neerwaartse bijstelling. Voorbeelden zijn het rekening houden met de diversiteit van de samenstelling van het wagenpark en daling van de marktwaarde van bepaalde types ten opzichte van de eerder verwachte restwaarde. Daarnaast vallen de exploitatiekosten bij bepaalde types lager uit dan verwacht, waardoor het niet loont om dit type auto's al snel te verkopen. Omdat dit nu later dan eerder gepland gebeurt, is de inruilwaarde lager.

Raming ontvangsten belastingdienst te hoge heffing ereschulden

Door de nacalculatie eindheffing ereschulden over de jaren 2012 – 2016 is gebleken dat uitgegaan is van een te hoog eindheffingspercentage. De Belastingdienst betaalt het te veel betaalde bedrag terug aan het Ministerie van Defensie (eenmalig 45,4 mln.).

Diversen - technische mutaties, niet-belastingontvangsten

Dit is het saldo van diverse mutaties waaronder een afdracht van het agentschap Operations aan het moederdepartement en een bijdrage van de provincie Noord-Brabant ten behoeve van motorenonderhoud bij de F35.

Ontvangsten vervroegde aflossing lening ABP – niet relevant voor het uitgavenplafond

Door de verwerking van het financieringsarrangement ABP stijgen de ontvangsten met 110,5 mln. Deze mutatie betreft de betaling van het ABP aan de Staat, die via de begroting van Defensie wordt verwerkt.

Infrastructuur en Waterstaat

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	8.409,80
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Eindejaarsmarge regeringsvliegtuig	- 28,3
Niet ingevulde minregel onderuitputting	20
Diversen	- 8

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT: UITGAVEN	
	- 16,3
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Eindejaarsmarge	18
Isb thermphos	27,7
Onderuitputting	- 20
Regeringsvliegtuig	34,6
Voordelig saldo	- 700
Diversen	- 2,7
	- 642,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
D22 verhoging infrastructuurfonds	542,5
E23 envelop klimaat	38,5
E25 natuur en waterkwaliteit	39,3
Herverkaveling bzk	- 133,9
Loon- en prijsbijstelling 2018	154,4
Ooijen wanssum	- 35,6
Diversen	- 182,5
	422,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 236
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	8.173,80
Totaal Internationale samenwerking	25
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	8.198,80

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	2475
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	- 3,8
	- 3,8
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	- 1,8
	- 1,8
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	11,1
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Herverkaveling ezk	- 224
	- 212,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 218,4
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	29,1
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	29,1

Eindejaarsmarge regeringsvliegtuig - Mee- en tegenvallers

In 2016 is een reservering getroffen van 90 mln. op de lenW-begroting voor de vervanging van het regeringsvliegtuig. In 2017 is het koopcontract voor de levering van het nieuwe regeringsvliegtuig getekend en is het oude

regeringsvliegtuig verkocht. Het niet-bestede deel van de reservering voor het regeringsvliegtuig uit 2017 wordt toegevoegd aan de lenW-begroting 2018.

Niet ingevulde minregel - Mee- en tegenvallers

Op de lenW-begroting is een structurele onderuitputting ingeboekt in afwachting van concrete invulling. Met deze mutatie wordt de taakstelling tegen geboekt. De onderuitputting op andere artikelen vormt de concrete invulling hiervan. De resterende opgave loopt mee in de eindejaarsmarge 2018.

Eindejaarsmarge - Beleidsmatige mutaties

De eindejaarsmarge van 2017 wordt toegevoegd aan de begroting van lenW.

ISB Thermphos - Beleidsmatige mutaties

Bij Miljoenennota 2018 is 27,7 mln. op de begroting van lenW toegevoegd voor de uitvoering van de complexe sanering van het Thermphosterrein. Deze middelen zijn in 2017 niet tot besteding gekomen en zijn via een incidentele suppletoire begroting toegevoegd aan de begroting van lenW (TK [34 896 nr. 1](#) en 2). Middels een kasschuif op de lenW-begroting zijn deze middelen in het juiste kasritme geplaatst.

Onderuitputting - Beleidsmatige mutaties

Op de lenW-begroting wordt een structurele onderuitputting ingeboekt in afwachting van concrete invulling. In de loop van het jaar wordt dit concreet ingevuld met onderuitputting waarvan bij aanvang van het jaar nog niet bekend is waar deze precies optreedt.

Regeringsvliegtuig - Beleidsmatige mutaties

In 2016 is een reservering getroffen van 90 mln. op de lenW-begroting voor de vervanging van het regeringsvliegtuig. In 2017 is het koopcontract voor de levering van het nieuwe regeringsvliegtuig getekend en is het oude regeringsvliegtuig verkocht. In 2018 heeft een aantal betalingen plaatsgevonden. Het niet-bestede deel van de reservering voor het regeringsvliegtuig uit 2018 wordt toegevoegd aan de lenW-begroting 2019.

Voordelig saldo - Beleidsmatige mutaties

Vanuit de extra middelen uit het regeerakkoord zijn nieuwe maatregelen aangekondigd en is gestart met de voorbereiding van diverse projecten. Door de aard van de infrastructurele planning en de noodzakelijke voorbereidende besluitvorming is een aanlooperperiode nodig, voordat de daadwerkelijke uitgaven aan projecten gedaan worden. Dit betekent dat een deel van de in 2018 beschikbaar gestelde middelen niet besteed wordt. Anticiperend hierop wordt nu het voordelig saldo voor 2018 ingeboekt op het Infrastructuurfonds en toegevoegd in de jaren 2020 en 2021 om te besteden aan de in het Regeerakkoord genoemde doelen.

Diversen - Beleidsmatige mutaties

Deze post bevat per saldo lagere uitgaven dan verwacht. Dit zijn onder andere lagere uitgaven dan geraamd voor Caribisch Nederland (-1,5 mln.), de DKTI-regeling (-1,5 mln.) en dekking vanuit een reservering voor lagere ontvangsten voor de Stichting Buisleidingenstraat (-2,0 mln.). De uitvoeringskosten bij de Nederlandse Emissie-autoriteit van de oplopende CO2-minimumprijs vallen hoger uit (3 mln.)

D22 verhoging infrastructuurfonds - Technische mutaties

De regeerakkoordmiddelen voor Verhoging Infrastructuurfonds worden toegevoegd aan de lenW-begroting. lenW zet deze middelen in voor een inhaalslag in infrastructuur (spoor, (vaar)wegen en fiets). Middels een incidentele suppletoire begroting is een kasschuif van ongeveer 43 mln. gedaan naar 2018 vanuit 2019 en 2020. Hierdoor konden de middelen inzake wederopbouw Saba en Sint-Eustatius worden geschoven van 2018 naar 2019 en 2020.

E23 envelop klimaat - Technische mutaties

Het lenW-aandeel in de regeerakkoordmiddelen Klimaat wordt toegevoegd aan de lenW-begroting, zoals gemeld in de incidentele suppletoire begroting (TK 34 903 nr. 1 en 2). Deze middelen worden onder andere ingezet voor projecten in wegverkeersbeleid, innovaties in grond-, weg- en waterbouw en subsidie voor innovatie duurzame binnenvaart en duurzame mobiliteit.

E25 natuur en waterkwaliteit- Technische mutaties

Het lenW-aandeel in de regeerakkoordmiddelen Natuur en waterkwaliteit wordt toegevoegd aan de lenW-begroting. Deze middelen worden ingezet voor de aanpak van medicijnresten en opgaven voor natuur en waterkwaliteit in grote wateren zoals gemeld in de Kamerbrief (TK 27 625 nr. 422).

Herverkaveling BZK - Technische mutaties

Dit betreft de departementale herindeling met betrekking tot de ruimtelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, de Omgevingswet en het Kadaster, zoals gemeld in de derde Nota van Wijziging (TK 34775 nr. 63) op de lenW-begroting.

Loon- en prijsbijstelling 2018 - Technische mutaties

De loon- en prijsbijstelling tranches 2018 worden toegevoegd aan de begrotingen van lenW.

Ooijen Wanssum - Technische mutaties

Dit betreft een bijdrage vanuit het Deltafonds naar het Provinciefonds, via de lenW-begroting, ten behoeve van een bijdrage aan de provincie Limburg in de voorbereiding- en uitvoeringskosten van Ooijen Wanssum.

Diversen - Technische mutaties

Deze post bestaat uit diverse overboekingen (-168,7 mln.), diverse desalderingen (20 mln.) en technische boekingen (-13,6 mln.).

De grootste overboekingen zijn;

1. Overboekingen (-136,1 mln.) naar het Gemeentefonds, Provinciefonds en BTW-compensatiefonds, waaronder:
  - De bijdrage aan diverse gemeenten en provincies (-24,9 mln.) voor het programma Beter Benutten dat vanaf het Infrastructuurfonds via de begroting van lenW wordt overgeboekt;
  - Een bijdrage aan de provinciefondsen van Friesland en Groningen t.b.v. de extra sneltrein Groningen-Leeuwarden (-30,4 mln.);
  - Een bijdrage aan de provincie Flevoland voor de aansluiting A6 Lelystad Airport (-14,1 mln.);
  - Een bijdrage voor Bodemsanering (-28,9 mln.).
1. Overboekingen (-31,3 mln.) naar het ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het kader van de departementale herindeling vanaf de begroting van lenW waaronder:
  - bijdragen vanuit het Infrastructuurfonds (-22,7 mln.) voor de Omgevingswet;
  - vanuit het Deltafonds de reservering van de Basisregistratie Ondergrond (6,5 mln.).
1. De desalderingen bestaan voornamelijk uit bijdragen (7,7 mln.) van agentschappen aan centraal betaalde apparaatsuitgaven. De technische boekingen zijn gedaan in het kader van de herverkavelingen met Ministerie EZK.

Diversen - Technische mutaties, niet belastingontvangsten

Deze post bestaat o.a. uit een overboeking naar BZK i.v.m. herverkaveling BZK (-8,8 mln.) en een bijdrage van agentschappen t.b.v. herschikking apparaatsbudgetten (7,7 mln.).

Herverkaveling EZK - Technische mutaties, niet belastingontvangsten

Dit betreft de departementale herindeling met betrekking tot Klimaat en uitvoeringsorganisatie NEa (Nederlandse Emissieautoriteit) zoals gemeld in de tweede Nota van Wijziging (TK 34775 nr. 62). Dit omvat de overheveling van de ETS-ontvangsten waar door de NEa toezicht op wordt gehouden.

Economische Zaken en Klimaat

XIII ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	5.202,20
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek	- 41
Risicokapitaal seed	- 19,4
Schadebetalingen groningen	- 34,8
Sde	- 15,4
Sde+	- 518,6
Storting reserve duurzame energie	537,7
Diversen	- 92,4
	- 183,9
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Aw Inv dekking apparaat	- 20
Aw Inv problematiek ict & bedrijfsvoering apparaat	31,6
Begrotingsreserve maatregelen co2-reductie	500
Eindejaarsmarge 2017	20,9
Ets	- 25,8

XIII ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT: UITGAVEN	
Herinrichting Inv/ezk	50
Inzet eindejaarsmarge 2017	- 20,3
Kasschuiven toekomstfonds	- 73,5
Pallas	19,8
Toekomstfonds	105,2
Diversen	- 29,9
	558
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Boeking rvo budget voor ondersteuning bij schade	47,4
E23 envelop klimaat	161,5
G37 toegepast onderzoek innovatie	75
Herverkaveling	- 815,5
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	48,3
L105 reservering regionale knelpunten	179,5
Regionale knelpunten: overboeking eindhoven naar gf	- 39,9
Schadebetalingen groningen aan particulieren uit ontvangsten	42,5
Diversen	19,1
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	8,8
	- 273,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	101,1
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	5.303,30
Totaal Internationale samenwerking	51,9
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	5.355,10

XIII ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	3.540,00
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Ontvangsten groningen	- 66
Diversen	- 15,3
	- 81,3
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Actualisatie raming aardgasbaten	50
Minder ontvangsten high trust	- 24,7
Verlaging aardgasbaten	- 150
Diversen	5,4
	- 119,3
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Actualisatie raming aardgasbaten	- 50
Boeking rvo budget voor ondersteuning bij schade	47,4
Schadebetalingen groningen aan particulieren uit ontvangsten	42,5
Verlaging aardgasbaten	150
Diversen	44,3
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Aardgasbaten	- 438
Actualisatie raming aardgasbaten	100
Bijstelling ets-raming	226
Ets-ontvangsten	54,2
Herverkaveling	224

XIII ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT: UITGAVEN	
Ontvangsten sde+	- 41
Verlaging aardgasbaten	- 150
Diversen	11,5
	220,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	20,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	3.560,40
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	3.560,40

Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Deze middelen bleven in 2018 onbenut doordat onder andere de regeling Thematische Technology Transfer niet in 2018 werd gepubliceerd. Daarnaast kende de regeling Toekomstfondskrediet Onderzoeksfaciliteiten (TOF) een andere kasritme dan aanvankelijk was aangenomen. Eén van de projecten van de TOF-regeling is uiteindelijk niet doorgegaan. Dit betrof een project van 7,5 mln.

Risicokapitaal Seed

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Deze onderbenutting van het kasbudget werd onder andere veroorzaakt doordat er een lager dan begroot aantal toekenningen is gedaan voor de Seed Business Angels waardoor de kasrealisatie lager was dan oorspronkelijk geraamd. Daarnaast vindt de uitfinanciering van de verplichtingen plaats op basis van liquiditeitsbehoefte van de Seedfondsen. Dit kan van jaar op jaar fluctueren.

Schadebetalingen Groningen

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De schadevergoedingen aan gedupeerden van aardbevingsschade waren voor 2018 geraamd op 42,5 mln. RVO betaalt deze vergoedingen en deze worden achteraf, per kwartaal gefactureerd bij de NAM. Er zijn in 2018 relatief weinig schadevergoedingen uitgekeerd, omdat de afhandeling van de schademeldingen door de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) in 2018 nog op gang moest gekomen. De TCMG werkt op dit moment aan allerlei versnellingsmaatregelen.

SDE/SDE+

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De lagere realisatie is toe te schrijven aan tragere realisatie van subsidiabele productie dan verwacht bij het opstellen van de raming in 2013. De voor SDE, SDE+ en aanverwante instrumenten per saldo niet uitgegeven middelen zijn gestort in de begrotingsreserve duurzame energie.

Storting reserve duurzame energie

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De begrotingsreserve Duurzame energie is bestemd voor onbesteed gebleven middelen als gevolg van vertraging bij projecten waaraan reeds subsidie is toegekend en reeds verplichte projecten die niet tot uitvoering komen en door andere projecten moeten worden vervangen met het oog op het bereiken van de doelstelling voor duurzame energieproductie. Het gaat hier om middelen ten behoeve van de MEP, SDE, SDE+, ISDE en de SDE+-projecten van de topsectoren energie.

Via de begrotingsreserve blijven de middelen beschikbaar tot het moment dat ze alsnog in latere jaren zullen worden uitbetaald. In 2018 is 537,7 mln. in de reserve gestort als gevolg van de in 2018 overgebleven kasmiddelen die onder de SDE en SDE+ vallen.

Diversen – mee- en tegenvallers, uitgaven

Deze post bevat een diversiteit van mutaties met merendeels relatief kleine bedragen. Voor de EZK-begrotingsstaat zijn de grotere posten o.a. 10,2 mln. lagere uitgaven aan het instrument co-investment venture capital, 7,1 mln. lagere uitgaven aan de topsector energie tenderregeling en 4 mln. lagere uitgaven voor fund to fund. Daarnaast waren de uitgaven (schadedeclaraties) voor de garantieregeling Groeifaciliteit (GF) en Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) lager, respectievelijk ruim 8 mln. en 6 mln. lager dan geraamd. Hierdoor kon voor de GF 4,5 mln. en voor de GO 2,1 mln. worden gestort in de begrotingsreserves. Voor de LNV begrotingsstaat betreft dit onder andere het deel van niet benutte ICT middelen (-9,9 mln.) die in 2018 generaal verstrekt zijn in het kader van de herinrichting LNV/EZK.

AW LNV dekking apparaat

Dit betreft de middelen die ingezet worden voor de dekking van de problematiek op het gebied van ICT, zoals de Cloud Werkplek en de kosten voor het Inkoop Uitvoeringscentrum. Het gaat om verkregen middelen bij Voorjaarsnota voor ICT problematiek en om dekking uit loon- en prijsbijstelling.

AW LNV problematiek ICT & bedrijfsvoering apparaat

Dit betreft diverse problematiek op het gebied van ICT en bedrijfsvoering dat naar rato verdeeld is tussen LNV en EZK. Het gaat onder meer om de kosten van de Cloud Werkplek (8,7 mln. in 2018), implementatiekosten voor de Algemene Verordening Gegevensbescherming (5,8 mln. in 2018 aflopend tot 2,4 mln. structureel in 2021), om kosten voor het Inkoop Uitvoeringscentrum (IUC) (5,0 mln. in 2018) en Informatiebeveiliging (4,1 mln. in 2018).

Begrotingsreserve maatregelen CO2-reductie

Het kabinet zal mogelijk additionele maatregelen nemen om aanvullende CO2-reductie te realiseren. Omdat de aard en timing van de eventuele aanvullende maatregelen nog onzeker is, heeft het kabinet besloten deze eventuele maatregelen via een tijdelijke begrotingsreserve mogelijk te maken. De reserve loopt tot en met 2020, wordt gekoppeld aan artikel 4 (Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering) van de EZK-begroting en staat onder voorafgaand toezicht van het Ministerie van Financiën. De reserve wordt eenmalig gevuld met 500 mln. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat coördineert de set aan maatregelen om CO2 te reduceren. Andere departementen zoals LNV, IenW en BZK kunnen ook een beroep doen op deze middelen voor CO2-reducerende maatregelen.

Eindejaarsmarge 2017

Dit betreft de toevoeging van de eindejaarsmarge 2017 aan de begrotingsstaat van EZK. Voor LNV bedraagt de eindejaarsmarge 14,8 mln.

ETS

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Door de introductie van het Europese Emissiehandelssysteem (ETS) wordt de CO₂-prijs door de elektriciteitsproducenten aan de elektriciteitsgrootgebruikers doorberekend. De ETS regeling voorziet in compensatie hiervan voor energie-intensieve bedrijven. Met deze kasschuif worden de middelen voor de compensatie van indirecte emissiekosten ETS in een meer realistisch ritme gezet.

Herinrichting LNV/EZK

Voor de inrichting van het nieuwe ministerie van LNV en herinrichting van het ministerie van EZK (beide voormalig EZ) wordt een generale bijdrage gedaan van 37,2 mln., die bestaat uit een structureel bedrag van 24,1 mln. voor extra personeel, ICT en materiële kosten en 13,1 mln. structureel aan EU-regelgeving gerelateerde uitvoeringskosten bij LNV. Daarnaast wordt 69,9 mln. incidenteel over de periode 2018-2020 aan de inrichting besteed, hoofdzakelijk aan ICT voor de herinrichting van het departement. De middelen zijn overgeheveld naar LNV.

Inzet eindejaarsmarge 2017

EZK zet de eindejaarsmarge 2017 in ter dekking hogere uitgaven, voor o.a. het programma Cloud Werkplek en een niet voor 2018 geraamde uitgave inzake Pallas.

Kasschuiven toekomstfonds

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De niet benutte middelen in 2017, die bij Voorjaarsnota 2018 aan de begroting 2018 van het Toekomstfonds zijn toegevoegd, zijn op basis van de liquiditeitsprognoses voor de diverse instrumenten gespreid over de komende jaren. Dit betrof in het bijzonder het Innovatiekrediet, de Seed en het Dutch Venture Initiative.

Pallas

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat en is een verplichting aan de stichting voorbereiding Pallas-reactor. In 2014 is door EZ voor Pallas een lening verstrekt van 40 mln., waarvan 20,2 mln. is betaald. In 2018 is het restant van de lening van 19,8 mln. door Pallas opgevraagd en uitgekeerd in de vorm van een escrow. De beleidsmatige verantwoordelijkheid voor Pallas is door de minister van EZK overgedragen aan de minister voor Medische Zorg (vanwege de focus op medische isotopen), maar het technisch beheer van de lening aan Pallas blijft bij EZK.

Toekomstfonds

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Dit betreft het toevoegen van de onderuitputting en de hoger dan geraamde ontvangsten van het Toekomstfonds 2017 aan de begroting van EZK.

Diversen – beleidsmatige mutaties, uitgaven

Voor de EZK-begrotingsstaat betreft deze post o.a. middelen uit de klimaat-envelop 2018 van ongeveer 23 mln. die niet meer in 2018 tot uitbetaling komen: verduurzaming industrie (18,2 mln.) en implementatie minimum CO₂-prijs NEa (1,85 mln.). Deze middelen moeten meerjarig beschikbaar blijven voor de klimaatdoelen en worden in 2019 weer aan de begroting

toegevoegd. Voor de LNV-begrotingsstaat betreft deze post ook middelen uit de klimaatvelop 2018 van 10 mln. die dit jaar niet meer tot uitbetaling komen. Deze middelen worden in 2019 weer aan de begroting toegevoegd.

Boeking RVO budget voor ondersteuning bij schade

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Deze post omvat de uitvoeringskosten die RVO.nl maakt voor het hele proces van de schadeafhandeling voor Groningen. Conform het nieuwe schadeprotocol, is de schadeafhandeling publiek gemaakt en is de NAM op afstand van de schadeafhandeling gezet. RVO.nl voert de schadeafhandeling uit. Overeenkomstig met de NAM gemaakte afspraken, declareert EZK bij de NAM de door RVO.nl uit te keren schadevergoedingen en de uitvoeringskosten voor de schadeafwikkeling.

E23 Envelop klimaat

In het Regeerakkoord is een enveloppe van 300 mln. per jaar (2018-2030) opgenomen op de aanvullende post voor Klimaat (maatregel E23 uit het Regeerakkoord). Voor 2018 is er een bedrag van 161,5 mln. overgeheveld naar de begroting van EZK (117 mln.) en LNV (44,5 mln.).

G37 toegepast onderzoek innovatie

EZK ontvangt uit de Regeerakkoord-enveloppe Toegepast onderzoek en innovatie een bedrag van 75 mln. in 2018. In 2019 is deze bijdrage 112 mln. oplopend tot 150 mln. structureel vanaf 2020. De middelen worden onder andere ingezet voor de TO2-instellingen, de regeling MKB innovatiestimulering Topsectoren, de PPS-toeslag regeling, het Innovatiekrediet, valorisatie en MKB digitalisering.

Herverkaveling

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Bij het Regeerakkoord is besloten om klimaat over te hevelen van lenW naar EZK. Tegelijkertijd zijn de onderdelen elektrisch vervoer en digitale overheid overgeheveld naar respectievelijk lenW en BZK. De grootste herverkaveling betrof de overheveling van Groen onderwijs van LNV naar OCW. Deze post bevat de overheveling van de middelen.

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

De loon- en prijsbijstelling tranche 2018 wordt toegevoegd aan de begrotingen van EZK en LNV.

L105 reservering regionale knelpunten

In het Regeerakkoord wordt totaal 950 mln. gereserveerd in 2018-2021 voor de aanpak van regionale knelpunten, waaronder nucleaire problematiek, ESTEC, Zeeland, Eindhoven, Rotterdam-Zuid en de BES-eilanden. Deze mutatie betreft de bijdragen aan ESTEC (15 mln. in 2018 en 25 mln. in 2020) en nucleaire problematiek (117 mln. in 2018), die aan de EZK-begroting zijn toegevoegd. Daarnaast bevat deze mutatie de bijdragen aan Eindhoven (39,9 mln. in 2018) en Zeeland via het Provinciefonds (7,6 mln. in 2018, 5,5 mln. in 2019 en 0,1 mln. in 2020).

Regionale knelpunten: overboeking Eindhoven naar GF

Dit betreft de overboeking van de bijdrage voor Eindhoven naar het gemeentefonds. Deze overboeking vindt plaats in het kader van de Regeerakkoord-enveloppe Reservering regionale knelpunten.

Schadebetalingen Groningen aan particulieren uit ontvangsten

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De schadevergoeding aan particulieren zijn de feitelijke schadevergoedingen die aan de Groningers worden uitgekeerd. De Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) besluit over de schadevergoedingen aan bewoners uit Groningen die aardbevingschade hebben als gevolg van de gaswinning. Deze schadevergoedingen worden uitbetaald door EZK en daarna volledig verhaald op de NAM, conform de hierover gemaakte afspraken.

Diversen – technische mutaties, uitgaven

Deze post betreft diverse overboekingen van en naar andere departementen en desalderingen. De grootste mutatie van deze post is de desaldering (ontvangsten waarmee uitgaven betaald worden) in het kader van de uitvoering van het fosfaatreductieplan (19,3). Het betreft de uitvoeringskosten die RVO maakt en waarvoor de sector/ZuivelNL betaalt.

Diversen – niet relevant voor het uitgavenplafond, uitgaven

Deze post betreft de EZK-begrotingsstaat. Deze post bestaat voornamelijk uit de 17,4 mln. aan uitfinanciering voor een lening van ECN. In het verleden (2014) is afgesproken tussen o.a. FIN en EZK dat ECN/NRG een lening krijgt die generaal wordt verstrekt. Voor 2018 wordt 17,4 mln. meer opgevraagd dan geraamd. Het opvragen van de lening door ECN in een ander ritme dan geraamd, wordt ook generaal verwerkt. Dit heeft geen invloed op hoofdsom van de lening, deze neemt niet toe. Onder de diversen valt ook een overboeking van kosten apparaat Nationaal Coördinator Groningen (6 mln. voor personeel en 0,7 mln. voor materieel) naar het apparaatsartikel van EZK.

Ontvangsten Groningen

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. EZK bevoorschot schadevergoedingen die de TCMG toekent, alsmede de uitvoeringskosten van RVO.NL voor de uitvoering van het schadeproces. EZK declareert deze kosten vervolgens volledig bij de NAM. In principe lopen daarmee de uitgaven en ontvangsten per saldo glad. In 2018 ontstaat er echter een verschil omdat de uitgaven al zijn gedaan (realisatie is ingeboekt), maar deze bedragen nog bij de NAM moeten worden gedeclareerd. Hierdoor blijven de ontvangsten achter.

Diversen – mee- en tegenvallers, niet-belastingontvangsten

Deze post wordt voornamelijk veroorzaakt door de verlaging van de ontvangsten (8,1 mln.) in het kader van de regeling fosfaatreductieplan. Deze verlaging wordt hoofdzakelijk veroorzaakt doordat niet alle geraamde ontvangsten vanuit de sector volledig in 2018 gerealiseerd worden maar deels doorschuiven naar 2019.

Actualisatie raming aardgasbaten – beleidsmatige mutaties, technische mutaties, niet relevant voor het uitgavenplafond, niet-belastingontvangsten

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Deze post betreft de totale mutatie in de aardgasbaten ten opzichte van de Voorjaarsnota 2018. In deze mutaties zijn de volgende ontwikkelingen verwerkt: het volume-effect van het Kabinetbesluit om de gaswinning in Groningen te beëindigen, de nieuwe afdrachtensystematiek als gevolg van het Akkoord op Hoofdlijnen met Shell en ExxonMobil, de meest recente gasprijzen en aangepaste ramingen van diverse kosten, zoals schade, versterken en operationele kosten. Conform de begrotingsregels wordt de mutatie in volume ingepast onder het uitgavenplafond.

Minder ontvangsten high trust

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. High Trust bestaat uit het saldo van de door ACM ontvangen en terugbetaalde boetes in het boekjaar. Door onzekerheid over gerechtelijke uitspraken en het moment waarop dit in de tijd plaatsvindt, fluctueert het saldo aan High trust ontvangsten door de jaren heen en laat zich niet plannen.

Verlaging aardgasbaten – beleidsmatige mutaties, technische mutaties, niet relevant voor het uitgavenplafond, niet-belastingontvangsten

Dit betreft de verwerking bij Voorjaarsnota 2018 in de EZK-begrotingsstaat van het kabinetbesluit d.d. 29 maart 2018 om de gaswinning in Groningen op zo kort mogelijke termijn te beëindigen. Hierdoor wordt de gasbatenreeks verlaagd. Hierbij is nog rekening gehouden met enkele onzekerheden rond het afbouwpad van het Kabinet.

Diversen – beleidsmatige mutaties, niet-belastingontvangsten

Deze post bevat de EZK-begrotingsstaat. Onder deze post vallen onder andere de bijstelling van ontvangsten JSF met – 1,6 mln. en 3,2 mln. hogere ontvangsten in het kader van het afsluiten van de opdracht aan RVO.nl voor het reeds beëindigde programma Pieken in de Delta. De met het programma gemoeide uitvoeringskosten vielen lager uit dan oorspronkelijk was geraamd. De ontvangsten JSF vallen lager uit door vertraging in de productie van de JSF waardoor ook de Nederlandse productie vertraagd is en de afdrachten lager uitvallen dan geraamd.

Boeking RVO budget voor ondersteuning bij schade

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Deze post omvat de uitvoeringskosten die RVO.nl maakt voor het hele proces van de schadeafhandeling voor Groningen. Conform het nieuwe schadeprotocol, is de schadeafhandeling publiek gemaakt en is de NAM op afstand van de schadeafhandeling gezet. RVO.nl voert de schadeafhandeling uit. Overeenkomstig met de NAM gemaakte afspraken, declareert EZK bij de NAM de door RVO.nl uit te keren schadevergoedingen en de uitvoeringskosten voor de schadeafwikkeling.

Schadebetalingen Groningen aan particulieren uit ontvangsten

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De schadevergoeding aan particulieren zijn de feitelijke schadevergoedingen die aan de Groningers worden uitgekeerd. De Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) besluit over de schadevergoedingen aan bewoners uit Groningen die aardbevingschade hebben als gevolg van de gaswinning. Deze schadevergoedingen worden uitbetaald door EZK en daarna volledig verhaald op de NAM, conform de hierover gemaakte afspraken.

Diversen – technische mutaties, niet-belastingontvangsten

Voor de EZK-begrotingsstaat bevat deze post een desaldering van EFRO van 6,2 mln. Dit betreft een terugbetaling van niet-benutte rijkcofinanciering die betrekking had op de INTERREG programma's Duitsland-Nederland, Euregio Maas-Rijn en Vlaanderen-Nederland in de periode 2007-2013. Voor de LNV-begrotingsstaat bevat deze post o.a. een desaldering (ontvangsten waarmee uitgaven betaald worden) in het kader van de uitvoering van het fosfaatreductieplan (19,3).

Aardgasbaten

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De ontvangen aardgasbaten zijn achtergebleven bij de in de begroting geraamde te ontvangen bedragen. De belangrijkste oorzaak hiervoor is de opbouw van voorzieningen door NAM en EBN zoals in de Kamerbrief over de budgettaire gevolgen van de gaswinning in Groningen van 18 september 2018 reeds aangekondigd (Kamerstuk [33 529, nr. 524](#)). Het gaat daarbij om voorzieningen voor bijvoorbeeld de versterkingsopgave en de bijdrage voor het Nationaal Programma Groningen. NAM en EBN zijn verplicht om voorzieningen te nemen voor toekomstige uitgaven die qua omvang met voldoende zekerheid berekend kunnen worden.

Bijstelling ETS-raming

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Onder de Europese Richtlijn voor de handel in broeikasgasemissierechten wordt een deel van de emissierechten met een veilingstelsel beschikbaar gesteld. Door vraag en aanbod in de markt wordt de prijs van een emissierecht bepaald. Nederland ontvangt een deel van de veilingopbrengsten. Van januari 2018 tot augustus 2018 is de prijs van deze rechten van 7,77 naar 17,30 gestegen. De raming voor 2019 en verder is lager dan die voor 2018, omdat het aantal rechten dat in 2019 wordt geveild wordt verminderd. Voor Nederland gaat het daarbij om de opbrengst van 12,9 miljoen rechten. Het aantal te veilen rechten voor 2020 en verder moet nog worden vastgesteld.

ETS-ontvangsten

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. Dit jaar is de ETS-prijs gestegen en deze stijging is gepaard gegaan met zeer grote fluctuaties. In het laatste half jaar is de gemiddelde ETS-prijs veel sterker gestegen dan verwacht, waardoor de ETS-opbrengsten hoger zijn uitgevallen dan geraamd.

Herverkaveling

Deze post bevat de overheveling van de geraamde opbrengsten van de verkoop van CO₂-emissierechten, als onderdeel van het Europese Emissions Trading System (EU ETS) van IenW naar EZK, naar aanleiding van het Regeerakkoordbesluit om klimaat onder EZK te voegen.

Ontvangsten SDE+

Dit betreft de EZK-begrotingsstaat. De inkomsten uit de Opslag Duurzame Energie (ODE) zijn achtergebleven bij de in de begroting geraamde inkomsten. Bij de bepaling van de ODE-tarieven dienen vooraf inschattingen te worden gemaakt voor onder andere het elektriciteits- en gasverbruik.

Aangezien het gerealiseerde verbruik daarvan kan afwijken, zullen de daadwerkelijke opbrengsten in het algemeen iets afwijken van de geraamde opbrengsten.

Diversen – niet relevant voor het uitgavenplafond, niet-belastingontvangsten

Dit betreft voornamelijk de EZK-begrotingsstaat en omvat de terugontvangsten van dividendbelasting (1,5 mln. in 2018). Daarnaast bevat deze post ook een desaldering van de NAM-bijdrage voor het werkbudget van NCG (10 mln. in 2018).

Sociale Zaken en Werkgelegenheid	
XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	32.089,90
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	– 68,4
Sociale zekerheid	
Aio	37,8
Kinderopvangtoeslag	45,8
Kindgebonden budget	– 164,9
Leningen inburgering	44,8
Participatiewet	– 58
Toeslagenwet	– 44,9
Wajong	– 52,2
Diversen	– 59,6
	– 319,6
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Ejm sectorplannen	53
Diversen	– 25,8
Sociale zekerheid	
Dekking beleidsbrief	67,4
Eindejaarsmarge	78,9
Financieringssystematiek maatschappelijke begeleiding	– 40,5
Kasschuiven plafond sociale zekerheid	– 319,4
M137 kinderopvangtoeslag verhogen	22
Niet uitdelen van lpo aan uww	31,9
Nominale ontwikkeling	264,9
Participatiewet	115,6
Re-integratie wajong	– 23,7
Wet tegemoetkomingen loondomein	493
Diversen	32,3
	749,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Amendement scholingstrajecten	– 30
I92: bestrijden schulden en armoede	30
Diversen	– 35,1
Sociale zekerheid	
Amendement scholingstrajecten	30
Participatiewet	176,1
Diversen	29,4
Niet relevant voor het uitgavenplafond	

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN	
Rijksbijdrage vermogenstekort ouderenfonds	2.165,80
Wet tegemoetkomingen loondomein	- 493
Diversen	18,5
	1.891,70
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	2.321,80
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	34.411,70
Totaal Internationale samenwerking	0,5
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	34.412,20

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	1.885,50
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Waarborgfond kinderopvantoeslag	25,2
Diversen	- 3
Sociale zekerheid	
Kinderopvangtoeslag	- 70,7
Kindgebonden budget	- 54,9
Participatiewet	24,4
Wajong	25,6
Diversen	8,1
	- 45,3
Beleidsmatige mutaties	
Sociale zekerheid	
Diversen	2,6
	2,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	- 7,6
Sociale zekerheid	
Diversen	0
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	10,2
	2,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 40,2
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	1.845,30
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	1.845,30

Uitgaven Mee- en tegenvallers

Rijksbegroting

Diversen

Dit betreft voornamelijk onderuitputting op de budgetten van verschillende artikelen. Dit gaat o.a. om opdrachten budgetten op artikel 1 (arbeidsmarkt), subsidie budgetten op artikel 2 (Participatiewet, Bijstand en Toeslagenwet), opdrachtenbudgetten die vallen onder Inburgering en de budgetten op het apparaatsartikel.

Sociale Zekerheid

AIO

De uitkeringslasten voor de Aanvullende Inkomensondersteuning Ouderen (AIO) zijn hoger uitgevallen dan eerder geraamd. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het aantal AIO-gerechtigden hoger is uitgevallen dan geraamd. Daarnaast viel ook de gemiddelde uitkering hoger uit dan verwacht.

Kinderopvangtoeslag

De uitgaven aan kinderopvangtoeslag zijn hoger uitgevallen dan eerder geraamd. Dit wordt grotendeels verklaard door twee tegenovergestelde effecten. Het gebruik van kinderopvang is hoger dan voorzien, deels omdat de conjunctuur zich in 2018 gunstiger heeft ontwikkeld dan verwacht. Daarnaast hebben ouders waarschijnlijk sterker gereageerd op de intensivering van de kinderopvangtoeslag in 2017 (gedragseffecten). Hierdoor is het gebruik in 2018 meer toegenomen dan was voorzien. De nabetalings over eerdere toeslagjaren waren in 2018 juist lager dan begroot. Per saldo resulteert een opwaartse bijstelling van de uitgaven.

Kindgebonden budget

De uitgaven kindgebonden budget (WKB) komen 144 miljoen lager uit dan begroot. Tegenover deze meevaller staat een (daarmee samenhangende) tegenvaller van 55 miljoen op de ontvangsten. Een verklaring voor de uitgavenmeevaller is allereerst dat de inkomensontwikkeling van de WKB-gerechtigden gunstiger is uitgekomen dan verwacht. Dit verklaart ruim 80 miljoen van de neerwaartse bijstelling. Daarnaast zijn de nabetalings lager uitgekomen dan verwacht. Deels wordt dit verklaard uit een kleinere doorwerking van de invoering van de toeslag voor alleenstaande ouderen op nabetalings. Ook leiden verbeteringen in het vooraf inschatten van het verzamelinkomen bij de Belastingdienst tot minder hoge nabetalings aan WKB-gerechtigden. Deze redenen leiden niet alleen tot lagere nabetalings, maar ook tot lagere terugvorderings.

Leningen inburgering

Uit uitvoeringsgegevens van DUO blijkt dat de uitgaven aan leningen hoger zijn uitgevallen dan bij begroting voorzien. Oorzaak daarvan ligt zowel in het volume (aantal leningen) als in de prijs (hoogte opgenomen leenbedrag).

Participatiewet

De raming van de Participatiewet heeft betrekking op de bijstand, Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze werknemers (IOAW), Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Zelfstandigen (IOAZ) en Bijstand voor zelfstandigen (Bbz).

Deze post betreft voornamelijk de doorwerking van de conjunctuureffecten van het Regeerakkoord op de uitgaven in de bijstand. Daarnaast is de raming neerwaarts bijgesteld door de verwerking van de realisatiecijfers over 2017 in de ramingen voor de regelingen IOAW en IOAZ. In de begrotingsregels die door dit kabinet zijn vastgesteld is afgesproken dat de

conjuncturele component van de bijstand en WW buiten het uitgavenplafond is geplaatst. Hierdoor valt de verwerking van de realisatiecijfers 2017 in de bijstandsraming onder de technische mutaties.

Toeslagenwet

De uitgaven aan de Toeslagenwet (TW) zijn naar beneden bijgesteld. De neerwaartse bijstelling komt grotendeels door een lager aantal extra TW-aanvragen bij Wajong-uitkeringsgerechtigden dan oorspronkelijk verwacht.

Wajong

Op basis van realisatiegegevens van het UWV zijn de uitkeringslasten Wajong neerwaarts bijgesteld. Zo is de raming van het aantal personen met een Wajong-uitkering licht naar beneden bijgesteld. Daarnaast is ook de gemiddelde uitkering van werkende Wajongers licht gedaald.

Diversen

Hieronder vallen onder andere meevallers op het budget van het COA en de remigratievergoeding.

Beleidsmatige mutaties

Rijksbegroting

EJM Sectorplannen

Dit betreft het via de eindejaarsmarge van 2017 naar 2018 doorgeschoven budget voor de Sectorplannen, dit is inclusief de DWSRA-subsidie (Dienstverlening Werkzoekenden en projecten Samenwerking en Regie Arbeidsmarkt).

Diversen

Hieronder vallen onder andere de veranderopgave inburgering, verdere integratie op de arbeidsmarkt, de overige eindejaarsmarge onder plafond Rijksbegroting en de Rijkschoonmaakorganisatie (RSO).

Sociale Zekerheid

Dekking beleidsbrief

De dekking voor de beleidsmatige reeksen op de SZW-begroting loopt via de post onverdeeld (artikel 99).

Eindejaarsmarge

Dit betreft de toevoeging van de eindejaarsmarge 2017 die valt onder uitgavenplafond Sociale Zekerheid aan de begroting van SZW.

Financieringssystematiek maatschappelijke begeleiding

Gemeenten krijgen middelen voor maatschappelijke begeleiding via een decentralisatie-uitkering. Dat geschiedt op basis van realisatiecijfers en leidt daardoor tot een verschuiving van uitbetalingen in de tijd.

Kasschuiven plafond sociale zekerheid

Dit zijn verschillende kasschuiven onder het uitgavenplafond Sociale Zekerheid in 2018, en betreft onder andere de voorfinanciering bijstand 2017 (bestuursakkoord verhoogde instroom asiel 2015). Verder gaat het om een kasschuif die betrekking heeft op de uitvoering van het amendement Van Weyenberg t.a.v. scholingstrajecten, en een kasschuif voor de juridische verplichting vanuit de vorige kabinetsperiode voor de uitbetaling van de compensatieregeling Zwangerschaps- en bevallingsuitkering Zelfstandigen (ZEZ).

M137 kinderopvangtoeslag verhogen

Zoals in het Regeerakkoord opgenomen is de kinderopvangtoeslag verhoogd. Omdat toeslagen, waaronder de kinderopvangtoeslag, een maand vooruit worden betaald, zijn er ook hogere uitgaven in 2018. Hier is rekening mee gehouden.

Niet uitdelen van LPO aan UWV

In 2018 is incidenteel de loon-prijs ontwikkeling (LPO) niet uitgekeerd aan het UWV.

Nominale ontwikkeling

De toegekende loon- en prijsindexatie is verdeeld over de artikelen. Hiermee zijn de begrotingsgefinancierde uitkeringen op het prijspeil van 2018 gebracht.

Participatiewet

De systematiek is onder andere aangepast voor de verwerking van statushouders in de bijstandsraming zodat de verhoogde instroom van statushouders al in het uitvoeringsjaar in het macrobudget Participatiewet uitkeringen kon worden verwerkt.

Re-integratie Wajong

Vanuit het re-integratiebudget heeft het UWV trajecten en voorzieningen ingekocht voor de re-integratie van arbeidsgehandicapten en Wajongers. Op basis van een inschatting van UWV van het benodigde budget is besloten om een gedeelte van het budget te prioriteren voor andere doeleinden.

Wet tegemoetkomingen loondomein

Bij Startnota zijn de budgetten voor het Lage-Inkomensvoordeel (LIV), de tegemoetkoming verhoging minimumjeugdloon (Jeugd-LIV) en het Loonkostenvoordeel (LKV) onder het uitgavenplafond Sociale Zekerheid geplaatst (vandaar deze boeking). Hiervoor vielen deze budgetten onder het lastenkader. Hiermee heeft het kabinet het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte gevolgd.

Diversen

Hieronder vallen onder andere de uitwerking van de sociaaleconomische agenda op het gebied van kinderopvang Caribisch Nederland en verschillende uitvoeringskosten.

Technische mutaties

Rijksbegroting

Amendement scholingstrajecten

In december 2017 is er door Kamerlid Van Weyenberg een amendement scholingstrajecten ingediend om werklozen met een kwetsbare arbeidsmarktpositie beter te begeleiden naar werk. Dit betreft een overboeking van plafond Rijksbegroting naar plafond Sociale Zekerheid.

192 bestrijden schulden en armoede

Op basis van Regeerakkoord trekt het kabinet 80 mln. euro uit voor de bestrijding van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen.

Diversen

Dit zijn onder andere de dekking voor het schakelpunt landelijke werkgevers, de kabinetsreactie op het onderzoek van Regioplan naar bestaanszekerheid op Caribisch Nederland en overboekingen naar andere departementen.

Sociale Zekerheid

Amendement scholingstrajecten

In december 2017 is er door Kamerlid Van Weyenberg een amendement scholingstrajecten ingediend om werklozen met een kwetsbare arbeidsmarktpositie beter te begeleiden naar werk. Dit betreft een overboeking van plafond Rijksbegroting naar plafond Sociale Zekerheid.

Participatiewet

Het macrobudget Participatiewetuitkeringen is bijgesteld aan de hand van de werkloosheidscijfers van het CPB (neerwaarts) en de verwerking van realisatiegegevens over 2017 (opwaarts). In de begrotingsregels is afgesproken dat het SZ-plafond hiervoor wordt aangepast.

Diversen

Hieronder vallen onder andere de bijdrage aan het schakelpunt landelijke werkgevers, de uitbreiding van de examencapaciteit van DUO en diverse overboekingen met departementen.

Niet relevant voor het uitgavenplafond

Rijksbijdrage vermogenstekort ouderenfonds

Op basis van het Centraal Economisch Plan (CEP) van het CPB is de raming voor de rijksbijdrage aan het vermogenstekort van het Ouderdomsfonds opwaarts bijgesteld.

Wet tegemoetkomingen loondomein

Bij Startnota zijn de budgetten voor het Lage-Inkomensvoordeel (LIV), de tegemoetkoming verhoging minimumjeugdloon (Jeugd-LIV) en het Loonkostenvoordeel (LKV) onder het uitgavenplafond Sociale Zekerheid geplaatst (vandaar deze boeking). Hiervoor vielen deze budgetten onder het lastenkader. Hiermee heeft het kabinet het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte gevolgd.

Diversen

Dit betreft onder andere de rijksbijdrage aan de uitvoeringskosten van de ZEZ-compensatieregeling (Zwangerschaps- en bevallingsuitkering Zelfstandigen).

Ontvangsten Mee- en tegenvallers

Rijksbegroting

Waarborgfonds kinderopvang

In 2004 zijn tijdelijk middelen beschikbaar gesteld aan de Stichting Waarborgfonds Kinderopvang. Dit om kinderopvangorganisaties middels een garantstelling te kunnen ondersteunen bij de overgang naar het huidige stelsel van kinderopvangtoeslag. Deze middelen worden nu terugbetaald.

Diversen

Dit betreft onder andere een meevaller op de ontvangsten op het apparaatsartikel.

Sociale Zekerheid

Kinderopvangtoeslag

De ontvangsten uit terugvorderingen kinderopvangtoeslag zijn lager uitgekomen dan bij het opstellen van de begroting werd verwacht. Dit is met name het gevolg van minder terugontvangsten in 2018 over de toeslagjaren 2014 en 2017.

Kindgebonden budget

De ontvangsten zijn € 55 miljoen lager dan begroot. De verklaringen voor de lagere ontvangsten komen grotendeels overeen met de verklaringen voor de lagere nabetalings. Een deel wordt verklaard door lagere beschikkingen als gevolg van economische ontwikkelingen (kleinere grondslag). Daarnaast lijkt de doorwerking op terugvorderingen van de invoering van de alleenstaande ouderkop in 2015 lager uit te komen dan verwacht. Omdat de definitieve afrekening achteraf plaatsvindt, komen de ontvangsten over de berekeningsjaren 2015 en verder met enkele jaren vertraging lager uit. Tevens leiden verbeteringen in het vooraf inschatten van het verzamelen bij de Belastingdienst ook tot minder hoge terugvorderingen. Dit leidde tot minder ontvangsten in 2018.

Participatiewet

De gerealiseerde ontvangsten zijn € 24 miljoen hoger dan begroot. De hogere ontvangsten hebben betrekking op terugvorderingen van te hoge voorschotten inzake Rijksvergoedingen, zoals Bijstand zelfstandigen (bijna € 13 miljoen) en Toeslagenwet (TW, bijna € 3 miljoen). Verder gaat het vooral om terugvordering van te hoge voorschotten bij subsidies voor sectorplannen (ruim € 6 miljoen) en terugontvangsten van de intertemporele tegemoetkoming (ruim € 2 miljoen). Dit laatste betreft een afspraak uit het bestuursakkoord Verhoogde Asielinstroom over de intertemporele tegemoetkoming voor gemeenten voor de verhoogde asielinstroom in 2016.

Wajong

De ontvangsten op de Wajong betreffen een terugbetaling van het UWV van te veel ontvangen middelen in 2017. Het voorschot dat in 2017 aan het UWV is overgemaakt met betrekking tot de Wajong en re-integratie Wajong bleek achteraf circa € 25,6 miljoen hoger te zijn dan de uitgaven van het UWV in dat jaar. Dit bedrag is in 2018 door het UWV terugbetaald.

Diversen

Hieronder vallen verschillende mutaties waaronder de afrekening van het UWV en SVB over 2017.

Beleidsmatige mutaties

Sociale Zekerheid

Diversen

Hieronder valt onder andere de nominale ontwikkeling van de beleidsmatige mutaties op ontvangsten.

Technische mutaties

Rijksbegroting

Diversen

Dit betreft onder andere het aanpassen van de begrotingen van het Uitvoeringsbedrijf (UVB) en de Rijks schoonmaakorganisatie (RSO) en het afboeken van de BRZO (Besluit risico's zware ongevallen).

Niet relevant voor het uitgavenplafond

Diversen

Dit betreft onder andere over afrekeningen van het UWV en de werkgeversbijdrage kinderopvangtoeslag

Volksgezondheid, Welzijn en Sport

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	15.221,90
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Realisatie opdrachten	- 33,5

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN	
Realisatie subsidies	- 17,7
Diversen	- 33,3
Zorg	
Diversen	2,9
	- 81,6
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Taakstellende onderuitputting	41,3
Uitgaven subsidies transitie jeugd	35
Diversen	- 136,8
Zorg	
Kasschuif vipp ggz	- 23,2
Diversen	2,3
	- 81,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Buurtsportcoaches	- 47,4
H61 waardig ouder worden	42
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	66,9
Overheveling transformatiegelden jeugd naar gemeentes	- 36
Diversen	168,7
Zorg	
Diversen	- 9
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Zorgtoeslag	45,4
Diversen	65,7
	296,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	133,4
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	15.355,20
Totaal Internationale samenwerking	19,2
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	15.374,40

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

2018	
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	99,6
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	14,7
	14,7
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Meerontvangsten artikel 1	18,4
Diversen	16
	34,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	26,3
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Ontvangsten zorgtoeslag	662,7
Diversen	0,4
	689,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	738,5
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	838,1

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN	
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	838,1

Realisatie opdrachten

Deze post bestaat uit diverse mee- en tegenvallers op het instrument opdrachten. De grootste post betreft vrijval van 11,8 mln. bij opdrachten voor de stimulering van participatie en zelfredzaamheid van mensen met een beperking.

Realisatie subsidies

Deze post bestaat uit mee- en tegenvallers op het instrument subsidies. De grootste meevaller betreft 9,5 mln. bij subsidies voor opleidingen en de arbeidsmarkt.

Diversen - Mee- en tegenvallers – Rijksbegroting

Het betreft het saldo van mee- en tegenvallers op alle instrumenten behalve opdrachten en subsidies. Per saldo doen de grootste meevallers zich voor op de instrumenten apparaat (11,8 mln.) en bijdrage aan agentschappen (8,8 mln.).

Diversen – Mee- en tegenvallers – Zorg

Dit betreft het saldo van diversen kleine mee- en tegenvallers op de begrotingsgefinancierde zorguitgaven. De grootste overschrijding betreft de uitgaven aan zorg op Caribisch Nederland (6,7 mln.).

Taakstellende onderuitputting

Dit betreft het invullen van de taakstellende onderuitputting. Deze wordt ingevuld met onderuitputting op diverse begrotingsartikelen bij de 2e suppletore begrotingswet (onderdeel van de post 'diversen').

Uitgaven subsidies transitie jeugd

In 2018 was er ruim 19 mln. beschikbaar voor de subsidieregeling 'Bijzondere transitiekosten Jeugdwet'. In eerdere jaren is minder subsidie verstrekt dan eerder verwacht, in 2018 werd verwacht dat deze subsidie in 2018 alsnog (deels) werd aangevraagd. Het beschikbare budget was niet toereikend voor deze extra aanvragen en werd daarom verhoogd met 35 mln.

Diversen – beleidsmatige mutaties - rijksbegroting

Deze post is het saldo van een groot aantal kleinere mutaties. Het gaat onder meer om een onderschrijding van in totaal 32,6 mln. op Regeerakkoordmiddelen, hoofdzakelijk voor de enveloppe waardig ouder worden. Dit geld wordt d.m.v. een kasschuif doorgeschoven zodat het beschikbaar blijft voor de uitvoering van de betreffende maatregelen uit het Regeerakkoord. Daarnaast waren er ook nog voor 42,5 mln. kasschuiven van niet Regeerakkoordmiddelen en was er vrijval van niet bestede loon- en prijsbijstelling van in totaal 11,6 mln. De rest betreft het saldo van kleinere diverse mutaties in de gehele begroting.

Kasschuif VIPP ggz

Het informatie-uitwisselingsprogramma in de ggz (VIPP ggz) is erop gericht dat instellingen de digitale basis op orde brengen. De kasschuif naar 2019 (6,2 mln.) en 2020 (17 mln.) is om twee redenen nodig. Ten eerste omdat er in de eerste planning onvoldoende rekening gehouden was met de aanloopfase (opzet en uitwerking subsidieregeling) om de middelen daadwerkelijk ter beschikking te kunnen stellen. Ten tweede omdat de instellingen hebben aangegeven dat zij 2 jaar nodig hebben om de gevraagde resultaten te kunnen realiseren.

Diversen – beleidsmatige mutaties - zorg

Dit betreft voornamelijk een bijdrage van 7,2 mln. aan het Pensioenfonds Caribisch Nederland vanwege een te lage dekkingsgraad (aandeel VWS). Daarnaast zijn er contractafspraken gemaakt met het ziekenhuis op Bonaire om het budget op te hogen met jaarlijks 2,5 mln. De kosten voor 2017 en 2018 vallen nu allebei in 2018 en betreffen dus 5 mln.

Buurtsportcoaches

De brede impuls combinatiefunctie (buurtsportcoach) is een onderdeel van het programma 'Sport en bewegen in de buurt'. Dit programma wordt uitgevoerd door gemeenten en het Rijk draagt hieraan voor 40 % per fte bij. De middelen voor 2018 zijn toegevoegd aan de decentralisatie-uitkering buurtsportcoaches.

H61 waardig ouder worden

In het Regeerakkoord is 50 mln. in 2018 beschikbaar gesteld voor «waardig ouder worden» op de Aanvullende Post bij Financiën (maatregel H61). Het resterende budget van 42 mln. in 2018 is afgelopen februari door middel van een incidentele supplettoire wet toegevoegd aan de begroting van VWS. Het budget voor palliatieve zorg (8 mln.) is eerder (15 december 2017) bij de tweede Nota van Wijziging aan de VWS-begroting toegevoegd.

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

De loon- en prijsbijstelling tranche 2018 werd toegevoegd aan de departementale begrotingen.

Overheveling transformatiegelden jeugd naar gemeentes

In het Regeerakkoord is een Transformatiefonds Jeugd aangekondigd voor drie jaar (2018 – 2020) om de vernieuwing van het jeugdhulpstelsel een extra impuls te geven. Jaarlijks is 36 mln. beschikbaar voor het transformatiefonds (18 mln. wordt gefinancierd door het Rijk en 18 mln. door gemeentes). De middelen zijn overgeheveld naar het Gemeentefonds.

Diversen – Technische mutaties – Rijksbegroting

Deze post bestaat uit een groot aantal mutaties. De grootste categorie betreft de overheveling van Regeerakkoordmiddelen naar de VWS-begroting (107,4 mln.), waaronder 23,2 mln. voor Regeerakkoordmaatregel H59 preventiemaatregelen en 15 mln. voor H62 onafhankelijke cliëntondersteuning.

Diversen – technische mutaties – zorg

Dit betreft onder andere de toevoeging van de loon- en prijsbijstelling tranche 2018 voor de begrotingsgefinancierde zorguitgaven op de VWS-begroting (14,2 mln.) en een bijdrage van 7,2 mln. aan het Pensioenfonds Caribisch Nederland.

Zorgtoeslag

Dit is de optelsom van bijstellingen van de zorgtoeslagraming gedurende 2018 (-677,6 mln.) en de realisatie van de uitgaven aan zorgtoeslag in 2018 (723,0 mln.; samen per saldo 45,4 mln.). In de VWS-begroting worden de netto uitgaven aan zorgtoeslag weergegeven (dat wil zeggen de uitgaven aan zorgtoeslag verminderd met de terugvorderingen van zorgtoeslag). Bij Slotwet worden de uitgaven en ontvangsten zorgtoeslag bruto gepresenteerd. De realisatiecijfers leiden tot een verhoging van de uitgaven aan zorgtoeslag bij Slotwet van 723,0 mln. en een verhoging van de ontvangsten van zorgtoeslag (terugvorderingen van te veel ontvangen zorgtoeslag) van 662,7 mln.

Diversen – technische mutaties – niet tot een ijklijn behorend

Dit betreft een optelling van diverse bijstellingen van ramingen (BIKK Wlz, Rijksbijdrage 18- en tegemoetkoming specifieke zorgkosten). Daarnaast betreft het de doorwerking van Regeerakkoordmaatregelen op de zorgtoeslag (H76 en M143).

Diversen – Niet-belastingontvangsten – Mee- en tegenvallers – Rijksbegroting

Het betreft de realisatie van de ontvangsten verspreid over de gehele begroting. Het gaat om de ontvangsten van onder meer het RIVM, ZonMw en CIZ.

Meerontvangsten artikel 1

De hogere ontvangsten worden veroorzaakt door ontvangsten in verband met de afrekening van in 2017 betaalde voorschotten aan het RIVM voor het Nationaal Programma Grieppreventie, het Rijksvaccinatieprogramma en de invoering van de HPV-vaccinatie en de Nationale Hieprisk Screening (6,7 mln.) en door ontvangsten vanuit de Subsidieregeling Publieke Gezondheid (8,7 mln.). Verder is er een ontvangst i.v.m. de liquidatie van de Stichting Garantiefonds voor Hemofiliepatiënten (2,9 mln.).

Diversen – Niet-belastingontvangsten – beleidsmatige mutaties - Rijksbegroting

Dit betreft voornamelijk een terugontvangst van het CIZ (8 mln.), hoofdzakelijk als gevolg van lagere gerealiseerde operationele kosten in 2016 en 2017.

Diversen – Niet-belastingontvangsten – technische mutaties – Rijksbegroting

Dit betreft hoofdzakelijk een verhoging van de ontvangsten (en uitgaven) in verband met de tijdelijke Projectdirectie Antoni van Leeuwenhoekterrein (PD ALT).

Ontvangsten zorgtoeslag

In de VWS-begroting worden de netto uitgaven aan zorgtoeslag weergegeven (de uitgaven aan zorgtoeslag verminderd met de terugvorderingen van zorgtoeslag). Bij Slotwet wordt de zorgtoeslag bruto geboekt. Dit leidt onder meer tot een verhoging van de ontvangsten van zorgtoeslag (terugvorderingen van te veel ontvangen zorgtoeslag) van 662,7 mln.

Diversen – Niet-belastingontvangsten – technische mutaties – niet tot een ijklijn behorend

Deze post bevat een terugontvangst m.b.t. de regeling Tegemoetkoming Buitengewone Uitgaven.

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	
XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	3.071,10
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	3.071,10
XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2.018,00
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	15,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	15,7
Totaal Internationale samenwerking	68,9
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	84,6

De begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bestaat uit HGIS-uitgaven en -ontvangsten, en niet-HGIS-ontvangsten. De HGIS-uitgaven en -ontvangsten worden in de VT HGIS verderop in deze bijlage toegelicht. Er hebben zich geen mutaties voorgedaan op de niet-HGIS-ontvangsten op de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Wonen en Rijksdienst	
XVIII WONEN en RIJKSDIENST: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	4.525,70
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	10
	10
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Herverkaveling	- 4.535,70
	- 4.535,70
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 4.525,70
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

XVIII WONEN en RIJKSDIENST: UITGAVEN

XVIII WONEN en RIJKSDIENST: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	609
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Herverkaveling	– 609
	– 609
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	– 609
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Herverkaveling – technische mutaties, uitgaven en niet-belastingontvangsten

Met ingang van 1 januari 2018 is de begroting van Wonen en Rijksdienst (XVIII) komen te vervallen. De beleidsartikelen zijn na verwerking van de maatregelen uit het regeerakkoord toegevoegd aan de begroting van BZK (VII).

Sociale Zekerheid

SOCIALE ZEKERHEID: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018	79.485,70
Mee- en tegenvallers	
Sociale zekerheid	
Aio	37,8
Aow	– 142,9
Iva	25
Kinderopvangtoeslag	45,8
Kindgebonden budget	– 164,9
Leningen inburgering	44,8
Loon- en prijsontwikkeling	57,3
Participatiewet	– 58
Toeslagenwet	– 44,9
Wajong	– 52,2
Wazo	– 31,5
Wga	– 150,2
Ww	– 152,4
Zw	49,4
Diversen	– 61,8
	– 598,7
Beleidsmatige mutaties	
Sociale zekerheid	
Dekking beleidsbrief	67,4
Eindejaarsmarge	78,9
Financieringssystematiek maatschappelijke begeleiding	– 40,5
In=uit taakstelling	– 83,5
Invullen in=uit taakstelling	83,5
I92 bestrijden van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen	30
Kasschuiven plafond sociale zekerheid	– 324,4

SOCIALE ZEKERHEID: UITGAVEN	
Participatiewet	115,6
Wet tegemoetkomingen loondomein	493
Diversen	46,3
	466,3
Technische mutaties	
Sociale zekerheid	
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	60,3
Loonbijstelling tranche 2018	- 70,6
Nominale ontwikkeling	- 85,1
Participatiewet	176,1
Ww	53,6
Diversen	20,6
	154,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	22,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	79.508,30
SOCIALE ZEKERHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018	1.021,90
Mee- en tegenvallers	
Sociale zekerheid	
Correctie sociale lasten ufo	- 46
Kinderopvangtoeslag	- 70,7
Kindgebonden budget	- 54,9
Wajong	25,6
Diversen	29,4
	- 116,6
Technische mutaties	
Sociale zekerheid	
Diversen	- 19,3
	- 19,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 135,8
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	886,1

Uitgaven Mee- en tegenvallers

AIO

De uitkeringslasten voor de Aanvullende Inkomensondersteuning Ouderen (AIO) zijn hoger uitgevallen dan eerder geraamd. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het aantal AIO-gerechtigden hoger is uitgevallen dan geraamd. Daarnaast viel ook de gemiddelde uitkering hoger uit dan verwacht.

AOW

De uitgaven aan de Algemene Ouderdomswet (AOW) zijn lager uitgevallen dan eerder geraamd. Dit komt doordat ten opzichte van eerdere ramingen het aantal AOW-gerechtigden lager is uitgevallen. Daarnaast valt de gemiddelde hoogte van de AOW-uitkeringen iets lager uit dan eerder geraamd,

doordat de indexatie van de AOW-uitkering, de uitgaven aan AOW-partner-toeslag, en het aandeel alleenstaanden (die recht hebben op een hogere AOW-uitkering) lager zijn uitgevallen.

IVA

De Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten (IVA)-uitgaven worden opwaarts bijgesteld. Dit komt met name door een hoger aantal uitkeringen. Uit realisatiecijfers van het UWV blijkt dat het aantal mensen dat uitstroomt uit de IVA lager is dan verwacht. Daarnaast stromen er meer mensen door vanuit de WGA (Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsongeschikten).

Kinderopvangtoeslag

De uitgaven aan kinderopvangtoeslag zijn hoger uitgevallen dan eerder geraamd. Dit wordt grotendeels verklaard door twee tegenovergestelde effecten. Het gebruik van kinderopvang is hoger dan voorzien, deels omdat de conjunctuur zich in 2018 gunstiger heeft ontwikkeld dan verwacht. Daarnaast hebben ouders waarschijnlijk sterker gereageerd op de intensivering van de kinderopvangtoeslag in 2017 (gedragseffecten). Hierdoor is het gebruik in 2018 meer toegenomen dan was voorzien. De nabetalingen over eerdere toeslagjaren waren in 2018 juist lager dan begroot. Per saldo resulteert een opwaartse bijstelling van de uitgaven.

Kindgebonden budget

De uitgaven kindgebonden budget (WKB) komen 144 miljoen lager uit dan begroot. Tegenover deze meevaller staat een (daarmee samenhangende) tegenvaller van 55 miljoen op de ontvangsten. Een verklaring voor de uitgavenmeevaller is allereerst dat de inkomensontwikkeling van de WKB-gerechtigden gunstiger is uitgekomen dan verwacht. Dit verklaart ruim 80 miljoen van de neerwaartse bijstelling. Daarnaast zijn de nabetalingen lager uitgekomen dan verwacht. Deels wordt dit verklaard uit een kleinere doorwerking van de invoering van de toeslag voor alleenstaande ouderen op nabetalingen. Ook leiden verbeteringen in het vooraf inschatten van het verzamelinkomen bij de Belastingdienst tot minder hoge nabetalingen aan WKB-gerechtigden. Deze redenen leiden niet alleen tot lagere nabetalingen, maar ook tot lagere terugvorderingen.

Leningen inburgering

Uit uitvoeringsgegevens van DUO blijkt dat de uitgaven aan leningen hoger zijn uitgevallen dan bij begroting voorzien. Oorzaak daarvan ligt zowel in het volume (aantal leningen) als in de prijs (hoogte opgenomen leenbedrag).

Loon- en prijsontwikkeling

De loon- en prijsbijstelling tranche 2018 is overgemaakt naar de departementale begrotingen.

Participatiewet

De raming van de Participatiewet heeft betrekking op de bijstand, Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze werknemers (IOAW), Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Zelfstandigen (IOAZ) en Bijstand voor zelfstandigen (Bbz).

Deze post betreft voornamelijk de doorwerking van de conjunctuureffecten van het Regeerakkoord op de uitgaven in de bijstand. Daarnaast is de raming neerwaarts bijgesteld door de verwerking van de realisatiecijfers over 2017 in de ramingen voor de regelingen IOAW en IOAZ. In de begrotingsregels die door dit kabinet zijn vastgesteld is afgesproken dat de conjuncturele component van de bijstand en WW buiten het uitgavenplafond is geplaatst. Hierdoor valt de verwerking van de realisatiecijfers 2017 in de bijstandsraming onder de technische mutaties.

Toeslagenwet

De uitgaven aan de Toeslagenwet (TW) zijn naar beneden bijgesteld. De neerwaartse bijstelling komt grotendeels door een lager aantal extra TW-aanvragen bij Wajong-uitkeringsgerechtigden dan oorspronkelijk verwacht.

Wajong

Op basis van realisatiegegevens van het UWV zijn de uitkeringslasten Wajong neerwaarts bijgesteld. Zo is de raming van het aantal personen met een Wajong-uitkering licht naar beneden bijgesteld. Daarnaast is ook de gemiddelde uitkering van werkende Wajongers licht gedaald.

WAZO (Wet Arbeid en Zorg)

De raming van de uitkeringslasten voor de Wet Arbeid en Zorg (WAZO) is neerwaarts bijgesteld. Het is een saldo van enerzijds een hoger gemiddelde uitkering dan verwacht. Anderzijds zijn er in 2018 minder kinderen geboren dan in de raming was verondersteld.

WGA (Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsongeschikten)

De uitgaven aan de WGA zijn lager uitgevallen door lagere instroom en hogere doorstroom naar de IVA (Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten). Ook de prijs kwam lager uit dan verwacht.

WW (Werkloosheidswet)

Dit betreft de doorwerking van het Regeerakkoord op de Werkloosheidswet (WW)-uitgaven. Als gevolg van de maatregelen in het Regeerakkoord zijn er minder werklozen verwacht en daarmee minder mensen met een WW-uitkering. In de begrotingsregels die door dit kabinet zijn vastgesteld is afgesproken dat de conjuncturele component van de bijstand en WW buiten het uitgavenplafond zijn geplaatst, waardoor deze mutaties voortaan als technische mutaties worden beschouwd. Bij Startnota waren er echter nog geen uitgavenplafonds. Om die reden is deze reeks zichtbaar bij de mee- en tegenvallers. Feitelijk betreft dit dus een technische mutatie waar het uitgavenplafond Sociale Zekerheid voor gecorrigeerd wordt.

ZW (Ziektewet)

De ZW-uitkeringslasten komen hoger uit dan ten tijde van de begroting werd verwacht. Dit komt vooral omdat het aantal uitkeringen groter is. Dit doet zich vooral voor bij uitzendkrachten en einddienstverbanders (werknemers die ziek uit dienst gaan). Daarnaast is de gemiddelde jaaruitkering hoger uitgevallen dan vooraf rekening mee werd gehouden. Per saldo is sprake van een tegenvaller.

Diversen

Hieronder vallen verschillende mee- en tegenvallers waaronder tegenvallers op onder andere de Algemene Nabestaandenwet (ANW). Ook zijn er kleine meevallers waaronder op de Lage-Inkomensvoordeel (LIV).

Beleidsmatige mutaties

Dekking beleidsbrief

De dekking voor de beleidsmatige reeksen op de SZW-begroting loopt via de post onverdeeld (artikel 99).

Eindejaarsmarge

Dit betreft de toevoeging van de eindejaarsmarge 2017 die valt onder uitgavenplafond Sociale Zekerheid aan de begroting van SZW.

Financieringssystematiek maatschappelijke begeleiding

Gemeenten krijgen middelen voor maatschappelijke begeleiding via een decentralisatie-uitkering. Dat geschiedt op basis van realisatiecijfers en leidt daardoor tot een verschuiving van uitbetalingen in de tijd.

In=uit taakstelling

Departementen kunnen onbestede middelen in 2017 met behulp van de eindejaarsmarge doorschuiven naar 2018. Als tegenhanger van de uitgekeerde eindejaarsmarges is de in=uit taakstelling op de Aanvullende Post ingeboekt, met de veronderstelling dat departementen ieder jaar een soortgelijk bedrag doorschuiven met behulp van de eindejaarsmarge.

192 bestrijden van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen

Op basis van het Regeerakkoord trekt het kabinet 80 mln. euro uit voor de bestrijding van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen. Het grootste deel hiervan zal conform bestuurlijke afspraken via het gemeentefonds aan gemeenten worden overgemaakt middels een decentralisatie-uitkering.

Kasschuiven plafond sociale zekerheid

Dit zijn verschillende kasschuiven onder het uitgavenplafond Sociale Zekerheid in 2018, en betreft onder andere de voorfinanciering bijstand 2017 (bestuursakkoord verhoogde instroom asiel 2015). Verder gaat het om een kasschuif die betrekking heeft op de uitvoering van het amendement Van Weyenberg t.a.v. scholingstrajecten, en een kasschuif voor de juridische verplichting vanuit de vorige kabinetsperiode voor de uitbetaling van de compensatieregeling Zwangerschaps- en bevallingsuitkering Zelfstandigen (ZEZ).

Participatiewet

De systematiek is onder andere aangepast voor de verwerking van statushouders in de bijstandsraming zodat de verhoogde instroom van statushouders al in het uitvoeringsjaar in het macrobudget Participatiewet uitkeringen kon worden verwerkt.

Wet tegemoetkomingen loondomein

Bij Startnota zijn de budgetten voor het Lage-Inkomensvoordeel (LIV), de tegemoetkoming verhoging minimumjeugdloon (Jeugd-LIV) en het Loonkostenvoordeel (LKV) onder het uitgavenplafond Sociale Zekerheid geplaatst (vandaar deze boeking). Hiervoor vielen deze budgetten onder het lastenkader. Hiermee heeft het kabinet het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte gevolgd.

Diversen

Hieronder vallen onder andere de uitvoeringstoets, GDI-maatregelen en de informatiebeveiliging SVB.

Technische mutaties

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

De loonbijstelling tranche 2018 is overgemaakt naar het gemeentefonds.

Loonbijstelling tranche 2018

De loonbijstelling tranche 2018 is overgemaakt naar de departementale begrotingen.

Nominale ontwikkeling

Deze mutatie betreft een aanpassing in de geraamde nominale ontwikkeling onder het uitgavenplafond Sociale Zekerheid als gevolg van CEP 2018-ramingen van loon- en prijsontwikkeling en als gevolg van mutaties in uitgavenramingen binnen de sociale zekerheid.

Participatiewet

Het macrobudget Participatiewetuitkeringen is bijgesteld aan de hand van de werkloosheidscijfers van het CPB (neerwaarts) en de verwerking van realisatiegegevens over 2017 (opwaarts). In de begrotingsregels is afgesproken dat het SZ-plafond hiervoor wordt aangepast.

WW

De WW-uitkeringslasten komen hoger uit dan eerder geraamd, met name omdat de gemiddelde jaaruitkering hoger is uitgevallen. Het aantal WW-uitkeringen in goedkopere sectoren is teruggelopen, waardoor hun bijdrage aan het totaal kleiner is geworden en de gemiddelde uitkering hoger is uitgevallen. In de begrotingsregels is afgesproken dat uitgavenplafond Sociale Zekerheid hiervoor wordt aangepast.

Diversen

Hieronder vallen onder andere overboekingen van Regeerakkoordmiddelen tussen plafond Sociale Zekerheid en plafond Rijksbegroting.

Ontvangsten Mee- en tegenvallers

Correctie sociale lasten UFO

Dit betreft een technische correctie van de ontvangsten op het Uitvoeringsfonds voor de Overheid (UFO-ontvangsten). Met deze correctie wordt de methodiek van het CPB overgenomen waarbij de UFO-ontvangsten (de door het UWV op overheidswerkgevers verhaalde bedragen) voortaan exclusief werkgeverslasten worden geboekt. Hierdoor sluiten de UFO-ontvangsten beter aan bij de uitkeringslasten, waarin de werkgeverslasten ook niet zijn meegeteld.

Kinderopvangtoeslag

De ontvangsten uit terugvorderingen kinderopvangtoeslag zijn lager uitgekomen dan bij het opstellen van de begroting werd verwacht. Dit is met name het gevolg van minder terugontvangsten in 2018 over de toeslagjaren 2014 en 2017.

Kindgebonden budget

De ontvangsten zijn € 55 miljoen lager dan begroot. De verklaringen voor de lagere ontvangsten komen grotendeels overeen met de verklaringen voor de lagere nabetalingen. Een deel wordt verklaard door lagere beschikkingen als gevolg van economische ontwikkelingen (kleinere grondslag). Daarnaast lijkt de doorwerking op terugvorderingen van de invoering van de alleenstaande ouderkop in 2015 lager uit te komen dan verwacht. Omdat de definitieve afrekening achteraf plaatsvindt, komen de ontvangsten over de berekeningsjaren 2015 en verder met enkele jaren vertraging lager uit. Tevens leiden verbeteringen in het vooraf inschatten van het verzamelincome bij de Belastingdienst ook tot minder hoge terugvorderingen. Dit leidde tot minder ontvangsten in 2018.

Wajong

De ontvangsten op de Wajong betreffen een terugbetaling van het UWV van te veel ontvangen middelen in 2017. Het voorschot dat in 2017 aan het UWV is overgemaakt met betrekking tot de Wajong en re-integratie Wajong bleek achteraf circa € 25,6 miljoen hoger te zijn dan de uitgaven van het UWV in dat jaar. Dit bedrag is in 2018 door het UWV terugbetaald.

Diversen

Hieronder vallen verschillende mutaties waaronder de afrekening van het UWV en SVB over 2017.

Technische mutaties

Diversen

Hieronder vallen onder andere wijzigingen in de UFO-ontvangsten. Hiervoor wordt het uitgavenplafond gecorrigeerd.

Zorg

ZORG: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018	77.744,10
Mee- en tegenvallers	
Zorg	
Beschikbaarheidsbijdrage opleidingen zvw	- 150
Geestelijke gezondheidszorg	- 302,3
Genees- en hulpmiddelen	- 504,8
Geriatrische revalidatiezorg en eerstelijns verblijf	- 76
Grensoverschrijdende zorg	- 37,5
Huisartsenzorg	- 282,6
Loon- en prijsontwikkeling	34
Multidisciplinaire zorgverlening	85,2
Nominaal en onverdeeld zvw	- 84,8
Overige eerstelijnszorg	- 149,2
Persoonsgebonden budgetten	- 336,7
Ramingsbijstelling geneesmiddelen	- 100
Ramingsbijstelling wlz	- 100
Wijkverpleging	- 317,6
Zorg in natura	159,5
Diversen	25,2
	- 2.137,60
Beleidsmatige mutaties	
Zorg	
Hla: huisartsenzorg	50
Hla: wijkverpleging	50
H55 gedragseffect stabilisatie eigen risico	39
Middelen voor interbestuurlijk programma	100
Verlaging veronderstelde onderuitputting zorg in natura	54
Diversen	3,7
	296,7
Technische mutaties	
Zorg	
Overheveling middelen interbestuurlijk programma	- 100
Diversen	- 120,6
	- 220,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 2.061,60
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	75.682,50

ZORG: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018	5.187,50
Mee- en tegenvallers	
Zorg	
Eigen bijdrage	- 25,3
Diversen	- 24,5
	- 49,8
Beleidsmatige mutaties	
Zorg	
H55 stabilisatie eigen risico 2018-2021	- 101
Diversen	- 16,2
	- 117,2

Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	– 167
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	5.020,50

Beschikbaarheidsbijdrage opleidingen Zvw

Het Capaciteitsorgaan constateert dat er steeds meer artsen in opleiding tot specialist (aios) in deeltijd werken. Als gevolg daarvan vallen de kosten van het opleiden van deze aios lager uit. Tevens leiden ziekenhuizen minder gespecialiseerde verpleegkundigen en medisch ondersteunend personeel op dan waarmee in de raming van het Capaciteitsorgaan rekening is gehouden.

Geestelijke gezondheidszorg

In het bestuurlijk akkoord geestelijke gezondheidszorg 2019-2022 is afgesproken dat de onderschrijving in 2017 van 300 mln. structureel wordt verwerkt in de begroting. De actualisering is voor 2018 voorts gecorrigeerd met 57 mln., omdat voor dit jaar (incidenteel) middelen naar de begroting zijn overgeheveld voor het informatiegegevensuitwisselingprogramma in de ggz (50 mln.) en voor kwaliteitsmiddelen (7 mln.). Bovenop deze 243 mln. liet de geneeskundige ggz een voorlopige onderschrijving zien in 2018 van 59 mln.

Genees- en hulpmiddelen

De uitgaven aan genees- en hulpmiddelen zijn in 2017 ca. 350 mln. lager uitgevallen dan geraamd. Deze lagere uitgaven zijn structureel verwerkt in de begroting en worden onder andere verklaard door de lagere koers van het Britse pond (via de Wet geneesmiddelenprijzen), de scherpe inkoop door verzekeraars en de effecten van financiële arrangementen. Verder is er in 2018 sprake van een onderschrijving van ca. 150 mln. door met name scherpere inkoop door zorgverzekeraars en hoger dan ingeschatte opbrengsten van de prijsarrangementen.

Geriatrische revalidatiezorg en eerstelijnsverblijf

De uitgaven aan geriatrische revalidatiezorg en eerstelijnsverblijf zijn lager uitgevallen dan geraamd. Dit komt met name door een onderschrijving van 44 mln. bij eerstelijnsverblijf. In 2017 is het eerstelijnsverblijf overgeheveld van de Wlz naar de Zvw.

Grensoverschrijdende zorg

De onderschrijving in de grensoverschrijdende zorg hangt onder andere samen met het feit dat een aantal vorderingen vanuit het buitenland niet meer verwerkt kunnen worden in 2018. In mei 2018 heeft een systeemwijziging plaatsgevonden, waardoor de doorlooptijden van vorderingen zijn verlengd.

Huisartsenzorg

In het bestuurlijk akkoord huisartsenzorg en multidisciplinaire zorgverlening 2019-2022 is afgesproken dat de onderschrijding in 2017 van 200 mln. bij huisartsenzorg en de overschrijding van 100 mln. bij multidisciplinaire zorgverlening structureel worden verwerkt in de begroting. Daarnaast heeft zich een additionele onderschrijding voorgedaan van 83 mln.

Loon- en prijsontwikkeling

Ten opzichte van de MEV-raming bij Miljoenennota 2018 is de raming van loon- en prijsontwikkeling in de zorg op basis van de CPB-raming bij Startnota naar boven bijgesteld.

Multidisciplinaire zorgverlening

In het bestuurlijk akkoord huisartsenzorg en multidisciplinaire zorgverlening 2019-2022 is afgesproken dat de onderschrijding in 2017 van 200 mln. bij huisartsenzorg en de overschrijding van 100 mln. bij multidisciplinaire zorgverlening structureel worden verwerkt in de begroting. Daarnaast is er een onderschrijding van circa 15 mln. in 2018.

Nominaal en onverdeeld Zvw

Een deel van de gereserveerde middelen op deze post blijkt niet nodig te zijn en valt daarom vrij. Het gaat voornamelijk om gereserveerde middelen voor voorwaardelijke toelating.

Overige eerstelijnszorg

Op basis van de realisatiecijfers over 2017 worden de uitgaven voor eerstelijnszorg neerwaarts bijgesteld met 34 mln. Daarnaast is er in 2018 o.m. een onderschrijding bij de fysiotherapie (53 mln.), tandheelkundige zorg (20 mln.) en zintuiglijk gehandicapten (19 mln.). De onderschrijding 2018 bij de fysiotherapie wordt deels verklaard doordat de overheveling van de behandeling bij claudicatio intermittens vanuit de MSZ naar fysiotherapie nog niet geheel heeft plaatsgevonden.

Persoonsgebonden budgetten

De 337 mln. onderschrijding bij persoonsgebonden budgetten heeft twee verklaringen. Ten eerste was er sprake van een verschuiving tussen de verschillende leveringsvormen in de Wlz. Het gaat met name om een verschuiving binnen het Wlz-kader van persoonsgebonden budget naar zorg in natura (248 mln.). De gerealiseerde uitgaven per leveringsvorm weerspiegelen de voorkeuren van de cliënt voor de betreffende leveringsvorm. Daarnaast is er een onderschrijding van 89 mln. omdat een deel van de herverdelingsmiddelen in het Wlz-kader niet nodig waren en vanwege vrijval als gevolg van overdekking van het Wlz-kader.

Ramingsbijstelling geneesmiddelen

De uitgaven aan geneesmiddelen vallen in 2018 lager uit dan geraamd. Dit is onder andere het gevolg van prijsdruk op geneesmiddelen.

Ramingsbijstelling Wlz

Uit uitvoeringsgegevens blijkt dat er ruimte is tussen het beschikbare Wlz-kader voor zorg in natura en persoonsgebonden budgetten en de raming in de begroting. Dit is structureel verwerkt in de begroting en betekent een verlaging van de uitgavenraming in 2018 met 100 mln.

Wijkverpleging

De onderschrijding is op te delen in het structureel doortrekken van de onderschrijding 2017 (100 mln.) en een verwachte onderschrijding van circa 218 mln. in 2018. De onderschrijding in 2018 hangt samen met verschillende factoren. Verzekeraars controleren vanaf 2018 strenger op in de Zvw gedeclareerde zorg voor cliënten met een Wlz-indicatie. Op grond van een onderzoek door het CBS is geconstateerd dat 80 mln. aan zorglasten die voorheen ten onrechte in de Zvw werden gedeclareerd nu ten laste van de Wlz worden gebracht. Daarnaast lijkt uit voorlopige gegevens van Vektis te kunnen worden geconcludeerd dat het gemiddeld aantal geleverde uren wijkverpleegkundige zorg in 2018 is gedaald ten opzichte van voorgaande jaren. Dit lagere aantal uren geleverde zorg kan het gevolg zijn van het sterker inzetten op doelmatige zorg via benchmark-vergelijking tussen verschillende aanbieders, waarbij ook de schaarste aan wijkverpleegkundigen een rol zal spelen.

Zorg in natura

Er was sprake van een verschuiving tussen de verschillende leveringsvormen in de Wlz. Het gaat met name om een verschuiving binnen het Wlz-kader van persoonsgebonden budget naar zorg in natura (248 mln.). De gerealiseerde uitgaven per leveringsvorm weerspiegelen de voorkeuren van de cliënt voor de betreffende leveringsvorm. Daarnaast is er een onderschrijding van 88 mln. omdat een deel van de herverdelingsmiddelen in het Wlz-kader niet nodig waren en vanwege vrijval als gevolg van overdekking van het Wlz-kader.

Diversen mee- en tegenvallers

Deze post betreft voornamelijk het saldo van een overschrijding bij de medisch-specialistische zorg in 2018, een onderschrijding bij de Beschikbaarheidsbijdragen MSZ in 2018 en de doorwerking van de onderschrijding in 2017 bij de overige curatieve zorg.

HLA: huisartsenzorg

Om de ambities in het hoofdlijnenakkoord huisartsen te realiseren, is afgesproken dat 50 mln. per jaar beschikbaar blijft voor de sector. Deze middelen zijn onder andere beschikbaar om de juiste zorg op de juiste plek te realiseren, het versterken van de organisatiegraad van de eerste lijn en de inzet van praktijkondersteuners of e-health.

HLA: wijkverpleging

Om de ambities in het bestuurlijk akkoord wijkverpleging te realiseren, is afgesproken dat 50 mln. per jaar beschikbaar blijft voor de sector. Deze middelen zijn onder andere beschikbaar om de juiste zorg op de juiste plek te realiseren, e-health te stimuleren en arbeidsproblematiek aan te pakken.

H55 Gedragseffect stabilisatie eigen risico

In het regeerakkoord (RA) is besloten het verplicht eigen risico te stabiliseren op 385 euro. Dit leidt tot een verlaagd remgeldeffect, dat wil zeggen extra zorgconsumptie en extra zorguitgaven (RA-maatregel H55).

Middelen interbestuurlijk programma

Het Rijk en de VNG hebben in het Interbestuurlijk programma (IBP) afspraken gemaakt over de financiële consequenties van het Regeerakkoord. In het kader van het IBP heeft VWS 100 mln. in 2018 beschikbaar gesteld voor gemeenten.

Verlaging veronderstelde onderuitputting zorg in natura

Naar aanleiding van actualisatiecijfers 2017 wordt de in de VWS-begroting veronderstelde onderuitputting van de Wlz-leveringsvorm zorg in natura vanaf 2018 verlaagd van 0,6% naar 0,3%. De in de begroting geraamde uitgaven vallen hierdoor 54 mln. hoger uit. Het budget dat beschikbaar is voor inkoop van zorg in natura verandert niet door deze aanpassing.

Diversen beleidsmatige mutaties

Dit is de optelsom van diverse mutaties waaronder een kasschuif bij het informatie-uitwisselingsprogramma in de ggz (23 mln.) en het toevoegen van 15 mln. voor Regeerakkoordafspraken H62 onafhankelijke cliëntondersteuning.

Overheveling middelen interbestuurlijk programma

Het Rijk en de VNG hebben in het Interbestuurlijk programma (IBP) afspraken gemaakt over de financiële consequenties van het Regeerakkoord. In het kader van het IBP heeft VWS 100 mln. in 2018 beschikbaar gesteld voor gemeentes. Dit bedrag wordt overgeheveld van het uitgavenplafond zorg naar een decentralisatie-uitkering binnen het Gemeentefonds (uitgavenplafond rijksbegroting).

Diversen technische mutaties

Dit is de optelsom van een aantal technische mutaties. Het betreft onder meer aanpassingen in de loon- en prijsbijstelling bij CEP 2018 t.o.v. Startnota (45 mln.). Daarnaast bevat deze post overhevelingen van uitgavenplafond zorg naar uitgavenplafond rijksbegroting. Daarbij gaat het onder andere om middelen voor onafhankelijke cliëntondersteuning (-15 mln.).

Lagere opbrengst eigen bijdrage Wlz

De ontvangsten in de Wlz zijn 49,8 mln. lager uitgevallen. Dit komt door een tegenvaller bij de eigen bijdragen Wlz en een tegenvaller bij de inkomsten van internationale verdragen, d.w.z. de vorderingen op verdragspartners voor in Nederland verleende Wlz-zorg aan het in het buitenland verzekerde personen.

H55 Stabilisatie eigen risico 2018-2021

In het regeerakkoord (RA) is besloten het verplicht eigen risico te stabiliseren op 385 euro. Dit leidt tot een derving van de opbrengst van het eigen risico (RA-maatregel H55).

Diversen beleidsmatige mutaties

Door aanpassing van de vermogensrendementsheffing valt de opbrengst van de eigen bijdrage Wlz lager uit.

Gemeentefonds	
B GEMEENTEFONDS: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	28.281,90
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Wijziging betalingsverloop 2018	- 309,7
Diversen	- 1,1
	- 310,8
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Verhoogde asielinstroom	78,4
Wijziging betalingsverloop	21,4
Diversen	1
Zorg	
Diversen	0,8
	101,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Aardgasvrije wijken	91,6
Accrestranche 2018	150,2
Buurtsportcoaches	58,7
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	47,6
Overheveling middelen ibp	100
Regiodeal eindhoven	39,9
Transformatiefonds sociaal domein jeugd	36
Voorlopige afrekening bcf 2018	105,9
Diversen	114,4
Sociale zekerheid	
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	60,3
Diversen	12,1
Zorg	
Loon- en prijsbijstelling tranche 2018	188,8
Diversen	5
	1.010,50
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	801,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	29.083,10
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	29.083,10
B GEMEENTEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	0,2
	0,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0,2
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0,2

B GEMEENTEFONDS: UITGAVEN	
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0,2

Wijziging betalingsverloop 2018

De voorlopige verdeling over gemeenten van een aantal middelen is pas laat in het jaar bekend geworden. Sommige middelen konden daarom niet meer in 2018 worden bevoorschot. Deze middelen worden over de jaargrens heen meegenomen. Het gaat hierbij om een verschil van 33,2 mln. bij de algemene uitkering. Ook is er 276,1 mln. aan decentralisatie-uitkeringen minder tot uitkering gekomen. Het betreft met name de knelpuntenvoorziening sociaal domein (200 mln.), transformatiefonds jeugd (36 mln.) en de middelen voor de landelijke vreemdelingenvoorziening (12 mln.).

Diversen - mee- en tegenvallers, rijksbegroting

Het onderzoeksbudget is in 2018 niet volledig besteed.

Verhoogde asielinstroom

Vanwege de verhoogde asielinstroom is in het Uitwerkingsakkoord Verhoogde Asielinstroom overeengekomen dat gemeenten extra middelen ontvangen. Het niet gebruikte budget voor 2017 is doorgeschoven naar 2018.

Wijziging betalingsverloop

In 2017 is een gedeelte van het gemeentefonds niet uitbetaald aan gemeenten. Het resterende bedrag is in 2018 alsnog uitbetaald. Hiertoe werd de begroting van het gemeentefonds opgehoogd.

Diversen - beleidsmatige mutaties, rijksbegroting

In 2017 was er geld over van het onderzoeksbudget. Hiervan werd 1 mln. meegenomen naar 2018.

Diversen - beleidsmatige mutaties, zorg

Dit betrof een toevoeging van middelen vanwege de maatregel in het regeerakkoord Verlaging eigen bijdrage Wlz.

Aardgasvrije wijken

Voor 27 proeftuinen in het programma Aardgasvrije wijken boekte BZK in 2018 85 mln. over naar het gemeentefonds vanuit de klimaatenvelop. Het resterende bedrag heeft BZK binnen de eigen begroting vrijgemaakt.

Accrestranche 2018

De omvang van het gemeentefonds ademt mee met de Rijksbegroting. Op basis van de geactualiseerde begroting van het Rijk voor 2018 wijzigde de accrestranche 2018 voor het gemeentefonds.

Buurt sportcoaches

Dit betrof overboekingen van de begrotingen van de ministeries van VWS (47 mln.) en OCW (11 mln.) ten behoeve van de buurtsportcoaches. Dit gebeurde in het kader van het programma «Sport en bewegen in de buurt».

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

Jaarlijks wordt de integratie-uitkering sociaal domein gecorrigeerd voor loon- en prijsbijstellingen. De middelen in de integratie-uitkering sociaal domein vallen deels onder het plafond rijksbegroting.

Overheveling middelen IBP

In het kader van het Interbestuurlijk programma (IBP) is met de VNG afgesproken dat er een voorziening voor knelpunten in het sociaal domein zou worden gevormd. Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport droeg eenmalig 100 mln. bij. De middelen werden toegevoegd aan een decentralisatie-uitkering binnen van het gemeentefonds.

Regiodeal Eindhoven

Dit betrof de eerste overboeking vanuit de enveloppe voor regiodeals van het Ministerie van LNV voor de regiodeal Eindhoven.

Transformatiefonds sociaal domein jeugd

Het Rijk en de VNG zijn overeen gekomen om een Transformatiefonds Sociaal Domein Jeugd in te stellen. Het Transformatiefonds is bedoeld om de vernieuwing van de jeugdhulp te bevorderen en sluit aan bij het Actieprogramma Zorg voor de Jeugd.

Voorlopige afrekening BCF 2018

Ruimte die overblijft onder het plafond van het BCF wordt aan het gemeentefonds toegevoegd. Tussentijds wordt de ruimte geraamd. Op basis van de raming vond bij Miljoenennota een voorlopige afrekening plaats tussen het btw-compensatiefonds en het gemeentefonds voor het lopende uitvoeringsjaar.

Diversen - technische mutaties, rijksbegroting

Er hebben diverse overboekingen plaatsgevonden. De belangrijke mutaties worden hieronder toegelicht. Zo betrof dit de afrekening accres 2017 (– 23,4 mln. incidenteel in 2018), de definitieve afrekening van ruimte onder het BCF-plafond 2017 (– 7,4 mln. in 2018) en diverse overboekingen van en naar de begrotingen van de ministeries van SZW, VWS, OCW, BZK, IenW, EZK, LNV en JenV. Onder meer zijn dat de verhoogde asielinstream (– 28 mln.), voorkomen van schulden en bestrijding van armoede (27 mln.), bodemsanering (8,3 mln.), referendum Wiv (8 mln.), Roode Vaart Zevenbergen (8 mln.), innovatieve aanpak energiebesparing (7,3 mln.) versterking lokale aanpak jihadisme (5,3 mln.), digiD en MijnOverheid (– 3,9 mln.), versnelling lokale aanpak tegen eenzaamheid (3,5 mln.), matches op werk (3,1 mln.), regio-envelop Rotterdam-Zuid 2018 (24 mln.), programma Baankansen (17 mln.), aanvullende bijdrage aanpak bodemsanering (13,6 mln.), verhogen vergoeding van raadsleden in kleine gemeenten (10 mln.), vrijval op de Bonus beschut werk (-12,2 mln.) die tussen de plafonds werd verschoven (zie toelichting hieronder bij diversen, sociale zekerheid), een kasschuif van 2019 naar 2018 (8 mln.) voor de voorkoming van schulden en bestrijding van

armoede bij kwetsbare mensen ter uitvoering van de motie-Segers (Kamerstukken II, 35 000, nr. 25) en de Landelijke Vreemdelingenvoorziening (12 mln.). Verder betreft deze post diverse overboekingen voor kleinere decentralisatie-uitkeringen. Een overzicht van alle decentralisatie-uitkeringen maakte onderdeel uit van de decembercirculaire van het gemeentefonds.

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

Jaarlijks wordt de integratie-uitkering sociaal domein gecorrigeerd voor loon- en prijsbijstellingen. De middelen in de integratie-uitkering sociaal domein vallen deels onder het plafond sociale zekerheid.

Diversen - technische mutaties, sociale zekerheid

Dit betreft de vrijval op de Bonus beschut werk. De staatssecretaris van SZW heeft toegezegd dat de middelen die in enig jaar niet nodig zijn in het kader van de decentralisatie-uitkering Bonus beschut werk, beschikbaar blijven voor gemeenten. De vrijval wordt toegevoegd aan de integratie-uitkering sociaal domein, onderdeel participatie. Dit betreft een mutatie tussen plafonds, van plafond Rijksbegroting naar plafond Sociale zekerheid.

Loon- en prijsbijstelling tranche 2018

Jaarlijks wordt de integratie-uitkering sociaal domein gecorrigeerd voor loon- en prijsbijstellingen. De middelen in de integratie-uitkering sociaal domein vallen deels onder het plafond zorg.

Diversen - technische mutaties, zorg

Vanuit het plafond zorg van VWS zijn in 2018 middelen overgeboekt voor de verlenging van pleegzorg tot de leeftijd van 21 jaar. Het betreft een oplopende structurele reeks.

Diversen - ontvangsten

De Waarderingskamer heeft het boekjaar 2017 afgesloten met een positief saldo. Conform afspraak is het overschot in 2018 terugbetaald aan de afnemers.

Provinciefonds	
C PROVINCIEFONDS: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	2.187,70
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	0
	0
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	0
	0
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Aansluiting a6 Ielystad	14,1
Accrestranche 2018	30,1
Beter benutten	20,1

C PROVINCIEFONDS: UITGAVEN	
Extra sneltrein groningen - leeuwarden	30,4
Mkb innovatiestimulering topsectoren	16,1
Nationaal programma groningen	50
Vorbereidings- en uitvoeringskosten ooijen-wansum	35,6
Voorlopige afrekening bcf	15,2
Diversen	55
	266,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	266,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	2.454,30
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	2.454,30
C PROVINCIEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Diversen - mee- en tegenvallers

De voorlopige verdeling over provincies van een aantal middelen is pas laat in het jaar bekend geworden en kon niet meer in 2018 worden bevoorschot. Deze middelen worden over de jaargrens heen meegenomen. Het gaat hierbij om een verschil van drieënveertigduizend euro bij de decentralisatie-uitkeringen.

Diversen - beleidsmatige mutaties

Dit betrof een toevoeging aan het provinciefonds van middelen die in 2017 niet waren uitbetaald. Het resterende bedrag is in 2018 alsnog uitbetaald. Hiertoe werd de begroting van het provinciefonds opgehoogd.

Aansluiting A6 Lelystad

Voor de aansluiting en ruimtelijke inpassing van de A6 Lelystad-Airport werd 14,1 mln. beschikbaar gesteld aan de provincie Flevoland, inclusief de resterende 0,1 mln. voor de ruimtelijke inpassing.

Accrestranche 2018

De omvang van het provinciefonds ademt mee met de Rijksbegroting. Op basis van de geactualiseerde begroting van het Rijk voor 2018 wijzigde de accrestranche 2018 voor het provinciefonds.

Beter benutten

Het Ministerie van IenW leverde een bijdrage aan provincies vanuit het Programma Beter Benutten. De middelen daarvoor werden via een decentralisatie-uitkering in het Provinciefonds overgemaakt aan de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant, Limburg en Flevoland.

Extra sneltrein Groningen - Leeuwarden

Het project Extra sneltrein Groningen - Leeuwarden ging over naar de realisatiefase. De betrokken provincies waren opdrachtgever en ontvingen hiervoor een bijdrage.

Mkb innovatiestimulering topsectoren

Ten behoeve van de decentrale uitvoering van de Mkb-innovatiestimulering Topsectoren (MIT) voor regiogrens overschrijdende innovatiesubsidies werden er middelen overgeboekt naar het provinciefonds.

Nationaal programma Groningen

Het kabinet heeft, gelijktijdig met het besluit om de gaswinning te beëindigen, de toezegging gedaan om een substantiële meerjarige bijdrage te leveren aan een toekomstbestendig Groningen. De middelen voor het Nationaal programma Groningen tranche 2018 werden middels een decentralisatie-uitkering overgemaakt aan de provincie Groningen.

Vorbereidings- en uitvoeringskosten Ooijen-Wansum

Het Ministerie van IenW leverde een bijdrage aan de voorbereidings- en uitvoeringskosten van de gebiedsontwikkeling Ooijen-Wansum. De middelen daarvoor worden via een decentralisatie-uitkering in het Provinciefonds overgemaakt.

Voorlopige afrekening BCF

Ruimte die overblijft onder het plafond van het (BCF) wordt aan het gemeentefonds toegevoegd. Tussentijds wordt de ruimte geraamd. Op basis van de raming vond bij Miljoenennota een voorlopige afrekening plaats tussen het BTW-compensatiefonds (BCF) en het gemeentefonds voor het lopende uitvoeringsjaar.

Diversen - technische mutaties

Dit betreft diverse overboekingen van en naar de begrotingen van de ministeries van BZK, OCW, IenW, EZK en LNV. Onder meer zijn dat de omzetting van vaste naar gebruiksbijdrage voor de GDI-voorziening MijnOverheid (0,5 mln.), het erfgoedprogramma aardbevingsgebied (4,0 mln.), de pilot waterstofvulpunt in Delfzijl voor OV-bussen (0,8 mln.), bodemsanering in het kader van de tweede tranche van het convenant «Bodem en Ondergrond» (6,7 mln.), de Rijkscofinancieringsregeling Interreg V (CETSI) en de InterregProjectstimuleringsregeling V (PSR) (0,5 mln.), de bijdrage aan het Value Data Centre (0,1 mln.), de Mkb-innovatiestimulering Regio en Topsectoren (3,2 mln.), de implementatieagenda Smart Industry Hub (1,4 mln.), het najlende effecten van mijnbouw in Limburg (1,4 mln.), het Tidal Test Centre Grevelingendam (1,8 mln.), het 'Het mooiste natuurgebied van Nederland' (0,3 mln.), investeringssteun aan ondernemingen in de Eemsdelta en de Zernike-campus in het kader van de Regionale Investeringssteun Groningen (5 mln.) en de pilot klimaatslimme landbouw in de veenweiden van Zuid-Holland en Utrecht (3,2 mln.). Verder betreft het diverse overboekingen voor decentralisatie-uitkeringen. Een compleet overzicht van alle decentralisatie-uitkeringen maakte onderdeel uit van de decembercirculaire van het provinciefonds.

Infrastructuurfonds

A INFRASTRUCTUURFONDS: UITGAVEN		2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)		6.243,20
Mee- en tegenvallers		
Rijksbegroting		
Diversen		- 56,1
		- 56,1
Beleidsmatige mutaties		
Rijksbegroting		
Kasschuiven binnen hoofdvaarwegennet		- 71,8
Saldo 2017		83,5
Saldo 2018 hoofdvaarwegennet		- 44,4
Saldo 2018 hoofdwegennet		- 167,1
Saldo 2018 megaprojecten verkeer en vervoer		- 103
Saldo 2018 regionaal, lokale infrastructuur		- 57,1
Saldo 2018 spoorwegen		53,4
Saldo 2018 verkenningen, reserveringen en investeringsruimte		33
Voordelig saldo		- 700
Diversen		- 1,9
		- 975,4
Technische mutaties		
Rijksbegroting		
Afrekening prorail 3e tertaal 2017		40,7
Beter benutten		- 49,4
D22 verhoging infrastructuurfonds		542,5
Prijsbijstelling 2018		85,7
Diversen		- 21,5
		598
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018		- 433,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)		5.809,60
Totaal Internationale samenwerking		0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018		5.809,60

A INFRASTRUCTUURFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

A INFRASTRUCTUURFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN		2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)		6.243,20
Mee- en tegenvallers		
Rijksbegroting		
Saldo 2018 megaprojecten verkeer en vervoer		- 126
Diversen		- 7
		- 133
Beleidsmatige mutaties		
Rijksbegroting		
Kasschuiven binnen hoofdvaarwegennet		- 71,8
Saldo 2018 spoorwegen		- 22,2
Voordelig saldo		- 700
Diversen		11,8
		- 782,2
Technische mutaties		
Rijksbegroting		
Afrekening prorail 3e tertaal 2017		40,7
Beter benutten		- 49,4
D22 verhoging infrastructuurfonds		542,5
Prijsbijstelling 2018		85,7

A INFRASTRUCTUURFONDS: UITGAVEN	
Diversen	- 21,5
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Saldo 2017	78,7
	676,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 238,5
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	6.004,70
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	6.004,70

Diversen – Mee- en tegenvallers

Onder deze post vallen verschillende mutaties die bij Slotwet zijn opgetreden op de artikelen Megaprojecten Verkeer en vervoer (-16,0 mln. waarvan – 11,0 mln. op ZuidAsDok), Spoorwegen (-14,8 mln. waarvan – 5,8 mln. op Beheer, Onderhoud en Vervanging), Regionaal lokale infrastructuur (-7,8 mln.), Hoofdvaarwegen (-7,5 mln.) en Hoofdwegennet (-6,2 mln.).

Kasschuiven binnen hoofdvaarwegennet – Beleidsmatige mutaties, uitgaven en niet-belasting- ontvangsten

Het kasritme wordt aangepast aan het verwachte uitgavenritme van diverse projecten. De grootste kasschuif (-50,0 mln. in 2018) heeft betrekking op Groot variabel onderhoud: Vervanging en Renovatie en Stalen kunstwerken op het artikelonderdeel 15.02 Beheer, onderhoud en vervanging. Tevens vindt een actualisatie van de ontvangstenraming plaats op het project Nieuwe Sluis Terneuzen waarbij enkele ontvangsten pas in latere jaren worden verwacht in plaats van in 2018 en 2019.

Saldo 2017 – Beleidsmatige mutaties, uitgaven

Het voordelig saldo over 2017 is in 2018 toegevoegd aan de begroting van het Infrastructuurfonds. Het saldo 2017 bedraagt 83,5 mln. op de uitgaven.

Saldo 2018 Hoofdvaarwegennet

Er is minder uitgegeven dan verwacht op het artikel Hoofdvaarwegennet. Dit bedrag bestaat met name uit:

1. Lagere uitgaven aan beheer en onderhoud (-34,2 mln.) door vertraging in vervanging- en renovatieprojecten Renovatie Waalbrug, Damwanden Eemskanaal, Bediening op Afstand Friesland en Modernisering Objecten Bediening Zeeland.
2. Lagere uitgaven aan aanleg (-10,9 mln.) door vertraging bij onder andere het project Nieuwe Sluis Terneuzen als gevolg van onverwachte verontreiniging en het project Verbreding Julianakanaal als gevolg van contractproblematiek.

Saldo 2018 Hoofdwegennet

Er is minder uitgegeven dan verwacht op het artikel Hoofdwegennet. Dit bedrag bestaat uit drie componenten:

1. Op beheer en onderhoud (+0,3 mln.) is meer uitgegeven dan verwacht op het programma Groot Variabel Onderhoud.
2. Er is minder uitgegeven aan aanleg (-101,8 mln.) dan verwacht.
  1. Er zijn lagere uitgaven aan planuitwerking en verkenning (-77,4 mln.) met name door overschotten bij het programma Beter Benutten (-33 mln.) en vertraging op het project Eindhoven Airport (-25 mln.).

2. Tevens zijn er per saldo lagere uitgaven aan realisatie (-24,4 mln.). Dit zit in veel verschillende vertragingen onder andere bij Schiphol-Amsterdam-Almere, waar minder risico's optraden, het Programma Aansluiting waar vertraging ontstaat door afstemming en A7 Zuidelijke Ringweg Groningen in verband met een capaciteitsprobleem bij de aannemer.

Saldo 2018 Megaprojecten verkeer en vervoer

Er is minder uitgegeven dan verwacht op het artikel Megaprojecten verkeer en vervoer. Dit betreft met name het verschuiven van de programmabeslissing naar 2019 voor het project ERTMS (-43,9 mln.), het project ZuidasDok (-33,7 mln.) in verband met een herijkingsfase van het project en verschillende vertragende oorzaken zoals veranderingen in de constructie en verwerving van gronden en panden bij projecten in het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (-21,6 mln.).

Saldo 2018 Regionaal, lokale infrastructuur

Er is minder uitgegeven dan verwacht op het artikel Regionaal, lokale infrastructuur. Dit komt door vertraging in de betalingstermijnen door een gewijzigde planning bij project Uithoflijn (-30 mln.) en een andere uitvoeringsstrategie bij de Amstelveenlijn (-25 mln.).

Saldo 2018 Spoorwegen

Op het artikel Spoorwegen is per saldo sprake van overschrijding. Deze bestaat uit verschillende onderdelen:

1. Hogere uitgaven (+98 mln.) aan beheer en onderhoud doordat de planning hiervoor versneld is uitgevoerd. De vervangingsinvesteringen zijn naar voren gehaald (zie TK [29 984, nr. 723](#) van 19 december 2017).
  2. Er is sprake van per saldo lagere uitgaven op aanleg (-29,3 mln.).
    1. Er zijn lagere uitgaven voor het Programma Overwegen (-19 mln.) omdat de gemeente Venlo meer tijd nodig heeft voor de voorbereidende planuitwerking voor de aanleg van de tunnel bij de overweg Vierpaadjes. Daarnaast zijn er lagere uitgaven voor Grensoverschrijdend Spoorvervoer (-9 mln.) en Fietsparkeren bij stations (-6 mln.).
    2. Er zijn hogere uitgaven op het Traject Oost (+13 mln.) en de optimalisering goederencorridor Rotterdam-Genua (+7 mln.).
  3. Er is sprake van lagere uitgaven aan het geïntegreerde contractvormen/PPS-project HSL-Zuid (-15,9 mln.) doordat een lagere rentestand heeft geleid tot lagere beschikbaarheidsvergoedingen (Zie TK [22 026, nr. 498](#)).
- Saldo 2018 Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte*

Op dit artikel is per saldo sprake van overschrijding, bestaand uit de volgende onderdelen:

1. Hogere uitgaven met name veroorzaakt door aanvullende dekking vanuit de investeringsruimte van Hoofdwegennet en Hoofdvaarwegennet voor de service level agreement (SLA) met Rijkswaterstaat (-48 mln.). Een voorbeeld is de tegenvaller op schadevaren (-11,1 mln.). Schadegevallen op de vaarwegen worden door RWS hersteld en daarvoor worden kosten gemaakt die niet altijd op de veroorzaker verhaald kunnen worden.
2. Lagere uitgaven op de Korte termijn aanpak files (8 mln.), beheer en onderhoud op Caribisch Nederland (3 mln.) en het project A2 Deil-Den Bosch (2 mln.).

Voordelig saldo – Beleidsmatige mutaties, uitgaven en niet-belasting ontvangsten

Vanuit de extra middelen uit het Regeerakkoord zijn nieuwe maatregelen aangekondigd en is gestart met de voorbereiding van diverse projecten. Door de aard van de infrastructurele planning en de noodzakelijke voorbereidende besluitvorming is een aanlooperperiode nodig, voordat de daadwerkelijke uitgaven aan projecten gedaan worden. Dit betekent dat een deel van de in 2018 beschikbaar gestelde middelen niet besteed wordt. Anticiperend hierop wordt nu het voordelig saldo voor 2018 ingeboekt en toegevoegd in de jaren 2020 en 2021 om te besteden aan de in het Regeerakkoord genoemde doelen.

Afrekening Prorail 3e tertaal 2017 – Technische mutaties, uitgaven en niet-belasting ontvangsten

Dit betreft de afrekening over het derde tertaal van 2017 van te hoog bevoorschotte projecten aan ProRail. ProRail ontvangt voor in uitvoering zijnde aanlegprojecten ieder tertaal voorschotten. Deze voorschotten worden het daaropvolgende tertaal afgerekend op basis van de werkelijke gemaakte kosten.

Beter benutten – Technische mutaties, uitgaven en niet-belasting ontvangsten

Voor het programma Beter Benutten wordt vanuit het Infrastructuurfonds via de lenW-begroting bijgedragen aan projecten. Een deel van de bijdrage wordt via de Brede Doeluitkering (-26,4 mln.) uitgekeerd, een deel van de bijdrage aan diverse gemeenten en provincies (-20,2 mln.) verloopt via een overboeking vanaf de begroting van lenW naar het Gemeentefonds, Provinciefonds en BTW-compensatiefonds en een klein deel is een bijdrage aan de lenW-begroting HXII (-2,7 mln.).

D22 verhoging infrastructuurfonds – Technische mutaties, uitgaven en niet-belasting ontvangsten

De Regeerakkoordmiddelen voor Verhoging Infrastructuurfonds worden toegevoegd aan de lenW-begroting. Deze middelen worden ingezet voor een inhaalslag in infrastructuur (spoor, (vaar)wegen en fiets). Middels een incidentele suppletoire begroting is een kasschuif van ongeveer 43 mln. gedaan naar 2018 vanuit 2019 en 2020. Hierdoor konden de middelen inzake wederopbouw Saba en Sint Eustatius worden geschoven van 2018 naar 2019 en 2020.

Prijsbijstelling 2018 – Technische mutaties, uitgaven en niet-belasting ontvangsten

De prijsbijstelling tranche 2018 voor het Infrastructuurfonds wordt vanuit de lenW-begroting toegevoegd.

Diversen – Technische mutaties, uitgaven en niet-belasting ontvangsten

Dit betreft voornamelijk overboekingen naar het Provinciefonds, Gemeentefonds en BTW Compensatiefonds (totaal – 64,1 mln. waarvan – 31,9 mln. voor extra sneltrein Groningen-Leeuwarden), overboekingen naar HXII voor

bijdrage in projecten die daar verantwoord worden (-26,9 mln.) en bijdragen van derden (+44,0 mln., waarvan +23,1 voor hoofdvaarwegennet, +16,2 aan hoofdwegennet en +4,7 mln. aan spoorwegen).

Saldo 2018 megaprojecten ontvangsten spoor – Mee- en tegenvallers, niet-belastingontvangsten

Dit betreft ontvangsten van de provincie Noord-Brabant en de gemeente Vught voor het Programma Hoogfrequent Spoor-project Meteren-Boxtel die niet in 2018 maar in 2019 plaatsvinden.

Saldo 2018 spoorwegen

De per saldo lagere ontvangsten worden met name veroorzaakt doordat een deel van de concessievergoeding voor de HSL-Zuid (22,3 mln.) later plaatsvindt.

Diversen - Beleidsmatige mutaties, niet-belastingontvangsten

Dit betreft kasschuiven op het hoofdwegennet (12,9 mln.), het voordelig saldo over 2017 aan ontvangsten (4,7 mln.) dat in 2018 is toegevoegd aan de begroting en saldo 2018 (-3,0 mln.) op hoofdwegennet, hoofdvaarwegennet, bijdrage andere begrotingen Rijk en megaprojecten verkeer en vervoer.

Saldo 2017 – Niet relevant, Technische mutaties, niet-belastingontvangsten

Het voordelig saldo over 2017 is in 2018 toegevoegd aan de begroting van het Infrastructuurfonds. Het saldo 2017 bedraagt 83,5 mln. op de uitgaven en 4,7 mln. op de ontvangsten, waardoor het netto saldo (uitgaven minus ontvangsten) uitkomt op 78,7 mln.

Diergezondheidsfonds	
F DIERGEZONDHEIDSFONDS: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	34,5
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	- 3,9
	- 3,9
Technische mutaties	
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Toevoeging eindsaldo 2017	19,4
Diversen	1
	20,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	16,5
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	51
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	51
F DIERGEZONDHEIDSFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	34,5
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	

F DIERGEZONDHEIDSFONDS: UITGAVEN	
Diversen	3,6
	3,6
Technische mutaties	
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Toevoeging eindsaldo 2017	19,4
Diversen	- 2,8
	16,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	20,2
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	
	54,7
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	54,7

Toevoeging eindsaldo 2017 – uitgaven en niet-belastingontvangsten

Het eindsaldo van 2017 is toegevoegd aan de begroting 2018.

BES-fonds

H BES-FONDS: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	41,4
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	0
	0
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	- 2,3
	- 2,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 2,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	
	39
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	39

H BES-FONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	
	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Diversen - technische mutaties, uitgaven

Het resultaat na verwerking van de wisselkoersmutaties is toegevoegd aan de wisselkoersreserve op begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties.

Deltafonds

J DELTAFONDS: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	1.119,30
Mee- en tegenvallers	

J DELTAFONDS: UITGAVEN	
Rijksbegroting	
Diversen	- 23,5
	- 23,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
E25 natuur en waterkwaliteit	39,3
Saldo 2017	27,5
Saldo 2018 investeren in waterkwaliteit	- 15,3
Saldo 2018 investeren in waterveiligheid	16,6
Diversen	10,3
	78,4
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Ooijen wanssum	- 35,6
Diversen	- 54,9
	- 90,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 35,6
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	1.083,70
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	1.083,70
J DELTAFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	1.119,30
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	6,4
	6,4
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
E25 natuur en waterkwaliteit	39,3
Diversen	10,9
	50,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Ooijen wanssum	- 35,6
Diversen	- 54,9
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	28,1
	- 62,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 5,7
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	1.113,60
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	1.113,60

Diversen – Mee- en tegenvallers, uitgaven

Bij Slotwet zijn diverse mee- en tegenvallers opgetreden. De twee grootse posten zijn:

1. Er is 4,6 mln. minder uitgegeven dan verwacht op artikel 7 Investerings in waterkwaliteit. De lagere realisatie wordt voornamelijk veroorzaakt door het MIRT-onderzoek Delta Aanpak waterkwaliteit. Medio 2018 zijn hiervoor vanuit de Regering extra middelen beschikbaar gesteld. Als

- gevolg van uitvoerige afstemming met betrokken partijen over de medicijnaanpak en de uitrol van zuiveringstechnieken met waterschappen is er vertraging opgelopen, waardoor de middelen naar 2019 doorschuiven.
- Op artikel 3 Beheer Onderhoud en Vervanging is er een onderuitputting van 3,8 mln., met name veroorzaakt door de projecten Risico Inventarisatie Natte Kunstwerken (RINK) (-1 mln.) en Renovatie Stuwen, Rijn en Lek (-2,5 mln.). Door het actualiseren van de standen op basis van de nieuwe uitvoeringsplanning schuiven deze bedragen naar 2019.

E25 Natuur en waterkwaliteit

Het lenW aandeel in de Regeerakkoordmiddelen Natuur en waterkwaliteit wordt toegevoegd aan de lenW-begroting. Deze middelen worden ingezet voor de aanpak van medicijnresten en opgaven voor natuur en waterkwaliteit in grote wateren zoals gemeld in de Kamerbrief (TK [27 625 nr. 422](#)).

Saldo 2017

Het voordelig saldo over 2017 is in 2018 toegevoegd aan de begroting van het Deltafonds. Het saldo 2017 bedraagt 27,5 mln. op de uitgaven en 0,6 mln. op de ontvangsten, waardoor het netto saldo (uitgaven minus ontvangsten) uitkomt op 28,1 mln.

Saldo 2018 Investeren in waterkwaliteit

De per saldo lagere uitgaven op artikel 7 Investeren in waterkwaliteit worden met name veroorzaakt door vertraging bij een aantal planstudies, aanbestedingen en realisaties van projecten in de Kaderrichtlijn Water 2e en 3e tranche. De vertraging komt voort uit een te optimistische planning voor start aanbesteding en realisatie. De planning is bijgesteld zonder effect op de eindmijlpaal.

Saldo 2018 Investeren in waterveiligheid

De per saldo hogere uitgaven op artikel 1 Investeren in waterveiligheid worden veroorzaakt door hogere uitgaven die voortkomen uit overprogrammering (+62,9 mln.) op aanlegprojecten waterveiligheid en door lagere uitgaven (-41,4 mln.) door vertragingen op diverse projecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). De lagere uitgaven komen voort uit onder andere de projecten Lekdijk Lekkerland, door een tegenvallende grondslag en verplaatsingen bij een pand aan de dijk, door loslatende stenen bij de Waddenzeedijk Friese Kust en verontreiniging bij het gebruik van alternatief ophoogmateriaal bij het project Eemdijken.

Diversen – Beleidsmatige mutaties, uitgaven

De prijsbijstelling 2018 bedraagt 14,6 mln. Daarnaast zijn de uitgaven op artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven hoger dan verwacht (+8,2 mln.) door met name onverwachte bijdrages (+17,7 mln.) aan onder andere het Security Operations Centre en de schade aan de stuw Grave. Voor een deel is geen beroep gedaan op de investeringsruimte (-10,0 mln.), deze middelen schuiven door naar 2019. Op artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening zijn de uitgaven lager dan voorzien (-11 mln.), met name door vertraging binnen projecten.

Ooijen Wanssum

Dit betreft een bijdrage vanuit het Deltafonds aan het Provinciefonds, via de IenW-begroting, ten behoeve van een bijdrage aan de provincie Limburg in de voorbereiding- en uitvoeringskosten van Ooijen Wanssum.

Diversen – Technische mutaties uitgaven & niet-belastingontvangsten

De drie grootse posten zijn:

1. Herverkaveling Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (-28,5 mln.): de verwerking van de nota van wijziging van het Deltafonds waarmee uitvoering wordt gegeven aan de departementale herindeling met betrekking tot de aangelegenheden op het terrein van de ruimtelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, de Omgevingswet en het Kadaster;
2. Omzetting reeksen DBFM afsluitdijk (-20,8 mln.): In 2018 is de DBFM-aanbesteding van het project Afsluitdijk afgerond. De budgettaire reeksen worden omgezet om aan de beschikbaarheidsvergoedingen te kunnen voldoen;
3. Overboeking van (-9,5 mln.) voor de uitvoerende werkzaamheden met betrekking tot de Rode Vaart naar het Gemeentefonds gemeente Moerdijk (8 mln.) en het BTW compensatie Fonds (1,5 mln.).

Diversen – Beleidsmatige mutaties, niet-belastingontvangsten

De prijsbijstelling 2018 bedraagt 14,6 mln.

Diversen – Niet relevant voor het uitgavenplafond, niet-belastingontvangsten

Dit is het Saldo 2017 dat in 2018 is toegevoegd aan de begroting van het Deltafonds.

Accres Gemeentefonds	
ACCRES GEMEENTEFONDS: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	276,4
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Accres tranche 2017	- 46,9
Accres tranche 2018	159,8
A2 accreseffect inclusief aanpassing normeringssystematiek gf/pf	51
Bijstelling bcf	- 233,5
	- 69,6
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Accres tranche 2018	- 159,8
Afrekening bcf	- 98,4
Diversen	51,4
	- 206,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 276,4
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0
ACCRES GEMEENTEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0

ACCRES GEMEENTEFONDS: UITGAVEN	
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Accres tranche 2017 & accres tranche 2018

De omvang van het gemeentefonds ademt mee met de Rijksbegroting. Op basis van de gerealiseerde begroting van het rijk voor 2017 en de geactualiseerde begroting voor 2018 wijzigde de accrestranche 2017 respectievelijk 2018 voor het gemeentefonds.

A2 accreseffect inclusief aanpassing normeringssystematiek gf/pf

Bij Startnota is een aantal onderdelen van de integratie-uitkering sociaal domein (IUSD) naar de algemene uitkering (AU) van het Gemeentefonds overgeheveld. Hierdoor genereren deze onderdelen vanaf 2020 accres en krijgen ze geen loon- en prijsontwikkeling meer uitgekeerd.

Bijstelling BCF

Het plafond van het BCF is gekoppeld aan de accrespercentages zoals die volgen uit de normeringssystematiek voor het gemeentefonds en provinciefonds. Het plafond wordt aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met onttrekkingen of toevoegingen aan het BCF.

Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het gemeentefonds en provinciefonds. Bij een realisatie later dan het plafond, komt het verschil ten gunst van het gemeentefonds en provinciefonds. De toevoeging of uitname wordt over het gemeentefonds en provinciefonds verdeeld conform de aandelen van de gezamenlijke gemeenten en provincies in het BCF in het gerealiseerde jaar.

In 2018 is het aandeel van de gemeenten 98,4 mln. in de geraamde ruimte onder het plafond voor 2018 bestemd voor het gemeentefonds. De definitieve berekening van het plafond en de bijbehorende afrekening van het BCF voor 2018 vindt plaats bij Voorjaarsnota 2019.

Accres Provinciefonds	
ACCRES PROVINCIEFONDS: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	39,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Accres tranche 2018	31,6
Bijstelling bcf	- 25,4
Diversen	0
	6,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	- 45,3
	- 45,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 39,1

ACCRES PROVINCIEFONDS: UITGAVEN	
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0
ACCRES PROVINCIEFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Accrestranche 2018

De omvang van het provinciefonds ademt mee met de Rijksbegroting. Op basis van de geactualiseerde begroting van het Rijk voor 2018 wijzigde de accrestranche 2018 voor het provinciefonds.

Btw-compensatiefonds

Het plafond van het BCF is gekoppeld aan de accrespercentages zoals die volgen uit de normeringsystematiek voor het gemeentefonds en provinciefonds. Het plafond wordt aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met onttrekkingen of toevoegingen aan het BCF.

Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het gemeentefonds en provinciefonds. Bij een realisatie later dan het plafond, komt het verschil ten gunst van het gemeentefonds en provinciefonds. De toevoeging of uitname wordt over het gemeentefonds en provinciefonds verdeeld conform de aandelen van de gezamenlijke gemeenten en provincies in het BCF in het gerealiseerde jaar.

In 2018 is het aandeel van de provincies 25,4 miljoen euro in de geraamde ruimte onder het plafond voor 2018 bestemd voor het provinciefonds. De definitieve berekening van het plafond en de bijbehorende afrekening van het BCF voor 2018 vindt plaats bij Voorjaarsnota 2019.

Prijsbijstellingen

PRIJSBIJSTELLING: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	580,7
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Loon- en prijsontwikkeling	- 67,7
Sociale zekerheid	
Diversen	0,9
Zorg	
Diversen	0,1
	- 66,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Uitkeren prijsbijstelling	- 461,5
Diversen	8,1
Sociale zekerheid	

PRIJSBIJSTELLING: UITGAVEN	
Diversen	- 6
Zorg	
Diversen	- 1,4
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Uitkeren prijsbijstelling	- 55,4
Diversen	2,3
	- 513,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 580,7
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

PRIJSBIJSTELLING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Loon- en prijsontwikkeling

De prijsbijstelling wordt berekend door de grondslag (de prijsgevoelige gedeelten van de departementale begrotingen) te vermenigvuldigen met de betreffende prijsontwikkeling. De prijsontwikkeling wordt geactualiseerd op basis van de ramingen van het Centraal Planbureau; dit is de loon- en prijsontwikkeling. De prijsbijstelling tranche 2018 is opwaarts neerwaarts als gevolg van de lagere prijsontwikkeling.

Vanaf de start van het nieuwe kabinet wordt het plafond aangepast voor de loon- en prijsontwikkelingen. Loon- en prijsontwikkelingen die hebben plaatsgevonden in de nieuwe kabinetsperiode staan daarom onder de (post diversen van) technische mutaties.

Uitkeren prijsbijstelling

De prijsbijstelling tranche 2018 is uitgekeerd aan de departementen.

Diversen

Bij de mee- en tegenvallers en technische mutaties bevat de post diversen de ontwikkeling van de prijsbijstelling voor de uitgavenplafonds Sociale Zekerheid en Arbeidsmarktbeleid en het Budgettair Kader Zorg. Bij de technische mutaties bevat de post diversen ook het uitkeren van de prijsbijstelling tranche 2018 aan deze twee uitgavenplafonds. Vanwege de kleine omvang van de betreffende mutaties vallen deze onder de post diversen.

Arbeidsvoorwaarden

ARBEIDSVORWAARDEN: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	1.275,40
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	

ARBEIDSVoorwaarden: UITGAVEN	
Loon- en prijsontwikkeling	204,2
Sociale zekerheid	
Diversen	10,4
Zorg	
Diversen	1,1
	215,7
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Loon- en prijsontwikkeling	- 47,6
Loonbijstelling tranche 2018	- 1.357,70
Sociale zekerheid	
Loonbijstelling tranche 2018	- 70,6
Diversen	- 3,7
Zorg	
Diversen	- 9
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	- 2,6
	- 1.491,20
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 1.275,40
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

ARBEIDSVoorwaarden: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Loon- en prijsontwikkeling

De uitgaven voor de loonbijstelling zijn hoger uitgevallen dan begroot als gevolg van inzichten op basis van de CEP 2018 van het Centraal Planbureau in de ontwikkeling van de lonen en de sociale werkgeverslasten.

Loonbijstelling tranche 2018

De loonbijstelling tranche 2018 is overgemaakt naar de departementale begrotingen.

Nominale Bijstelling AKW

NOMINALE BIJSTELLING AKW: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

NOMINALE BIJSTELLING AKW: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

NOMINALE BIJSTELLING AKW: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Op het hoofdstuk Nominale bijstelling AKW hebben zich sinds Miljoenennota 2018 geen mutaties voorgedaan.

Koppeling Uitkeringen

KOPPELING UITKERINGEN: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	275,4
Mee- en tegenvallers	
Sociale zekerheid	
Diversen	- 3
	- 3
Beleidsmatige mutaties	
Sociale zekerheid	
Nominale ontwikkeling	- 255,9
Diversen	- 15,5
	- 271,4
Technische mutaties	
Sociale zekerheid	
Diversen	- 1,1
	- 1,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 275,4
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

KOPPELING UITKERINGEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	28
Beleidsmatige mutaties	
Sociale zekerheid	
Diversen	- 2,6
	- 2,6
Technische mutaties	
Sociale zekerheid	
Diversen	0,6
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	- 26
	- 25,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 28
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Diversen – Mee- en tegenvallers, uitgaven

Dit betreft onder andere de overboeking van de tranche loon- en prijsbijstelling 2018. Ook vallen hier bruteringen onder. Bruteringen houden verband met de koppeling van diverse uitkeringen aan het netto minimumloon. Een brutering komt voor als er een verschil ontstaat tussen de bruto en de netto uitkering. Hierdoor kunnen de uitgaven van SZW stijgen of dalen terwijl de belastinginkomsten één-op-één meebewegen. Een brutering heeft geen effect op het saldo van de overheid. Om deze reden wordt het uitgavenplafond Sociale Zekerheid gecorrigeerd voor bruteringen.

Bij Startnota waren er nog geen uitgavenplafonds. Om die reden is een deel van de brutering zichtbaar bij de mee- en tegenvallers.

Nominale ontwikkeling

Dit is een overboeking naar de begroting van SZW (hoofdstuk 15) om de begrotingsgefinancierde uitkeringen op prijspeil 2018 te brengen.

Diversen – Technische mutaties, uitgaven

Dit betreft grotendeels nominale ontwikkeling vanwege wijzigingen als gevolg van CEP 2018-ramingen van loon- en prijsontwikkeling en als gevolg van mutaties in uitgavenramingen binnen de sociale zekerheid.

Diversen - ontvangsten

Dit betreft de uitkering van de nominale ontwikkeling van de werkgeversbijdragen Kinderopvangtoeslag. Deze telt niet mee voor het uitgavenplafond om dubbeltelling te voorkomen.

Algemeen	
ALGEMEEN: UITGAVEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	264,2
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Afboeken reservering groningen	– 90,7
Diversen	– 25,8
	– 116,5
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Afboeken reservering wederopbouw sint maarten	– 190,9
A3 belastingdienst	25
B12 ondermijningsbestrijdingsfonds	100
B5 politie (o.a. agenten in de wijk, innovatie en recherche)	154
B6 digitalisering werkprocessen strafrechtketen	15
C18 ondersteuning krijgsmacht	300
C19 investeringen modernisering krijgsmacht	475
C20 uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap	125
D22 verhoging infrastructuurfonds	500
E23 envelop klimaat	300
E25 natuur en waterkwaliteit	50
F29 cofinanciering fonds warme sanering varkenhouderij)	100
F30 fonds bedrijfsopvolging agrarische sector	25
G35 kwaliteit technisch onderwijs vmbo	50
G36 fundamenteel onderzoek	100
G37 toegepast onderzoek innovatie	100

ALGEMEEN: UITGAVEN	
G38 onderzoeksinfrastructuur	50
G39 maatschappelijke diensttijd	25
G40 cultuur (en historisch democratisch bewustzijn)	25
G43 intensivering erfgoed en monumenten	150
G45 onderwijsachterstandenbeleid en aandacht voor talentrijke kinderen	15
H59 preventiemaatregelen	50
H60 transformatiegelden jeugd	18
H61 waardig ouder worden c.a.	50
H68 sport	20
In=uit taakstelling	- 988,7
Invullen in=uit taakstelling	1.098,30
Kasschuif b12 ondermijningsfonds	- 100
Kasschuif capaciteit nvwa	- 19
Kasschuif d22 infrastructuurfonds	42,5
Kasschuif f29 cofinanciering fonds warme sanering varkenshouderij	- 100
Kasschuif f30 fonds bedrijfsopvolging agrarische sector	- 25
Kasschuif g32 voor- en vroegschoolse educatie	40
Kasschuif g33 aanpak werkdruk primair onderwijs	98
Kasschuif g39 maatschappelijke diensttijd	- 19
Kasschuif g43 erfgoed en monumenten	- 40
Kasschuif h59 preventiemaatregelen	- 26,8
Kasschuif investeringsagenda	- 233,6
Kasschuif I105 reservering regionale knelpunten	- 44,1
Kasschuif sint maarten	- 15,6
Kasschuif wederopbouw caribisch nederland	- 42,5
L105 reservering regionale knelpunten	250
L108 gasfonds groningen	50
Reservering groningen	100
Schuif investeringsagenda belastingdienst	123,5
Schuif reservering wederopbouw saba en sint eustatius	67
Schuif reservering wederopbouw sint maarten	509
Diversen	75,6
Sociale zekerheid	
In=uit taakstelling	- 83,5
Invullen in=uit taakstelling	83,5
I92 bestrijden van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen	30
Diversen	13
Zorg	
H62 onafhankelijke clientondersteuning	15
	3.488,70
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Afpakken crimineel vermogen	- 30
B5 politie	- 154
Compensatie gdi-voorzieningen	- 35,8
C18 ondersteuning krijgsmacht	- 300
C19 investeringen modernisering krijgsmacht	- 475
C20 uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap	- 125
D22 verhoging infrastructuurfonds	- 542,5
Eerste tranche fonds wereldbank	- 112
E23 envelop klimaat	- 300
E25 natuur en waterkwaliteit	- 50
G32 voor- en vroegschoolse educatie	- 40
G33 aanpak werkdruk primair onderwijs	- 98
G35 kwaliteit technisch onderwijs vmbo	- 40

ALGEMEEN: UITGAVEN	
G36 fundamenteel onderzoek	- 95
G37 toegepast onderzoek innovatie	- 100
G38 onderzoeksinfrastructuur	- 45
G43 intensivering erfgoed en monumenten	- 98,5
H61 waardig ouder worden	- 50
Investeringsagenda	- 123,5
Loon- en prijsbijstelling	- 64,8
Loonbijstelling	55,3
L105 reservering regionale knelpunten	- 179,5
L108 gasfonds groningen	- 50
Wederopbouw sint maarten	- 150
Diversen	- 375
Sociale zekerheid	
I92 bestrijden van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen	- 30
Diversen	- 13
Zorg	
Diversen	- 15
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Afboeken j101 eigen vermogen invest-nl (niet saldo relevant)	- 30
J101 eigen vermogen invest nl (niet emu-saldorelevant)	500
Kasschuif j101 eigen vermogen invest nl	- 470
	- 3.636,30
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	- 264,2
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

ALGEMEEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	0
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	0

Afboeken reservering Groningen

Bij Voorjaarsnota 2018 heeft het kabinet structureel 200 mln. gereserveerd voor Groningen. Deze reservering hield onder meer verband met de voortgaande gesprekken met de regio over het toekomstperspectief voor Groningen, de (mogelijke risico's bij) publiekrechtelijke afhandeling van schademeldingen en de versterkingsaanpak, de organisatiekosten, als ook met de lopende onderhandelingen met Shell en Exxon over het gasgebouw. Van de reservering was 100 mln. vanwege het Akkoord op Hoofdlijnen niet meer nodig. Dit deel van de reservering is bij Miljoenennota 2019 ingezet als dekking van het volumebesluit. Van de resterende 100 mln. voor 2018 is 10 mln. overgeheveld naar de begroting van EZK. Het restant van de reservering voor 2018 is niet meer in 2018 tot besteding gekomen.

Afboeken reservering wederopbouw Sint Maarten

In 2017 is 550 mln. gereserveerd op de Aanvullende Post voor de wederopbouw van Sint Maarten. Van de gereserveerde middelen voor 2018 is 191 mln. niet tot besteding gekomen. Deze middelen blijven behouden en worden toegevoegd aan de begroting van de Aanvullende post voor 2019.

Regeerakkoord - beleidsmatige mutaties, plafond Rijksbegroting, Sociale Zekerheid en Zorg

De intensiveringen (inclusief uitvoeringskosten) uit het regeerakkoord die nadere uitwerking behoeften, zijn conform de afspraak uit het Regeerakkoord op de aanvullende post geboekt in afwachting van concrete, doelmatige en evalueerbare beleidsvoorstellen. Deze opboekingen op de aanvullende post worden hieronder niet separaat toegelicht maar zijn zichtbaar in de tabel met het corresponderende nummer van de Regeerakkoordmaatregel. Intensiveringsmiddelen worden vervolgens uitgekeerd naar de departementale begrotingen (zie technische mutaties).

In=uit taakstelling (plafond Rijksbegroting en Sociale Zekerheid)

Departementen kunnen onbestede middelen in 2017 met behulp van de eindejaarsmarge doorschuiven naar 2018. HGIS-middelen kunnen worden doorgeschoven naar de drie opvolgende jaren. Als tegenhanger van de uitgekeerde eindejaarsmarges is bij voorjaarsnota 2018 de in=uit taakstelling op de Aanvullende Post ingeboekt, onder de veronderstelling dat departementen ieder jaar een soortgelijk bedrag doorschuiven met behulp van de eindejaarsmarge.

Daarnaast is de verwachte onderuitputting en de bijbehorende eindejaarsmarge voor de investeringen bij Defensie en het voordelig saldo voor de investeringen bij lenW budgettair verwerkt. Hiervoor geldt reeds een 100% eindejaarsmarge; op de verwerking hiervan wordt nu binnen de kabinetsperiode meerjarig geanticipeerd zodat de middelen beschikbaar blijven voor besteding in latere jaren. Conform reguliere systematiek staat tegenover deze eindejaarsmarge staat een in=uittaakstelling van gelijke omvang.

Invullen in=uit taakstelling

De in=uitaakstelling voor 2018, de boekhoudkundige tegenhanger van de opgeboekte eindejaarsmarges, is gedurende 2018 volledig ingevuld.

Kasschuif B12 ondermijningsfonds

De middelen die gereserveerd staan voor het ondermijningsbestrijdingsfonds komen in 2018 niet tot besteding en zijn doorgeschoven naar 2019.

Kasschuif capaciteit nvwa

Vanaf 2018 zijn er extra middelen gereserveerd voor versterking van de NVWA, waarvan vanuit het Regeerakkoord in een oplopende ritme van 5 mln. in 2019 naar 20 mln. vanaf 2022. Om de versterking geleidelijk te kunnen opbouwen en handhaven, zijn de incidentele middelen van 2018 van 25 mln. over de periode tot en met 2021 gespreid.

Kasschuif d22 infrastructuurfonds

Ten behoeve van het kasritme van de Staat, is geschoven op D22 verhoging infrastructuurfonds.

Kasschuif f29 cofinanciering fonds warme sanering varkenshouderij

LNV heeft na brede afstemming over de inzet van de envelop de eerste contouren geschetst en heeft de middelen in een meer gespreid kasritme gebracht ten behoeve van verdere uitwerking en invulling van de maatregel.

Kasschuif f30 fonds bedrijfsopvolging agrarische sector

Op basis van eerste contouren van de concrete invulling fonds bedrijfsopvolging agrarische sector heeft LNV de RA-middelen in een meer realistisch kasritme gebracht.

Kasschuif g32 voor- en vroegschoolse educatie

Door middel van een kasschuif is er een oploop gecreëerd in de intensivering voor voor- en vroegschoolse educatie (VVE). De intensivering VVE begint hierdoor vanaf 2018.

Kasschuif g33 aanpak werkdruk primair onderwijs

Door middel van een kasschuif kan er in 2018 al begonnen worden met de aanpak om de ervaren werkdruk in het primair onderwijs te verlagen.

Kasschuif G39 maatschappelijke diensttijd

Het kasritme van deze projecten maatschappelijke diensttijd is zo dat de uitbetaling grotendeels plaatsvindt in 2019. Daarom schuift 19 mln. van de beschikbare 25 mln. naar 2019.

Kasschuif G43 erfgoed en monumenten

De intensivering in erfgoed en monumenten kan niet volledig in 2018 worden ingezet. Om bij dit kasritme aan te sluiten, worden middelen uit 2018 naar 2019 geschoven.

Kasschuif H59 preventiemaatregelen

VWS werkt momenteel aan een actieplan met de veldpartijen voor preventie, ondersteuning en hulp bij onbedoelde (tiener)zwangerschappen. De verwachting is dat het actieplan in het najaar gepresenteerd wordt. Het preventieakkoord wordt ook in het najaar gesloten met een breed scala aan veldpartijen. Het budget dat voor deze onderwerpen nog op de aanvullende post staat wordt daarom verschoven naar latere jaren. Daarnaast wordt een deel van het beschikbare budget voor suïcidepreventie doorgeschoven naar latere jaren.

Kasschuif investeringsagenda

Op de aanvullende post staan middelen gereserveerd voor de beheerste vernieuwing (voorheen investeringsagenda) van de Belastingdienst. Dit betreft een kasschuif om aan te sluiten op de actuele raming van beheerst vernieuwen.

Kasschuif L105 Reservering regionale knelpunten

De envelop voor regionale knelpunten wordt ingezet voor de zes opgaven die genoemd worden in het regeerakkoord en voor zogenaamde Regio Deals. De uitwerking van beide onderdelen is deels afgerond en dit heeft effect op het kasritme.

Kasschuif Sint Maarten

In 2017 zijn er middelen vrijgemaakt voor de wederopbouw van Sint Maarten. Deze zijn meegenomen naar 2018. Een deel van de middelen is uitgekeerd aan betreffende begrotingen (Koninkrijksrelaties, Defensie en Financiën) voor verschillende onderdelen van wederopbouw, zoals bijvoorbeeld versterkt grenstoezicht. Omdat een deel van de middelen in latere jaren wordt besteed, zijn deze op de aanvullende post in het juiste ritme gezet alvorens deze naar de betreffende begrotingen zijn overgeboekt.

Kasschuif wederopbouw Caribisch Nederland

Middels de incidentele supplettoire begroting van lenW inzake wederopbouw Saba en Sint Eustatius (TK 34 897 nr.1 en 2) zijn de middelen op de aanvullende post Wederopbouw Caribisch Nederland van 2018 naar latere jaren geschoven.

Reservering Groningen

In de Voorjaarsnota 2018 is voor 'Groningen' een reservering van structureel 100 mln. per jaar gemaakt. De reservering houdt onder meer verband met de voortgaande gesprekken met de regio over het toekomstperspectief voor Groningen, de (mogelijke risico's bij) publiekrechtelijke afhandeling van schademeldingen en de versterkingsaanpak en diverse organisatiekosten.

Schuif investeringsagenda belastingdienst

De middelen voor de Investeringsagenda op de aanvullende post die in 2017 niet zijn uitgeput worden toegevoegd in 2018.

Schuif reservering wederopbouw Saba en Sint Eustatius

De middelen voor wederopbouw Saba en Sint Eustatius zijn in 2017 niet tot besteding gekomen. De reservering is meegenomen naar 2018.

Schuif reservering wederopbouw Sint Maarten

Niet alle middelen voor wederopbouw Sint Maarten zijn in 2017 tot besteding gekomen. De niet bestede middelen zijn meegenomen naar 2018.

Afpakken crimineel vermogen

Bij Miljoenennota 2018 is er eenmalig 30 mln. toegekend voor de aanpak van het afpakken crimineel vermogen, waarbij ook aandacht is voor de verbetering van de registratie van de opbrengsten bij het OM en de Belastingdienst. De middelen zijn toegevoegd aan de JenV-begroting.

B5 Politie

De resterende Regeerakkoordmiddelen voor de politie (reeks B5) voor 2018 zijn overgeheveld naar de begrotingen van JenV. De middelen worden onder andere ingezet voor een eenmalige impuls in lokale capaciteit (33 mln.) en voor de implementatie van een toekomstbestendige toegangsbeveiliging van de politie (19 mln.).

Compensatie GDI-voorzieningen

Vanaf 2018 worden de toerekenbare beheer- en exploitatiekosten van de generieke digitale infrastructuur (GDI) van de overheid doorbelast aan de afnemers van deze diensten. Voor deze doorbelasting is een ingroeipad afgesproken. Enkele afnemers van GDI-voorzieningen krijgen te maken met een financieel verschil tussen het voorgenomen en de daadwerkelijk geëffectueerde doorbelasting in 2018. Zij zijn pas vanaf 2019 in staat om dit verschil in hun begrotingen op te vangen. Omdat de middelen op de aanvullende post voor doorontwikkeling en innovatie in 2018 nog niet volledig tot besteding komen, kunnen de betreffende afnemers eenmalig vanuit de aanvullende post worden gecompenseerd.

C18 ondersteuning krijgsmacht

In het Regeerakkoord is er structureel extra budget voor de krijgsmacht vrijgemaakt. Met een nota van wijziging op de ontwerpbegroting 2018 is een groot deel van de middelen voor ondersteuning krijgsmacht aan de Defensiebegroting toegevoegd. Bij Voorjaarsnota 2018 zijn de resterende middelen uit deze reeks (C18) aan de Defensiebegroting toegevoegd.

C19 investeringen modernisering krijgsmacht

De structureel vrijgemaakte middelen in het Regeerakkoord wordt ook ingezet om de krijgsmacht te moderniseren. Naar aanleiding van de Defensienota zijn alle middelen uit de reeks C19 Investerings modernisering krijgsmacht aan de Defensiebegroting toegevoegd.

C20 uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap

Reeks C20 Uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap is in 2018 gedeeltelijk en wordt later volledig aan de Defensiebegroting toegevoegd. Bij de Nota van Wijziging is 20 mln. toegevoegd aan de Defensiebegroting en daar kwam bij Voorjaarsnota 2018 85 mln. extra bij. Als onderdeel van de reeks C20 komt er structureel 20 mln. beschikbaar voor Defensie voor de uitvoering van de maatregelen aangekondigd in de Nederlandse Cyber Security Agenda. Bij ontwerpbegroting 2019 is er 20 mln. in 2018 en structureel 10 mln. aan de Defensiebegroting toegevoegd t.b.v. afspraken over arbeidsvoorwaarden.

D22 verhoging infrastructuurfonds

De Regeerakkoordmiddelen voor verhoging van het Infrastructuurfonds worden toegevoegd aan de IenW-begroting. Deze middelen worden ingezet voor infrastructuur (spoor, (vaar)wegen en fiets).

Eerste tranche fonds Wereldbank

Na de verwoestingen die orkaan Irma heeft veroorzaakt zijn er middelen vrijgemaakt voor de wederopbouw van Sint Maarten. Het grootste deel van deze middelen komt in een fonds dat wordt beheerd door de Wereldbank. Dit betreft de eerste storting in dat fonds.

E23 envelop klimaat

In het Regeerakkoord is een enveloppe van 300 mln. per jaar opgenomen op de aanvullende post voor klimaat. De middelen in 2018 worden overgeheveld naar de departementale begrotingen van BZK, EZK, lenW, LNV en VWS.

E25 natuur en waterkwaliteit

Het lenW aandeel (175 mln.) in de Regeerakkoordmiddelen Natuur en waterkwaliteit wordt toegevoegd aan de lenW-begroting. Deze middelen (39,3 mln. in 2018, 90,8 mln. in 2019 en 44,9 mln. in 2020) worden ingezet voor de aanpak van medicijnresten en opgaven voor natuur en waterkwaliteit in grote wateren zoals gemeld in de Kamerbrief (TK [27 625 nr. 422](#)). Voor uitvoering van het zesde Actieprogramma Nitraatrichtlijn wordt 60 mln. van de aanvullende post toegevoegd aan de begroting van LNV.

G32 voor- en vroegschoolse educatie

Met deze regeerakkoordmaatregel wordt de voor- en vroegschoolse educatie versterkt en het aanbod uitgebreid naar 16 uur per week. De maatregel is tevens verwerkt in een Nota van Wijziging op de begroting 2018 (Kamerstuk [34 775 VII, nr. 35](#)).

G33 aanpak werkdruk prima onderwijs

Via een Incidentele Suppletoire Begroting (Kamerstuk [34 886, nr. 2](#)) zijn de middelen behorende bij tranches 2018 en 2019 van de regeerakkoordmaatregel «G33 Aanpak werkdruk primair onderwijs» verwerkt.

G35 kwaliteit technisch onderwijs VMBO

Met de middelen van deze regeerakkoordmaatregel wordt ingezet op een dekkend aanbod en versterking van de kwaliteit van het techniekonderwijs op het VMBO.

G36 fundamenteel onderzoek

De regeerakkoordmiddelen voor fundamenteel onderzoek zijn op de OCW-begroting verwerkt. De middelen worden ingezet voor vernieuwend en maatschappelijk relevant onderzoek via de Nationale Wetenschapsagenda en voor het versterken van de basis. Dit laatste gebeurt door in te zetten op digitale infrastructuur, de vernieuwingsimpuls en sectorplannen.

G37 toegepast onderzoek innovatie

Deze reeks boekt de middelen voor toegepast onderzoek over van de Aanvullende Post naar de begroting van OCW en EZK. Met deze middelen wordt ingezet op vernieuwend en maatschappelijk relevant toegepast onderzoek via de Nationale Wetenschapsagenda en op het versterken van praktijkgericht onderzoek.

G38 onderzoeksinfrastructuur

Met de regeerakkoordmiddelen voor onderzoeksinfrastructuur wordt ingezet op het realiseren van een aantal voorstellen in het kader van de call Nationale roadmap, digitale infrastructuur (supercomputer) en faciliteiten van wereldformaat.

G43 intensivering erfgoed en monumenten

Het grootste deel van de regeerakkoordmiddelen voor erfgoed en monumenten is overgeheveld naar de begroting van OCW. Er zijn aan deze middelen een verscheidenheid aan thema's gekoppeld, zoals restauraties, herbesteding, verduurzaming, archeologie, religieus erfgoed en digitalisering.

H61 waardig ouder worden

In het Regeerakkoord is budget beschikbaar gesteld voor waardig ouder worden. Het budget voor palliatieve zorg (8 mln. structureel) is in december 2017 bij de tweede Nota van Wijziging van VWS aan de VWS begroting toegevoegd. De resterende middelen zijn in februari 2018 door middel van een incidentele suppletore wet toegevoegd aan de begroting van VWS. Het doel is te zorgen dat ouderen die thuis willen blijven wonen dat goed en veilig kunnen, met voldoende en kwalitatief goede informele en professionele zorg en ondersteuning waar nodig.

Investeringsagenda

Vanuit de Aanvullende Post zijn middelen vrijgegeven voor verschillende ICT-projecten en het aannemen van nieuw personeel in het kader van de Investeringsagenda en de stabiliteit van de Belastingdienst.

Loon- en prijsbijstelling

De loon- en prijsbijstelling tranche 2018 voor de overgehevelde middelen vanaf de aanvullende post is aan de begrotingen toegevoegd.

Loonbijstelling

De loonbijstelling tranche 2018 voor de gereserveerde middelen op de aanvullende post is toegevoegd.

L105 reservering regionale knelpunten

In het Regeerakkoord is in totaal 950 mln. gereserveerd voor de periode 2018-2021 voor de aanpak van regionale knelpunten, waaronder nucleaire problematiek, ESTEC, Zeeland, Eindhoven, Rotterdam-Zuid en de BES-eilanden. Deze mutatie betreft de bijdragen aan ESTEC (15 mln. in 2018 en 25 mln. in 2020) en nucleaire problematiek (117 mln. in 2018), die aan de EZK-begroting zijn toegevoegd. Daarnaast bevat deze mutatie de bijdragen aan Eindhoven (39,9 mln. in 2018) en Zeeland via het Provinciefonds (7,6 mln. in 2018, 5,5 mln. in 2019 en 0,1 mln. in 2020).

L108 Gasfonds Groningen

Dit betreft een overboeking van de Aanvullende Post naar de EZK-begroting van 50 mln. voor het Nationaal programma Groningen (NPG). Dit bedrag is vervolgens vanuit de EZK-begroting overgemaakt naar het Provinciefonds ten behoeve van de provincie Groningen. Op 5 oktober jl. hebben Rijk, provincie en gemeenten een akkoord gesloten in de vorm van een NPG. Voor het NPG is meerjarig totaal 1,15 mld. beschikbaar. Vooruitlopend op de nadere uitwerking van het Nationaal Programma in de komende maanden wordt gewerkt om binnen iedere programmaliijn nog dit jaar een aantal projecten te starten. Op grond van de afspraken in het regeerakkoord was hiervoor in 2018 50 mln. beschikbaar op de Rijksbegroting.

Wederopbouw Sint Maarten

Na de verwoestingen die orkaan Irma heeft veroorzaakt zijn er middelen vrijgemaakt voor de wederopbouw van Sint Maarten. Het grootste deel van deze middelen komt in een fonds dat wordt beheerd door de Wereldbank. Dit betreft de tweede storting in het fonds via de begroting van Koninkrijksrelaties.

I92 Bestrijden van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen

Op basis van het regeerakkoord trekt het kabinet 80 mln. euro uit voor de bestrijding van schulden en armoede bij gezinnen met kinderen. Het grootste deel hiervan zal conform bestuurlijke afspraken via het gemeentefonds aan gemeenten worden overgemaakt middels een decentralisatieuitkering.

Afboeken J101 eigen vermogen Invest-NL (niet-saldorelevant)

Dit betreft de vrijval van 30 mln. voor eigen vermogen voor Invest-NL die niet meer in 2018 tot besteding is gekomen. Deze middelen blijven behouden voor latere jaren, zodat er 2,5 mld. beschikbaar blijft voor Invest-NL worden toegevoegd aan de begroting van 2019.

Kasschuif J101 eigen vermogen Invest-nl

Op de aanvullende post staat op dit moment in 2018 een bedrag van 500 mln. geraamd voor de kapitaalinjectie InvestNL. Naar verwachting is dit bedrag gedeeltelijk in latere jaren nodig, waardoor een deel van het bedrag wordt doorgeschoven naar 2023. Dit bedrag is niet relevant voor het EMU-saldo.

Consolidatie

CONSOLIDATIE: UITGAVEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	- 6.595,30
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Consolidatie	207,6
Consolidatie 2018	52,7
	260,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	260,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	- 6.335,00
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	- 6.335,00

CONSOLIDATIE: UITGAVEN

CONSOLIDATIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	2018
Stand Miljoenennota 2018 (excl. IS)	– 6.595,30
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Consolidatie	207,6
Consolidatie 2018	52,7
	260,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	260,3
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018 (subtotaal)	– 6.335,00
Totaal Internationale samenwerking	0
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	– 6.335,00

Homogene Groep Internationale Samenwerking**HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: UITGAVEN**

	2018
Stand Miljoenennota 2018	4.662,10
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Apparaat	– 19,5
Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde	– 33,3
Nog te verdelen i.v.m.wijzigingen bni en/of toerekeningen	56,3
Realisatie uitgaven voor missies	– 49
Diversen	– 60,6
	– 106,1
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Apparaat	61
Asiel	94,2
Asiel: oda-toerekening	– 42
Biv trekkingsrechten	– 119,5
Biv trekkingsrechten bz	30
Biv trekkingsrechten oda	30
Daling budget veiligheid, stabiliteit en rechtsorde	– 21,6
Dekking beveiliging hoog risicoposten	– 15,3
Dekking Europees ontwikkelingsfonds	– 36,7
Dekking intensivering os/oda en overige ra-prioriteiten	– 256,8
Dekking multilaterale ontwikkelingsbanken en fondsen	59,2
Eindejaarsmarge hgis	110,7
Ejm (bz)	– 38,2
Europees ontwikkelingsfonds (eof)	21,5
Extra inzet overig armoedebeleid	– 54,8
Frit ii	50
Hgis-bijstelling	20,8
Humanitaire hulp	15,1
Ida (wereldbankonderdeel)	145,4
Intensivering os/oda en overige ra-prioriteiten	240,9
K103 intensivering os/oda	400
Multilaterale ontwikkelingsbanken en fondsen	– 59,2
Onderwijs	20,5

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: UITGAVEN	
Private sector en investeringsklimaat	30
Versterkte multilaterale betrokkenheid	34,4
Vertraging aflossing egalisatieschuld	- 16
Diversen	28,6
	732,2
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	35,9
Niet relevant voor het uitgavenplafond	
Diversen	- 2,2
	33,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	659,9
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	5.322,00

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN	
	2018
Stand Miljoenennota 2018	154,8
Mee- en tegenvallers	
Rijksbegroting	
Diversen	21,4
	21,4
Beleidsmatige mutaties	
Rijksbegroting	
Div.ontv	18,5
Diversen	21,5
	40
Technische mutaties	
Rijksbegroting	
Diversen	14,6
	14,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 2018	76
Stand Financieel Jaarverslag van het Rijk 2018	230,8

Apparaat - mee- en tegenvallers, rijksbegroting enge zin

Deze mutatie bestaat uit twee afzonderlijke mutaties. In het voorjaar zijn middelen voor intensivering postennet en uitvoeringskosten ontwikkelings-samenwerking aan het apparaatsbudget toegevoegd als uitvloeisel van de afspraken uit het regeerakkoord. Tijdens de opstartfase bleek het niet mogelijk om alle voorziene uitgaven volledig te verrichten. De uitgaven zijn hierdoor met 4 mln. afgenomen. Daarnaast zijn de uitgaven met 16 mln. afgenomen als gevolg van de koersontwikkeling van de Venezolaanse Bolivar (VEF) in relatie tot de door Buitenlandse Zaken gehanteerde vaste wisselkoersen (Corporate Rate) en de werkelijke koers.

Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde - mee- en tegenvallers, rijksbegroting enge zin

Deze mutatie is met name veroorzaakt door onderuitputting op de VN-contributie voor crisisbeheersingsoperaties. De mandaten voor een aantal lopende missies strekken niet tot 30 juni 2019 (de einddatum van het financiële jaar van vredesmissies), waardoor BZ nog niet de volledige betaling van het Nederlandse aandeel in deze missies kon verrichten.

Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen - mee- en tegenvallers, rijksbegroting enge zin

Door intensiveringen en als gevolg van de verhoging van de asieltoerekening voor eerstejaarsopvang van asielzoekers en een negatieve BNI-bijstelling zoals gemeld bij de Miljoenennota ontstond bij Najaarsnota een negatief saldo op het verdeelartikel. Dit tekort is teruggebracht naar nul door onderbestedingen op overige beleidsartikelen. De mutaties die tegenover de mutatie op art. 5.4 staan zijn de ODA-mutaties op andere artikelen van BHOS, zowel uitgaven als ontvangsten.

Realisatie uitgaven voor missies - mee- en tegenvallers, rijksbegroting enge zin

Deze mutatie is het gevolg van onderuitputting op het budget internationale veiligheid (BIV) op de begroting van Defensie.

Diversen - mee- en tegenvallers, rijksbegroting

Deze mutatie wordt veroorzaakt door een aantal verschillende mutaties, waaronder door vertraagde betalingen aan het United Nations Development Programme, UN Environment en het VN Funding Compact, lagere uitvoeringskosten bij de RVO en lagere personele en materiële uitgaven bij de Defensieattachés.

Apparaat

Het apparaatsbudget van de Buitenlandse Zaken is meerjarig aangepast. De meerjarige stijging van de apparaatskosten is veroorzaakt door extra investeringen in ICT-voorzieningen in het buitenland, huisvesting buitenland en beveiliging op de posten.

Asiel

De kosten voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen worden toegerekend aan het budget voor Official Development Assistance (ODA). De herziene MPP-raming voor de instroom van asielzoekers heeft geleid tot een bijstelling van de ODA-toerekening voor de instroom 2018. Dit heeft geleid tot een overheveling tussen de begroting van JenV en BHOS.

Asiel: ODA-toerekening

Kosten voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen worden volgens afspraken binnen OESO-DAC toegerekend aan ODA (official development assistance). Op basis van de reguliere herijking van de instroomraming is deze voor 2018 bijgesteld van 30.000 naar 37.000. De ODA-toerekening is daarom naar boven bijgesteld. BHOS heeft om deze reden 42 mln. overgeboekt naar de begroting van JenV.

BIV trekkingsrechten, BIV trekkingsrechten BZ en BIV trekkingsrechten ODA

Deze mutatie betreft de overheveling van middelen uit het BIV naar de begrotingen van Defensie (59,5 mln.), Buitenlandse Zaken (30 mln.) en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (30 mln.) voor het financieren van uitgaven gerelateerd aan internationale veiligheid.

Daling budget veiligheid, stabiliteit en rechtsorde

Het budget voor veiligheid, stabiliteit en rechtsorde is gedaald met 13 mln. door lager uitvallende bijdragen aan het UNDP Law and Order Trustfund for Afghanistan (LOFTA) en de OVSE. Het budget is verder met 8 mln. naar beneden bijgesteld ten behoeve van overhevelingen naar andere artikelen om intensiveringen in het kader van het lidmaatschap van de VNVR, mensenrechten en de bestrijding van chemische wapens in vorm van steun aan de OPCW mogelijk te maken.

Dekking beveiliging hoog risicoposten

Defensie voert in opdracht van Buitenlandse Zaken de beveiliging van diplomaten en hoogrisico-ambassades uit. Vanuit Budget Internationale Veiligheid (BIV) zijn de middelen uit het BIV voor de financiering van de beveiliging van hoogrisicoposten in het buitenland door de Brigade Speciale Beveiliging (BSB) overgeheveld naar de begroting van Defensie.

(Dekking) Europees Ontwikkelingsfonds (EOF)

De Nederlandse bijdrage aan het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF) is geraamd op 936 mln. Omdat er in de afgelopen jaren minder is afgedragen aan het fonds dan geraamd is de bijdrage voor de komende jaren bij Voorjaarsnota opgehoogd met ca. 37 mln. om aan de totale verplichting voor het EOF te voldoen. De totale omvang van de Nederlandse bijdrage blijft ongewijzigd. Dit wordt binnen de begroting van BHOS gedekt. Bij Najaarsnota is de afdracht aan het EOF voor 2018 naar beneden bijgesteld met ca. 15 mln. De neerwaartse bijstelling is het gevolg van minder aangegane verplichtingen dan door de Commissie was begroot.

(Dekking) intensivering OS/ODA en RA-prioriteiten, intensivering OS/ODA en overige RA-prioriteiten

Om de grondoorzaken van armoede, migratie, terreur en klimaatverandering te bestrijden intensificeert het kabinet op OS. Het kabinet intensificeert op humanitaire hulp, opvang in de regio, migratie, klimaat, innovatie, het sluiten van IMVO-convenanten, bestrijding van kinderarbeid en op beurzen in focusregio's. Dit wordt gedekt uit incidentele middelen die zijn vrijgemaakt bij het RA (K102 dichten tijdelijke dip en K103 intensivering OS/ODA) en structurele dekking uit BNI-ruimte op de BHOS-begroting. Een deel van de intensiveringsmiddelen is eind 2017 voor 2018 via een nota van wijziging toegevoegd aan de begroting van BHOS (Kamerstuk [34 775 XVII, nr. 6](#)).

(Dekking) Multilaterale ontwikkelingsbanken en fondsen

De meerjarige raming van de Wereldbank, IFC en IBRD zijn aangepast. Dit is veroorzaakt door een aanpassing van het betaalaritme van IDA18 van zes naar negen termijnen.

Eindejaarsmarge HGIS en EJM BZ

De eindejaarsmarge over 2017 is aan de HGIS toegevoegd en doorverdeeld naar de betreffende HGIS-departementen.

Extra inzet overig armoedebeleid

Artikel 5.4., het artikelonderdeel waarop mutaties worden verwerkt als gevolg van BNI-ontwikkelingen en wijzigingen in toerekeningen, is bij Najaarsnota per saldo verlaagd met 111,5 mln. Hiervan werd 54,9 mln. ten behoeve van intensiveringen overgeheveld naar andere artikelen op de BHOS-begroting. Daarnaast werd 42 mln. overgeheveld naar de begroting van Justitie en Veiligheid voor hogere kosten voor eerstejaars asielopvang als gevolg van een hogere instroomraming van asielzoekers voor 2018. Verder werd het ODA-budget verlaagd met 14,6 mln. als gevolg van een negatieve BNI-bijstelling, op basis van de Macro Economische Verkenning (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB). Gedurende het jaar is de minstand op de BHOS-begroting ingevuld.

Frit II

Deze mutatie betreft de toevoeging aan de BHOS-begroting van middelen voor het bilaterale deel van de Nederlandse bijdrage aan de *EU Facility for Refugees in Turkey II* (FRIT II). FRIT II is voor twee derde gefinancierd uit de EU-begroting en voor een derde middels bilaterale bijdragen van lidstaten.

Hgis-bijstelling

Dit betreft een som van macromutaties. Over heel 2018 is de HGIS ODA per saldo met ca. 17 mln. toegenomen als gevolg van BNI-ramingen van het CPB. De HGIS non-ODA is met ca. 3,5 mln. toegenomen.

Humanitaire hulp

Het budget op Art. 4.1 is met 15,1 mln. verhoogd. Bij Najaarsnota is het budget verhoogd met 14 mln. voor bijdragen aan humanitaire noden (o.a. voor extra bijdragen aan UNHCR, UNRWA, WFP, ICRC en humanitaire hulp in Jemen en Zuid Soedan). Bij Slotwet is het artikel verhoogd met 1,1 mln. door de hoge noden aan het eind van het jaar in onder andere Jemen en Zuid-Soedan en een extra bijdrage aan het World Food Programme (WFP).

Ida (wereldbankonderdeel)

Het Ministerie van Financiën heeft een Wereldbankbijdrage (154,4 mln.) die gepland was voor 2019 in 2018 betaald.

K103 Intensivering OS/ODA

Dit betreft de toevoeging van middelen op de begroting van BHOS uit het regeerakkoord Rutte III.

Onderwijs

De verhoging is het saldo van een drietal mutaties. Een extra bijdrage aan het Global Partnership for Education (25 mln.), een overheveling naar artikel 4.1. voor het programma Education Cannot Wait (3 mln.) en een lager dan verwachte liquiditeitsbehoefte van het beurzenprogramma van NUFFIC (1 mln.).

Private sector en investeringsklimaat

Deze mutatie betreft een verhoging van de uitgaven aan financiële sector ontwikkeling en infrastructuur. Het bedrag bestaat o.a. uit nieuwe verplichtingen ten behoeve van het Infrastructure Development Fund (uitgevoerd door FMO) en een bijdrage aan de Private Infrastructure Development Group die hoger uitgevallen is dan geraamd.

Versterkte multilaterale betrokkenheid

Het budget voor versterkte multilaterale betrokkenheid is met 10 mln. verhoogd voor algemene vrijwillige bijdragen aan o.a. UNICEF, UNDP en UNFPA. Daarnaast heeft Nederland bijgedragen aan een aantal VN-activiteiten, zoals o.a. het Resident Coördinator Fund (5 mln.), het Joint Fund for the Agenda 2030 (10 mln.), het VN-Funding Compact (3 mln.) en een versnelde invoer van het assistent-deskundigen programma (1,8 mln.).

Vertraging aflossing egalisatieschuld

De aflossing door het Ministerie van JenV van de egalisatieschuld, de schuld bij het Rijksvastgoedbedrijf, is niet tot betaling gekomen in 2018.

Diversen - beleidsmatige mutaties

Deze mutatie betreft een som van mutaties. Het grootste deel betreft de uitkering van de eindejaarsmarge en loon- en prijsbijstelling aan de diverse begrotingen van de HGIS. Verder valt ook de RA-intensivering voor het postennet (10 mln. in 2018) onder deze mutatie.

Diversen - technische mutaties en niet relevant voor uitgavenplafond

Dit betreft het saldo van verschillende desalderingen waaronder ontvangsten van de VN voor de Nederlandse deelname aan de missie in Mali. Daarnaast zijn wisselkoersmutaties (-2,2 mln.) in relatie tot de African Development Bank verwerkt, die niet relevant zijn voor het uitgavenplafond.

Ontvangsten

Diversen - mee- en tegenvallers

Deze post bestaat onder andere uit mee- en tegenvallers op de wisselkoersen ten opzichte van de door BZ gehanteerde corporate rate en de terugvordering van de niet bestede bijzondere rijksbijdrage over 2017 voor uitzendingen door de politie op de begroting van JenV.

Diversen - beleidsmatige mutaties, niet-belastingontvangsten

Deze mutatie bestaat uit onder andere gestegen ontvangsten door de groei in het aantal visumaanvragen (11,5 mln.), een stijging in de ontvangsten van het DGGF (2,5 mln.) en de internationale financiële instellingen (4 mln.) en de verkoop van roerende zaken (5 mln.). Verder was voor 2018 bij Voorjaarsnota 18,5 mln. aan inkomsten geraamd afkomstig uit de verkoop van vastgoed in het buitenland. Door de onvoorspelbaarheid van de vastgoedmarkt is het aantal verkopen minder dan verwacht. Daardoor is de raming bij Najaarsnota naar beneden bijgesteld.

Diversen - technische mutaties

Dit betreft het saldo van verschillende desalderingen, waaronder ontvangsten van de VN voor de Nederlandse deelname aan de missie in Mali.

Aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal door de Minister van Financiën.

**Vervaardiging parlementaire stukken en
begeleiding productieproces**

Sdu Uitgevers
afdeling Dataverwerking
e-mail traffic@sdu.nl

Vormgeving omslag
The Odd Shop, Amsterdam

Uitgave
Ministerie van Financiën

www.rijksbegroting.nl